JACK LONDON

DEMİR ÖKÇE

ALFA

DEMİR ÖKÇE

JACK LONDON (1876-1916)

San Fransisco doğumlu ABD'li gazeteci ve roman yazarı. İnsan ve insanın doğayla olan mücadelesini tüm gerçekliğiyle anlattığı romanlarıyla ün saldı. Küçük yaşlarda çalışmaya başladı, şehir kütüphanesinde okuduğu kitaplarla kendi kendini eğitti. Okuduğu serüven romanlarından farksız, macerelarla dolu bir hayat sürdü. İstridye korsanlığı yaptı, türlü işlere girip çıktı, serserilik yaptı, hapis yattı, sosyalizmin aktif bir destekleyicisi olmasına rağmen ırklar hakkında tartışmalı görüşler besledi. 1897'de Klondike'a altın aramaya gidenlere katıldı ve *Vahşetin Çağrısı*, *Beyaz Diş* gibi en tanınmış kitaplarını buradaki deneyimlerinden yararlanarak yazdı. Yazdıklarından yüksek gelir elde eden ilk yazarlardan biriydi. İki kez evlendi ve 1916'da çiftliğinde öldü. Morfin kullandığı için pek çok kaynakta intihar ettiği söylense de ölüm raporunda üremiden öldüğü yazar. Alfa'da Jack London: *Güney Denizi Hikâyeleri* (Alfa, 2015), *Güneşin Oğlu* (Alfa, 2015), *Hawaii Öyküleri* (Alfa, 2015), *Makaloa Hasırı Üzerinde* (Alfa, 2015), *Bir Alkoliğin Anıları* (Alfa, 2015), *Uçurum İnsanları* (Alfa, 2015), *Adem'den Önce* (Alfa, 2015) *Demiryolu Serserileri* (Alfa, 2015) *Cinayet Şirketleri* (Alfa, 2016).

OSMAN ÇAKMAKÇI

1965 yılında Trabzon'da doğdu. Boğaziçi Üniversitesi Psikoloji Bölümünün ardından İstanbul Üniversitesi Felsefe Bölümünden mezun oldu. 1982'den itibaren şiir ve yazıları ülkemizin önde gelen dergi ve gazetelerinde yayımlandı. Kafka, James Joyce, Kierkegaard, Unica Zürn, Daniil Kharms'ın da aralarında bulunduğu çok sayıda yazarın çok sayıda kitabını dilimize kazandırdı. *Zakkum Avı*, *Uçuşan Ağaç* ve Köryazı şiir kitaplarının yanı sıra *Konuşmanın İmkânsızlığı Üzerine Bir Diyalog* ve *Aşağılık Sanat* adlı deneme kitapları bulunuyor.

The Iron Heel: Demir Ökçe
© 2015, ALFA Basım Yayım Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti.

Kitabın Türkçe yayın hakları Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti.'ne aittir. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir elektronik veya mekanik araçla çoğaltılamaz. Eser sahiplerinin manevi ve mali hakları saklıdır.

Yayıncı ve Genel Yayın Yönetmeni M. Faruk Bayrak
Genel Müdür Vedat Bayrak
Yayın Yönetmeni Mustafa Küpüşoğlu
Yayına Hazırlayan Çetin Şan
Kapak Tasarımı Adnan Elmasoğlu
Sayfa Tasarımı Zuhal Turan

ISBN 978-605-171-731-9
1. Basım: Mayıs 2018

Baskı ve Cilt
Melisa Matbaacılık
Çiftehavuzlar Yolu Acar Sanayi Sitesi No: 8 Bayrampaşa-İstanbul
Tel: 0(212) 674 97 23 Faks: 0(212) 674 97 29
Sertifika no: 12088

Alfa Basım Yayım Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti.
Alemdar Mahallesi Ticarethane Sokak No: 15 34410 Cağaloğlu-İstanbul
Tel: 0(212) 511 53 03 (pbx) Faks: 0(212) 519 33 00
www.alfakitap.com - info@alfakitap.com
Sertifika No: 10905

JACK LONDON

DEMİR OKÇE

Çeviren
OSMAN ÇAKMAKÇI

ALFA

"Bu Dünya elemle kararmış bir sahnedir başta
Değişirken sahneler altüst eder seni ama
Sabırlı ol. Bu fırtınalı dramın anlamı
Bir beşinci sahnede çıkabilir ortaya."

İçindekiler

I	Kartalım	7
II	Meydan Okumalar	28
III	Jackson'ın Kolu	48
IV	Makinenin Köleleri	63
V	Bilgi Dostları	74
VI	Geleceğe Yönelik Sezgiler	101
VII	Piskopos'un Görüşü	111
VIII	Makine Kırıcılar	120
IX	Bir Düşün Matematiği	141
X	Girdap	162
XI	Büyük Serüven	174
XII	Piskopos	185
XIII	Genel Grev	199
XIV	Sonun Başlangıcı	211
XV	Son Günler	222
XVI	Son	230
XVII	Kan Kırmızı Uşak Üniforması	243
XVIII	Sonoma'nın Gölgesinde	253
XIX	Başkalaşım	264
XX	Kayıp Bir Oligarşi Adamı	276
XXI	Kükreyen Uçurum Hayvanı	286
XXII	Chicago Komünü	294
XXIII	Uçurum İnsanları	311
XXIV	Kâbus	329
XXV	Teröristler	337

I
Kartalım

Yumuşak yaz rüzgârı ulu çamların dallarını dalgalandırıyor ve Wild Water Deresinin küçük dalgaları yosunlu taşlara uyumla çarpıyor. Kelebekler güneşte dans ediyor ve her yerden insanın uykusunu getiren bir arı vızıltısı yükseliyor. Her taraf öylesine sessiz ve sakin ki; burada oturmuş düşünüyorum ve huzursuzum. Beni huzursuz eden bu sessizlik. Gerçek değilmiş gibi. Bütün dünya sessiz, ama bu fırtına öncesinin sessizliği. Kulaklarımı ve bütün duyularımı yaklaşmakta olan fırtınanın belirtilerini yakalamak için zorluyorum. Ah, zamanından önce patlamasa fırtına! Zamanından önce patlamasa![*]

---

[*] İkinci İhtilal büyük oranda Ernest Everhard'ın eseriydi. Gerçi elbette Avrupalı liderlerle işbirliği yapmıştı. Everhard'ın yakalanıp gizlice idam edilmesi MS 1932 baharının en büyük olayıydı. Yine de ihtilal için o kadar iyi hazırlanmıştı ki yoldaş komploculari onun planlarını çok az bir karışıklık ve gecikmeyle de olsa uygulamayı başarmışlardı. Everhard'ın idamından sonra karısı, California, Sonoma Hills'teki, küçük bir dağ evinde yaşamak için Wake Robin Lodge'a gitti.

Huzursuz olmam nedensiz değil. Düşünüyorum, düşünüyorum, sonunda düşünmekten kendimi alamıyorum. Hayatın kargaşası içinde o kadar uzun süre yaşadım ki şimdi bu huzur ve sessizlik beni bunaltıyor. Ölümün çılgınca girdabını ve çok yakında patlayacak olan afeti düşünmekten bir türlü kaçınamıyorum. Kulaklarım işkence görenlerin çığlıklarıyla çınlıyor. Geçmişte* olduğu gibi, şimdi de körpe ve güzel insan etinin yaralanıp ezilişini; ruhların gururlu gövdelerden şiddetle çekilip koparılarak ve Tanrı'nın karşısına fırlatılıp atıldığını görebiliyorum. Biz zavallı insanlar kendi sonlarımıza böyle ulaşıyoruz, dünyaya sonsuz barışı ve mutluluğu katliamla ve yok ederek getirmeye çabalarken.

Üstelik yapayalnızım. Olacakları düşünmediğim anlarda, bir zamanlar olmuş olanları ve şimdi artık olmayanları düşünüyorum. Kartalımı düşünüyorum; yorulmak nedir bilmeyen kanatlarıyla boşluğu döve döve yükselen, yukarıya, güneşine, insan özgürlüğünün alev alev yanan idealine doğru uçan Kartalımı düşünüyorum. Burada boş boş oturup onun yarattığı bu büyük olayı elim kolum bağlı bekleyemem, ama o yarattığı büyük olayı görmek için burada olmayacak. Bütün ömrünü buna adadı Kartalım ve bu uğurda yaşamını verdi. Bu onun ellerinin emeğidir. Bunu o yaptı.†

---

* Burada Avis Everhard kuşkusuz Chicago Komününe atıfta bulunuyor.

† Avis Everhard'ın kanısına saygı duymakla birlikte, aslında kocasının İkinci İhtilali planlayan birçok muktedir liderden sadece biri olduğunu belirtmemiz gerekiyor. Ve biz bugün, yüzyıllar boyunca geçmişe bakarak şunu güvenle söyleyebiliriz

İşte bu nedenle de, bu endişeli bekleyiş dönemimde kocam hakkında yazacağım. Onun kişiliğine, yalnızca ben herkesten fazla ışık tutabilirim, ama böylesine soylu bir kişilik yeterince parlak bir şekilde anlatılmış olmaz yine de. O muhteşem bir insandı; ona olan aşkım kimi zaman bencilliğinden sıyrıldığında, en büyük pişmanlığım onun yarın sabahki şafak vaktini görmek için yanımda olamayacak oluşudur. Başarısız olamayız, yenilgiye uğrayamayız. Çünkü o başarmamız için her şeyi çok sağlam ve güvenli bir şekilde kurdu. Lanet olsun sana Demir Ökçe! Yere serilmiş insanlığın göğsünden çok geçmeden sökülüp alınacaksın. Bir işaretle, bütün dünyanın işçileri ayaklanacak. Dünya tarihinde böyle bir şey hiç görülmemiş olacak. İşçi dayanışması sağlanacak ve tüm dünyayı baştan sona saracak uluslararası bir devrim ilk kez, patlak verecek.*

Görüyorsunuz ya, yaklaşmakta olan fırtınayla doluyum tepeden tırnağa. Gece gündüz onu öylesine yoğun yaşadım ki hiçbir zaman aklımdan çıkmamış gibi. Bu nedenle, yaklaşan fırtınayı düşünmeden kocamı düşünemiyorum. O bütün bu hareketin ruhuydu ve ben bu ikisini düşüncemde bile nasıl birbirinden ayırabilirim?

---

ki, o yaşasaydı bile İkinci İhtilal sonuç olarak bundan daha az felaket dolu olmayacaktı.

* İkinci İhtilal gerçekten de uluslararasıydı. Çok geniş kapsamlı bir plandı, öyle ki yalnızca tek bir insanın zekâsı tarafından işlenmesi imkânsızdı. Emekçiler, bütün dünyanın oligarşilerinde, ayaklanmak için bir işaret bekliyordu. Almanya, İtalya, Fransa ve Avustralya emekçi ülkeleriydi, sosyalist devletlerdi. Devrime yardım etmeye hazırlardı. Cesurca yardım ettiler de; bu nedenle İkinci İhtilal kırılıp önlendiğinde, onlar da dünyanın birleşik oligarşileri tarafından ezildiler ve sosyalist hükümetlerinin yerine oligarşik hükümetler geçti.

Söylediğim gibi, onun kişiliğine yalnızca ben ışık tutabilirim. Onun özgürlük için çalıştığını ve nice ıstıraplar çektiğini herkes bilir. Ne kadar çok çalıştığını ve ne kadar büyük bir ıstırap çektiğini ben çok iyi biliyorum; çünkü bu endişeli yirmi yıl boyunca onunla birlikteydim ve onun sabrını, yorulmak bilmez çabasını, iki ay kadar önce uğruna canını verdiği Davaya kendini sınırsızca adayışını kimse benden daha iyi bilemez.

Şimdi Ernest Everhard'ın hayatıma nasıl girdiğini; onunla ilk kez nasıl karşılaştığımı, hangi aşamalardan geçerek onun bir parçası olduğumu ve hayatımda yaptığı büyük değişiklikleri sade bir dille anlatıp yazmaya çalışacağım. Böylelikle onu benim gözlerimle görecek, benim tanıdığım gibi tanıyacaksınız. Açıklanamayacak kadar özel ve tatlı şeyler hariç elbette.

Onunla ilk kez 1912 Şubatında, Berkeley'deki evimize akşam yemeğine babamın* misafiri olarak geldiğinde karşılaştım. Bende bıraktığı ilk izlenimlerin pek de olumlu olduğunu söyleyemem. Yemekteki birçok kişiden biriydi; oturma odasında toplanmış ve herke-

* Avis Everhard'ın babası John Cunningham California'daki Berkeley Devlet Üniversitesinde profesördü. Fizik alanını seçmişti, ayrıca birçok özgün araştırmalar yapardı ve bir bilim adamı olarak hayli ünlüydü. Bilime yaptığı en büyük katkı, elektron üzerine yaptığı çalışmaları ve "Enerji ve Maddenin Tanımı" adlı anıtsal eseridir. Bu kitabında hiçbir itiraz kabul etmeyecek biçimde maddenin nihai birimi ile gücün nihai biriminin son çözümlemede özdeş olduğunu kanıtlamıştı. Bu düşünce daha önce radyoaktivite adlı yeni bilim alanında araştırmalar yapmış olan Sör Oliver Lodge ve diğer öğrencileri tarafından geliştirilmiş, ama kanıtlanamamıştı.

sin gelmesini beklemiştik. Uygunsuz bir hali vardı içeri girerken. Babamın daha sonra özel olarak adlandırdığı gibi "vaizler akşamı"ydı ve Ernest kilise adamları arasında kuşkusuz sırıtıyordu; orada yeri yoktu.

Öncelikle, üstündeki elbiseler vücuduna hiç uymamıştı. Koyu renkli, hazır yapılmış bir takım elbise giyiyordu, ama vücuduna tam oturmamıştı. Aslında, hayatının sonuna kadar hiçbir hazır takım elbise ona uymadı. O gece de her zaman olduğu gibi, kumaş kasları tarafından kırıştırılıyor, ceket fazla gelişmiş omuzları üzerinde kırış kırış duruyordu. Boynu para için dövüşen* bir boksörün boynu gibi kalın ve sağlamdı. Babamın keşfettiği toplum felsefecisi ve eski nalbant buymuş demek diye düşündüm. Şişkin kasları ve bir boğanınki gibi kalın boğazıyla gerçekten nalbantlık mesleğinin adamı olarak görünüyordu. Onu hemen kafamda sınıflandırdım; bir tür dâhi olmalı diye düşündüm; işçi sınıfının Kör Tom'u.†

Sonra bir de benimle el sıkışması vardı ki! Tokalaşması sert ve güçlüydü, ama bana kara gözleriyle küstahça bakıyordu; çok küstahça, diye düşündüm. Görüyorsunuz ya, o dönemimde kendi çevremin yaratığıydım ve o zamanlar güçlü sınıfsak içgüdülerim vardı. Kendi sınıfımdan bir insanın bile bana böylesine küstahça bakması neredeyse bağışlanamaz bir şey

---

* O günlerde cüzdanlarını ortaya koyup dövüşmek erkekler arasında bir âdetti. Çıplak elleriyle dövüşürlerdi. Dövüşenlerden biri baygın ya da ölü olarak yere devrildiğinde ayakta kalan parayı alırdı.

† Bunu da belli belirsiz atıfta bulunulan Tom, Hıristiyanlık Çağının on dokuzuncu yüzyılının ikinci yarısında, dünyada fırtınalar yaratan kör bir zenci müzisyendi.

olurdu. Gözlerimi yere indirmekten kendimi alamayacağımı biliyordum. Onu geçip sevdiğim insanlardan biri olan Piskopos Morehouse'u selamlamak için döndüğümde biraz rahatladım, Piskopos Morehouse orta yaşlarında, sevimli ve ciddi bir adamdı, görünüşüyle İsa'ya benziyordu ve iyi kalpliydi, ayrıca mesleğinin uzmanı bir din adamıydı.

Benim haddini bilmeyiş olarak algıladığım bu küstahlık, Ernest Everhard'ın mizacının temel yönlerinden biriydi. Sade ve doğrudan bir adamdı; hiçbir şeyden korkmuyor ve kibarlık olsun diye toplum hayatının gerektirdiği, yapılması zorunlu birtakım hareketlerle vakit kaybetmeyi reddediyordu. "Hoşuma gitmiştin," diye açıkladı bana çok uzun zaman sonra; "ne diye hoşuma giden şeyle gözlerimi doldurmayacaktım ki?" Onun hiçbir şeyden korkmadığını söylemiştim. Aristokrat olmayanların saflarında yer aldığı gerçeğine rağmen, doğuştan aristokrattı. O bir üstinsandı, Nietzsche'nin* tanımladığı sarışın hayvandı, ayrıca ateşli bir demokrattı.

Öteki misafirleri ağırlamaya dalınca, belki de edindiğim ilk olumsuz izlenimin de etkisiyle, bu işçi sınıfı filozofu tamamen aklımdan çıkmıştı. Ama yine de bir iki kez gözüme ilişti. Özellikle önce papazlardan birini daha sonra diğerini dinlerken gözlerinde beliren pırıltı ilişti gözüme. Mizah duygusu var, diye düşündüm ve kötü elbiseler giymesini neredeyse bağış-

* Friedrich Nietzsche, Hıristiyanlık Çağının on dokuzuncu yüzyılında yaşamış çılgın bir filozoftu. Gerçeğin vahşi kıvılcımlarını yakalamıştı, ama işini tamamlayamadan, kendisini bir insanlık düşüncesinin büyük dairesi içinde düşünmüş ve ardından çıldırmıştı.

ladım. Ama zaman geçiyor ve yemek sona eriyordu, ama konuşmak için ağzını bir kere bile açmamıştı. Bu arada papazlar sonu gelmeyecek biçimde işçi sınıfını, bu sınıfın kiliseyle ilişkilerini, kilisenin bu ilişkiler konusunda neler yaptığını ve daha neler yapacağını konuşup duruyorlardı. Ernest'in hiç konuşmamasından, babamın canının sıkıldığını fark ettim. Bir keresinde babam bir sessizlik anından yararlanarak Ernest'ten bir şeyler söylemesini istedi. Ama Ernest omuzlarını silkti ve "Söyleyecek bir şeyim yok," diyerek tuzlu bademleri yemeye devam etti.

Ama babam öyle kolay kolay göz ardı edilemezdi. Bir süre sonra dedi ki:

"Aramızda işçi sınıfının bir üyesi bulunuyor. Bize ilginç ve değişik gelecek yeni bir bakış açısından söyleyecekleri olduğuna eminim. Bay Everhard'dan söz ediyorum."

Ötekiler nezaketen ilgi gösterip Ernest'in görüşlerini anlatması için üstelediler. Ona karşı tavırları öylesine hoşgörülü ve cana yakındı ki dikkatli bir insan, bunların ona küçümseyerek baktığını anlayabilirdi. Ernest de onların bu tutumunu sezmişti ve papazlarla için için alay ediyordu. Çevresindekilere şöyle yavaştan bir göz gezdirdi ve gözlerindeki kahkaha parıltısını gördüm.

"Ben din konusunda tartışmaya girecek kadar güzel konuşmasını bilmiyorum," diye söze başladı, sonra alçak gönüllükle ve kararsızlıkla duraksadı.

"Devam et," diye üstelediler. Dr. Hammerfield, "Biz gerçeğin herhangi bir insanda da olabileceğine inanırız, yeter ki düşünceleri içten olsun," dedi.

"Demek içtenliği gerçekten ayırt ediyorsunuz?" diye sordu Ernest gülerek.

Dr. Hammerfield bir an ne diyeceğini şaşırdı ve cevap vermeye çabaladı: "En iyilerimiz bile yanılabilir, genç adam, en iyilerimiz bile."

Ernest anında değişti. Başka bir adam oluverdi.

"Pekâlâ, öyleyse," diye cevap verdi, "hepinizin tamamen yanıldığını söyleyerek başlamama izin verin. İşçi sınıfı hakkında hiçbir şey bilmiyorsunuz, hatta bu konuda hiç sayılabilecek kadar bile bilginiz yok. Sizin sosyolojiniz, tıpkı düşünme yönteminiz gibi bozuk ve değersiz."

Söyleyiş biçimiyle kıyaslandığında söyledikleri hiç de ağır bir şey değildi. Daha ağzını açar açmaz sıçradım yerimden. Sesinin tonu da bakışları kadar küstahçaydı. Bu beni baştan aşağı ürperten bir sesti. Bütün masadakiler de sarsılmış, tekdüzelik ve uyuşukluktan bir anda sıyrılmışlardı.

"Bizim düşünme yöntemimizde bu kadar korkunç derecede bozuk ve değersiz olan yan nedir, genç adam?" diye sordu Dr. Hammerfield. Duyduğu hoşnutsuzluk sesinden ve konuşma tarzından açıkça belli oluyordu.

"Sizler metafizikçisiniz. Metafiziği kullanarak herhangi bir şeyi kanıtlayabilirsiniz; bu böyle olunca da her metafizikçi başka metafizikçilerin düşüncelerinin yanlış olduğunu kanıtlayabilir, huzur içinde bağdaş kurup oturabilir. Sizler düşünce dünyasının anarşistlerisiniz. Ve evrene çılgınca yön veriyorsunuz. Her biriniz kendi yarattığınız evrende, kendi hayal ve isteklerinizin yarattığı evrende yaşıyorsunuz. İçinde yaşa-

dığınız gerçek dünyayı bilmiyorsunuz. Düşüncenizin gerçek dünyadaki yeri de zihinsel sapıklıktan başka bir şey değil.

"Bu masada oturmuş sizin konuşmalarınızı dinlerken bana neyi hatırlattınız, biliyor musunuz? Bana bir iğnenin ucunda kaç tane meleğin dans edebileceği gibi çok hararetli bir konuyu büyük bir ciddiyet ve bilgiçlikle tartışan ortaçağ skolastiklerini hatırlattınız. İşte sayın baylarım, sizler yirminci yüzyılın düşünce hayatından, on bin yıl önce ilksel bir ormanda büyü yaparak insanları tedavi eden Kızılderili büyücü hekimler kadar uzaksınız."

Ernest konuşurken gerçekten öfkeli bir hali vardı; yüzü ışıl ışıldı, gözleri çakmak çakmak, bir yanıp bir sönüyordu, çenesi ve ağzı saldırganlıkla geriliyordu. Ama bu onun sonradan alışacağım kendine özgü davranışlarından biriydi. Her zaman insanları heyecanlandırırdı. Saldırışının mükemmel, balyoz gibi tavrı her zaman dinleyenlerin kendilerini unutmasını sağlardı. Bu masadakiler de şimdi kendilerini unutmuşlardı. Piskopos Morehouse öne doğru eğilmiş, dikkatle dinliyordu. Dr. Hammerfield'ın yüzü sıkıntı ve öfkeden kıpkırmızı kesilmişti. Diğerleri de öfkelenmişti, ama birkaçı sözüm ona bıyık altından ve üstünlük taslayan bir şekilde gülümsüyordu. Bana gelince, bu durumu çok eğlenceli bulmuştum. Babama bir göz attım, aramıza katmaktan suçlu olduğu bu insandan yapılma bombanın yaptığı etkiden o da keyiflenmişti ve kıkır kıkır gülecek diye korkuyordum.

"Kullandığınız terimler oldukça belirsiz," diye Ernest'in sözünü kesti Dr. Hammerfield. "Bize meta-

fizikçiler diyerek tam olarak neyi anlatmak istediğinizi açıklayabilir misiniz?"

"Size metafizikçiler diyorum, çünkü metafiziksel olarak akıl yürütüyorsunuz," diye devam etti Ernest. "Akıl yürütme yönteminiz bilimin tam karşıtı. Vardığınız sonuçların hiçbir geçerliliği yok. Her şeyi kanıtlayabilirsiniz, ama yine de hiçbir şeyi kanıtlamış olmazsınız. Aynı düşünceye varan iki kişi çıkmaz aranızdan. Her biriniz evreni ve kendini açıklamak için kendi bilincinin sınırları içine sığınıyor. İnsanın bilinci bilinçle açıklamaya çalışması, çizmesini konçlarından çekerek kendini havalandırmaya çalışmasına benzer."

"Anlamıyorum," dedi Piskopos Morehouse. "Bana öyle geliyor ki, aklın yarattığı her şey metafizikseldir. Bütün bilimlerin en doğrusu ve en inandırıcısı olan matematik bile tamamen metafizikseldir. Bir bilimsel akıl yürütücüsünün her bir düşüncesi metafiziktir. Kuşkusuz bu konuda bana katılıyorsunuzdur, değil mi?"

"Söylediğiniz gibi, anlamıyorsunuz," diye karşılık verdi Ernest. "Metafizikçi, kalkış noktası olarak kendi öznelliğini temel alıp tümdengelim yoluyla akıl yürütür. Bilim adamıysa deneylerin sonuçlarını kendine temel alarak tümevarım yoluyla akıl yürütür. Metafizikçi kuramdan gerçeklere ulaşır, bilim adamı gerçeklerden kurama ulaşır. Metafizikçi evreni kendine göre açıklar, bilim adamı evrene göre kendini açıklar."

"Tanrı'ya şükür ki bilim adamı değiliz," diye kendini beğenmiş bir şekilde mırıldandı Dr. Hammerfield.

"Nesiniz öyleyse?" diye sordu Ernest.

"Filozofuz."

"İşte şimdi yaş tahtaya bastınız," diye güldü Ernest. "Siz gerçek ve sağlam olanı bırakıp uçan makine yerine bir sözcükle gökyüzüne yükseliyorsunuz. Lütfen yeryüzüne inin ve bana felsefe sözcüğüyle tam olarak neyi anlatmak istediğinizi söyleyin bakalım."

"Felsefe..." (Dr. Hammerfield sözün burasında durup gırtlağını temizledi) "... öyle bir şeydir ki yalnızca ruh ve yaratılış yönünden filozof olanların anlayabileceği şekilde bir tanımı yapılabilir. Deney tüplerine burunlarını sokmuş dar kafalı bilim adamları felsefeyi anlayamaz."

Ernest, bu saldırıyı anlamazlıktan geldi. Ama rakibine karşı hemen saldırıya geçmek onun âdetiydi. Bu defa da temiz yürekli bir kardeşlik taşıyan yüzü ve sesiyle konuşmaya başladı.

"Öyleyse size yapacağım felsefe tanımını mutlaka anlayacaksınız. Ama başlamadan önce, sözlerimde yanlış bir şey bulduğunuzda müdahale etmenizi ya da bir metafizikçi gibi suskun kalarak dinlemenizi rica edeceğim. Felsefe, bütün bilimler içinde kapsamı en geniş olanıdır. Felsefenin akıl yürütme yöntemi de herhangi bir bilimin yöntemi gibidir; bütün bilimlerin yararlandığı akıl yürütme yöntemidir. Tümdengelim yöntemi olan bu aynı akıl yürütme yöntemiyle felsefe bütün bilim dallarını tek bir büyük bilim olarak bir araya toplar. Spencer'in dediği gibi, herhangi bir bilim dalının verileri, kısım kısım birleştirilmiş bilgilerdir. Felsefe, bütün bu bilim dallarından elde edilen bilgileri birleştirir. Felsefe bilimlerin bilimidir, hatta ana bilimdir de diyebiliriz, isterseniz. Nasıl buluyorsunuz bu tanımımı?"

"Çok saygıdeğer bir tanım, fena sayılmaz," diye mırıldandı Dr. Hammerfield.

Ama Ernest acımasızdı.

"Unutmayın ki," diye uyardı, "benim bu tanımım metafiziği inkâr eden bir tanımlamadır. Eğer şimdi benim tanımımda bir boşluk bulmazsanız, bundan böyle metafizik tartışmalara girme hakkınızı kaybediyorsunuz demektir. Bütün hayatınızı bu gediği aramakla geçirmek ve bulacağınız ana kadar da metafizik bir suskunluk içinde beklemek zorunda kalırsınız."

Ernest bekledi. Sessizlik uzadı, dayanılmaz bir hal aldı. Dr. Hammerfield bozulmuştu. Aynı zamanda şaşırmıştı da. Ernest'in balyozu andıran saldırısı onu afallatmıştı. Böylesine sade ve doğrudan tartışma yöntemlerine alışkın değildi. Masada oturanlara yalvaran gözlerle baktı, ama kimse onun yerine karşılık vermeye yanaşmıyordu. Bu sırada babamı, peçetesini yüzüne bastırıp gülmesini tutmaya çalışırken gördüm.

"Metafizikçileri saf dışı etmenin başka bir yolu daha vardır," dedi Ernest, Dr. Hammerfield'ın tamamen yenildiğini gördükten sonra. "Bu da onları kendi eserleriyle yargılamaktır. Onlar insanlık için havada hayaller yaratmaktan, kendi gölgelerini tanrı sanmaktan başka ne yapmışlardır? İnsanları güldürüp eğlendirmeye epey katkıları olmuştur, kabul ediyorum; ama insanlık için yararlı sayılabilecek ne yapmışlardır? Onlar yüreğin duyguların merkezi olduğuna dair felsefe yaparlarken, bu sözcüğü yanlış kullandıysam beni hoş görün, bu sırada bilim adamları yüreğin kan dolaşımının merkezi olduğunu keşfetmişlerdi. Onlar açlık ve vebayı Tanrı'nın afetleri olarak ilan ederken,

bilim adamları tahıl ambarları kuruyor ve şehirlerde lağım kanalları açıyorlardı. Onlar kafalarında, keyiflerine göre tanrılar yaratırken, bilim adamları yollar ve köprüler yapıyorlardı. Onlar dünyayı evrenin merkezi olarak tanımlıyorlardı, öte yandan bilim adamları Amerika'yı keşfediyor, yıldızları ve bu yıldızları yöneten yasaları bulabilmek için uzay araştırmaları yapıyorlardı. Kısacası, metafizikçiler insanlık için hiçbir şey, kesinlikle hiçbir şey yapmamışlardır. Bilimin ilerleyişi karşısında adım adım geri çekilmek zorunda kalmışlardır. Ve bilimsel açıdan kanıtlanan olaylar onların öznel açıklamalarını yıkar yıkmaz, bu kanıtlanmış olayların tanımını da içine alarak daha geniş bir alana yayılan yeni öznel açıklamalar yumurtlamaya başlamışlardır. İşte, yüzyıllar geçse de bütün bu işleri sürdürmekten bıkmayacaklarından hiç kuşku duymuyorum. Baylar, bir metafizikçi aslında bir büyücü hekimdir. Sizinle kendisine balık yağıyla beslenip kürklere bürünmüş bir tanrı yapan Eskimo arasındaki fark, yalnızca aynı düşünceye birkaç bin yıl arayla sahip olmaktan ibarettir. Bu kadar."

"Yine de Aristo mantığı Avrupa'yı on iki yüzyıl boyu yönetmiştir," dedi Dr. Ballingford böbürlenerek. "Ve Aristo bir metafizikçiydi."

Dr. Ballingford masadakilere şöyle bir göz gezdirdi, söylediklerini onaylayan baş eğmeler ve gülümsemelerle karşılaştı.

"Çok zavallı bir örnek seçtiniz," diye karşılık verdi Ernest. "İnsanlık tarihinin en karanlık dönemine değiniyorsunuz. Aslında bizler bu dönemi Karanlık Çağlar diye adlandırıyoruz. Bilimin metafizikçiler

tarafından ezildiği, fiziğin sadece Felsefe Taşı'nı aramaya indirgendiği, kimyanın simyaya dönüştüğü, astronominin de astroloji olduğu bir dönemdir bu. Ne yazık ki Aristo'nun düşüncelerinin egemenliği etkisini böyle göstermiştir!"

Dr. Ballingford'un yüzü bir an sıkkın bir ifade aldı, ama sonra gülümseyerek şöyle dedi:

"Bu çizdiğiniz korkunç tablonun gerçek olduğunu kabul etsek bile, yine de insanlığı bu karanlık dönemden çıkarıp daha sonraki yüzyılların aydınlığına götürecek birikimi sağlayanın metafizik düşüncenin ta kendisi olduğunu itiraf etmeniz gerekir."

"Metafiziğin bu dediğiniz şeyle uzaktan yakından bir ilgisi yok," diye karşılık verdi Ernest.

"Ne?" diye bağırdı Dr. Hammerfield. "O çağlara rastlayan keşif yolculuklarına zemin hazırlayan, bu tür düşünce ve varsayımlar değil miydi yani?"

"Ah, sevgili bayım," diyerek gülümsedi Ernest. "Ben sizin saf dışı kaldığınızı sanıyordum. Henüz benim felsefe tanımımda bir gedik bulamadınız ve şimdi temelden sarsılmış durumdasınız. Ama bu metafizikçilerde hep görülen bir alışkanlıktır, bu yüzden bağışlıyorum sizi. Tekrar ediyorum, hayır, metafiziğin bu ilerlemeyle hiçbir ilgisi yok. Ekmek ve yağ, ipek ve mücevherat, dolar ve sent, aklıma gelmişken söyleyeyim, Hindistan'a giden karayollarının ticarete kapanması, işte keşif yolculuklarının nedeni bunlardı. 1453'te İstanbul düşünce, Türkler Hindistan'a giden kervan yollarını kapadı. Avrupalı tüccarlar kendilerine yeni bir yol aramak zorunda kaldılar. İşte bahsettiğiniz keşif yolculuklarının asıl nedeni bu. Kristof

Kolomb Hindistan'a giden yeni bir yol bulmak için denize açıldı. Bütün tarih kitapları bunu böyle yazar. Bu arada tesadüfen dünyanın, doğası, büyüklüğü ve biçimi hakkında yeni bulgular elde edildi ve Geosantrizm sistemi terk edildi."

Dr. Hammerfield homurdandı.

"Benimle aynı düşüncede değil misiniz?" diye sordu Ernest. "Öyleyse nerede yanlış söylüyorum?"

"Şimdilik görüş açımın doğruluğunda ısrar ediyorum," diye buruk bir ses tonuyla karşılık verdi Dr. Hammerfield. "Bu, burada şimdi giremeyeceğimiz kadar uzun bir hikâye."

"Bir bilim adamı için hiçbir hikâye çok uzun değildir," dedi Ernest tatlı tatlı. "İşte bu nedenle bilim adamı bir yerlere ulaşır. Ve bu yüzden Amerika'yı keşfetmiştir bilim."

Bütün geceyi olduğu gibi anlatacak değilim, gerçi Ernest Everhard'ı tanıdığım bu ilk saatlerin her dakikasını, her ayrıntısını hatırlamak benim için bir sevinç kaynağı.

Büyük bir çarpışma oluyordu, papazların yüzü, özellikle Ernest onlara romantik filozoflar, hokkabazlar ve benzeri şeyler dedikçe kıpkırmızı kesiliyor ve kalpleri heyecandan küt küt atıyordu. Onları yeniden gerçeğe çekmek için sözlerini ağızlarına tıkamak zorunda kalıyordu. Her mat edici darbeden sonra, "Gerçek, baylar, inkâr edilemez gerçek!" diyordu zafer kazanmışçasına. Kendini hep gerçeklerle savunuyordu. Onları sendeletmek için gerçeklerle ayaklarına çelme takıyor, gerçeklerle onlara tuzak kuruyor, gerçeklerin bordasından bombardıman yapıyordu.

"Siz gerçeğin mihrabına tapınıyorsunuz," diye alay etti onunla Dr. Hammerfield.

"Gerçekten başka Tanrı yoktur ve Bay Everhard onun peygamberidir," diye araya girdi Dr. Ballingford.

Ernest gülümseyerek onayladı.

"Ben Teksaslı bir insana benzerim," dedi. Diğerleri bu sözün anlamını açıklaması için ısrar edince devam etti. "Evet, örneğin Missourili biri her zaman, 'İnanmam için göster bana,' der. Ama Teksaslı adam 'İnanmam için avucuma koy,' der. Bu da onun bir metafizikçi olmadığını gösterir."

Kısa bir süre sonra, tam Ernest metafizikçi filozofların gerçeğin testinden geçmeye katlanamadıklarını ileri sürerken, Dr. Hammerfield aniden atılarak sordu:

"Neymiş şu gerçeğin testi, genç adam? Sizden çok daha akıllı insanların kafalarını çağlar boyu uğraştıran bu şeyin ne olduğunu bize açıklamak lütfunda bulunur musunuz?"

"Elbette," diye cevap verdi Ernest. Kendisine bu kadar güvenmesi onu dinleyenleri öfkeden kudurtuyordu. "Akıllı kafalar gerçeği bulmak için uzun, zahmetli ve sonuçsuz uğraşlara girişmişlerdi, çünkü gerçeği aramak için gökyüzüne uçmuşlardı. Eğer ayakları yerden kesilmeyip güzelim toprakta kalsalardı, kolayca bulabilirlerdi gerçeği. Evet, bu akıllı adamlar hayatlarının her bir gerçek ve pratik hareketiyle gerçeğin ta kendisini test ettiklerini göreceklerdi."

"Test, test," diye tekrarladı sabırsızlıkla Dr. Hammerfield. "Sözlerinizi böyle uzun girizgâhlarla dolaştırmayın. Uzun zaman aradığımızı verin bize;

gerçeğin testini. Onu bize verin de birer tanrı olup çıkalım."

Sözlerinde ve bu sözleri söyleyiş biçiminde, masadakilerin çoğunun gizliden gizliye hoşuna giden, ama yalnızca Piskopos Morehouse'u tedirgin etmişe benzeyen saldırgan ve alaycı bir kuşkuculuk vardı.

"Dr. Jordan* bunu çok anlaşılır biçimde açıklamıştır," dedi Ernest. "Onun gerçeğinin testi şuydu: 'İşe yarar mı? Hayatını koyabilir misin bu işe?'"

"Pöh!" diye sırıttı Dr. Hammerfield. "Piskopos Berkeley'i† hiç hesaba katmıyorsunuz. Ona henüz doyurucu bir cevap veren çıkmadı daha."

"Metafizikçilerin en asili!" diye güldü Ernest. "Ama yine kötü bir örnek verdiniz. Sonunda Berkeley'in kendisinin de kabul ettiği gibi, metafizik görüşü işe yaramadı."

Dr. Hammerfield öfkeliydi, haklı olarak öfkeliydi. Sanki Ernest'i hırsızlık yaparken ya da bir yalan söylerken yakalamıştı.

"Genç adam," diye gürledi, "sizin bu söylediklerinizin değeri, bu gece daha önce söylediklerinizden kadar saçma ve yersiz. Bunlar hiçbir temeli olmayan alçakça ve haksız tahminler."

---

* Dr. Jordan, Hıristiyanlık Çağının on dokuzuncu yüzyılının sonları ila yirminci yüzyılının başlarında yaşamış ünlü bir eğitimci. Stanford Üniversitesinin rektörüydü, zamanında büyük iyilikler yapmıştı.

† Berkeley, maddenin varlığını reddeden düşüncesiyle zamanının filozoflarını uzun süre şaşkına çeviren monist bir idealist düşünür. Ama onun bu zekice savı, sonunda, bilimin yeni ampirik gerçekleri filozoflar tarafından genel kabul görünce kendiliğinden yok oldu.

"Beni yere vurdunuz," diye mırıldandı Ernest alçak gönüllü bir havayla. "Yalnız bana neyle vurduğunuzu anlayamadım. Elle tutulacak somut bir biçimde bunu bana açıklamalısınız, Doktor."

"Açıklayacağım, açıklayacağım," diye geveledi Dr. Hammerfield. "Nereden biliyorsunuz bunları bakalım? Piskopos Berkeley'in kendi metafiziğinin işe yaramadığını kabul ettiğini bilemezsiniz. Kanıtınız yok. Onun metafiziği her zaman işe yaramıştır, genç adam."

"Berkeley'in metafiziğinin işe yaramadığını kanıtlayacak en somut olay..." Ernest sözün burasında bir an durdu. Heyecanlı değildi. "Berkeley'in evlere her zaman duvarlardan değil de kapılardan girmesidir. Karnını ekmekle, yağla, kızarmış etle doyurmasıdır. Sakalını keskin bir jiletle tıraş etmesidir."

"Ama bunlar sadece günlük olaylar!" diye bağırdı Dr. Hammerfield. "Oysa metafizik, düşüncenin eseridir."

"Etki alanı da düşünce midir?" diye sordu Ernest yumuşak bir sesle.

Öteki onaylayan bir şekilde başını salladı.

"Öyleyse, sayısız melek bir iğnenin ucunda dans edebilir – düşüncede elbette," diye devam etti Ernest dalgın dalgın. "Ve balık yağıyla beslenip kürklere bürünmüş bir tanrı da var olabilir – düşüncede tabii. Sanıyorum ki doktor, siz de düşüncede yaşıyorsunuz, öyle mi?"

"Düşüncem benim krallığımdır," oldu cevap.

"Bu, havada yaşadığınızı söylemenin bir başka yolu. Ama yemek zamanlarında ya da bir deprem

olduğunda yere geri döndüğünüze eminim. Yoksa, söyleyin bana Doktor, bir deprem sırasında manevi vücudunuzun manevi bir tuğla tarafından yaralanacağından hiç korkmuyor musunuz?"

Aynı anda, bilinçsiz bir hareketle, Dr. Hammerfield elini başına, saçlarının altındaki yara izine götürdü. Ernest farkında olmadan can alıcı bir benzetme yapmıştı. Dr. Hammerfield Büyük Deprem'de* üstüne devrilen bir bacanın altında kalmıştı ve neredeyse ölecekti. Herkes kahkahalarla gülmeye başladı.

"Evet?" diye sordu Ernest, masadaki kahkahalar kesildiğinde. "Karşı savlarınızı bekliyorum."

Sonra ortalığa çöken sessizlik içinde yeniden sordu: "Evet, cevabınız?" Sonra da ekledi: "İyiydi, ama yeterince iyi değildi savınız."

Ama Dr. Hammerfield geçici olarak tartışma dışı kalmıştı. Savaş yeni yönlerde gelişiyordu şimdi. Ernest, din adamlarını bütün köşelerde sıkıştırıyordu. İşçi sınıfını tanıdıklarını ileri sürdüklerinde onlara işçi sınıfı hakkında hiç bilmedikleri temel gerçekleri anımsatıyor ve bu söylediklerini çürütmeye zorluyordu. Gerçekleri veriyordu onlara, her zaman gerçekleri; onları havadaki yolculuklarından gerisin geriye yere ve yerin gerçeklerine indiriyordu.

Bu sahne canlanıyor gözümün önünde! Ernest'in o insanı savaşa çağıran, karşısındakini bir kızılcık dalı halindeki gerçek demetiyle yerden yere vuruşunu, birbiri ardına gerçekleri sıralayarak onları kamçılayan sesini şu anda bile duyabiliyorum. Acımasızdı. Rakiplerinin

* MS 1906 yılında San Francisco'yu harabeye çeviren Büyük Deprem.

vermeye hazır oldukları ödünlerle yetinmiyor* ve hiçbir konuda uzlaşmaya yanaşmıyordu. Onlara indirdiği o son darbeyi hiçbir zaman unutamayacağım.

"Bu akşam, birçok defa farkına varmadan yaptığınız itiraflarınız ve bilinçsiz sözlerinizle işçi sınıfı hakkında hiçbir şey bilmediğinizi kabullenmek zorunda kaldınız. Ama bu yüzden suçlanamazsınız. İşçi sınıfını nasıl tanıyabilirsiniz ki? Onlarla aynı yerlerde yaşamıyorsunuz. Siz kapitalistlerle aynı çayırda otluyorsunuz. Hem neden olmasın ki? Sizin cebinizi dolduran, karnınızı doyuran, bu akşam giydiğiniz giysilerle sizi donatan bu kapitalist sınıftır. Siz de bunlara karşılık, patronlarınızın çok hoşuna giden, kurulu toplum düzenine zarar vermeyen ve onlar tarafından kabul gören metafizik içerikli vaazlar veriyorsunuz."

Bu sözler üzerine masadan bir itiraz uğultusu yükseldi.

"Ah, yanlış anlamayın, içtenliğinizden hiç kuşkum yok," diye devam etti Ernest. "İçtensiniz. İnandığınız vaazları veriyorsunuz. Kapitalist sınıfın gözündeki gücünüz ve değeriniz de buradan geliyor. Ama inançlarınızı değiştirirseniz, kurulu düzeni değiştirecek inançlara sahip olursanız, vaazlarınız patronlarınız tarafından hoş karşılanmayacak ve hemen işinizden olacaksınız.† Haklı değil miyim?"

---

* Bu örnek, zamanın geleneklerinden kaynaklanıyor. Vahşi hayvanlar gibi ölümüne dövüşen erkekler arasında mağlup olan adam silahlarını bırakırsa, onu öldürmek ya da canını bağışlamak kazananın elindeydi.

† Bu dönemde birçok papaz kabul edilemez doktrinleri vaaz ettikleri için kiliseden atılmıştı. Özellikle vaazlarında sosyalizm izi görülenler, hemen işten uzaklaştırılırdı.

Bu defa hiç itiraz eden olmadı. Hepsi onaylayıcı bir sessizliğe büründü. Bir tek Dr. Hammerfield bunu kabul etmedi ve şöyle dedi:

"Düşüncelerinin yanlış olduğu görülünce istifaya çağırılıyorlar."

"Düşüncelerinin kabul edilemez olduğunu ifade etmenin bir başka yolu bu söylediğiniz," diye cevap verdi Ernest ve ardından devam etti. "İşte bu yüzden ben de size diyorum ki gidin güzel güzel vaazınızı verin, paranızı kazanın, ama Tanrı aşkına işçi sınıfını rahat bırakın. Siz düşmanların safında yer alıyorsunuz. İşçi sınıfıyla ortak hiçbir yanınız yok. Sizin için başkaları çalıştığından elleriniz pamuk gibi yumuşak. Karınlarınız çok yemekten yağ bağlamış, göbek salmışsınız." (Sözün burasında Dr. Ballingford yüzünü hafifçe buruşturdu ve masadaki herkes onun heybetli göbeğine baktı.) "Sizin ruhunuz, kurulu düzenin temel direklerini iyice sağlamlaştıracak düşünce ve öğreti harcıyla dolu. İsviçre Nöbetçileri* gibi paralı askerlersiniz (kabul ediyorum, samimi paralı askerlersiniz). Size ekmeğinizi ve ücretinizi verenlere sadık kalın. Vaazlarınızı vermeye devam ederek işverenlerinizin çıkarlarını koruyun. Ama işçi sınıfına sokulup ona sahte önderlik yapmayın. Siz, samimiyetle ve dürüstçe her iki kampta birden aynı anda yer alamazsınız. İşçi sınıfı şimdiye kadar siz olmadan da yürümüştür yolunda. İnanın bana, işçi sınıfı siz olmadan da yoluna devam edecektir. Hem üstelik, siz olmadan çok daha iyi yürüyecektir işçi sınıfı."

* Halkı tarafından idam edilen Fransa Kralı XVI. Louis'nin kiraladığı yabancı uyruklu saray nöbetçileri.

II
Meydan Okumalar

Misafirler gittikten sonra babam kendini bir koltuğa attı ve çılgınca gülmeye başladı. Annemin ölümünden bu yana onun ilk defa bu kadar içtenlikle güldüğünü görüyordum.

"Dr. Hammerfield'in hayatında hiç böyle bir şeyle karşılaşmadığına bahse girerim," diyerek güldü. "'Din konusunda tartışmaya girecek kadar güzel konuşmak!' Everhard'ın konuya nasıl bir kuzu gibi başladığını fark ettin mi? Sonra nasıl da çabucak kükreyen bir aslan kesildiğini? Son derece disiplinli bir kafası var. Eğer enerjisini o yöne çevirmiş olsaydı, iyi bir bilim adamı olabilirdi."

Ernest Everhard'ın çok ilgimi çektiğini söylememe gerek yok elbette. Yalnız ne söylediği ve bunları söyleyiş biçimi değil, bir erkek olarak kendisi de beni çok ilgilendirmişti. Böyle bir insana hiç rastlamamıştım. Sanırım, yirmi dört yaşıma basmama rağmen, evlen-

memiş olmamın nedeni buydu. Ondan hoşlanmıştım, bunu kendime itiraf etmeliydim. Benim ondan hoşlanmam, zekâsından ve tartışma gücünden başka bir şeylere dayanıyordu. Şişkin pazılarına ve kalın boynuna rağmen, bende masum bir çocuk izlenimi uyandırmıştı. Delifişek bir aydın görüntüsünün altında, duygulu ve ince bir ruhun gizlendiğini anlamıştım. Sanırım kadınlık sezgilerim aracılığıyla farkına varabildiğim birtakım izlenimler doğurmuştu bende.

Onun o tok sesinde, yüreğime işleyen bir vurgu vardı. Hâlâ kulaklarımda çınlıyor, onun sesini yeniden duymak istediğimi hissediyordum. Yüzünün derin, tutkulu ciddiyetini bozan gözlerindeki o kahkaha pırıltılarını yine görmek istiyordum. Belirsizce, ama daha derin duygular sokuluyordu yüreğime. Onu daha ilk akşam neredeyse sevmeye başlamıştım. Ama bir daha hiç görmeseydim, bu karmakarışık, belirsiz duygularımın silinip gideceğine ve onu kolaylıkla unutacağıma eminim.

Ama yazgımda onu yeniden görmek varmış. Babamın sosyolojiye karşı yeni yeni duymaya başladığı ilgi ve bu konuda konuşmalar ve tartışmalar yapmak için evimizde düzenlenen yemekli toplantılar, bizi ister istemez sık sık karşılaştırıyordu. Babam sosyolog değildi. Annemle evliliği mutlu yıllar yaşatmıştı ona. Kendi bilim dalı olan fizik alanında yaptığı araştırmalar da onu mutlu ediyordu. Ama annem ölünce, kendi çalışmaları bile onun boşluğunu dolduramadı. Önceleri felsefeyle avunmak için ilgilendi; sonra bu ilgi giderek büyüdü ve babamı ekonomiye, sosyolojiye yöneltti. Yüreğinde güçlü bir adalet duygusu vardı

ve çok geçmeden haksızlıkların düzeltilmesi için toplumdaki eşitsizliği kıyasıya eleştiren bir adam olup çıktı. Bu işin sonunun bizim için nereye varacağından hiç kaygı duymadan, onda doğan bu ilginin işaretlerini minnettarlıkla izliyordum. O da sonucunu hiç düşünmeden bir delikanlı heyecanıyla bu yeni arayışların içine daldı.

Bir bilim adamı olarak uzun yıllardır laboratuvarda çalışmaya alışmıştı ve işte bu yüzden yemek odamızı bir sosyoloji laboratuvarına dönüştürdü. Bu odada, her türden, her sınıftan insanlar, bilim adamları, politikacılar, bankerler, işçi liderleri, sosyalistler ve anarşistler bir araya geliyordu. Onları kendi aralarında tartışmaya kışkırtıyor, sonra hayat ve toplum hakkındaki görüşlerini çözümlüyordu.

Babam Ernest'le "Vaizler Akşamı"ndan kısa bir süre önce tanışmıştı. Misafirler gittikten sonra, onunla nasıl tanıştığını anlattı bana. Bir akşam bir sokaktan geçerken, sabun sandığının üstüne çıkmış, bir grup işçiye söylev veren bir adamı dinlemek için durmuştu. Ama o sıradan bir hatip değildi. Bu adam Ernest'ti. Sosyalist partinin ileri gelen önderlerinden biriydi ve ayrıca sosyalizm felsefesinin ünlü adlarındandı. En soyut sorunları sade bir dille ve açık seçik biçimde anlatmayı bilen bu anadan doğma eğitimci ve yorumcu, emekçilere ekonomi politiği açıklayabilmek için bir sabun sandığının üstüne çıkmayı küçültücü bir davranış olarak kabul etmiyordu.

Babam onu dinlemek için durmuş, söylevi ilgisini çekmiş, konuşmacıyla bir tanışma ayarlamış, biraz sohbetten sonra, papazların geleceği akşam yemeğine

onu da davet etmişti. Babam, yemekten sonra onu ne kadar az tanıdığını da anlattı. Soyu iki yüz yıl önce Amerika'ya yerleşmiş olan Everhard'lara dayanmasına rağmen, o, işçi sınıfından bir ailenin oğluydu.* On yaşındayken küçük bir fabrikada çalışmış, sonra da bir nalbantın yanına çırak olarak girmiş, kısa zamanda bir nalbant olup çıkmıştı. Kendi kendini yetiştirmiş, kişisel çabasıyla Almanca ve Fransızca öğrenmişti; o sırada Chicago'da zorluklar içinde mücadele veren sosyalist bir yayınevine bilimsel ve felsefi kitaplar çevirerek güçbela karnını doyuracak kadar para kazanıyordu. Ayrıca bu kazanca, çok az satan kendi ekonomi ve felsefi çalışmalarından gelen kısıtlı bir telif ücreti de arada bir ekleniyordu.

İşte o akşam yatmaya gitmeden önce, onun hakkında bütün öğrendiklerim bunlardı ve yatakta hafızama işleyen sesini dinleyerek uzun süre gözlerim açık yattım. Düşüncelerimden korkmaya başlamıştım. Ernest, benim sınıfımdan hiçbir erkeğe benzemiyordu, öylesine yabancı ve öylesine güçlüydü ki! O üstün havası hem başımı döndürüyor hem de beni korkutuyordu; öyle ki hayal gücümün bir ara beni onun sevgilisi ve karısı olarak canlandırdığının farkına vardım. Bazı erkeklerin gücünün kadınlar için dayanılmaz derecede çekici olduğunu çok duymuştum; ama o gereğinden de fazla güçlüydü. "Hayır! Hayır!" diye haykırdım. "Bu imkânsız, çok saçma!" Ertesi sabah uyandığımda onu yeniden görmek isteğiyle yanıyordum. Bir tartışmada onun zaferine tanık olmak, karşı-

* O zamanlar Amerika'da doğan yerli halkla göçmen halk arasındaki ayrım keskin ve tiksindiriciydi.

sındakileri savaşa çağıran sesinin yankısıyla titremek, kendine güveni ve gücüyle karşısındakini hiçe sayan tavrıyla karşısındakilerin köhnemiş düşüncelerini çürütürken onu hayranlıkla seyretmek arzusu dolduruyordu yüreğimi. Kabadayılık taslıyorsa da ne zararı vardı yani? Kendi deyimiyle bu "işe yarıyor," bir etki yaratıyordu. Her şey bir yana, onun kabadayıca konuşmasını seyretmek çok güzel bir şeydi. İnsanı bir çarpışmanın eşiğindeymiş gibi heyecanlandırıyordu.

O akşamı izleyen birkaç gün, babamdan ödünç aldığım Ernest'in kitaplarından bazılarını okumakla geçti. Yazıya döktüğü sözleri de açığa vurduğu düşünceleri gibi açık seçik ve inandırıcıydı. İnsan kuşku duymaya başladığında bile, söylediklerini inandırıcı kılan kesin bir sadeliği vardı dilinin. Kolay anlaşılabilirlik yeteneği vardı. Mükemmel bir yorumlayıcıydı. Yine de üslubunun yetkinliğine rağmen, yazılarında hoşuma gitmeyen birçok şey vardı. Sınıf çatışması diye adlandırdığı kavrama, emekle sermaye arasındaki düşmanlığa ve çıkar çatışmasına gereğinden fazla vurgu yapıyordu.

Babam coşkulu bir sevinç içinde Dr. Hammerfield'in Ernest hakkında edindiği kanıyı bana anlattı. Dr. Hammerfield'e göre Ernest, "yetersiz bilgisiyle ukalalık taslayan küstah bir kabadayı"ydı. Ayrıca, onunla yeniden karşılaşmayı hiç arzu etmiyordu.

Ama Piskopos Morehouse, Ernest'e büyük bir ilgi duymuştu ve onunla tekrar görüşmek için can atıyordu. "Güçlü bir genç," demişti, "ve canlı, çok canlı. Ama kendine çok güveniyor, aşırı güveniyor."

Ernest bir gün öğleden sonra babamla birlikte gel-

di. Piskopos daha önce gelmişti ve birlikte verandada çay içiyorduk. Ernest'in sürekli olarak Berkeley'de takılmasının nedenini de söyleyeyim yeri gelmişken; o sırada üniversitede, özel biyoloji dersleri alıyor, ayrıca "Felsefe ve Devrim"* adlı yeni bir kitap üzerinde çalışıyordu.

Ernest adımını atar atmaz sanki veranda ansızın küçüldü. Bedenen aşırı iri olduğundan değil; boyu bir yetmiş beş kadardı; ama etrafında çok büyükmüş gibi bir hava yaratıyordu. Beni selamlamak için eğildiğinde şaşırmış gibi bir hali olduğunu ele vermeden edemedi. O katı bakışları, elimi sımsıkı kavrayan elinin söyledikleriyle çelişir gibiydi. Elimi kendinden emin ve sert bir şekilde sıktı; gözleri de elleri kadar güven doluydu. İlk günkü gibi bana uzun süre bakan gözlerinde bu kez bir soru var gibiydi.

"Sizin *İşçi Sınıfı Felsefesi* adlı kitabınızı okudum," dedim; gözleri hoş bir parıltıyla aydınlandı.

"Umarım," diye cevap verdi, "bu kitabın hangi okuyucu için yazıldığını dikkate almışsınızdır."

"Evet aldım, ben de bu yüzden sizinle bir kavgaya tutuşmak istiyorum," diye meydan okudum.

"Benim de sizinle paylaşacak bir kozum var, Bay Everhard," diye araya girdi Piskopos Morehouse.

Bu çifte meydan okuyuş karşısında Ernest çocukça omuzlarını silkti ve bir fincan çayı kabul etti.

Piskopos önümde şöyle bir eğildi ve önceliği bana bıraktığını belirtti.

---

* Bu kitap, Demir Ökçe'nin altında geçen üç yüzyıl boyunca gizlice basıldı durdu. Çeşitli baskılarından birkaç örnek Ardis Milli Kütüphanesi'nde bulunmaktadır.

"Sınıflar arasındaki kini körüklüyorsunuz," dedim. "İşçi sınıfının dar ve kaba yanlarına seslenmek bence bir yanlış, hatta suç. Sınıf kini anti-sosyal bir duygudur ve bana öyle geliyor ki aynı zamanda anti-sosyalisttir."

"Suçsuzum," diye cevap verdi. "Benim bugüne dek yazdığım tek bir satırın ne özünde ne de biçiminde sınıf kini vardır."

"Amma da yaptınız!" diye bağırdım sitemkâr bir şekilde ve kitabını alıp açtım.

Ben kitabın sayfalarını hızla karıştırırken, o gülümsüyor ve sakin sakin çayını yudumluyordu.

"Sayfa yüz otuz iki," diye yüksek sesle okumaya başladım: "'Böylece sosyal gelişmenin bu aşamasında sınıf mücadelesi, ücretleri ödeyen sınıfla ücretli sınıf arasında patlak verir.'"

Zafer kazanmış bir tavırla yüzüne baktım.

"Burada sınıf kininden söz edilmiyor," diye gülümsedi.

"Ama," diye cevap verdim, "sınıf mücadelesi diyorsunuz."

"Sınıf kininden başka bir şey bu," diye karşılık verdi. "Ve bana inanın, biz kini körüklemeyiz. Biz, sınıf mücadelesinin sosyal gelişmenin bir yasası olduğunu söylüyoruz. Bunun sorumlusu biz değiliz. Biz sınıf mücadelesi yapmayız. Yalnızca onu açıklarız, tıpkı Newton'un yerçekimini açıkladığı gibi. Biz sınıf mücadelesini üreten çıkar çatışmasının doğasını açıklıyoruz."

"Ama çıkar çatışması diye bir şey olmamalı!" diye bağırdım.

"Ben de yürekten katılıyorum size," diye cevap verdi. "İşte biz sosyalistler de bu çıkar çatışmasının ortadan kalkması için çabalıyoruz. İzin verirseniz birkaç satır da ben okuyayım." Kitabını aldı ve birkaç sayfa geri çevirdi. "Sayfa yüz yirmi altı: 'İlkel kabile komünizminin ortadan kalkıp özel mülkiyetin ortaya çıkmasıyla başlayan sınıf mücadelesi döngüsü, sosyal varlığı sürdürmeyi sağlayan araçların, özel mülkiyetin elinden alınmasıyla son bulacaktır.'"

"Ama ben sizinle aynı düşüncede değilim," diye araya girdi Piskopos, solgun yüzü heyecanından biraz kızarmıştı. "İddianız yanlıştır. Emekle sermaye arasında çıkar çatışması diye bir şey yoktur veya daha doğrusu olmaması gerekir."

"Teşekkür ederim," dedi Ernest ciddi bir sesle. "Son söylediğinizle benim iddialarımı desteklemiş oldunuz."

"Ama ne diye bir çatışma olsun ki?" diye sordu Piskopos hararetle.

Ernest omuzlarını silkti. "Çünkü böyle yaratılmışız, sanıyorum."

"Ama biz böyle yaratılmadık!" diye bağırdı öteki.

"İdeal insandan mı söz ediyorsunuz?" diye sordu Ernest. "Bencil olmayan ve tanrıya benzeyen insandan mı söz ediyorsunuz? Öyle az ki böyle insanlar, hatta yok. Yoksa sıradan ve ortalama insandan mı söz ediyorsunuz?"

"Sıradan ve ortalama insandan," oldu cevap.

"Zayıf, saf ve yanlışlar yapmaya hazır insandan mı?"

Piskopos Morehouse başını sallayarak onayladı.

"Ve bayağı, bencil insandan mı?"

Yeniden başıyla onayladı Piskopos.

"Dikkat edin!" diye uyardı Ernest. "Bencil dedim."

"Ortalama insan bencildir," diye yüreklice kabullendi Piskopos.

"Ve elinin erdiği her şeyi ister?"

"Mümkün olan her şeye sahip olmak ister ... üzücü ama gerçek."

"O halde şimdi avcuma düştünüz." Ernest bu sözleri söylerken, çenesi bir kapanın yayı gibi kapandı. "İzin verin de göstereyim size. Şimdi tramvayda çalışan bir işçiyi ele alalım."

"Sermaye olmasaydı tramvayda çalışamazdı," diye sözünü kesti Piskopos.

"Doğru, ama siz de kabul edersiniz ki, kârı ortaya çıkaran emek olmasaydı sermaye de yok olacaktı."

Piskopos sessizdi.

"Tamam mı?" diye üsteledi Ernest.

Piskopos başıyla onayladı.

"İkimizin düşüncesi de karşılıklı olarak birbirini götürüyor," dedi Ernest, önemsiz bir şeyden söz ediyormuş gibi heyecanlanmadan konuşuyordu. "Ve böylece konuşmaya başladığımız noktaya dönmüş oluyoruz. Yeniden başlayalım. Tramvay işçileri emeği sağlar. Hissedarlar sermayeyi sağlar. Emek ve sermayenin ortak çabasıyla para kazanılır.* Kazanılan bu parayı da kendi aralarında bölüşürler. Sermayenin payına düşene 'kâr,' emeğin payına düşene 'ücret' denir."

---

* O günlerde, ulaşım araçları yağmacı grupların (tekellerin) denetimi altındaydı ve kârları çok yüksekti.

"Çok güzel," diye araya girdi Piskopos. "Ama bu paylaşmanın dostça yapılmaması için hiçbir neden yok."

"Az önce bir konu üzerinde anlaştığımızı hemen unuttunuz," diye karşılık verdi Ernest. "Ortalama insanın bencil olduğu konusunda anlaşmıştık. İnsan neyse odur. Siz her şeye gökyüzünden bakma alışkanlığınızla göğe yükseldiniz ve aslında var olan değil de olması gerektiği gibi olan insanlar arasında para bölüştürüyorsunuz. Ama gerçeğe dönecek olursak, emekçi, bencil olduğundan bu paylaşımdan elinden geldiğince fazlasını almak isteyecek. Kapitalist, bencil olduğundan o da bu paylaşımdan elinden geldiğince fazlasını almak isteyecek. Eğer bir şey sınırlı miktardaysa ve iki insan bu şey üstünde mümkün olduğunca büyük paylar kapmak istiyorlarsa, burada sermaye ile emek arasında bir çıkar çatışması söz konusu olur. Ve bu uzlaştırılamaz bir çatışmadır. Dünya üstünde işçiler ve kapitalistler oldukça, bu paylaşım üzerinde kavga etmeye devam edeceklerdir. Eğer bu öğleden sonra San Francisco'da olsaydınız, yürümek zorunda kalacaktınız. Çünkü tek bir tramvay bile çalışmıyor."

"Yine mi grev?"* diye telaşla sordu Piskopos.

"Evet, tramvay şirketinin kârlarının paylaşılması konusunda kavga ediyorlar."

---

* Bu tür kavgalar o akla sığmaz anarşik çağda çok yaygındı. Kimi zaman işçiler işi bırakırdı. Kimi zaman kapitalistler işçilerin çalışmasına izin vermezdi. Böylesi anlaşmazlıkların yol açtığı şiddet ve kargaşa içinde birçok mülk harap edilir, birçok hayat kaybedilirdi. O dönemin bir başka geleneği olan, daha aşağı sınıftaki insanların karılarıyla kavga ettiğinde evdeki mobilyaları kırıp dökme alışkanlıkları gibi, bu grevlerdeki kanlı olaylar da bizim aklımızın alamayacağı bir olgudur.

Piskopos Morehouse birden heyecanlandı.

"Yanlış bir iş!" diye bağırdı. "İşçiler ileriyi göremeyecek kadar dar görüşlüler. Böyle davranırlarsa, bizim onlardan taraf olmamızı nasıl umabilirler..."

"Yürümek zorunda kaldığımızda," dedi Ernest muzipçe.

Ama Piskopos Morehouse duymazlıktan gelip devam etti:

"Onların bakış açısı çok dar. İnsan insan olmalı, vahşi hayvan değil. Şimdi orada şiddet ve kıyım olacak, yas tutan dullar ve yetimler olacak. Sermaye ve emek dost olmalı. Ortak çıkarları için el ele çalışmalı."

"Ah, işte yine havalara çıktınız," dedi Ernest soğuk bir sesle. "Hadi yeryüzüne inin. Unutmayın ki ortalama insanın bencil olduğu konusunda anlaşmıştık."

"Ama bencil olmamalı!" diye bağırdı Piskopos.

"Bu konuda ben de size katılıyorum," diye kabaca cevap verdi Ernest. "Bencil olmaması gerek, ama böyle domuzca bir ahlak üstüne kurulmuş sosyal düzende yaşadığı sürece bencil olmaya devam edecektir."

Piskopos korkmuş gibiydi, babam gülmemek için kendini zor tutuyordu.

"Evet, domuzca bir ahlak," diye devam etti Ernest insafsızca. "Kapitalist sistemin anlamı bu. Kilisenizin desteklediği, kürsünüzde her zaman vaaz verdiğiniz şey bu. Domuzca bir ahlak! Bunun başka bir adı yok."

Piskopos yardım istermiş gibi babama döndü, ama o güldü ve başını sallayarak onayladı.

"Korkarım, Bay Everhard haklı," dedi. "*Laissez-faire* [bırakınız yapsınlar], herkes kendini düşünsün ve benden sonra kıyamet kopsun, işte sizin aşıladığı-

nız anlayış bu. Geçen akşam Bay Everhard'ın dediği gibi, siz kilise adamlarının işlevi, kurulu düzenin devamını sağlamaya yardımcı olmak ve toplum da bu temel üzerine kurulmuş."

"Ama bu İsa'nın öğretisi değil!" diye bağırdı Piskopos.

"Bugünlerde Kilise, İsa'nın öğretisini öğretmiyor ki," diye karşılık verdi hemen Ernest. "Emekçilerin Kiliseyle hiçbir alışverişlerinin olmamasının nedeni de bu. Kilise, kapitalist sınıfın işçi sınıfını gaddarlıkla ve vahşice sömürüp ezmesine göz yummakta ve onaylamaktadır."

"Kilise buna göz yummuyor," diye karşı çıktı Piskopos.

"Ama kilise bu duruma karşı da çıkmıyor," diye cevap verdi Ernest. "Kilise buna karşı çıkmadığı sürece, buna göz yumuyor demektir. Kilisenin kapitalist sınıf tarafından desteklendiğini de unutmamak gerekir."

"Olaylara bu açıdan bakmamıştım," dedi Piskopos safça. "Yanılıyor olmalısınız. Bu dünyada üzücü ve kötü birçok şey olduğunu ben de biliyorum. Kilisenin şeyi, sizin proletarya* dediğiniz şeyi kaybettiğini de biliyorum."

"Siz hiçbir zaman proletaryaya sahip olmadınız," diye bağırdı Ernest. "Proletarya Kilisenin dışında ve Kilisesiz gelişip büyümüştür."

---

* Proletarya: Köken olarak Latince *proletarii* sözcüğünden türetilmiştir. *Proletarii*, Servius Tullius döneminde, devlete nesil yetiştirmek yönünde bir değeri olanlara verilen addı. Başka bir deyişle, servet, konum ya da istisnai kabiliyetleri yönünden hiçbir değerleri yoktu.

"Seni tam anlayamadım," dedi Piskopos yavaşça.

"Öyleyse izin verin de açıklayayım. On sekizinci yüzyılın sonlarına doğru toplum yaşamına makinelerin girişi ve fabrika sisteminin gelişmesiyle birlikte, çalışan büyük emekçi kitleler topraktan sökülüp ayrıldı. Eski çalışma düzeni bozuldu. Çalışan insanlar köylerinden sürülüp sanayi şehirlerine doluştular. Analar ve çocuklar yeni makinelerin başında çalışmaya koyuldu. Aile yaşamı yok oldu. Koşullar korkunçtu. Kanlı bir hikâyedir bu."

"Biliyorum, biliyorum," diye sözünü kesti Piskopos Morehouse, yüzünde kederli bir ifade belirmişti. "Korkunçtu. Ama bu bir buçuk yüzyıl önce olmuştu."

"İşte o zaman, bir buçuk yüzyıl önce, modern proletarya doğdu," diye devam etti Ernest. "Ve Kilise onun varlığını görmezden geldi. Kapitalistler halk için bu mezbahayı kurarlarken, Kilise sustu. Karşı çıkmadı, bugün de karşı çıkmıyor. Austin Lewis'in* o dönem hakkında konuşurken söylediği gibi, kendilerine 'Kuzularımı besle' emri verilen, o kişiler, bu kuzuların köle olarak satılmalarını ve gıklarını bile çıkarmadan ölümüne çalışmalarını sağladılar.† Kilise o zaman sustu ve sözlerime devam

---

* Hıristiyanlık Çağının 1906 yılının sonbahar seçimlerinde, Sosyalist Parti listesinden California Valiliğine aday gösterilmişti. İngiltere doğumlu olan Lewis, politik ekonomi ve felsefe üzerine birçok kitabın yazarı ve zamanının sosyalist liderlerinden biridir.

† Tarihte, Hıristiyanlık Çağının on sekizinci yüzyılının ikinci yarısında, İngiliz fabrikalarında çalışan kadın ve çocuk kölelere karşı yapılanlardan daha korkunç bir sayfa yoktur. Böyle

etmeden önce bana açıkça aynı düşüncede olup olmadığımızı söylemelisiniz. Kilise o zaman sustu mu, susmadı mı?"

Piskopos Morehouse tereddüt etti. Dr. Hammerfield gibi o da, Ernest'in deyimiyle "yakın dövüş"e alışık değildi.

"On sekizinci yüzyılın tarihi yazılmıştır," diye hatırlattı Ernest. "Eğer Kilise susmamış olsaydı, hiç kuşkusuz tarih kitaplarında onun susmamış olduğu yazardı."

"Korkarım, Kilise sesini çıkarmadı," diye itiraf etti Piskopos.

"Ve bugün de aynı suskunluğu sürdürüyor."

"Bu noktada size katılmıyorum," dedi Piskopos.

Ernest durdu, karşısındakine dikkatle baktı ve meydan okumayı gördü.

"Pekâlâ," dedi. "Göreceğiz. Chicago'da doksan sent kazanabilmek için bütün bir hafta boyunca çalışan kadınlar var. Kilise buna karşı çıktı mı?"

"Bunu ilk defa duyuyorum," oldu cevap. "Haftada doksan sent ha! Bu korkunç bir şey!"

"Kilise buna karşı çıktı mı?" diye üsteledi Ernest.

"Kilisenin bundan haberi yok." Piskopos terliyordu.

"Yine de Kiliseye 'Kuzularımı besleyin' emri verilmişti," dedi Ernest küçümser bir tavırla. Bir an durup sonra, "Alaycı sözlerim için beni bağışlayın Piskopos. Ama sizlerle konuşurken sabrımızın tükenmesine sanırım şaşırmıyorsunuzdur. Kapitalistlerin emrindeki

---

sanayi cehennemlerinde o günlerin büyük servetleri elde edilmiştir.

kiliseleriniz Güney'deki dokuma fabrikalarında çocukların çalıştırılmasına karşı çıktı mı?* Altı yedi yaşlarındaki çocuklar her gece on iki saat süren vardiyalarda çalışıyorlar. Kutsal güneş ışığını görmekten bile

---

* Everhard, Güney Kilisesinin önceleri "Ayaklanma Savaşı" diye bilinen kölelik savunmalarını sıralasaydı daha iyi bir örnek vermiş olurdu. Bu savunmalardan birkaçını, dönemin belgelerinden seçerek buraya ekliyorum. MS 1835 yılında, Presbiteryen Kilisesi Genel Kurulu şu açıklamayı yapmıştı: "Kölelik hem Eski hem de Yeni Ahit'te kabul edilip Tanrı'nın egemenliği tarafından kınanmamıştır." Charleston Baptist Cemiyeti MS 1835'te aşağıdaki açıklamayı yapmıştı: "Köle sahiplerinin kölelerine hükmetme hakkı, bütün her şeyi yaratan Yaratıcı tarafından açıkça tanınmıştır. Tanrı, nesnelerin mülkiyet hakkını canının istediğine vermekte kesinlikle serbesttir." Virginia Randolph-Macon Metodist Koleji İlahiyat Profesörü Rahip E. D. Simon şunları yazmıştı: "Kutsal Kitap'taki bazı bölümler su götürmez bir şekilde köleyi mal olarak satın alma hakkını onaylamaktadır, bu hakka ilişkin çeşitli örnekler de vermiştir. Satın alma ve satma hakkı açıkça belirtilmiştir. Bu konuda, Tanrı'nın buyurduğu Yahudi kurallarına veya yüzyıllardır süregiden uygulamaya ya da Yeni Ahit ve ahlak yasalarına bakacak olursak, köleliğin ahlaksızca bir şey olmadığı sonucuna varırız. İlk Afrikalı kölelerin yasal olarak köle ilan edildiklerini düşünürsek, çocuklarının da köle olarak kabul edileceği zorunlu bir sonuçtur. Böylece Amerika'da var olan köleliğin haklı olarak kurulduğunu görmekteyiz."
Bu sözlerin bir kuşak kadar sonra Kilise tarafından kapitalist mülkiyeti savunmak için kullanıldığını görmek şaşırtıcı olmamalıdır. Asgard'daki büyük müzede, Henry van Dyke'ın yazdığı *Uygulama Üzerine Denemeler* adlı bir kitap vardır. Bu kitap, Hıristiyanlık Çağının 1905 yılında basılmıştır. Kitaptan anlayabildiğimiz kadarıyla Van Dyke bir kilise adamı olsa gerek. Bu kitap, Everhard'ın burjuvazi düşüncesi diye adlandırdığı şeye iyi bir örnektir. Charleston Baptist Cemiyeti'nin yukarıda alıntılanan bildirisiyle yetmiş yıl sonra Van Dyke'ın söyledikleri arasındaki benzerliğe dikkat edin: "İncil, Tanrı'nın dünyanın sahibi olduğunu öğretmektedir. Tanrı, genel yasalara uyarak, bu mülkünü istediği kişiye ve canının istediği gibi dağıtır."

yoksunlar. Sinekler gibi ölüyorlar. Kâr payları onların kanlarıyla besleniyor. Bu parayla New England'da görkemli kiliseler inşa ediliyor. Ve siz bu muhteşem kiliselerde, bu çocukların kanlarıyla göbeklerini şişirmiş o kazanç sahipleri adına tatlı tatlı vaazlar veriyorsunuz."

"Bilmiyordum," diye mırıldandı Piskopos bitkinleşmiş bir tavırla. Midesi bulanıyormuş gibi yüzü solmuştu.

"Öyleyse karşı çıkmadınız?"

Piskopos başını iki yana salladı.

"Öyleyse Kilise on sekizinci yüzyılda olduğu gibi bugün de dilsiz?"

Piskopos suskundu, Ernest sesini ansızın yükseltti.

"Ve unutmayın ki, kilise adamlarından kim buna karşı çıkarsa hemen işinden atılır."

"Bunun doğru bir şey olduğunu düşünmüyorum," diye karşı çıktı Piskopos.

"Siz karşı çıkacak mısınız?" diye sordu Ernest.

"Bizim bölgemizde, böyle şeytani haksızlıkları bana gösterin, karşı çıkacağım."

"Göstereceğim," dedi Ernest sakin bir sesle. "Şu anda hizmetinizdeyim. Sizi cehennemde bir yolculuğa çıkaracağım."

"Ben de karşı çıkacağım." Piskopos koltuğunda doğruldu ve o kibar yüzünde bir savaşçının çizgileri belirdi. "Kilise suskun kalmayacak!"

"İşinizden atılacaksınız," diye uyardı Ernest.

"Ben size bunun tersini kanıtlayacağım," oldu Piskopos'un karşılığı. "Eğer bütün dedikleriniz doğruysa bile, Kilisenin bu olayları bilmediği için suskun

kaldığını size kanıtlayacağım. Üstelik, ben sanayi toplumundaki korkunç şeylerin kapitalist sınıfın bunları bilmeyişinden ileri geldiğine inanıyorum. Bilgiyi edinir edinmez bütün yanlışlıklarını düzelteceklerdir. Bilgiyi aktarma görevi de Kiliseye düşmüştür."

Ernest güldü. Kahkahası kabacaydı ve ben de içimden gelen bir dürtüyle Piskopos'u savunmayı üstüme aldım.

"Unutmayınız ki," dedim, "siz madalyonun tek yüzünü görüyorsunuz. Çok iyi yönlerimiz de var bizim, oysa siz sadece kötü yanlarımızı görüyorsunuz. Piskopos Morehouse haklı. Endüstrinin yarattığı haksızlıkların, sizin sözlerinizle dehşetin nedeni, yöneticilerin bunu bilmeyişidir. Sınıflar arasındaki uçurumu çok derinmiş gibi gösteriyorsunuz."

"Vahşi Kızılderililer bile kapitalist sınıf kadar gaddar ve acımasız değildir," diye karşılık verdi ve o anda ondan nefret ettim.

"Bizi tanımıyorsunuz," diye cevap verdim. "Bizler ne gaddar, ne de acımasız."

"Kanıtlayın," dedi meydan okur gibi.

"Nasıl kanıtlayabilirim... Sizin gibi birine hem de?" Giderek öfkelenmeye başlıyordum.

Başını iki yana salladı. "Bunu bana kanıtlayın demiyorum, kendinize kanıtlayın."

"Ben biliyorum," dedim.

"Hiçbir şey bilmiyorsun," diye kabaca yanıtladı.

"Hadi, hadi çocuklar," diye araya girdi babam, yatıştırıcı bir sesle.

"Umurumda değil..." diye söze başladım gururla, ama Ernest sözümü kesti.

"Yanılmıyorsam, sizin paranız var ya da babanızın; her ikisi de aynı kapıya çıkar zaten. Sierra Fabrikalarına para yatırmışsınız."

"Bunun konumuzla ne ilgisi var?" diye bağırdım.

"Pek fazla bir ilgisi yok," dedi sakin bir sesle. "Yalnız, şu giydiğiniz elbise kan lekesi içinde. Yediğiniz yiyecekler de kan kokuyor. Evinizin çatı kirişlerinden küçük çocukların ve güçlü erkeklerin kanı damlıyor. Bunların damla damla çevreme düştüğünü duymam için sadece gözlerimi bir parça kapatmam yeterli. Tıp, tıp, tıp..."

Bunları söylerken, bir yandan da gözlerini kapayıp koltuğunda kendini geriye attı. Kızgınlık ve kırılan onurumun hüznüyle gözyaşlarına boğuldum. Hayatımda kimse bana böyle kaba davranmamıştı. Piskopos ve babam da benim gibi allak bullak olmuşlardı. Konuşmayı başka bir yöne çevirmeye çalıştılar, ama Ernest gözlerini iri iri açarak bana baktı ve bir el hareketiyle aradan çekilmelerini istedi. Ağzı gerilmiş, gözleri kısılmıştı, gözlerinde en küçük bir sevinç pırıltısı yoktu. Bana ne diyecekti, bana nasıl bir suçlama yöneltecekti, bunu hiçbir zaman öğrenemedim. Çünkü tam o anda kaldırımdan geçen bir adam durdu ve bize baktı. İriyarı, yoksul kıyafetliydi; sırtında bambu kamışlar ve kumaştan yapılmış sehpalar ve sandalyelerden oluşan ağır bir yük taşıyordu. Mal satmak için içeri girip girmemekte tereddüt ediyormuş gibi eve bakıyordu.

"Bu adamın adı Jackson," dedi Ernest.

"Böyle gezgin satıcılık* yapacağına gidip bir işte çalışacak kadar da güçlü bir bedeni var," diye cevabı yapıştırdım hemen.

"Ceketinin sol koluna dikkat edin," dedi Ernest yumuşak bir sesle.

Baktım, ceketinin kolu boşta sallanıyordu.

"Sizin çatınızdan damlayan kanın bir kısmı bu kesik koldan akıyor işte," diye devam etti Ernest aynı tatlı ve hüzünlü sesle. "Kolunu Sierra Fabrikalarında kaybetti ve siz de yaralanmış bir at gibi ölmesi için onu sokağa attınız. 'Siz' derken, sizin ve öteki hissedarların fabrikayı yönetmek için parayla tuttuğu yöneticileri ve müdürleri kastediyorum. Bu bir kazaydı. Şirkete birkaç dolar fazla kazanç sağlamak için oldu kaza. Kolunu tarağın dişlisine kaptırdı. Makinenin dişleri arasında gördüğü taş parçasını orada bırakabilirdi, en fazla makinenin dişini kırardı. Bu taşı çıkarmak için uğraşırken kolunu, parmak uçlarından ta omzuna kadar dişliye kaptırdı. Geceydi. Fabrikalar mesai yapıyordu. Kazanç su gibi akıyordu. Şirket, o mevsim ortaklarına yüksek kâr payı dağıtmıştı. Jackson saatlerdir çalışıyordu, kasları gevşemişti artık, hareketleri yavaşlamıştı. Makineye kapılmasının nedeni de bu oldu. Bir karısı ve üç çocuğu var."

"Peki şirket ne yaptı onun için?" diye sordum.

"Hiçbir şey. Oh, bağışlayın, unutuyordum, bazı şeyler yaptı elbette. Jackson'ın hastaneden çıktıktan

* O günlerde gezgin satıcı diye anılan binlerce yoksul tüccar vardı. Bunlar bütün ticari mallarını yanlarında taşır, kapı kapı dolaşırlardı. Bu, enerji israfından başka bir şey değildi. Dağıtım, toplumun genel sistemi gibi karışık ve akıl dışıydı.

sonra açtığı tazminat davasını düşürdü. Şirket çok iyi avukatlara sahiptir, biliyorsunuz."

"Hikâyenin tamamını anlatmadınız," dedim kendimden emin bir şekilde. "Belki de hikâyenin hepsini bilmiyorsunuz. Belki adam bir küstahlık etti."

"Küstah mı! Ha! Ha!" Gülüşü şeytancaydı. "Ulu Tanrım! Küstahmış! Kopmuş koluyla küstah biri ha! Tam tersine alçakgönüllü ve uysal bir işçiydi, onun için bugüne kadar kimse ona küstah demedi."

"Ama mahkeme," diye üsteledim. "Bu davada sizin anlattıklarınızın dışında bir şey olmasaydı, mahkemede onun aleyhine karar verilmezdi."

"Şirketin baş avukatı Albay Ingram'dır. Çok güçlü bir avukattır." Ernest kısa bir süre büyük bir ciddiyetle gözlerimin içine baktı. "Size bir öneride bulunacağım, Bayan Cunningham. Jackson olayını bir araştırın."

"Buna karar vermiştim zaten," diye karşılık verdim soğuk bir sesle.

"Pekâlâ," dedi yüzü sevinçle aydınlanarak. "Size bu adamı nerede bulabileceğinizi de söylerim. Ama Jackson'ın kolu yüzünden duygularınızın nasıl değişeceğini düşündükçe sizin adınıza korkuyorum."

İşte Piskopos ve ben, Ernest'in meydan okumalarını böylece kabullenmiş olduk. Kişiliğime ve sınıfıma yöneltilen haksız suçlamayla beni baş başa bırakarak gittiler. Bu adam bir hayvandı. O an ondan nefret ediyor ve işçi sınıfından bir adamın ancak bu kadar kibar davranabileceğini düşünerek kendimi avutuyordum.

III
Jackson'ın Kolu

Jacson'ın kolunun hayatımda önemli bir rol oynayacağı hiç aklıma gelmezdi. Adamın kendisi bile, onu ilk kez arayıp bulduğumda üstümde büyük bir etki yaratmadı. Körfezin yakınlarında, bataklığın kenarında köhne* bir kulübede oturuyordu. Evin çevresinde sağda solda su birikintileri vardı; bu havuzcukların üzerinde, yeşile çalan kalın bir çamur tabakası yüzüyor ve etrafa dayanılmaz bir koku saçıyordu.

Jacson, bana denildiği gibi, alçakgönüllü ve yumuşak bir adamdı. Benimle konuşurken, bir yandan da elindeki hasır örgüsüne devam ediyordu. Bütün alçakgönüllülüğüne rağmen, bana şu sözleri söylerken

---

* O günlerde çok sayıda çalışan işçinin başlarını soktuğu, harabeye dönmüş, çökmüş evler için kullanılan bir sıfat. Bu evlere kira verilirdi elbette, hem de durumlarına göre şaşılacak derecede yüksek kiralar ödenirdi mal sahiplerine.

sesinde bir acının varlığını hissettim: "Bana bir bekçilik de* mi veremezlerdi?"

Ondan pek bilgi alamadım, aptal bir görünüşü vardı, ama tek koluyla hasır örmekteki becerisi böyle olmadığını gösteriyordu. Bu aklıma bir soru getirdi.

"Nasıl oldu da kolunu makineye kaptırdın?" diye sordum.

Durdu, düşünerek dalgın dalgın bana baktı, sonra başını iki yana salladı. "Bilmem. Oldu işte."

"Dikkatsizlik mi?" diye kurcaladım.

"Hayır," diye cevap verdi. "Böyle denemez. O gece fazla mesai yapıyordum ve sanırım bir parça yorgundum. On yedi yıldır fabrikalarda çalışıyorum ve kazaların çoğunun paydos düdüğünden† hemen önce meydana geldiğine tanık olmuşumdur. Paydos düdüğünden bir saat önce yapılan kazaların diğer zamanlarda yapılan kazalardan çok daha fazla olduğunu söyleyebilirim. İnsan saatlerce çalıştıktan sonra gücünü kuvvetini kaybeder. Bunu rendelenmiş, doğranmış, parçalanmış epey insan gördüğüm için söylüyorum."

"Çok mu gördünüz böylelerini?" diye sordum.

---

* O günlerde hırsızlık şaşılacak derecede yaygındı. Herkes herkesin malını çalardı. Toplumun efendileri yasal olarak çalar ya da hırsızlıklarını yasalara uydururken, daha yoksul sınıflar bu işi yasadışı olarak yaparlardı. Korunmadığı sürece hiçbir şey güvenlikte değildi. Muazzam sayıda insan, malı mülkü korumak için bekçi olarak çalıştırılırdı. Zenginlerin evleri banka kasasıyla kale karışımı bir şey haline gelmişti. Bugün çocuklarımızın başkasının malını çalma eğilimi, o zamanlarda evrensel bir şey olan çalma özelliğinin temel bir mirası olarak görülebilir.

† İşçiler vahşi, çığlık çığlığı öten ve sinir bozucu buharlı düdüklerle işbaşı yapar ve yine aynı düdükle işi bırakırlardı.

"Yüzlerce, yüzlerce ve bunların arasında da sürüyle çocuk vardı."

Bazı korkunç ayrıntıların dışında, kaza hikâyesi daha önce dinlediğimin aynısıydı. Makineyi kullanma talimatnamesine aykırı bir davranışta bulunup bulunmadığını sorduğumda başını iki yana salladı.

"Sağ elimle kayışı çıkarıp sol elimle de taşı almak istedim," dedi. "Kayışın iyice çıkıp çıkmadığına durup bakmamıştım. Sağ elimin bu işi gerektiği gibi yaptığını sanıyordum, oysa kayış takılı kalmış. Sol elimi hızla uzattım. Ama kayışın ancak yarısı çekilmiş. Ve kolum böylece ezildi işte."

"O sırada korkunç acı çekmiş olmalısınız," dedim duygudaşlıkla.

"Elbette, insanın kulağına kemiklerinin çatırdaması hiç de hoş gelmiyor," diye cevap verdi.

Açtığı tazminat davasının ayrıntılarını pek hatırlamıyordu. Kesin olarak bildiği tek şey, kendisine bir kuruş ödeme yapmadıklarıydı. Kanısına göre ve kendi deyimiyle mahkemenin aleyhine karar vermesi, ustabaşıların ve şefin gerçeği söylememeleri yüzünden olmuştu. Bu kişilerin ifadesi, kendi sözleriyle, "olmaması gerektiği gibiydi." Bunun üzerine ben de gidip onları bulmaya karar verdim.

Bir şey çok açıktı, Jackson acınacak bir durumdaydı. Karısının sağlığı bozuktu ve hasır örgü örüp gezgin satıcılık yaparak ailesini beslemeye yetecek kadar para kazanamıyordu. Kirasını birkaç aydır ödeyemiyordu ve on bir yaşındaki en büyük oğlu fabrikada çalışmaya başlamıştı.

"Bana bir bekçilik falan verebilirlerdi," ben kapıdan çıkarkenki son sözleri oldu.

Jackson'ın davasına bakan avukatla, mahkemede tanık olarak dinlenen şef ve iki ustabaşıyla konuştuktan sonra Ernest'in söylediklerinde doğruluk payı olduğunu kabul etmeye başlamıştım.

Daha ilk bakışta avukatının güçsüz ve yetersiz bir hukukçu olduğunu sezdim ve bu yüzden Jackson'ın davayı kaybetmesine hiç şaşırmadım. Kendi kendime, böyle bir avukat seçmekle sonucu daha baştan hak etmiş, diye düşündüm. Ama hemen Ernest'in sözleri geldi aklıma:"Şirketin çok iyi avukatları vardır" ve "Albay Ingram güçlü bir avukattır," demişti Ernest. Çabucak bir düşündüm. Şirketin, elbette çok iyi avukatlar tutacak parası olacağı ve bir işçinin bir fabrika sahibiyle yarışamayacağı kafama dank etti. Ama bu yalnızca küçük bir ayrıntıydı. Bana kalırsa, Jackson'ın davayı kaybetmesi için daha geçerli bir neden olmalıydı.

"Davayı neden kaybettiniz?" diye sordum.

Avukat bir an için şaşırdı, hatta hüzünlü bir ifadeyle yüzünü buruşturdu; bu zavallı küçük yaratığa elimde olmadan acıdım. Sonra sızlanmaya başladı. Doğuştan ağlamaklı ve ezilmeyi daha beşikte kabullenmiş biriydi. Karşı taraf lehine ifade veren tanıklardan yakınıyordu. Tanıklar yalnızca diğer tarafın işine yarayacak şeyler söylemişlerdi. Onlardan Jackson lehine tek bir söz alamamıştı. Kimin ekmeğine yağ süreceklerini biliyorlardı. Jackson'a gelince, o da ahmağın tekiydi. Albay Ingram'ın sözcük oyunlarına gelmiş, şaşırmıştı. Albay Ingram zeki bir sorgucuymuş ve Jackson'a hep kendisine zarar verecek şeyler söyletmiş.

"Eğer insan haklıysa nasıl olur da kendi aleyhine sözler söyleyebilir?" diye sordum.

"Haklılıkla ne ilgisi var bunun?" diye karşı bir soru sordu. "Şu kitapları görüyor musunuz?" Yoksul yazıhanesinin duvarlarındaki cilt cilt kitapları gösterdi. "İşte ben bunları okuyarak yasalarla hak arasındaki ayrımı kavrayabildim. Hangi avukata isterseniz sorun. Pazar okuluna giderek hakkın ne olduğunu öğrenebilir bir insan. Ama yasaların ne olduğunu öğrenmek için bu kitaplara başvurmanız gerek."

"Yani Jackson haklıydı, ama davayı kaybetti mi demek istiyorsunuz?" diye sordum çekine çekine. "Bana Yargıç Caldwell'in mahkemesinde adalet olmadığını mı söylemek istiyorsunuz?

Tıknaz avukat bir an baktı yüzüme; sonra yüzündeki bütün mücadele azmi bir anda siliniverdi.

"Davayı kazanma ihtimalim hiç yoktu ki," diyerek yeniden sızlanmaya başladı. "Hem Jackson'ı hem de beni ahmak yerine koydular. Nasıl kazanma şansım olabilirdi? Albay Ingram büyük bir avukat. Albay Ingram büyük bir avukat olmasaydı, Sierra Fabrikalarının, Erston Toprak Sendikasının, Berkeley Konsolide'nin, Oakland, San Leandro ve Pleasanton Elektrik'in hukuk danışmanı olabilir miydi hiç? O bir şirket avukatı* ve şirket avukatlarına aptallık etsinler

* Bir şirket avukatının işlevi, birtakım kurnazlıklar yaparak, şirketlerin para çalma eğilimlerine hizmet etmekti. O dönemde Birleşik Devletler başkanı olan Theodore Roosevelt'in Harvard'da yapılan bir diploma töreninde şu sözleri söylediği kayda geçmiştir: "Hepimiz biliyoruz ki içinde bulunduğumuz koşullar altında, servetin toplandığı merkezlerdeki baronun en etkili ve yüksek paralarla hakkı ödenmiş avukatlarının görevi, ister bi-

diye para vermezler. Sierra Fabrikalarının ona yılda yirmi bin doları boşuna mı ödediğini sanıyorsunuz? Çünkü bu adam, şirket için yirmi bin dolar değerinde, bu yüzden ödüyorlar o parayı. Ben bu kadar etmem. Eğer etseydim, böyle iş bulamayan, açlıktan ölen ve Jackson gibilerinin davalarını alan biri olmazdım zaten. Bu davayı kazansaydım ne kadar para alacaktım dersiniz?"

"Elindekini avucundakini alırdınız, büyük olasılıkla soyardınız onu," diye cevap verdim.

"Elbette bunu yapardım," diye öfkeyle bağırdı. "Ben de yaşamak zorundayım, değil mi?"*

"Onun karısı ve üç çocuğu var," diye azarladım.

"Benim de karım ve çocuklarım var," diye karşılık verdi. "Açlıktan ölüp gitseler, benden başka başını çevirip bakacak kimseleri yok."

Yüzü yine yumuşadı birden. Saatinin kapağını açtı ve bana kapağa yapıştırılmış bir kadınla iki küçük kızın resimlerini gösterdi.

"Bakın, bunlar da benimkiler. Zor günler yaşıyoruz, zor günler. Jackson'ın davasını kazanabilseydim, onları köye yollayacaktım. Burada sağlıklı yaşamaları olanaksız. Ama onları gönderecek param yok."

Gitmek için ayağa kalktığımda, adam yine sızlanmaya başladı.

---

rey ister şirket olsun zengin müşterilerinin çıkarını korumak ve halkın çıkarlarını korumak için yapılmış yasaları patronlarının yararına işler hale getirmek için yasaları çarpıtmaktır."

* Bu, bütün toplumu saran öldürücü didişmeyi çok iyi anlatan tipik bir örnekti. İnsanlar aç kurtlar gibi birbirlerine saldırırlardı. Büyük balık, küçük balığı yutardı. Jackson bu küçük balıklardan sadece birisiydi.

"Kazanmak için en küçük bir şansım bile yoktu. Albay Ingram ve Yargıç Caldwell çok yakın arkadaşlardır. Eğer çapraz sorguda onların tanıklarından gerektiği gibi ifadeler alabilseydim, yine de bu dostluk yüzünden dava aleyhimize sonuçlanırdı demek istemiyorum. Ama Yargıç Caldwell'in benim istediğim şekilde sorgulama yapmamı önlemek için elinden geleni yaptığını söylemem gerek. Başka nasıl olacaktı ki; Yargıç Caldwell ve Albay Ingram aynı kulübün üyesi. Aynı semtte oturuyorlar. Ben öyle sosyete semtlerinde ev tutamam. Karıları her gün birbirlerinin evinden hiç çıkmıyor. Aralarında daima iskambil oynar ve oyun partileri düzenlerler."

"Yine de Jackson'ın davasında haklı olduğu kanısında mısınız?" diye sordum, kapının eşiğinde bir an durarak.

"Kanısında falan değilim, haklı olduğunu biliyorum," diye cevap verdi. "İlkin ben de onu biraz gösteriş yapıyor sandım. Ama karıma bir şey söylemedim. Onun üzülmesini istemiyordum. Köye gitmek için uzun zamandır hazırlanıyordu. Davayı kaybetmem onun için ağır bir darbe oldu."

Davada tanıklık eden ustabaşılardan Peter Donnelly'ye şu soruyu sordum: "Jackson'ın makinenin hasara uğramaması için uğraşırken yaralandığını, neden mahkemede söylemediniz?"

Bir karşılık vermeden önce uzun uzun düşündü. Sonra kaygılı gözlerle etrafına bakındı ve "Çünkü iyi bir karım ve seyrine doyamadığım üç tane çok tatlı çocuğum var, nedeni bu."

"Anlayamıyorum," dedim.

"Başka bir deyişle, böyle ifade vermem benim için hayırlı olmazdı," diye cevap verdi.

"Yani..." diye söze başladım.

Ama heyecanla sözümü kesti.

"Yanisi bu. Yıllardır çalışırım fabrikalarda. Tezgâhın başına geçtiğimde daha küçücük bir çocuktum. O zamandan beri durmaksızın çalışıyorum. Ayrıcalıklı sayılabilecek bu konuma çok çalışarak ulaştım. Bugüne bugün ustabaşıyım ben, anlıyor musunuz? Ama bu fabrikada boğulsam beni kurtarmak için tek bir kişi elini uzatır mı? Eskiden sendikalıydım. Ama iki grev sırasında şirketten yana tavır takındım. 'Sarı'ya çıkardılar adımı. Bugün davet etsem, benimle bir kadeh atacak tek bir insan bile çıkmaz şu koca fabrikada. Şu kafamdaki yara izlerini görüyor musunuz? Tuğlalarla taşa tuttular beni. Adımı lanetle anmayacak tek bir tezgâh çırağı bulamazsınız. Benim biricik dostum şirkettir. Onu savunmak benim işim değil, ama şirket yöneticilerinden yana olmak benim, evimin ekmeği, yağı, çocuklarımın hayatı demek. İşte bu yüzden hiçbir şey söylemedim."

"Jackson'ın ne suçu var?" diye sordum.

"Tazminat alması gerekirdi. O iyi bir işçiydi, kimseyle hır gürü olmamıştı."

"Öyleyse, mahkemede doğruyu söyleyeceğine yemin ettiğin halde, gerçeği söyleme özgürlüğün yoktu?"

Başını iki yana salladı.

"Gerçeği, bütün gerçeği, yalnızca gerçeği söylemek?" dedim zafer kazanmış bir tavırla.

Yüzü yine heyecanlı bir hal aldı. Başını kaldırdı, bana doğru değil, gökyüzüne bakıyordu.

"Çocuklarım için vücudumun da, ruhumun da cehennem ateşinde yanmasına razıyım," dedi.

Şef Henry Dallas ise tilki suratlı bir adamdı; önce beni küstahça şöyle bir süzdü ve konuşmak istemedi. Davanın gidişi ve onun tutumu hakkında ağzından tek bir söz alamadım.

Ama diğer ustabaşıyla biraz daha rahat konuşma olanağı buldum. James Smith sert yüz çizgileri olan bir adamdı ve yanına sokulduğumda yüreğimin sıkıştığını hissettim. Onun da üstü kapalı sözlerinden özgürce tanıklık edemediğini anladım; konuştukça zekâ düzeyinin akranlarının ortalamasından daha yüksek olduğunu görmeye başladım. O da Peter Donnelly gibi Jackson'ın tazminat alması gerektiğini savunuyordu. Hatta daha da ileri giderek, bir kaza sonucu çaresiz kaldığı için bir işçinin sokağa atılmasının vicdansızlık ve gaddarlık olduğunu söyledi. Ayrıca fabrikalarda bu tür kazaların sık sık olduğunu ve şirketin açılan tazminat davalarında ödeme yapmamak için sonuna kadar savaşma politikası güttüğünü anlattı bana.

"Bu hissedarlar için yılda yüz binlerce dolar masraf demektir," dedi. Bu söz üzerine, babama ödenen son kâr payını hatırladım, o parayla bana alınan güzel gece elbisesini ve kendisine aldığı kitapları düşündüm. Ernest'in, benim elbisemin kan lekeleriyle dolu olduğu sözü geldi aklıma ve elbiselerimin altında tüylerimin diken diken olduğunu hissettim.

"Mahkemede tanıklık ederken ifadenizde, Jackson'ın makinenin hasara uğramasını engellemek isterken kazaya uğradığını belirttiniz mi?" dedim.

"Hayır belirtmedim," diye cevap verdi ve dudakları acıyla büzüldü. "Jackson'ın kendi ihmali ve dal-

gınlığı sonucu bu kazanın meydana geldiğini, şirketin hiçbir şekilde bu kazadan sorumlu tutulamayacağını söyledim."

"Dikkatsizlik yüzünden miydi peki?" diye sordum.

"Öyle diyelim ya da siz ne isterseniz öyle deyin. Yalnız kesin olan bir şey varsa, o da insanın saatler boyunca ara vermeden çalıştıktan sonra yorgun düşeceğidir."

Bu adam ilgimi çekmeye başlamıştı. Gerçekten üstünlüğü olan bir adamdı.

"Siz çoğu işçiden daha iyi bir eğitim görmüşsünüz," dedim.

"Lisede okumuştum," diye cevap verdi. "Kapıcılık yaparak eğitimimi tamamladım. Üniversiteye gitmeyi de istiyordum. Ama babam öldü ve ben de fabrikalarda çalışmaya geldim." Güçsüz bir yönünü itiraf eder gibi çekingen bir sesle sürdürdü. "Doğa bilimleri uzmanı olmak istiyordum. Hayvanları severim. Ama fabrikada çalışmak zorunda kaldım. Ustabaşılığa terfi edince evlendim, arkadan da çoluk çocuk geldi... Eh, artık kendi kendimin patronu değildim."

"Bu sözlerinizle ne demek istiyorsunuz?" diye sordum.

"Neden mahkemede öyle tanıklık ettiğimi anlatıyordum size... Neden verilen talimata uyduğumu."

"Kimin talimatı?"

"Albay Ingram'ın. Göstereceğim kanıtları o söyledi bana."

"Ve senin tanıklığın Jackson'a davasını kaybettirdi?"

Başını sallayarak onayladı ve yüzü bir anda kıpkırmızı kesildi.

"Ve Jackson'ın da eline bakan bir karısı ve iki çocuğu var."

"Biliyorum," dedi sessizce, ama yüzü iyice kızarmıştı.

"Söylesenize," diye devam ettim, "Lisede okumuş bir adamın bir mahkemede yalancı tanıklık yapacak bir insana dönüşmesi kolay oldu mu?"

Birden parladı adam ve beni korkuttu. Çok ağır bir küfür savurarak,* bana vurmak ister gibi yumruklarını sıktı.

"Özür dilerim," dedi sonra. "Hayır, hiç de kolay olmadı. Ama şimdi gitseniz sanırım iyi olacak. Benden bütün istediklerinizi öğrendiniz. Ama gitmeden önce size bir şey söylememe izin verin. Size söylediklerimi başka bir yerde anlatmanız hiçbir işinize yaramaz. Böyle bir durumda hepsini inkâr ederim, nasıl olsa tanık falan da yok. Eğer gerekirse, mahkemede tanık sandalyesine otursam bile doğru söyleyeceğime yemin ettikten sonra yine gerçeği inkâr ederim."

***

Smith'le görüştükten sonra, babamın Kimya Binasındaki odasına gittim ve orada Ernest'e rastladım. Hiç beklenmedik bir karşılaşmaydı bu, ama beni yine sert bakışlarıyla karşıladı, güçlü elleriyle sıktı elimi. O kendine özgü rahat ve güvenli hali üzerindeydi yine. Sanki aramızdaki son fırtınalı buluşma tamamen unutulmuştu, ama ben tartışmamızı unutacak bir halde değildim.

* O günlerde yaygın konuşma tarzının, o zamanlarda yaşanan "dişiyle tırnağıyla" hayatın göstergesi olarak dilin erkekliğini yansıttığını belirtmek ilginç olacaktır. Elbette burada gönderme Smith'in yeminine değil, Avis Everhard'ın kullandığı "savurarak" fiiline aittir.

"Jackson davasını araştırdım," dedim ansızın.

Hemen dikkat kesildi ve sözümün gerisini getirmemi bekledi. Ama gözlerinden eski düşüncelerimin temelinden sarsıldığını sezdiğini anladım.

"Berbat bir oyuna getirilmiş," diye itiraf ettim. "Ben... ben... bizim çatıdan onun da kanının damladığını düşünüyorum.

"Elbette," diye karşılık verdi. "Eğer Jackson'a ve diğerlerine insanca davranılsaydı, kâr payları böyle yüksek olmayacaktı."

"Bu güzel elbiseleri giymekten bir daha asla zevk alamayacağım," diye ekledim.

Karşısında ezildiğimi ve onurumun kırılmış olduğunu hissediyordum, ama günah çıkartıcı rahibimin Ernest olması yine de içimde tatlı duygular uyandırıyordu. O anda bile, her zaman olduğu gibi gücü beni ona çekiyordu. Sanki bir huzur ve koruma dalgası yayıyordu çevresine.

"Çul giymekten de zevk alamayacaksınız artık," dedi ciddi bir sesle. "Çul üreten fabrikalar da var biliyorsunuz ve oralarda da aynı şeyler oluyor. Her yerde aynı şeyler oluyor. Böylesine gururlandığımız uygarlığımız kan üzerine kurulmuş, öylesine kan emmiş ki ne sen kaçabilirsin bu kan lekesinden, ne ben, ne de bir başkası. Kimlerle konuştunuz?"

Olup bitenleri bütün ayrıntılarıyla anlattım ona.

"Ve hiçbiri de özgür insanlar değillerdi," dedi. "Hepsi o acımasız sanayi makinesine bağlanmış durumdalar. Bu trajedinin en acıklı yanı, işçilerin bu makineye yürekten bağlarla zincirli oluşlarıdır. Çocukları, daima koruma içgüdüsüne sahip oldukları genç yaşamlar. Bu içgüdü sahip oldukları bütün ah-

lak kurallarından daha güçlüdür. Babamdan bilirim! Yalan söyledi, hırsızlık yaptı, ağzıma bir lokma ekmek koymak için, kız ve erkek kardeşlerimin karnını doyurmak için bir yığın onursuz iş yaptı. Sanayi makinesinin kölelerinden biriydi ve o makine onun da hayatını öğüttü, öldürünceye kadar yıprattı."

"Ama siz," diye sözünü kestim. "Siz kesinlikle özgür bir insansınız."

"Bütünüyle değil," diye karşılık verdi. "Yalnızca bu makineye yürekten bağlarla zincirli değilim. Çok şükür ki çocuklarım yok, halbuki ölesiye severim onları. Yine de bir gün evlensem bile çocuk sahibi olmaya cesaret edemem."

"Bu çok yanlış bir düşünce," diye bağırdım.

"Yanlış olduğunu biliyorum," dedi hüzünlü bir sesle. "Ama yararlı bir düşünce. Ben bir devrimciyim ve devrimcilik tehlikeli bir iştir."

İnanmaz bir tavırla gülmeye başladım.

"Eğer bir gece evinize girip Sierra Fabrikasının hisse senetlerini çalmaya kalkışsam, babanız ne yapardı?"

"Yatağının başucunda hep bir tabanca bulundurur," diye cevap verdim. "En kötü ihtimalle sizi vururdu."

"Ama eğer ben ve birkaç kişi daha peşimize bir buçuk milyon* insan takıp bütün o zenginlerin evlerine girersek, bir hayli tabanca patlar, değil mi?"

---

* Bu sayı 1910 yılında Birleşik Devletler'de sosyalistlerin aldığı oy sayısını gösteriyor. Oy sayısındaki hızlı artış, devrim partisinin hızla büyüdüğünü göstermektedir. Birleşik Devletler'de Sosyalist Parti 1888 yılında 2068; 1902 yılında 127.713; 1904 yılında 435.040; 1908 yılında 1.108.427 ve 1910 yılında 1.688.211 oy almıştı.

"Evet ama siz bunu yapmazsınız," diye karşı çıktım.

"Oysa benim yaptığım kesinlikle bu. Ama bizim amacımız tek tek zenginlerin evlerindekini almak değil, bu zenginliğin bütün kaynaklarını, bütün madenleri, demiryollarını, fabrikaları ve mağazaları ele geçirmektir. Devrim budur. Bu son derece tehlikeli bir iştir. Çok silah patlayacak, korkarım, benim tahmin ettiğimden bile fazla. Ama dediğim gibi, bugün kimse davranışlarında özgür değil. Hepimiz sanayi makinesinin çarklarında tutsağız. Gördünüz ki siz de öylesiniz, bulup konuştuğunuz adamlar da öyle. Gidip daha başkalarıyla da konuşun. Gidip Albay Ingram'la konuşun. Jackson davasının gazetelere yansımasını önleyen muhabirler ve o gazeteleri yöneten editörlerle konuşun. Hepsinin makinenin köleleri olduğunu göreceksiniz."

Konuşmamızın kısa bir süre sonrasında, ona mesai sırasında işçilerin kaza geçirme risklerinin ne olduğunu sorduğumda, bana istatistik rakamlarıyla dolu bir söylev çekti.

"Bunları bütün kitaplarda bulabilirsiniz," dedi. "Rakamları karşılaştırınca, sabahın ilk saatlerinde kaza oranının çok düşük olmasına karşılık, işçiler yorulup, kas ve zihin faaliyetleri yavaşladıkça kazaların giderek daha çok olduğu görülüyor.

"Babanızın hayatının ve organlarının bir işçiye oranla üç kat daha fazla güvenlik içinde bulunduğunu biliyor musunuz? Bu doğru. Sigorta* şirketleri bunu

* O yüzyılların korkunç mücadeleleri içinde ne kadar serveti olursa olsun hiç kimse sürekli bir güvenlik içinde değildi. Ailelerinin huzuru için korkanlar sigorta diye bir şey çıkarmışlardı.

biliyor. Bin dolarlık bir kaza sigortası için babanızdan yılda dört dolar yirmi sent alırken, bir işçi için aynı sigortaya yılda on beş dolar isterler."

"Ya sizin için?" diye sordum. Bu soruyu sorduğum anda onun için çok kaygılandığımı hissetmiş.

"Ah, bir devrimci olarak benim yaralanma ya da öldürülme olasılığım bir işçiden en az sekiz kat fazla," diye cevap verdi umursamazca. "Patlayıcı maddeler üzerinde çalışmalar yapan kimyacılardan, işçilere oranla sekiz kat yıllık ödenti ister sigortalar. Beni sigortalamaya yanaşacaklarınıysa hiç sanmıyorum. Neden sordunuz?"

Gözkapaklarım kırpıştı, yüzümün kızardığını hissettim. Onun için kaygılandığımı anladığından değil; kendi kendimi ele verdiğim için utanıyordum.

Bu sırada babam içeri girdi ve birlikte eve dönmeye hazırlandık. Ernest, babamdan aldığı birkaç kitabı geri verdi ve çıkıp gitti. Ama tam dışarı çıkacakken dönüp bana şunları söyledi:

"Bu arada, siz kendi rahatınızı, ben de Piskopos'un rahatını kaçırmayı aklımıza koyduğumuza göre, Bayan Wickson ile Bayan Pertonwaithe'i görmeye gitseniz iyi olur. Onların kocaları, sizin de bildiğiniz gibi, fabrikaların en büyük iki hissedarıdır. Bütün insanlık gibi bu iki kadın da makineye bağlıdır, ama öyle bir bağlanmışlar ki makinenin tepesine çıkmış oturuyorlar."

Bize göre, bu akıl çağında yaşayan bize göre, böylesi bir kurum gülünecek kadar saçma ve ilkel görünüyor. Ama o çağlarda, sigorta çok önemli bir konuydu. İşin asıl gülünç yanı, sigorta şirketleri sık sık yağmalanır ve yöneticileri tarafından yine şirketlerin parası aşırılırdı.

IV
Makinenin Köleleri

Jackson'ın kolunu düşündükçe allak bullak oluyordum. Gerçekle karşı karşıyaydım. Yaşamımda ilk kez hayatın kendisini görüyordum. Üniversite hayatım, aldığım eğitim ve kültür gerçekliğin dışındaydı. Orada, kâğıt üzerinde çok güzel görünen hayat ve toplum kuramlarından başka hiçbir şey öğrenmemiştim, ama şimdi hayatın ta kendisini görüyordum. Jackson'ın kolu hayatın bir gerçeğiydi. "Gerçek baylar, inkâr edilemez gerçek!" sözleri kulağımda çınlıyordu.

Bütün toplumumuzun kan üzerine kurulmuş olması bana imkânsız ve canavarca bir şeymiş gibi geliyordu. Ama işte Jackson ortadaydı ve ondan kaçamıyordum. Aklım, hep Kuzey Kutbu'nu gösteren pusulanın ibresi gibi sürekli ona yöneliyordu. Ona karşı canavarca davranılmıştı. Daha büyük kâr payları ödensin diye onun kanının bedeli ödenmemişti. Bu kârdan paylarını alan ve gelirlerini artırmak için Jackson'ın kanından yarar-

lanan ve refah içinde yüzen yirmi kadar aile tanıyordum. Ama toplum, bu insanın başına gelen korkunç olayla hiç ilgilenmeden yoluna devam ederse, ileride pek çok insanın aynı acımasızlığa uğramayacağını kim ileri sürebilirdi? Ernest'in sözünü ettiği, haftada doksan sente çalışan Chicago'lu kadınları, Güney'deki dokuma fabrikalarında çalışan çocuk köleleri düşündüm. Sırtımdaki giysinin kumaşını dokurken küçük beyaz ellerinden emilen kanların kumaşı boyadığını gözlerimle görür gibi oluyordum. Sonra düşüncelerim yine Sierra Fabrikalarına ve paylaşılan kârlara dönüyor, elbisemin kol ağızlarından Jackson'ın akan kanını görüyordum. Jackson'dan kurtulamıyordum. Düşüncelerim sürekli ona dönüyordu.

İçimin derinliklerinde, sanki bir uçurumun kıyısında duruyormuşum gibi bir duygu vardı. Hayatın yeni ve korkunç bir yönü daha karşıma çıkacakmış gibiydi. Üstelik bu durumda olan yalnız ben değildim; bütün çevrem altüst olmuştu. İşte babam. Ernest'in onun üzerindeki etkisinin belirginleşmeye başladığını görebiliyordum. Ayrıca Piskopos vardı. Onu en son gördüğümde hasta gibi bir hali vardı. Sinirleri son derece gergindi. Gözlerinde sözü edilemez bir dehşet vardı. Öğrendiğim kadarıyla, Ernest ona cehennemde bir yolculuk yaptıracağına dair verdiği sözü tutmuştu. Ama cehennemin hangi manzaralarını görmüştü Piskopos'un gözleri, bilemiyordum; çünkü konuşamayacak kadar afallamıştı.

Bir an geldi, o küçük dünyamın ve çevremdekilerin dünyasının alt üst olmasına Ernest'in neden olduğunu düşünmeye başladım. "O gelmeden önce hayatımız

ne güzel ve huzurluydu!" Ama hemen sonra, bu düşüncenin gerçeğe ihanetten başka bir şey olmadığını anladım. Ernest birden gözümde, bilginin ve adaletin zaferi, yoksullar, kimsesizler, malsız mülksüzler için savaş veren, çakmak çakmak gözleri ve parlayan kaşlarıyla gerçeğin bir habercisi gibi göründü. Onun yanında bir başka yüz belirdi gözümün önünde: İsa'nın yüzü! O da rahiplerin ve ikiyüzlülerin kurulu düzenine karşı ezilenleri ve yoksulları savunmak için savaşmıştı. Çarmıha gerilerek öldürülüşü geldi aklıma ve aynı şeyin Ernest'in başına gelebileceğini düşünerek korkuyla yüreğim daraldı. O da mı çarmıhta can verecekti? O tok sesli, o yürekli ve güvenli adam bütün erkek güzelliğiyle çarmıhta mı can verecekti!

İşte o anda onu sevdiğimi anladım. Sanki bütün varlığım onu teselli edebilmek için eriyordu. Hayatı hakkında düşündüm. Güçlük, sefalet, perişanlık dolu bir hayat olmalıydı. Babasını düşündüm. Yalan söylemiş, çalmış ve ölünceye kadar makine başında çalışmıştı. O da on yaşında fabrikalarda çalışmaya başlamıştı! Onu kollarıma almak, düşünmekten böylesine yorgun düşmüş başını göğsüme yaslamak ve bir an için onu dinlendirmek, rahat ettirmek, her şeyi unutturmak, bir dakikalık bile olsa biraz sevgi tattırmak için yanıp tutuşuyordum.

***

Albay Ingram'a bir kilise toplantısında rastladım. Albayı yıllardır tanırdım, hem de iyi tanırdım. Büyük palmiyelerin ve küçük ağaçları arkasında kıstırdım onu, gerçi o tuzağa düşürüldüğünü bilmiyordu. Önce

söze şakalarla ve çapkınca övgülerle başladı. Kibar, diplomasiyi elden bırakmayan, hoş ve çekici bir insandı. Dış görünüşüne gelince, bizim çevremizdeki en seçkin, en yakışıklı adamlardan biriydi. Onun yanında üniversite rektörü bile zevksiz ve önemsiz kalıyordu.

Bütün bu üstün yönlerine rağmen, Albay Ingram'ın daha önce karşılaştığım okuma yazması olmayan işçilerle aynı durumda olduğunun farkına vardım. O da davranışlarında özgür değildi. O da bu çarka zincirliydi. Ona Jackson'ın davasından söz ettiğimde ondaki değişikliği asla unutmayacağım. O tatlı gülümseyiş birden hayalet gibi yok olmuştu. Aydın insan yüzünün çizgileri birden korkutucu bir ifadeyle değişivermişti. James Smith'in ani öfkesi karşısında da böyle korkmuştum. Ama Albay Ingram küfür savurmadı. İşçiyle onun arasındaki tek fark da buydu. Çok akıllı biri olarak ün yapmıştı, ama şu anda aklı başında değildi. Ve bilinçsiz olarak bir oraya baktı bir buraya; sanki kaçacak delik arıyordu. Ama palmiyeler ve kauçuk ağaçları arasında kıstırılmıştı.

Evet, Jackson'ın adını duymaktan bıkmış usanmıştı. Ne diye durup dururken bu konuyu açmıştım? Bu şaka hiç hoşuna gitmemişti. Bu şaka benim açımdan bir zevksizlik ve düşüncesizlik ürünüydü. Kendi mesleğinde kişisel duygulara yer olmadığını yoksa bilmiyor muydum? Ofisine giderken bütün kişisel duygularını evde bırakıyordu. Ofisinde de yalnızca profesyonel duygularla davranırdı.

"Jackson'a tazminat verilmeliydi, değil mi?" diye sordum.

"Elbette," diye cevap verdi. "Kişisel olarak onun tazminat alması gerektiğine dair bir duygum var.

Ama davanın yasal yönleriyle hiçbir ilgisi yok benim duygularımın."

Dağılan düşüncelerini toparlamaya başlamıştı.

"Söyler misiniz," dedim, "hakkın yasayla ilgisi var mıdır?"

"Öyle bir soru sordunuz ki!" diye şaka etti sözde.

"Hayır diyemezsiniz, değil mi?" diye sordum. O başını sallayarak onayladı. "Sözümona bu yasaların bize adalet sağlamasını bekliyoruz."

"İşte paradoks buradan doğuyor," dedi. "Adalet sağlıyoruz."

"Şimdi bir profesyonel olarak konuşuyorsunuz, değil mi?" diye sordum.

Albay Ingram kıpkırmızı kesildi, yine bir sağa bir sola bakmaya, kaçacak delik aramaya başladı. Ama yolunu kestim ve kımıldamasına izin vermedim.

"Söyler misiniz," dedim, "bir insan profesyonel duyguları için kişisel duygularını bir kenara bıraktığında bu insanın ruhunda bir sakatlık doğurmaz mı?"

Soruma karşılık alamadım. Albay Ingram bir yolunu bulup kaçtı, ama bu sırada telaşından bir palmiye saksısını devirdi.

***

Bundan sonra gazetelerle uğraşmaya başladım. Jackson davası üzerine heyecansız, iddiasız ve sivri olmayan bir yazı yazdım. Bu olayla ilgili konuştuğum insanları suçlamaktan, hatta adlarını bile vermekten kaçındım. Davanın gerçek olgularını verdim. Jackson'ın uzun yıllar fabrikalarda çalıştığını, bir makineyi hasara uğramaktan kurtarayım derken geçirdiği kazayı, şu anki

sefil hayatını, karnını doyurma savaşında olduğunu yazdım. Üç yerel gazete yazımı reddetti, aynı şekilde iki haftalık dergi de yazımı kabul etmedi.

Bunun üzerine Percy Layton'a başvurmaya karar verdim. Gazeteci olmak isteyen bir üniversite mezunuydu ve şimdi muhabirlik stajını yörenin en etkili üç gazetesinden birinde yapıyordu. Jackson ve davasına ilişkin haberleri gazetelerin yayımlamaktan neden çekindiğini sorduğumda gülümsedi.

"Yayın politikası," dedi. "Bu işle bizim hiçbir ilgimiz yok. Bu editörlere kalmış bir şeydir."

"Ama neden bu yayın politikası?" diye sordum.

"Biz şirketlerle bütünleşmiş durumdayız," diye cevap verdi. "İstersen ilan olarak ver, istersen gerçek ilan ücretinin on katını öde, bu haberi hiçbir gazetede yayımlatamazsın. Üstelik bu haberi gizlice yayımlatmaya kalkacak biri de hemen işinden olur."

"Senin kendi politikan ne oluyor peki?" diye sordum. "Demek senin işlevin, patronlarının isteğine göre gerçekleri çarpıtmak. Patronlar buna karşılık şirketlerin isteklerine boyun eğiyorlar ve sen de buna alet oluyorsun."

"Benim dediğin bu işle hiçbir ilgim yok." Bir an tedirginleştiğini hissettim. Sonra yüzü aydınlandı, bir çıkış yolu bulmuştu. "Ben, şahsen, gerçek olmayan hiçbir şey yazmıyorum. Vicdanım bu bakımdan rahat. İş sırasında insan elbette bir sürü iğrenç olay görüyor, ama sen de bilirsin ki bütün bunlar günlük kavganın gereği," diye tanımladı safça bir akıl yürütmeyle.

"Yine de günün birinde editör koltuğuna oturmayı ve yayın politikası yürütmeyi bekliyorsun."

"O zamana kadar epey pişip sertleşirim," diye cevap verdi.

"Şimdi daha pişmediğine göre, genel yayın politikası konusunda ne düşündüğünü söyle bana."

"Hiçbir şey düşünmüyorum," diye karşılık verdi hemen. "Eğer insan gazetecilikte yükselmeyi istiyorsa haddini bilmelidir. Başka bir şey bilmiyorsam da bu kadarını öğrendim."

Çocuksu başını bilmiş bilmiş salladı.

"Ama peki hak?" diye üsteledim.

"Sen oyunu anlamıyorsun. Hak, herkes için haktır. Herkes kendine göre haklıdır, göremiyor musun?"

"Ustaca bulanıklaştırılmış bir anlatım," diye mırıldandım. Ama onun gençliği için yüreğim kan ağlıyordu ve bunu bağırmak arzusuyla yanıp tutuşuyordum. O da satılmıştı. Ya çığlık atacak ya da gözyaşlarına boğulacaktım.

İçinde yaşadığım bu toplumun perde arkasını görmeye, gizli ve korkunç gerçekleri anlamaya başlamıştım. Sanki Jackson'a karşı sessiz bir işbirliği yürütülmüştü ve hakkını savunan o ağlamaklı avukata bile içimden acımak geçiyordu. Ama bu kötü niyetli işbirliği genişliyordu. Yalnız Jackson'ı da hedef almıyordu. Fabrikalarda çalışırken kaza geçirip sakat kalan bütün işçileri, hatta bütün fabrikalarda çalışan işçi sınıfını hedef alıyordu.

Eğer bu doğruysa, toplum yalandan başka bir şey değildi. Vardığım sonuçlardan kendim korkup irkildim. Bunlar gerçek olamayacak kadar korkunç ve acımasızdı. Ama işte Jackson vardı; o bir gerçekti, kesik kolu, çatımdan damlayan ve elbisemi lekele-

yen kan bir gerçekti. Üstelik Jackson'ın da söylediği gibi, daha birçok fabrikada birçok Jackson vardı. Kurtulamıyordum Jackson'dan.

***

Sierra Fabrikalarının en büyük hissedarları Bay Wickson ile Bay Pertonwaithe'i görmeye gittim. Ama onları, emirlerinde çalışan adamlar gibi silkeleyip bozguna uğratamadım. Bunlar kendilerini herkesten üstün görüyor, toplumdaki ahlak anlayışının üstünde bir ahlak kavramı taşıyorlardı. Buna, aristokratik ahlak ya da efendilerin ahlakı* diyebilirim. Sürekli olarak namusla, doğrulukla bir tuttukları dünya görüşlerinden ve görgü kurallarından söz ediyorlardı. Gençliğimi ve tecrübesizliğimi göz önüne alarak bana karşı babacan tavırlar sergiliyor ve beni korumak ister gibi davranıyorlardı. Bu araştırmam sırasında karşılaştıklarımın hepsinden daha ahlaksız, daha şifa bulmaz hastalıklardı. Tutumlarının doğru olduğuna mutlak bir inanç besliyor, bu konuda en ufak bir kuşkuya, en küçük bir tartışmaya bile hoşgörüyle bakmıyorlardı. Bunlar, toplumun koruyucu melekleri olduklarına ve birçok kişiye mutluluk dağıttıklarına inanıyorlardı. Sadece kendilerinin sağlayabildiği bu işler olmasa, emekçi kitlesinin çekeceği sefaletin acıklı tablolarını yapıyorlardı.

***

Bu iki efendiyle görüştükten hemen sonra Ernest'le

* Avis Everhard doğmadan önce, John Stuart Mill "Özgürlük Üzerine" adlı denemesinde şöyle yazmıştı: "Yükselen bir sınıfın olduğu her yerde, ahlak kavramının büyük kısmı sınıf çıkarlarından ve sınıfın üstünlük duygularından doğar."

karşılaştım, olup bitenleri anlattım ona. Memnun bakışlarla beni süzdü.

"Gerçekten güzel," dedi. "Gerçeği kendi kendinize ortaya çıkarmaya başladınız. Kişisel deneyimlerinizin genelleştirilmesinden akıl yürüterek vardığınız sonuçlar bütünüyle doğru. Sanayi makinelerinin çarklarında büyük kapitalistlerin dışında kimse, hatta büyük kapitalistler bile davranışlarında özgür değildir. Evet, anlıyorsunuz değil mi, hâkim güçler, yaptıkları işin doğru olduğuna inanıyorlar. Bütün durumun en büyük saçmalığı burada. Bu anlayışa yaratılışları gereği öylesine bağlıdırlar ki doğru olduğuna inanmadıkları hiçbir şeyi yapmazlar. Davranışları için kendilerini haklı çıkaracak yollar ararlar.

"Bir şey yapmaya kalktıklarında, iş hayatında elbette, bu işin yerinde olduğuna dair beyinlerinde dini, ahlaki ve felsefi bir kavramın doğmasını beklerler. Kafaları bir işe yattı mı, hemen uygulamaya geçerler. Bunu yaparken de insan aklının zayıf noktalarından birinin, isteğin düşünceyi doğurduğunun farkında değillerdir. Ne yapmak isterlerse istesinler, mutlaka bunun doğru olduğuna inanmak isterler. Bunlar sahte vicdan sahipleri, Cizvitlerdir. İyi bir şey çıkarabilecekleri umuduyla kötülük yapmayı bile kendilerine hak görürler. Bu hayali kanıtlarının en hoşu, bilgelik ve etkinlik yönünden kendilerini bütün insanlığın üstünde sanmalarıdır. İşte bu inanıştan yola çıkarak, bütün insanlık soyu adına ekmeği ve yağı paylaştırma hakkını kendilerinde bulurlar. Bunlar kralların kutsal hakların kuramını diriltmiş olan, ticaret krallarıdır.*

* O dönemde, 1902 yılının gazeteleri, Anthracite Kömür Tröstü Başkanı George F. Baer'i aşağıdaki sözlerinden ötürü övmüşlerdi:

"Bu adamların zayıflığı işadamından öte bir şey olmamalarıdır. Filozof değillerdir. Onlar ne biyolog ne de sosyologtur. Eğer böyle olsaydı kuşkusuz her şey daha güzel olurdu. Eğer bir işadamı hem biyolog hem de sosyolog olsaydı, insanlık için gerekli olan şeyin ne olduğunu üç aşağı beş yukarı bilebilirdi. Ama ticaret alanının dışında bu adamlar hiçbir şey bilmez, yalnız işten anlarlar. İnsandan da, dünyadan da hiç anlamadıkları halde milyonlarca aç insanın ve toplumun geleceğini çizmek isterler. Ama tarih bir gün, onların düştüğü bu duruma acı acı gülecektir."

***

Bayan Wickson ve Bayan Pertonwaithe ile konuştuğumda hiç şaşırmadım. Bunlar sosyete kadınlarıydı.* Evleri, ev değil sanki saraydı. Ülkenin dört bir yanına serpilmiş, kırda, dağda, göl ya da deniz kıyılarında bir sürü evleri daha vardı. Bir hizmetçiler ordusu peşlerindeydi bu kadınların. Sosyal faaliyetleri de büyüleyiciydi. Üniversitelere ve kiliselere avuç dolusu para yardımı yapıyor ve papazlar da onların önünde dizlerine kadar eğiliyorlardı.† Bu kadınlar, ellerinin altındaki paralarla büyük bir güce sahiptiler. İleride Ernest'in uyarılarıyla

---

"Emekçinin hak ve çıkarları, Tanrı'nın sonsuz bilgeliğiyle ülkenin mülkiyetini verdiği Hıristiyanlar tarafından korunacaktır."
Sosyete burada sınırlı bir anlamda kullanılmıştır. Gösterişli bal yapmayan arıların çalışmayıp işçilerin bal fıçılarından karınlarını doyurdukları o günleri belirtmektedir. Ne işadamlarının ne de emekçilerin sosyete olmaya fırsatları ve vakitleri vardı. Sosyete aylak aylak gezip, hayatlarını çalışmadan sürdüren insanların yarattığı bir hayat biçimiydi.

† Bu dönemde Kilise, cemaatine, "Lekeli paralarınızı bize getirin," demekteydi.

benim de anlayacağım gibi, düşünceleri parayla satın alarak iktidarlarını sağlıyorlardı.

Kocalarını maymun gibi taklit ediyor, onlar gibi şaşmaz ilkelerden, zenginlerin görev ve sorumluluklarından söz ediyorlardı. Kocalarına hâkim olan ahlak ve sınıflarının ahlakı onlara da hâkimdi; kendilerinin bile anlamadığı bir sürü sözler ediyorlardı.

Jackson'ın ailesinin yürekler acısı durumunu anlattığımda sinirleri ayağa kalktı onların da; bu aileye hiçbir yardımda bulunmadıklarına şaştığımı görünce de sosyal görevlerini öğrenmek için kimseye ihtiyaçları olmadığını belirttiler. Ben bir de kalkıp, ona düpedüz yardım etmelerini istediğimde doğrudan reddettiler. İşin garip yanı, bu iki kadını ayrı ayrı ziyaret ettiğim ve ikisi de diğeriyle görüştüğümü ya da görüşeceğimi bilmediği halde, ikisinin de neredeyse aynı sözcüklerle yardım teklifimi geri çevirmesiydi. Verdikleri karşılıklarla, ihmale ödün vermeyeceklerini ve kazalara para ödeyerek yoksulların bile bile kendilerini yaralamalarına fırsat bırakmayacaklarını söylüyorlardı.*

Üstelik iki kadın samimiydi! Kendilerinin ve kendi sınıflarının üstün yaratıklar olduğu düşüncesiyle sarhoştular. Kendi sınıf ahlakları içinde yaptıkları her hareketi temize çıkaracak kurallar buluyorlardı. Bayan Pertonwaithe'in muhteşem evinden ayrılırken, arkamı dönüp şöyle bir baktım ve Ernest'in, bu kadınların da makineye zincirli, ama makinenin tepesinde oturan kadınlar olduğunu söylediğini hatırladım.

---

* Dönemin haftalık toplumsal eleştiri dergisi olan *Outlook*'un arşivlerinde, 18 Ağustos 1906 tarihli sayısında, kolunu kaybeden bir işçiye değinilmektedir. Bu yazının ayrıntılarından anlaşıldığı kadarıyla sözü edilen işçinin durumu Avis Everhard'ın sözünü ettiği Jackson olayına çok benzemektedir.

V
Bilgi Dostları

Ernest artık evimize daha sık gelmeye başladı. Onu buraya çeken yalnızca babam ve tartışmalı akşam yemekleri değildi. Daha ilk günlerde bile, ziyaretlerinin nedeninin biraz da kendim olduğunu düşünüyordum ve çok geçmeden de bundan bütünüyle emin oldum. Çünkü hayatımda Ernest Everhard gibi bir sevgili olmamıştı. Gün geçtikçe bakışları ve el sıkışları daha sertleşiyor, gözlerinin içindeki soru işaretleri giderek buyurucu bir anlam kazanıyordu.

Onu ilk gördüğüm günkü izlenimim pek olumlu değildi, ama sonra ona doğru çekildiğimi hissettim. Sınıfıma ve bana karşı kibar olmayan sözlerle saldırıya geçtiğinde ona karşı bir soğukluk duymuştum. Daha sonra içinde yaşadığım dünyaya hiçbir çamur atmadığını, sözlerinin keskin ve sert olmasına rağmen gerçeklere bütünüyle uyduğunu anladım. İşte o zaman ona her zamankinden daha yakın olduğumu

hissettim. O benim kâhinimdi. Benim için toplumun yüzündeki maskeyi düşürüyor, bana çirkinliği su götürmez olan gerçekleri de gösteriyordu.

Söylediğim gibi, onun gibi bir sevgilim hiç olmamıştı. Genç bir kız, hele bir üniversite kentindeyse, yirmi dört yaşına kadar gönül serüvenleri geçirmeden yaşayamaz. Benim de üniversite öğrencilerinden saçı ağarmış profesörlere, atletlerden futbol devlerine kadar bir sürü sevgilim olmuştu. Ama hiçbiri Ernest gibi sevişmedi benimle. Farkına bile varamadan beni kollarının arasına aldı. Karşı koymama ya da direnmeme fırsat bile vermeden dudaklarını dudaklarıma yapıştırdı. Ateşliliğinin içtenliği karşısında geleneksel kadınlık gururunu oynamak saçmalık olacaktı. Karşı konulmaz gücüyle, beni kaldırdığı gibi ayaklarımı yerden kesti. Bana ne tek bir söz söyledi ne de benden bir söz istedi. Kollarını boynuma doladı, beni öptü ve o andan sonra evlenmemize oldubitti gözüyle baktı. Bu konuda tartışmaya yer yoktu. Tek tartışmalı durum –ki bu da daha sonra ortaya çıktı– ne zaman evleneceğimizdi.

Bu görülmemiş bir şeydi. Gerçekdışı bir evlenmeydi. Yine de Ernest'in gerçeğin test edilişi ilkesine uygun olarak gerçekleşti ve pekâlâ evlendik. Ona hayatımı emanet etmiştim. Gelecek beni bu konuda pişman etmedi. Yine de seviştiğimiz ilk günlerde, sevişmesindeki o vahşet ve coşkuyu düşündükçe, gelecekten korkar oluyordum. Sonra anladım ki bunlar boş kuruntularmış. Hiçbir kadın böylesine tatlı, böylesine müşfik bir kocaya sahip olmamıştır. Onun bir yandan nazik ve yumuşak, bir yandan vahşi ve azılı bir sevgili

oluşu, hem güvenli hem de beceriksiz ve kaba oluşu kadar garipti. Bu beceriksizliğinden hiç kurtulamadı zaten. Ama benim hoşuma gidiyordu bu. Bizim evin salonunda dolaşmasını, bir boğanın porselen mağazasındaki ürkek yürüyüşüne benzetiyordum.*

Ona olan aşkımın derinliği konusunda en küçük bir kuşkum kalmışsa bile, ki bu ancak bilinçaltımda bir tereddüt olabilirdi, artık bu da bütünüyle yok olmuştu. Bilgi Dostları Kulübünün gecesinde oldu bu; Ernest bu muhteşem savaş gecesinde, ustaları inlerine sokmuştu. Bu kulüp, Pasifik Kıyısının en seçkin kulübüydü. Bilgi Dostları Kulübünü son derece büyük servet sahibi olan yaşlı Bayan Brentwood kurmuştu; kulüp onun kocası, ailesi ve oyuncağıydı. Üyeleri toplumun en zenginleri ve bu zenginlerin de en akıllılarıydı; topluluğa entelektüel bir hava kazandırmak için aralarına birkaç bilim adamı da almışlardı.

Bilgi Dostları Kulübünün sabit bir yeri yoktu. O tür kulüplerden değildi. Üyeleri ayda bir, evlerden birinde toplanır, konferans dinlerlerdi. Konuşmacılar, her zaman olmasa da genellikle bir ücret karşılığında getirilirdi. New York'ta bir kimyacı diyelim radyum hakkında bir keşifte mi bulundu, hemen konuşma yapması için çağrılıyor, bütün yolculuk masrafları karşılanıyor, ayrıca orada harcadığı zaman için de epey yüklü bir para ödeniyordu. Aynı şey kutuptan

* O günlerde oturma odalarını ufak tefek süs eşyaları ve biblolarla doldurmak âdetti. İnsanlar, yaşamanın sadeliğini henüz keşfetmemişlerdi. Böyle odalar temizlenmesi için sonsuz emeğin gerektiği müzelere benziyordu. Toz tanrısı evlerin efendisiydi. Toz tutan sonsuz sayıda eşya ve tozdan kurtulmak için yalnızca birkaç gereç vardı.

dönen bir kâşif için, edebiyatın ya da sanatın en son yıldızları için de söz konusuydu. Toplantılara ziyaretçi kabul edilmezdi. Ayrıca kulüpte yapılan tartışmaların gazetelere yansımaması Bilgi Dostları Kulübünün politikasıydı. Bu yüzden, en yüksek düzeydeki devlet adamları bile burada rahatça konuşabilirlerdi.

Ernest'in bana yirmi yıl önce yazdığı buruşuk mektup duruyor önümde; aşağıdaki satırları olduğu gibi aktarıyorum mektuptan:

> Baban Bilgi Dostları Kulübünün üyesi; bu yüzden sen de katılabilirsin toplantılara. Salı akşamı gel. Hayatının en güzel anlarını yaşatacağıma söz veriyorum. Son girişimlerinde kodamanları silkeleyemedin. Eğer gelirsen, senin yerine ben onları silkeleyeceğim. Kurtlar gibi ulutacağım onları. Sen onların ahlaki yönlerini sorgulamıştın. Ahlakları sorgulandığında, onlar yalnızca daha çok böbürlenir ve karşılarındakine tepeden bakarlar. Ama ben onların para keselerini tehdit edeceğim. Bu onların ilkel doğalarının köklerini sarsacak. Eğer gelebilirsen, kemiğini korumak için hırlayıp dişlerini gösteren, gece elbiselerini giymiş mağara insanlarını göreceksin. Sonrasında da sana güzel bir eğlence ve hayvan doğasının içyüzü üstüne sağlam bilgiler edinme fırsatı vaat ediyorum.
>
> Onlar beni paramparça etmek için davet ettiler. Fikir Bayan Brentwood'dan çıkmış. Beni davet ederken gerçek amacının ne olduğunu saklayamadı. Misafirlerine sık sık bu tür eğlenceler sunuyor zaten. Onların en büyük zevki, karşılarında uysal

ve kibar bir reformcunun süklüm püklüm durmasını görmek. Bayan Brentwood benim bir kedi yavrusu gibi masum, bir inek kadar da iyi huylu ve duygusuz olduğumu düşünüyor. Böyle bir kanıya varmasına yardımcı olduğumu kabul etmeliyim. Başlangıçta kaypak konuşuyordu ve sonunda benim zararsız olduğuma karar verdi. İyi de bir ücret alacağım, iki yüz elli dolar, radikal olsa bile bir zamanlar valiliğe adaylığını koymuş birine değer doğrusu. Ayrıca smokin de zorunlu. İşe bak. Ben hayatımda böyle bir kıyafet giymedim. Bir yerden kiralayacağım sanırım. Ama Bilgi Dostları Kulübünde böyle bir fırsatı elimden kaçırmamak için daha kötüsünü bile yapmaya hazırım."

Bu toplantı için, üyelerden Pertonwaithe'in evi seçilmişti. Büyük salona fazladan sandalyeler getirilmişti. İki yüz üye Ernest'i dinlemek üzere yerlerini almışlardı. Bunlar gerçekten toplumun efendileriydi. İçimden servetlerinin ne kadar tuttuğunu hesaplamaya çalışarak eğleniyordum, en azından yüzlerce milyon dolar ederdi servetleri. Bu servetlerin sahipleri, öyle tembellik içinde yaşayan zenginler de değildi. Sanayi ve politika hayatında çok etkin rolleri olan işadamlarıydı.

Bayan Brentwood, Ernest ile salona girdiğinde hepimiz yerlerimizi almıştık. Herkes başını ona çevirdi, hemen Ernest'in konuşacağı yere, salonun başına doğru döndüler. Smokin giymişti, geniş omuzları ve yakışıklı başıyla muhteşem görünüyordu. O kendine özgü beceriksizliği ve ne yapacağını bilmezliği üzerindeydi yine. Yalnız bu beceriksizliği için

onu sevebileceğimi düşünüyordum neredeyse. Ona bakarken büyük bir mutluluk duyuyordum. Elimi sıkarken nabzının atışını, dudaklarıma yapışan dudaklarını şimdi yine duyar gibi oluyordum. Onunla öylesine gurur duyuyordum ki içimden ayağa fırlamak ve toplanan kalabalığa, "O benim! Kollarına aldı beni, onun aklında, o ulu düşüncelerden ve binlerce büyük fikirden başka, bir tek ben varım!" diye bağırmak geçiyordu.

Bayan Brentwood, salonun başında, Ernest'i Albay Van Gilbert'le tanıştırdı; albayın toplantıya başkanlık edeceğini anladım. Albay Van Gilbert büyük bir şirket avukatıydı. Ayrıca çok zengindi. Girdiği en küçük davalar bile yüz bin dolardan başlardı. Hukuk alanında bir üstattı. Yasalar, onun iplerini elinde tuttuğu bir kuklaydı. Hamur gibi yoğururdu yasaları; bir Çin bilmecesi gibi evirir çevirir, istediği biçime sokardı. Davranışları ve konuşma biçimi bir parça eskiydi ama hayal gücü, bilgisi ve yararlandığı kaynaklar, meclisten yeni çıkmış bir yasa kadar gençti. İlk büyük ününü Shardwell* vasiyetnamesini bozduğunda elde etmişti.

---

* Miras davaları o dönemin sık sık rastlanan olaylarındandı. Büyük servetlerin birikimi ve bu servetleri ölümden sonra dağıtmak, servet sahiplerini güç durumda bırakırdı. Vasiyetname yapmak veya bozmak, zırh ve silah yapmak gibi tamamlayıcı bir ticaret haline gelmişti. En usta avukatlar, bozulamayacak vasiyetnameler yapmak üzere işe alınırdı. Ancak bu vasiyetnameler hep bozulur, yasalara uygun olmayan bir yan daima bulunurdu. Bununla birlikte, varlıklı sınıflar asla bozulamayacak vasiyetnameler yapılabileceğine inanır ve kuşaklar boyunca müşteriler ve avukatlar bu yanılsamanın peşinden koşarlardı. Bu, ortaçağ simyacılarının Evrensel Çözücü'nün peşinden koşmaları gibi bir şeydi.

Bu tek bir davadan aldığı para beş yüz bin dolardı. O günden sonra bir fişek gibi yükselmişti. Ülkenin en iyi avukatı –yani şirket avukatı– derlerdi ona. Birleşik Devletler'in en büyük avukatları sorulduğunda herkes onu ilk üç arasında sayardı.

Ayağa kalktı ve alaylı bir ses tonuyla, imalı ve seçkin cümlelerle Ernest'i tanıtmaya başladı. Albay Van Gilbert bir sosyal devrimciyi, işçi sınıfının bir üyesini tanıtırken, inceden inceye ve kurnazca alay etmişti; dinleyiciler gülümsediler. Bu beni öfkelendirdi, Ernest'e baktım. Görünüşü beni iki misli sinirlendirdi. Bu iğneli sözleri pek umursar görünmüyordu. Daha da kötüsü, kendisiyle alay edildiğinin farkında değilmiş gibi davranıyordu. Sakin sakin, kımıldamadan, uykulu bir halde oturuyordu. Gerçekten de aptal gibi görünüyordu. Aniden kafamda bir düşünce belirdi; bu sıra sıra beyin takımının ve güçlü adamların sözlerini umursasa ne geçecekti eline? Sonra gülümsedim. Beni aldatamazdı. Daha önce Bayan Brentwood'u aldattığı gibi, şimdi de diğerlerini aldatıyordu. Ev sahibi ilk sıralarda bir koltukta oturuyordu ve konuşmacının imalı sözlerini güçlendirmek ister gibi arada bir tanıdıklarına dönüp gülümsüyordu.

Albay Van Gilbert tanıtma işini bitirince, Ernest ayağa kalktı ve konuşmaya başladı. Alçak bir sesle, arada bir utanıyormuş gibi bir havayla kestiği alçak gönüllü cümlelerle işe başladı. İşçi sınıfından bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldiğini, çevresinin sefil ve perişan bir hayat sürdüğünü, sınıfının insanlarının hem ruhuna hem de bedenine işkence edildiğini, açlıkla pençeleştiklerini anlattı. Tutkularından ve ülkü-

sünden, üst sınıf insanlarının yaşadığı cennet hakkında o günlerde ne düşündüğünden söz etti.

"O üstün sınıfın insanlarının güzel bir hayat yaşadığını biliyordum. Ruhlarında bencillik duygusu yoktu benim kafamdaki zengin insanların. Asil düşünceliydi onlar. Güzel güzel eğitim görmüşlerdi ve entelektüel bir hayat yaşıyorlardı. Bunları böyle biliyordum, çünkü Seaside Kitabevinin* romanlarını okuyordum. Bu romanlarda insanlar hep güzel şeyler düşünür, güzel bir dille konuşur ve kahramanca işler yaparlardı. Güneşin her sabah doğduğunu nasıl biliyorsam, üst sınıfın dünyasında her şeyin iyi, hoş, asil, pırıl pırıl olduğunu kabul ediyordum. Namuslu hayattı yaşadıkları hayat. Onurlu bir hayat, yaşanmaya değer bir hayat sürerdi benim üstümdeki sınıfın insanları. Üstelik çektikleri sıkıntıların ve acıların ödülünü alırdı tüm roman kahramanları."

Sonra dokuma fabrikasındaki yaşantısını, nalbantlığı öğrenişini ve sosyalistlerle tanışmasını anlattı. Onların arasında çok akıllı insanlara, parlak ruhlara, Hıristiyanlık anlayışları hiçbir tarikata sığmadığı için dinden kopmuş eski papazlara, egemen sınıflara hizmet etme yolundan dönen ve üniversitenin çarkı altında ezilen profesörlere rastlamıştı. Sosyalistleri, bugünün akıldışı toplumunu yıkıp, malzemeleriyle geleceğin akılcı toplumunu kurmak için savaş veren devrimciler olarak tanımlıyordu. Burada yazması çok uzun olacak bir sürü şey daha söyledi, ama devrimciler arasındaki hayatını nasıl anlattığını asla unutama-

* İşçi sınıfının, zenginlerin ve zenginliğin doğasını anlamaması için son derece başarıyla çalışmış bir yayınevi.

yacağım. Konuşmasındaki duraklama yok olmuştu. Sesi giderek daha güçlü, daha güvenli çıkmaya başladı ve düşünceleri ağzından parıldayarak dökülüyordu:

"Bu devrimciler arasında ayrıca insanlığa dair ateşli bir inanç, sarsılmaz bir ülkücülük, fedakârlık, düşüncesi uğrunda ölümü, ruhun bütün göz kamaştırıcı ve keskin gerçeklerini buldum. Ruhların en temizini onlarda gördüm. Onların dünyasında hayat temiz, soylu ve canlıydı. Kanını ve canını dolarlar ve sentlerden üstün tutan yüce ruhlarla tanıştım. Dünya imparatorluğunun ticari gelişme durumuyla değil de açlıktan ölmek üzere olan bir kenar mahalle çocuğuyla candan ilgilenen insanlardı onlar. Çevremdeki her şeyde amacın soyluluğu ve kavganın kahramanlığı yaşıyordu. Günlerim güneşli, gecelerim yıldızlıydı. Bir ateş ve çiğ yağmuru içinde yaşıyordum; katlanılmak zorunda kalınan kötü davranışlar ve uzun acılardan sonra bir kurtuluş teminatı olan İsa'nın sıcak kanıyla dolu Kutsal Kâse gözlerimin önünde pırıl pırıl yanıyordu."

Daha önce birkaç kez olduğu gibi, o anda da biçim değiştirdi gözlerimin önünde Ernest. Kaşları içindeki ilahi ruhla aydınlandı birden, etrafını çepeçevre kuşatan bir hale içinde daha da parlak görünüyordu. Ancak ötekiler görmedi bu nuru. Gözlerime dolan sevinç gözyaşları, aşkımın heyecanı bana bu nuru gösteriyor diye düşündüm. Arkamda oturan Bay Wickson'ın pek etkilenmiş bir hali yoktu, çünkü alaycı bir sesle "Ütopik,"* diye bağırdığını duydum.

* O çağın insanları deyimlerin esiriydi. Köleliklerinin alçaklığını bizim akıl ve havsalamız almaz. Sözcüklerde hokkabazların yaptıklarından daha fazla büyü vardı. Kafaları o kadar

Bu arada Ernest toplumda nasıl yükseldiğini, sonunda nasıl üst sınıftan insanlarla ilişki kurduğunu ve önemli yerleri tutmuş insanlarla sürtüşmelerini anlatıyordu. Sonra, sıra bu adamlar için beslediği hayallerin yıkılmasına gelmişti ve bu hayal kırıklığını salondakilerin pek hoşuna gitmeyeceği kesin olan cümlelerle yansıttı. Mayalarının bayağılığı onu şaşırtmıştı. Hayat öyle sandığı gibi güzel değildi, cömert değildi. Karşılaştığı bencillikler onu afallatmıştı. Ama onu asıl şaşırtan şey entelektüel hayatlarının olmayışıydı. Devrimci kişileri tanımasının ardından, yönetici sınıfın bu entelektüel ahmaklığı karşısında şaşkına dönmüştü. Sonra, görkemli kiliselerine, yüksek ücretli vaizlerine rağmen bu sınıfın insanlarının, kadın erkek tamamen maddeci olduğunu görmüştü. Küçük tatlı ideallerden, sevgili ahlak kuralcıklarından söz edip duruyorlardı evet, ama bu gevezeliklerine rağmen hayatlarının özü yine de maddeciydi. Gerçek ahlaktan, örneğin İsa'nın aşılamaya çalıştığı, ama bugün vaazlarda artık duyulmaz olan ahlaktan bütünüyle yoksundular.

"Öyle adamlara rastladım ki," dedi, "Barış Prensi numarasıyla savaşa karşı atıp tutuyor, sonra

---

şaşkın ve karmaşıktı ki tek bir sözcüğün söylenmesi bile bir yaşam boyu süren ciddi araştırmaları ve bunun sonucunda ulaşılan düşünceleri genel bir şekilde olumsuzlayabilirdi. Bu sözlerden biri de *Ütopik* sözcüğüydü. Bu sözcüğün sadece söylenmesi bile ne kadar insani ele alınırsa alınsın ekonomik ıslahı ve yenilenmeyi savunan herhangi bir tasarıyı lanetlemeye yeterdi. "Alınteri" ve "dolu sefertası" deyişleri insanları çılgına çevirdi. Böyle deyişlerin uydurulması dahiyane görülüyordu.

da kendi fabrikalarındaki grevcileri öldürsünler diye Pinkerton'ların* eline silah veriyorlardı. Öyle adamlar tanıdım ki bir yandan parayla adam dövüştürmenin çağdışı olduğunu öne sürüyorlar, bir yandan da yiyecek maddelerine kaçak malzeme katarak bir yılda eli kanlı Hirodes'in öldüremediği kadar çocuğun canına kıyıyorlardı.

"Bu ince ruhlu, aristokrat görünümlü centilmen, aslında dulları ve yetimleri gizlice soyan şirketlerin kukla yöneticisi ve maşasıydı. Bu centilmen, güzel güzel kitapları rafına dizip edebiyattan anlar görünür ve belediyelerin kara kaşlı, kat kat boyunlu patronlarına rüşvet öderdi. Patentli ilaç ilanları basan bir editör bana, patentli ilaçlar† hakkındaki gerçeği gazetesinde yazmak istediğim için pis demagog diye bağırdı. Bu adam kendisinden geçmişçesine ve hem de içtenlikle idealizmin güzelliğinden ve Tanrı'nın iyiliğinden söz ederken, bir iş anlaşmasında ortaklarına ihanet etti. Kilisenin direği ve yabancı misyonerlere büyük bağışlarda bulunan bir adam, dükkânında çalışan kızları günde on saat çalıştırıp ancak açlıktan ölmeyecekleri kadar para verir ve böylece orospuluğu teşvik ederdi. Üniversitelere büyük bağışlar yapan, muhteşem kiliseler inşa ettiren para babası bir adam, sadece dolarlar için, sentler için mahkemelere düşüyor, yalan yere yeminler ediyordu. Bir demiryolu patronu, bir yurt-

* Bunlar ilkin özel dedektiflerdi; ama çok geçmeden, kapitalistlerin kiralık savaşçıları olup çıktılar ve Oligarşinin paralı askerleri sınıfını oluşturdular.

† *Patentli ilaçlar* patentli yalanlardı, ama ortaçağın muska ve büyüleri gibi insanları aldattılar. Bu ilaçların muska ve büyülerden tek farkı, daha zararlı ve daha pahalı olmasıdır.

taş, bir centilmen ve bir Hıristiyan olarak sözünden dönme alçaklığı yapıyor, ona buna gizli indirimler sağlıyordu. Bir senatör kaba ve cahil bir makine patronunun* aleti ve kölesi, küçük kuklası... Vali ve onun yüksek mahkeme yargıcı da öyle... Hepsi de trenlerde bedava yolculuk yapıyorlardı; makineye sahip olan bu kurnaz kapitalist, makinenin patronu ve bedava seyahat kartını verense demiryolları. Hepsi birbirinin kölesi...

"Böylece bir cennet yerine, kendimi ticaretin kuru çölünde buldum. Onlara göre ticaretin dışında bütün her şey saçmaydı. Hiçbiri temiz, soylu ve canlı değildi. Gerçi birçok canlıyla karşılaşmıştım, ama onlar da çürümüşlükle besleniyordu. Burada bütün bulduğum canavarca bir bencillik, günlük dildeki anlamıyla kaba ve azgın bir maddecilik, pratiğe uygulanan pratik bir maddecilik oldu."

Ernest onların kendisinden ve uğradığı hayal kırıklıklarından daha çok söz etti. Bu dünyanın insanları entelektüel bakımdan onu sıkıyor, manevi bakımdan hasta ediyorlardı. Bu yüzden temiz, soylu ve canlı olan, yani kapitalistlerde bulunmayan bütün iyi niteliklere sahip devrimci dostlarına dönmüştü.

"Ve şimdi," dedi, "size devrimi anlatmama izin verin."

---

* MS 1912 yılında bile halk, ülkeyi oylarıyla yönettiğini sanıyordu. Aslında ülke siyasal makineler denilen şey tarafından yönetiliyordu. İlkin, makine patronları, yeni yasalar çıkarmakta, kapitalistlerden insafsız vergiler alıyorlardı; ama kısa zaman içinde usta kapitalistler, siyasal makinelerin kendisine sahip olmak yerine makine patronlarını kiralamayı daha ucuz buldular.

Ama önce bu korkunç saldırının salondakilere pek etki etmediğini söylemeliyim. Yüzlerini inceliyor ve kendilerinden memnun bir üstünlük ifadesiyle konuşmacıyı süzdüklerini görüyordum. Ernest'in bana söylediği sözleri hatırladım: Ahlaklarına yapılan hiçbir saldırı onları sarsamaz. Buna rağmen, böyle dolambaçsız konuşmasının Bayan Brentwood'u etkilediğini fark ettim. Bıkkın ve tedirgin bir hali vardı.

Ernest devrim ordusunu anlatarak söze başladı. Ordunun gücünü (çeşitli ülkelerde verilen oylar) belirten rakamlar verdi. Bunun üzerine dinleyicilerde huzursuz bir kıpırdanma oldu. Yüzlerinde endişeli bir anlam belirdi, dudakları gerildi. Sonunda savaş kılıcı çekilmiş, eldiven yere atılmıştı. Düello başlıyordu. Amerika'daki bir buçuk milyon sosyalisti, öteki ülkelerdeki yirmi üç buçuk milyon sosyalisti bir araya getiren uluslararası sosyalist organizasyonunu anlattı.

"Böylesi bir devrim ordusu," dedi, "yirmi beş milyon kişilik bir güç, yöneticileri ve yönetici sınıfı durup bir düşünmeye çağırıyor. Bu ordunun sloganı şöyledir: 'Birazını değil, bütün her şeyinizi istiyoruz! Daha azıyla yetinemeyiz. İktidarın ve insanlığın kaderinin dizginlerini elimize almak istiyoruz. İşte ellerimiz. Bunlar güçlü ellerdir. Sizin hükümetlerinizi, saraylarınızı alacağız. Görkemli yaşantınızı kökünden silkip atacak bu eller. Sizler de ekmeğinizi kazanmak için tarladaki köylü, büyük kentlerinizin kenar mahallelerindeki yoksul işçiler gibi alınteri dökmek zorunda kalacaksınız. İşte ellerimiz! Bu eller güçlü ellerdir!"

Konuşurken, heybetli omuzlarından inen iki kolunu öne uzatıyor, o nalbant elleriyle havayı bir kartalın

pençeleri gibi avuçluyordu. Bu haliyle hükmeden bir işçinin ruhu gibi orada dikiliyordu, ellerini seyircilerini parçalayıp ezmek için ileri uzatmıştı. Bu somut, güçlü ve tehditkâr devrim görüntüsü karşısında dinleyicilerin irkildiklerini fark ettim. Kadınlar dehşetle oturdukları yerde büzüştüler ve yüzlerine bir korku ifadesi yerleşti. Ama erkekler aynı tepkiyi vermedi. Bunlar etkin zenginlerdi, vurdumduymaz değillerdi ve savaşçıydılar. Gırtlaklardan derin bir homurtu yükseldi ve hemen havada kayboldu. O akşam birçok defa duyacağım uğultuların ilkiydi bu. Bu, insanın içindeki hayvanın ya da ilkel tutkularının samimi bir tepkisiydi. Böyle bir ses çıkardıklarının bilincinde değillerdi. Bu uğultu içgüdülerinin ve bilinçsiz tepkilerinin ifadesiydi. O anda, onların yüzündeki katılığı ve gözlerindeki savaş kıvılcımlarını görür görmez, bu insanların dünya egemenliğini kolay kolay bırakmaya yanaşmayacaklarını anladım.

Ernest saldırısına devam ediyordu. Birleşik Devletler'deki bir buçuk milyon devrimcinin varlığını kapitalist sınıfın toplumu kötü yönetmesine bağladı. Ne aletleri ne de makineleri olan ve hayatlarını sürdürebilmek için ancak doğal kaynaklardan yararlanabilen mağara insanlarının ve günümüz vahşi topluluklarının ekonomik durumunu kısaca anlattı. Sonra, uygar bir insanın bir vahşininkinden bin defa büyük üretim gücüne sahip olduğu günümüze gelinceye kadar makinelerin ve sosyal örgütlenmenin gelişiminden söz etti.

"Beş adam," dedi, "bin kişiye yetecek ekmek üretebilir. Bir tek kişi, iki yüz elli kişi için pamuklu

bez, üç yüz kişi için yünlü giysi, bin kişi için ayakkabı üretebilir. Bundan çıkarılacak sonuç şudur ki toplumun iyi yönetilmesi halinde, uygar insan, mağara insanından çok daha iyi koşullar altında yaşayabilir. Ama yaşıyor mu? Buyurun, inceleyelim. Bugün Birleşik Devletler'de on beş milyon* insan yoksulluk içinde yaşıyor; yoksulluk derken yiyeceğin yetersiz, barınağın yetersiz, dolayısıyla standart çalışma koşullarının olmadığı bir durum kastediliyor. Bugün, Birleşik Devletler'de, sizin iş kanunu adını verdiğiniz bütün o şeylere rağmen, üç milyon çocuk işçi çalışıyor.† Son on iki yıl içinde bu sayı iki katına ulaşmıştır. Şimdi, toplumun yöneticileri olarak soruyorum size, neden 1910 yılı nüfus sayımı sonuçlarını açıklamadınız? Bu soruya sizin yerinize ben karşılık vereyim: Açıklamadınız, çünkü korkmuştunuz. Sefaletin istatistiğinin hazırlanan devrimi hızlandırabileceğini düşündünüz.

"Ama ilk suçlamama yeniden dönüyorum. Eğer modern insanın üretim gücü mağara insanınkinden bin kat daha yüksekse, o zaman neden bugün Birleşik Devletler'de yeterince beslenemeyen ve konut bulamayan on beş milyon insan ve fabrikalarda çalışan üç milyon çocuk işçi bulunuyor? Bu ciddi bir suçlamadır. Kapitalist sınıf toplumu iyi yönetmemiştir. Bu gerçekler karşısında, yani modern insanın, mağa-

* Robert Hunter, 1906 yılında, *Poverty* [*Yoksulluk*] adlı kitabında, o dönemde Birleşik Devletler'de on milyon insanın yoksulluk içinde yaşadığını işaret ediyordu.

† Birleşik Devletler'de 1900 yılı nüfus sayımında (halka açıklanan son sayım) çocuk işçi sayısının 1.752.187 olduğu belirlenmişti.

ra adamından daha kötü koşullar içinde yaşadığı ve onun üretici gücünün mağara adamınınkinden bin kat daha fazla olduğu gerçeği karşısında, kapitalist sınıfın toplumu iyi yönetmediği sonucundan başka bir sonuç çıkarmak imkânsızdır. Kötü yönettiniz üstatlar, bencilce yönettiniz. Şu anda, yani bu gece, ne siz benim bu suçlamama bir cevap verebilirsiniz, ne de sınıfınızın tamamı, Birleşik Devletler'deki bir buçuk milyon devrimciye cevap verebilir. Cevap veremezsiniz. Size cevap vermeniz için meydan okuyorum. Ama sözlerimi bitirdiğimde bile cevap veremeyeceksiniz. Başka konularda iyi laf yapan ağzınız bu konuda dolaşacaktır.

"Yönetiminizde başarısızlığa uğradınız. Bir mezbaha uygarlığı getirdiniz. Kör ve oburdunuz. Kalktınız (bugün kalktığınız gibi) ve utanmazca dikildiniz meclis salonlarında, çocukların ve bebelerin emeği olmaksızın kâr yapamayacağınızı haykırdınız. Bu sözlerimin yalnızca benim iddialarım olduğunu sanmayın: Bütün bunlar yazılıdır ve aleyhinizde kullanılmak üzere kayıtlara geçmiştir. Güzel amacınız ve sevgili ahlakınız üzerine gevezeliklerle vicdanınızı uyuttunuz. Böylece iktidar ve zenginlik içinde yağ bağladınız, kazandığınız başarılarla sarhoş oldunuz. Ama bize karşı şansınız, asalak yaşantılarına son vermek üzere işçi arıların saldırdığı eşekarılarınınkinden çok değildir. Toplumu yönetmekte başarısız oldunuz ve yönetim yetkisi alınacak elinizden. İşçi sınıfının bir buçuk milyonu bulan emekçi yığınları bütün işçilerle birleşecek ve yönetimi alacak elinizden. Bu devrimdir beyler. Gücünüz varsa durdurun."

Ernest'in sesi hatırı sayılır birkaç dakika daha yankılanmaya devam etti salonda. Sonra, daha önce duyduğum homurtu ya da hırlayış yükseldi. Bir düzine adam bağırarak ayağa fırladılar ve başkanı uyarmak için ellerini kollarını salladılar. Bayan Brentwood'un omuzlarının için için sarsıldığını fark ettim. Bir an için, Ernest'e güldüğünü sanarak sinirlendim. Ama hemen gülmediğini ve bir sinir krizi geçirmekte olduğunu anladım. Bu kızgın meşaleyi sevgili Bilgi Dostları Kulübünün içine sokmakla düştüğü yanılgının korkusuna kapılmıştı ve afallamıştı.

Albay Van Gilbert, kendilerine söz verilmesi için çırpınan, öfkenin yüzlerini tanınmayacak şekle soktuğu bu bir düzine üyeyi fark etmemişti bile. Onun suratı da allak bullaktı. Kollarını açarak ayağa fırladı ve bir süre ağzından anlamsız hecelerden başka bir şey çıkmadı. Sonra sözcükler sel gibi ağzından dökülmeye başladı. Ama bu konuşan ne yüz bin dolarlık avukattı, ne de güzel konuşma yeteneğine sahip kibar aristokrattı.

"Yanlış üstüne yanlış!" diye bağırdı. "Ben hayatım boyunca bu kadar kısa süre içinde böylesine çok yanlışı bir arada duymadım. Ayrıca genç adam, yeni hiçbir şey söylemediğinizi de size söylemek zorundayım. Bu anlattıklarınızı siz daha doğmadan önce ben okulda öğrenmiştim. Sizin bu sosyalist kuramınızı bundan yaklaşık iki yüzyıl önce ilk defa Jean Jacques Rousseau ortaya atmıştı. Yeniden toprağa dönüş, işe bak! Ama biyoloji bunun saçmalığını gösterir. Atalarımız yarım bilgiliden kork diye boşuna söylememişler, siz de bu akşam çılgınca kuramlarınızla bu-

nun güzel bir örneğini verdiniz. Yanlış üstüne yanlış! Ömrümce böylesine bir yanlış tufanı içinde midemin bulandığı olmamıştı. Gelişmemiş genellemeler ve çocukça akıl yürütmeler!"

Küçümser bir tavırla parmağını çıklattı ve yerine oturmaya hazırlandı. Kadınlar konuşmasını tiz çığlıklar, erkeklerse boğuk haykırışlarla onayladılar. Konuşmak için izin isteyen bir düzine adamın yarısı hep bir ağızdan konuşmaya başladı. Bu anlatılamaz bir kargaşa, bir Babil Kulesiydi. Bayan Pertonwaithe'in azametli duvarları daha önce böyle bir olaya tanık olmamıştı. Bu uğuldayan, homurdanan vahşi sürüsü, sanayi dünyasının soğukkanlı kaptanları, yüksek sosyetenin kaymak tabakasıydı üstelik. Ernest, gerçekte ellerini para cüzdanlarına uzatarak onları böyle titretmişti. Bu eller, bir buçuk milyon devrimcinin elleriymiş gibi göründü adamların gözüne.

Ama Ernest hiçbir durumda kendini kaybetmeyen bir insandı. Albay Van Gilbert yerine daha yeni oturmuştu ki ayağa fırlayıp bir adım öne çıktı.

"Tek tek konuşun!" diye gürledi dinleyicilere.

Geniş ciğerlerinin haykırışı dinleyici uğultusunu bastırdı ve sağlam kişiliğiyle herkesi susturdu.

"Tek tek konuşun," diye tekrarladı, sakin bir sesle. "Önce Albay Van Gilbert'e cevap vereceğim. Ondan sonra sırayla ve birer birer sorabilirsiniz soracağınızı. Hep bir ağızdan konuşulmaz burada. Burası futbol sahası değil."

"Size gelince," diye devam etti, Albay Van Gilbert'e dönerek, "sözlerimin hiçbirine karşılık vermediniz. Sadece benim zihinsel yeteneklerime ilişkin

birkaç dogmatik ve heyecanlı söz söylediniz. Bu konuşma yöntemi mesleğinizde işinize yarayabilir, ama benimle böyle konuşamazsınız. Elinde kasketiyle durup da ücretimi artırmanız için ya da kullandığım makineye karşı beni korumanız için karşınıza gelen bir işçi değilim. Benimle konuşurken gerçeğe karşı dogmatik olamazsınız. Siz bu yöntemi ücretli kölelerinize saklayınız. Onlar size cevap vermeye cesaret edemeyeceklerdir, çünkü onların ekmeği, peyniri ve hayatları sizin elinizdedir.

"Ben doğmadan önce okulda öğrendiğinizi iddia ettiğiniz bu doğaya dönme sorununa gelince, o günden bu yana pek bir şey öğrenmemiş olduğunuzu söylememe izin verin. Sosyalizmin doğayla ya da dinle uzaktan yakından hiçbir ilgisi yoktur. İş dışında sizin sınıfınızın zekâdan yoksun ve aptal olduğunu söylemiştim. İşte bayım, siz de bu savıma güzel bir örneksiniz."

Yüz bin dolarlık avukatına yöneltilen bu korkunç saldırıyı Bayan Brentwood'un sinirleri kaldıramadı. Histeri krizi bu defa daha şiddetli bir biçimde tekrarladı. Salondan çıkarılırken hem ağlıyor hem de kahkahalarla gülüyordu. Ama böylesi onun için daha iyi olmuştu, çünkü sonrasında tartışmalar daha da alevlenecekti.

"Benim sözlerimle yetinmeyiniz," diye devam etti Ernest, kısa bir sessizlikten sonra. "Sizin kendi otoriteleriniz oybirliğiyle zekâ yetersizliğinizi onaylayacaklardır. Sizin kiraladığınız danışmanlar söyleyecektir size yanıldığınızı. Gidin, en yeteneksiz bulduğunuz bir sosyoloji asistanına, Rousseau'nun doğaya dönüş

kuramıyla sosyalizm kuramı arasındaki ayrımı sorun; gidin, en büyük ortodoks burjuva ekonomi politikçilerine, sosyologlarına sorun; gidin, bu konuda yazılı ve sizin kurduğunuz kütüphanelerin raflarında tozlanan kitapların sayfalarına sorun; hepsinden aldığınız cevap, doğaya dönüş ile sosyalizm arasında ortak hiçbir yanın olmadığını söyleyecektir size. Öte yandan, aldığınız cevapta tek ortak nokta sosyalizm ile doğaya dönüşün iki ayrı kutupta yer aldığı olacaktır. Tekrar ediyorum, bana, sözlerime inanmayın. Sizin zekâ yetersizliğinizin kanıtı bu kitaplarda, hiç okumadığınız bu kitaplardadır. Siz bu zekâ yetersizliğinizle sınıfınızın bir örneğisiniz.

"Yasaları ve iş dünyasını biliyorsunuz, Albay Van Gilbert. Kartellere hizmet etmeyi, yasal boşluklardan yararlanarak kâr paylarını artırmayı herkesten çok daha iyi bilirsiniz. Çok güzel. Bu görevinizi sürdürmeye devam edin. Önemli bir kişisiniz. Siz çok iyi bir avukat, ama acınacak bir tarihçisiniz. Sosyolojinin alfabesini bile bilmiyorsunuz. Söylediklerinizi duyan biri biyoloji konusunda da Plinius'un çağdaşı sanır sizi."

Albay oturduğu yerde kımıldanıp duruyordu. Salona mutlak bir sessizlik egemendi. Bütün dinleyiciler büyülenip şaşkınlığa uğramışlardı. Ünlü avukat Van Gilbert'e karşı böyle bir davranış görülmemiş, inanılmaz bir şeydi. O, savunma için ayağa kalktığında yargıçların bile titrediği bir avukattı. Ama Ernest hiçbir zaman düşmanına taviz vermeye yanaşmazdı.

"Bu sözlerimin size karşı bir hakaret olmadığını anlamalısınız," dedi Ernest. "Herkes kendi işiyle uğ-

raşmalı. Siz kendi işinizle, ben kendi işimle. Siz bir uzmansınız. Yasaları bilmek, onlardan sıyrılmanın en etkili yollarını bulmak ya da soyguncu bir şirketin yararına yenilerini yapmak konusunda sizin elinize su dökemem. Ama iş sosyolojiye geldi mi, siz benim ayaklarımın altını öpeceksiniz, anlaşıldı mı? Bunu unutmayın. Bir de unutmayın ki sizin yasanız, bir günde içinden çıkılacak bir meseledir. En fazla bir gün yorar kafanızı bu mesele. Dolayısıyla tarihsel ve sosyolojik konulardaki kaba genellemelere ve dogmatik iddialara yormayın kafanızı. Beceremezsiniz. Sizin işiniz değil bunlar."

Ernest bir an durdu, düşünceli düşünceli baktı Albay Van Gilbert'e. Adamın yüzü mosmordu. Öfkeyle çarpılmıştı ağzı. Göğsü bir inip bir kalkıyor, gövdesi ileri geri sarsılıyor, ince beyaz elleri sinirli sinirli sıkılıp çözülüyordu.

"Ama boş yere nefes tüketmeye niyetli görünüyorsunuz ve ben de size konuşma fırsatı vereceğim. Ben sınıfınızı suçladım. Bu suçlamanın yanlış olduğunu gösterin bana. Günümüz insanının umutsuz durumunu çizdim: Yalnızca Birleşik Devletler'de sırtlarından patronlara kâr sağlanan üç milyon köle çocuk; iyi beslenemeyen, iyi giyinemeyen ve konut durumları daha da kötü olan on beş milyon insan. Sosyal örgütlenme ve makinelerin kullanılması sayesinde, modern insanın üretim gücünün mağara adamınınkinden bin kat fazla olduğunu gösterdim. Bu iki gerçekten yola çıkarak, sorumluluğun aslında kapitalist sınıfın kötü ekonomik yöntemlerine ait olduğunu söyledim. Benim suçlamam buydu, birkaç defa sizi buna cevap

vermeye çağırdım. Hatta daha da ileri giderek cevap veremeyeceğinizi de söyledim. Nefesimizi benim bu kehanetimi çürütmek için tüketebilirdiniz. Sözlerimin yanlış olduğunu söylediniz, yanlışı bana gösterir misiniz Albay Van Gilbert? Benim ve bir buçuk milyon yoldaşımın size ve sizin sınıfınıza yönelttiği bu suçlamaya karşılık verin."

Albay Van Gilbert toplantıya başkanlık ettiğini unutmuştu. Bir başkan olarak, diğer söz isteyenlere söz hakkı vermek nezaket gereğiydi. Oysa hışımla yerinden fırladı. Kollarıyla birlikte söylevini ve soğukkanlılığını da havalara fırlattı. Ernest'i toylukla ve söz oyunlarına başvurmakla suçluyor ya da her türlü yetenekten ve değerden yoksun olduğuna inandığı işçi sınıfına vahşice saldırıyordu.

"Hiçbir avukatın, sizin yaptığınız gibi, bir noktada ısrar ettiğini görmedim," diye cevap verdi Ernest, Albay'ın tiradına. "Benim gençliğim söylediklerimi gölgelemez. İşçi sınıfının değersizliğiyle de ilgisi yok gençliğimin. Ben kapitalist sınıfı toplumu kötü yönetmekle suçladım. Buna karşılık vermeye bile kalkışmadınız. Neden? Verecek bir cevabınız olmadığı için mi? Siz bu topluluğun önderisiniz. Benden başka herkes, cevap vereceksiniz diye ağzınızın içine bakıyor. Bakıyor, çünkü kendilerinin verecek cevabı yok. Bana gelince, az önce de söylediğim gibi biliyorum ki cevap veremeyeceksiniz hatta, cevap vermeye bile kalkışamayacaksınız."

"Bu bağışlanamaz bir suçlama!" diye bağırdı Albay Van Gilbert. "Bu bir hakaret!"

"Asıl cevap vermeyişinize göz yumulamaz," diye cevap verdi ciddi bir sesle. "Hiçbir insan entelektüel

olarak hakaret göremez. Hakaret, kendi doğası gereği, duygusal bir olgudur. Kendinize gelin. Kapitalist sınıfın toplumu yanlış yönettiğine dair yaptığım entelektüel suçlamaya entelektüel bir cevap verin, duygusal değil."

Albay Van Gilbert suskunluğunu bozmadı, sanki daha alt düzeyde birine söz söyleme zahmetine katlanmak istemeyen biri gibi sıkıntılı bir büyüklük ifadesi takındı.

"Hemen yenilgiyi kabullenmeyin," diye atıldı Ernest. "Şimdiye kadar sınıfınızın hiçbir üyesinin bu soruya cevap veremediğini düşünerek teselli edin kendinizi." Sonra söz almak için sabırsızlanan diğerlerine döndü. "Haydi, şimdi sıra sizlerde. Ateşe başlayın, ama unutmayın Albay Van Gilbert'in cevap veremediği suçlamaya cevap vermeniz için meydan okuyorum size."

Bu tartışma sırasında söylediklerinin tamamını bu satırlara yansıtmam imkânsız. Üç kısa saat içinde bunca söz konuşulabileceğini hiç düşünmemiştim. Her neyse, son derece muhteşem bir geceydi. Rakipleri kızıştıkça o daha çok üstlerine gidiyordu. Bilgi alanında ansiklopedik bir ustalığı vardı, onları can evinden vuracak sözleri ve cümleleri seçmeyi, onları delik deşik etmeyi çok iyi becerdi. Akıl yürütmek yanılgılarını ve boşluklarını gösteriyordu. Bu yanlış bir mantıksal kıyaslamaydı, sonucun verilerle bir ilgisi yoktu, bu veriler elde edilmek istenen sonuca göre düzenlenmişti. Bu bir yanılgı, bir boş inanç ve bütün kitapların yazdığı deney gerçeğine aykırı bir savdı.

Tartışma böylece sürdü gitti. Bazen elindeki kılıcı bırakıp bir sopa alıyor ve rakiplerinin düşüncelerini

sağlı sollu vurarak hırpalıyordu. Her seferinde gerçeklerin örnek gösterilmesini istiyor, ileri sürülen kuramlar üzerine tartışmaya yanaşmıyordu. Kendisinin gösterdiği olgular, karşı taraf için salonu Waterloo'ya çevirmişti. İşçi sınıfına karşı saldırıya geçer geçmez Ernest hemen karşılığını veriyordu: "Tencere dibin kara, seninki benden kara demek, soruma cevap vermek demek değildir; bu, sizin yüzünüzün pis olduğu suçlamasına bir karşılık oluşturmaz." Hepsine karşı da teke tek tartışırken de hep aynı şeyi tekrarlıyordu: "Sınıfınızın kötü bir yönetim gösterdiği suçlamama neden karşılık vermeye çalışmıyorsunuz? Başka birçok şeyle ilgili bir yığın söz ettiniz, ama buna cevap vermediniz. Yoksa verilecek bir cevabınız mı yok?"

Tartışmanın sonunda Bay Wickson söz aldı. Soğukkanlılığın kaybetmeyen tek insan o kalmıştı ve Ernest diğerlerine gösteremediği saygıyla onu dinledi.

"Bu suçlamaya cevap vermek gerekmez," dedi Bay Wickson, yavaş yavaş konuşuyordu. "Bütün bu tartışmayı büyük bir şaşkınlık ve tiksintiyle izledim. Evet baylar, benim sınıfımın üyeleri beni iğrendirdiniz. Haylaz küçük okul çocukları gibi davrandınız. Sıradan bir politikacı ağzıyla, bir politikacı ahlakıyla konuştunuz. Bu yüzden de sapır sapır döküldünüz hepiniz. Bir yığın gürültü kopardınız, vızıldamaktan başka bir şey çıkmadı ağzınızdan. Bir ayının kuyruğunda uçuşan arılar gibi vızıldadınız. Baylar, işte ayı karşınızda (sözün burasında eliyle Ernest'i gösterdi) ve sizin vızıltılarınız yalnızca onun kulaklarını gıdıkladı.

"İnanın bana, durum çok ciddidir. Ayı bu akşam bizi parçalamak için ilk defa pençelerini uzattı.

Birleşik Devletler'de bir buçuk milyon devrimci olduğunu söyledi. Bu bir gerçektir. Amaçlarının bizim hükümetimizi, saraylarımızı, görkemli yaşantımızı elimizden almak olduğunu söyledi. Bu da bir gerçektir. Bir değişiklik, büyük bir değişiklik oluyor toplumda, ama bu değişiklik ayının beklediği değişiklik olmayabilir. Ayı bizi parçalayacağını söyledi. Ya biz ayıyı parçalarsak?"

Büyük salon o homurtularla doldu yine, güvenli başlar onaylama içinde sallandı bu kez. Suratlar sertleşti. Hepsi birer savaşçı kesilmişti.

"Ama vızıldamakla parçalayamayız ayıyı," diye devam etti Bay Wickson; kayıtsız ve umursamazdı sesi. "Ayıyı avlayacağız. Sözcüklerle cevap vermeyeceğiz ayıya. Cevabımız kurşunlarla olacak. Biz iktidardayız. Bunu kimse inkâr edemez. Ve yine bu iktidar aracılığıyla iktidarda kalacağız."

Birden yüzünü Ernest'e çevirdi. Çok dramatik bir andı bu.

"İşte size cevabımız. Boşuna ağzımızı yoracak değiliz. Saraylarımızı ve görkemli yaşantımızı almak için gücünden emin olduğunuz ellerinizi uzattığınız anda, size gücün ne olduğunu göstereceğiz. Size top sesleriyle, şarapnel patlamalarıyla ve makineli tüfek sesleriyle karşılık vereceğiz.* Siz devrimcileri ökçelerimiz altında ezecek ve cesetlerinizin üstünde yürüyeceğiz. Dünya bizimdir, biz onun efendileriyiz ve öyle de ka-

* Bu düşüncenin genel anlamını göstermek için, Ambrose Bierce tarafından yazılan *Bir Siniğin Sözlüğü*" (MS 1906) adlı kitaptan aşağıdaki tanım alıntılanmıştır: "Şarapnel. (isim) Amerikan Sosyalizminin isteklerine cevap vermek için hazırlanmakta olan bir tasarı."

lacağız. Emekçi ordusuna gelince, onlar tarih başladığından beri pisliğin içindedir ve ben tarihi doğru okurum. Ben, biz ve bizden sonra gelenler iktidarı ellerinde tuttuğu sürece de pisliğin içinde kalmaya mahkûmdur. İşte size temel sözcüklerin kralı: İktidar. Tanrı değil, Servet değil, İktidar. Diliniz uyuşuncaya kadar tekrarlayın bu sözü. İktidar."

"Soruma cevap verildi," dedi Ernest sakin bir sesle. "Verilebilecek tek cevap da buydu. İktidar. İşte işçi sınıfına öğretmek istediğimiz de budur. Hakka, hukuka, adalete ya da insanlığa çağrının size en küçük bir etkisinin olmayacağını deneyimlerimiz, acı deneyimlerimiz sonunda öğrendik. Yürekleriniz, altında yoksulların suratlarını ezdiğiniz ökçeleriniz kadar sert. Bu yüzden iktidarı ele geçirmeyi öğreniyor ve öğretiyoruz. Seçim günü geldiğinde bizim oylarımız, hükümetinizi sizin elinizden alacaktır."

"Çoğunluğu alsanız seçimde, ezici çoğunluğu alsanız ne olur sanki?" diye sorarak Ernest'in sözünü kesti Bay Wickson. "Oy sandığında kazandığınız hükümeti size devretmeye yanaşmazsak ne yapacaksınız?"

"Bunu da düşündük," diye cevap verdi Ernest. "O zaman size kurşunla karşılık vereceğiz. İktidarın sözcüklerin kralı olduğunu söylediniz. Çok güzel. İktidarı alacağız biz de. Ve oy sandığı başında zafer kazandığımız gün, siz bize hükümeti devretmeyi reddederseniz, anayasaya uygun ve barışçı yollarla aldığımız iktidarı bize vermezseniz, ne yapacağımızı soruyorsunuz; ben de size cevap vereceğiz diyorum. Tüp sesleriyle, şarapnel patlamalarıyla ve makineli tüfeklerin sesleriyle cevap vereceğiz size.

"Bizden kaçamazsınız. Tarihi doğru okuduğunuz gerçek. Emekçi sınıfın, tarihin başlangıcından beri pisliğin içinde olduğu da doğrudur. Sizin ve sizden sonra geleceklerin iktidarı süresince, emeğin pislik içinde kalacağı da aynı şekilde doğru. Size katılıyorum. Söylediğiniz bütün her şeye katılıyorum. Hakem iktidar olacaktır. Her zaman hakem olmuştur zaten. Bu bir sınıf mücadelesidir. Sizin sınıfınızın eski feodal yönetimi devirdiği gibi, benim sınıfım olan işçi sınıfı da sizi devirecektir. Tarihi okuduğunuz gibi biyoloji ve sosyolojiyi de dikkatle okursanız bu sonun kaçınılmaz olduğunu anlayacaksınız. Bunun bir, on ya da bin yıl içinde gerçekleşmesinin bir önemi yok, ama eninde sonunda devrilecek sınıfınız. Ve bu iktidarla başarılacaktır. Biz emekçiler ordusu da bu sözcüğü, sözcüklerin kralını dilimize sakız ettik. İktidar!"

Bilgi Dostları Kulübü'ndeki akşam böyle sona erdi.

VI
Geleceğe Yönelik Sezgiler

Tam bu sıralarda, gelecek olayların belirtileri birbiri ardından ve yoğun bir biçimde görünmeye başlamıştı. Ernest, babamın sosyalistleri ve işçi liderlerini evinde kabul etmesini ve açık açık sosyalist toplantılara katılmasını doğru bulmuyordu, ama onun bu kaygılarına babam gülüp geçiyordu. Bana gelince, işçi sınıfının düşünürleri ve liderleriyle konuştukça çok şey öğreniyordum. Madalyonun öteki yüzünü görüyordum. Onlarda gördüğüm idealistlik ve hiç bencil olmayan dost yanları beni çok mutlu ediyordu. Gerçi önümde açılan bu yeni edebiyat, felsefe, bilim ve sosyal alan karşısında korkuya varan bir şaşkınlığa sürükleniyordum. Çok çabuk öğreniyordum, ama başımızda dolaşan tehlikeyi sezecek kadar çabuk öğrenmiyormuşum.

Bazı uyarılar almıyor değildim, ama bunları umursamıyordum. Örneğin Bayan Pertonwaithe ve Bayan Wickson üniversite çevresinde büyük sosyal etkisi

olan kişilerdi. Bunların sağda solda benim hakkımda gençliğinin etkisiyle çok acele ve kesin davranan, başkalarının işlerine kötü eğilimler besleyerek karışan bir kız diye konuştuklarını duydum. Jackson davasında onlara karşı gösterdiğim tavrı düşününce bu davranışlarının çok doğal olduğunu düşündüm. O anda böylesine büyük bir sosyal gücün temsilcilerinden gelen bu uyarının ciddiyetini hafife almışım.

Arkadaşlarım da bana karşı artık farklı davranıyorlardı, ama bunu Ernest'le evlenmemi garip karşılamalarına bağlıyordum. Bir süre sonra, Ernest bana, sınıfımın bana karşı tavrının kendiliğinden olmadığını, arkasında örgütlü bir saldırı kokusu sezdiğini söyledi. "Siz sınıfınızın bir düşmanını evinizde barındırdınız," dedi. "Ona yalnız ev vermekle kalmadın, aşkını da verdin, kendini verdin. Bu, üyesi olduğun sınıfa bir ihanettir. Bunun cezasını görmeyeceğinizi sanma."

Ama daha öncesinde bir gün, babam bir akşamüzeri eve dönmüştü. Ernest benimle birlikteydi, babamın öfkeli olduğunu görebiliyorduk; gerçekten öfkelenmişti. Kolay kolay sinirlenmezdi, ama öfkesini güçlükle zaptettiği her halinden belli oluyordu. Odaya girdiğinde fazlasıyla öfkeli olduğunu görebiliyorduk.

"Ne dersiniz buna?" diye sordu. "Wilcox'la öğle yemeği yedim."

Wilcox, bizim üniversitenin tiridi çıkmış rektörüydü. Kafası, 1870 yılında geçerli olabilecek düşüncelerle doluydu. O günlerden beri yeni bir şey girmemişti kafasına.

"Beni davet etti," dedi babam. "Adam gönderip çağırttı."

Babam burada sustu, konuşmasını bekliyorduk.

"Nazik bir görüşme oldu; onu tanırım; ama azarlandım. Ben evet! Hem de ihtiyar bir fosilden azar işittim!"

"Neden azarlandığınızı bildiğime bahse girerim," dedi Ernest.

"Üç tahminde bulunarak değil ama," diyerek güldü babam.

"Bir defada bileceğim," diye karşılık verdi Ernest. "Tahmin de değil, kesin biliyorum nedenini. Özel hayatınız yüzünden azar işittiniz."

"Tam üstüne bastınız!" diye bağırdı babam. "Nasıl tahmin ettiniz?"

"Bunun başınıza geleceğini biliyordum. Sizi daha önce uyarmıştım."

"Evet, uyarmıştınız," dedi babam. "Ama inanamadım size. Her neyse, kitabıma geçireceğim en somut tanıklıklardan biri oldu bu."

"Bu, olacakların yanında bir şey değil," diye devam etti Ernest. "Ben de dahil olmak üzere evinize sosyalistleri ve radikalleri kabul etmeye devam ettiğiniz sürece başınıza daha birçok şey gelecek."

"İhtiyar Wilcox da aynı şeyleri söyledi. Daha yerli yersiz bir sürü şey söyledi. Kuşku doğuracak bir yol izlediğimi, bunun üniversite geleneğine ve ağırbaşlılığına uygun düşmediğini, zamanımı boş yere harcadığımı söyledi. Buna benzer bir sürü üstü kapalı sözler etti ve somut şeyler göstermediği için şöyle okkalı bir karşılık veremedim, ama canını epey sıktım. Durmadan bana karşı nasıl iyi duygular beslediğini ve herkesin bir bilim adamı olarak kişiliğime nasıl saygı

duyduğunu tekrarlıyordu. Benimle konuşmanın onun için rahat bir iş olmadığı belliydi. Bundan hoşlanmadığını görebiliyordum."

"İstediğini yapmakta özgür biri değil ki o da," dedi Ernest. "Prangayı* takmak pek o kadar güzel olmasa gerek."

"Evet. Bunu ona söylettim zaten. Bu yıl üniversitenin, devlet yardımının karşılayamayacağı kadar çok paraya ihtiyacı olduğunu, bu açığın ancak hayırsever zenginlerin bağışlarıyla kapanabileceğini, bu adamların da üniversitenin yüksek idealinden saptığını ve bilim dışına taştığını görünce, bu niyetlerinden vazgeçebileceğini söyledi. Benim özel hayatımın üniversiteyi amacından nasıl saptırabileceğini sorarak ağzından somut bir laf almak istedim; ama o, buna karşılık bana iki yıllık tam maaşla izin vermeyi, Avrupa'ya dinlenip incelemeler yapmak için yolculuğa çıkmamı teklif etti. Elbette bu koşullar altında kabul etmedim."

"Oysa bu teklifi kabul etmeniz sizin çok daha iyi olurdu," dedi ciddi bir sesle Ernest.

"Bu bir rüşvetti ama!" diye karşı çıktı babam ve Ernest başıyla onayladı.

"Dilenci herif, bir de benim kızımın senin gibi adı kötüye çıkmış biriyle orda burda göründüğünü ve çay masalarında dedikodu konusu olduğunu, böyle bir durumun üniversitenin onuruna yakışmayacağını söyledi. Kendisi kişisel olarak buna karşı değilmiş, ah elbette karşı değilmiş, ama ortalıkta böyle bir dedi-

* Pranga: Afrikalı köleler ve ayrıca suçlular bununla kelepçeleniyordu. İnsanların Kardeşliği gerçekleştikten sonra pranga gereksiz bir araç olarak kullanımdan kaldırıldı.

kodu dolaşıyormuş ve benim de bunu bilmem gerekiyormuş."

Bu açıklama Ernest'i bir an için düşündürmüştü. Yüzü asılmıştı, canının sıkkın olduğu anlaşılıyordu. Kısa süren bir suskunluğun sonunda şöyle dedi:

"Bunun altında sadece üniversite idealinin ötesinde bir şey yatıyor. Biri Rektör Wilcox'a baskı yapmış olmalı."

"Böyle mi düşünüyorsunuz?" diye sordu babam. Onun yüzü de korkmuştan çok ilgilenmiş bir ifadeye büründü.

"Kafamda belli belirsiz biçimlenmeye başlayan fikirleri size anlatabilmeyi isterdim," dedi Ernest. "Dünya tarihinde hiçbir toplum şimdi olduğu kadar hızlı bir değişim geçirmedi. Sanayi sistemimizdeki hızlı değişimler, dinsel, siyasal ve sosyal yapılarımızda da aynı derecede hızlı değişimlere yol açıyor. Toplumun dokusunda ve yapısında görülmemiş ve ürkütücü bir devrim oluyor. Bunlar ancak belli belirsiz hissedilebilir; hatta henüz soyut şeyler gibi kabul edebiliriz bunları. Ama bu devrim içimizde, aramızda, havada. Hissedebiliyoruz, ama anlatamıyoruz. Engin, belirsiz ve korkunç bir şeyin ortaya çıkmak üzere olduğu anlaşılıyor. Bu tehdidin ne şekilde açığa vurulacağını bilmek çok zor. Geçen akşam Wickson'ın neler söylediğini duydunuz. Onun sözlerinin ardında benim hissedebildiğim aynı isimlendirilemeyen ve biçimsiz şeyler vardı. Son derece bilinçli bir konuşmaydı o akşam söyledikleri."

"Yani?.." diye söze başladı babam ve ardından durdu.

"Yani daha şimdiden ülkeye düşmeye başlayan bir gölge, sinsi bir gölge var gibi geliyor bana. İsterseniz

buna bir oligarşinin gölgesi adını verin; benim de verebileceğim gerçeğe en yakın tanım bu olacak. Bunun hangi şekli alabileceğini ben bile tahmin edemiyorum.* Ama şunu söylemek istiyorum: Çok tehlikeli bir durum içindesiniz. Belki bu tehlikeyi, tam olarak anlayamadığım için bir parça abartıyorum. Öğüdümü dinleyin ve size teklif edilen bu tatili kabul edin."

"Ama bu korkaklık olur," diye karşı çıktı babam.

"Hiç de değil. Siz yaşlı bir insansınız. Dünyada yapacağınızı yaptınız, hem de büyük işler yaptınız. Artık kavgayı genç ve güçlü olanlara bırakın. Biz yeni kuşağın görevi de, bu işi tamamlamaktır. Avis daima benim yanı başımda olacak. Savaş alanında sizin temsilciniz olarak yer alacak."

"Ama bana zarar veremezler," diye karşı çıktı babam. Tanrı'ya şükür ki bağımsız bir adamım. Ah, inanın bana, ekonomik açıdan çalıştığı üniversiteye bağımlı bir profesöre neler yapabileceklerini biliyorum. Ama ben bağımsızım. Ben aldığım maaş için

* Everhard daha doğmadan önce, onun gibi bu oligarşinin hangi şekli alabileceğini bilemeyen insanlar vardı, ama onlar ufak tefek gölgelerden başlarına gelecekleri sezebiliyorlardı. John C. Calhoun şöyle demişti: "Hükümette halkın kendisinden daha büyük bir güç meydana gelmiş bulunmakta. Bu güç, pek çok çeşitli çıkarların bir kitle haline gelmiş ve bankalardaki sonsuz fazla parayla bir arada tutulan insanları içermektedir." Ayrıca büyük hümanist Abraham Lincoln suikaste uğramadan az önce şöyle demişti: "Çok yakın bir gelecekte bir krizin yaklaşmakta olduğunu görüyorum ve bu beni ülkemin güvenliği açısından korkutuyor. Şirketler tahtlarından indirildi, bunun ardından yüksek mevkilerde kokuşmalar başlayacak ve ülkenin para gücü halka baskı yaparak egemenliğini sürdürmeye çabalayacak. Sonunda yönetim birkaç kişiye kalacak, servet birkaç kişinin elinde toplanacak ve Cumhuriyet yok olacak."

profesörlük yapmıyorum. Kendi gelirim beni pekâlâ geçindirir. Maaşımın tamamını alabilirler elimden, umurumda değil."

"Ama durumu anlamıyorsunuz," diye cevap verdi Ernest. "Eğer korktuğum başımıza gelirse, yalnız özel geliriniz değil, neyiniz var neyiniz yok, maaşınız gibi kolayca elinizden alınır."

Babam birkaç dakika hiç karşılık vermedi. Derin derin düşünüyordu, alnında oluşan karar çizgilerini görebiliyorum. Sonunda konuştu.

"Bu izni kabul etmeyeceğim." Yeniden duraksadı. "Kitabımı yazmaya devam edeceğim.* Yanılmış olabilirsiniz; ama ister yanılmış olun, ister yanılmamış, silahlarımın başından ayrılmayacağım."

"Pekâlâ," dedi Ernest. "Siz de Piskopos Morehouse'un yolunu tuttunuz ve sonunuz onun gibi felaket olacak. Ne olduğunuzu anlamadan birer proleter olup çıkacaksınız."

Böylece sohbet Piskopos'a yöneldi, Ernest'e onunla ne yaptığını sorduk.

"Ona cehennemi gezdirdiğimden beri ruhu hastalandı. Bizim fabrika işçilerinden birkaçının evine götürdüm onu. Sanayi makinesinin bir kenara attığı insanlıktan çıkmış insanları gösterdim. Onların ha-

* Sözü edilen *Ekonomi ve Eğitim* adlı kitap, o yıl basılmıştı. Bu kitabın üç kopyası günümüze kadar gelmiştir; ikisi Ardis'te, biri Asgard'dadır. Kitap, çok ayrıntılı olarak, kurulu düzende, yani kapitalist düzende üniversiteler ile diğer okullar arasındaki etkileşimi incelemektedir. Kitap, öğrencilerin sadece kapitalist düzene uygun düşüncelerle yetiştirildiği bütün eğitim sistemine yöneltilmiş mantıksal ve yıkıcı bir suçlamaydı; hatta öğrencilerin kafasındaki devrimci düşünceleri köreltme amacının güdüldüğünü ileri sürüyordu. Kitap büyük bir heyecan yarattı ve anında Oligarşi tarafından yok edildi.

yat hikâyelerini dinledi. Onu San Francisco'nun aşağı mahallelerine götürdüm; orada ayyaşlığın, fuhşun ve cinayetlerin doğuştan eğilimlerden daha derin nedenleri olduğunu anladı. Çok hasta, bundan da kötüsü, ortalıklarda görünmüyor. Utanıyor. Ahlak kurallarına biraz fazla bağlı anlaşılan. Çok derinden etkilendi. Ve her zaman olduğu gibi, pratik değil. Aydın sınıflara ahlak vaazları verme ve insanların iyi yönlerini bulma hayalleriyle hâlâ boşlukta dolanıyor. Kilisenin eski ruhunu korumanın en kutsal görevi olduğuna ve bu ruha uygun öğretiyi günümüz din adamlarına ulaştırmanın kendisi için kaçınılmaz bir görev olduğuna inanıyor. Perişan durumda. Er ya da geç bir yerlerden patlak verecek ve sonunda bir felaket olacak. Felaketin ne şekilde olacağını tahmin bile edemiyorum. O saf ve yüce bir ruha sahip, ama aynı ölçüde de pratiklikten uzak. Benim ötemde bir insan o. Onu tutup, bir türlü havalardan indirip ayağını yere bastıramıyorum. O zeytin bahçesine ve çarmıha doğru uçuyor. Böylesine soylu ruhlar çarmıha gerilmek için yaratılmışlardır."

"Ya sen?" diye sordum, ona olan aşkımın ciddi kaygısını saklayan bir gülümsemeyle.

"Ben gitmeyeceğim çarmıha," diye güldü. "Belki idam edilebilirim ya da suikasta uğrayabilirim, ama asla çarmıha gerilmeyeceğim. Dünyaya çok sıkı ve inatla bağlı bir insanım ben. Bulutlara uçamam."

"Peki ama Piskopos'un çarmıha gerilmesine neden göz yumuyorsun?" diye sordum. "Bunun nedeninin sen olduğunu inkâr etmeyeceksin herhalde."

"Milyonlarca insan sefalet içinde kıvranırken, neden huzurlu bir ruhu rahat bırakacakmışım?" diye cevap verdi.

"Peki o halde neden babama bu izni kabul etmesini öneriyorsun?"

"Çünkü ben saf ve yüce bir ruh değilim," diye cevap verdi. "Çünkü ben katıyım, bencilim. Çünkü seni seviyorum ve eskiden Ruth'da dendiği gibi, senin halkın benim halkımdır. Piskopos'a gelince, onun bir kızı yok. Ayrıca etkisi ne kadar küçük ve yararı ne kadar az olursa olsun yine devrime mutlaka katkısı olacaktır."

Ernest'le aynı kanıda değildim. Piskopos Morehouse'un ne kadar soylu bir kişiliği olduğunu biliyordum. Onun erdemlilik adına yükselteceği sesinin küçük ve uygunsuz bir çığlık olmaktan öteye gideceğine emindim. Ama ben Ernest gibi katı gerçeklerle karşı karşıya kalmamıştım. O, bu yüce ruhla çabalarının nereye kadar varabileceğini iyi biliyordu ve olaylar patlak verdikçe ben de bunu açık ve net olarak görecektim.

***

Bu konuşmamızdan birkaç gün sonra, Ernest bana çok iyi bir haberi olduğunu söyledi. Hükümetten bir teklif almıştı. Ona Birleşik Devletler Çalışma Bakanlığında bir danışmanlık verilmek isteniyordu. Çok sevindim. Maaş oldukça yüklüydü ve bu evliliğimizi daha da güvence altına alacaktı. Hem bu, tam Ernest'e göre bir işti. Dahası, benim belki de gözümde büyüttüğüm yeteneklerinin artık başkaları tarafından da kabul edildiğini görmek için için gurur veriyordu bana. Kıskançlıkla karışık bir gurur duygusu.

Birden gözlerinde bir pırıltı fark ettim. Bana gülüyordu.

"Herhalde.... Reddetmeyeceksin?" diye tereddüt ederek sordum.

"Bu bir rüşvet," dedi. "Bunun arkasında Wickson'ın usta eli, onun arkasında da daha üstteki insanların elleri var. Emekçiler ordusunun önderlerini satın alma yöntemi sınıf mücadelesi kadar eski bir numaradır. Zavallı ihanete uğramış emek! Eski işçi liderlerinin benzer yollarla nasıl satın alındıklarını bir bilseydin. Bütün ordusuyla savaşmak yerine bir generali satın almak ucuza, çok ucuza mal olur. Bunun pek çok örneği görüldü, ama isim vermeyeceğim. Yeterince öfkelendim zaten. Güzelim, ben bir işçi lideriyim. Satın alınamam ben. Başka hiçbir neden olmasa bile, ölünceye kadar köle gibi çalışan babamın anısına duyduğum saygı benim böyle davranmama engel olur."

Gözleri yaşlarla dolmuştu. Benim büyük ve güçlü kahramanımın gözleri dolmuştu. Babasının ahlakını nasıl bozduklarını, çocuklarının karnını doyurabilmek için onu nasıl adi yalanlara ve hırsızlığa sürüklediklerini hiçbir zaman bağışlamayacaktı.

"Babam iyi bir insandı," demişti bir seferinde Ernest bana. "Ruhu çok temizdi, ama sürdüğü hayatın vahşiliği onun ruhunu körleştirdi, sakatladı, bozdu. Patronları, bu vahşi yaratıklar, onu yerinden kıpırdamayan bir hayvan haline getirdiler. Şimdi o da senin baban gibi yaşayabilirdi. Sağlam bir bünyesi vardı. Ama sanayi makinesine yakalandı ve kâr uğruna ölesiye çalıştırdılar onu. Düşün bir. Damarlarındaki kan daha fazla kâr elde etmek için asalak ve aylak efendilerinin, zenginlerin zevk âlemleri, görkemli şölenleri, eğlenceleri için bulunmaz şaraplarla karıştırılarak içki diye sunuldu!"

VII
Piskopos'un Görüşü

"Piskopos elden gitti," diye yazmıştı Ernest bana. "Gökyüzünde dolaşıyor. Bu gece, bu küçük sefil dünyamızı yerli yerine yerleştirecek, bir düzene koyacakmış. Vahyini tebliğ edecekmiş. Bana böyle söyledi ve bir türlü vazgeçiremedim onu bu isteğinden. Bu akşam I.P.H.* toplantısına da başkanlık edecek ve açılış konuşmasında ilk vahiylerini verecekmiş.

"Onu dinlemen için seni de almaya gelebilir miyim? Elbette boşuna konuşacak. Yüreğin parçalanacak, onun yüreği de parçalanacak, ama bu senin için iyi bir ders olacak. Biliyorsun sevgilim, beni sevdiğin için kendimle gurur duyuyorum. Bu yüzden beni çok iyi tanımanı, eleştirmeni istiyorum. Senin gözünde değersiz olan yanlarımı düzeltmek istiyorum. Bu gururum, seni düşüncelerimin gerçekliğine ve doğruluğuna inandırmak istemektedir. Benim görüşlerim sert-

* Bu harflerle belirtilen örgütün tam adı bilinemiyor.

tir, ama soylu bir ruha sahip Piskopos'un girişiminin başarısızlığa uğramasında işte bu sertliğin nedenini bulacaksın. Bu akşamı kaçırma. Bu akşam çok acıklı olaylar yaşanacak, ama bunun seni bana daha da yaklaştıracağına inanıyorum."

I.P.H. o gece San Francisco'da* toplanıyordu. Toplantının amacı giderek yaygınlaşan ahlaksızlık sorununu tartışıp çözüm yolları aramaktı. Piskopos Morehouse toplantıya başkanlık ediyordu. Kürsüde otururken son derece sinirli görünüyordu, büyük bir gerilim içinde olduğu belliydi. İki tarafındaki koltuklarda Piskopos Dickinson, California Üniversitesi Ahlakbilimi Bölümü Başkanı H. H. Jones, büyük bağış örgütçüsü Bayan W. W. Hurd, bağış yapmakta ondan aşağı kalmayan büyük insansever Philip Ward ile ahlak ve hayırseverlik dünyasının daha az önemli diğer yıldızları oturuyordu. Piskopos Morehouse ayağa kalktı ve doğrudan söze başladı:

"Kupa arabamın içinde sokakları dolaşıyordum. Geceydi. Arada sırada pencereden dışarı bakıyordum. Birden gözlerim açılır gibi oldu ve nesneleri aslında oldukları gibi görmeye başladım. İlk tepkim bu korkunç gerçeği görmemek için iki elimi gözlerime götürmek oldu. Sonra karanlığın içinde aklıma şu soru geldi: Ne yapmalı? Ne yapmalı? Bir an sonra aynı soru bu defa başka bir kılıkta karşıma çıktı: Yüce İsa olsaydı ne yapardı? Bu soruyla birlikte büyük bir nur etrafı aydınlattı sanki ve Şam yolunda Tâlût'a görevi-

* Berkeley'den San Francisco'ya feribotla sadece birkaç dakikada gidilirdi. Bu iki kent ve diğer körfez kentleri aslında bir bütün sayılırdı.

nin görünmesi gibi benim görevim de güneş parlaklığıyla bana göründü.

"Arabayı durdurdum, dışarı çıktım ve birkaç dakika konuştuktan sonra iki sokak kadınını arabama binmeye ikna ettim. Eğer İsa'nın dedikleri doğruysa, bu iki talihsiz kadın da benim kız kardeşlerimdi. Günahlarından arınmak için benim şefkatime ve iyiliğime ihtiyaçları vardı.

"San Francisco'nun en seçkin semtlerinden birinde oturuyorum. Oturduğum ev yüz bin dolar eder, içindeki kitaplar, eşyalar ve sanat eserleri daha da fazla eder. Ev bir konak, hayır bir saraydır, içinde birçok uşak var. Sarayların ne işe yaradığını bilmezdim. İnsanların oturması için yapılmışlardır sanırdım. Ama şimdi biliyorum. Sokakta bulduğum o iki kadını sarayıma getirdim, artık benimle birlikte oturacaklar. Sarayımın bütün odalarını onlar gibi kız kardeşlerle dolduracağım."

Dinleyiciler giderek daha fazla huzursuz oluyorlardı, kürsüde oturanların suratındaysa büyüyen bir korku okunuyordu. Donup kalmıştı hepsi. Birden Piskopos Dickonson ayağa kalktı, yüzünde tiksinti duyduğunu belirten bir ifadeyle kürsüden indi ve salondan çıkıp gitti. Ama gözleri hep aynı görüyle dolu olan Piskopos Morehouse orada bulunduğunu unutmuştu, konuşmasını sürdürdü:

"Ey kız ve erkek kardeşlerim, bu hareketimde bütün güçlüklerimin çözümünü buluyorum. Eskiden kupa arabalarının ne işe yaradığını bilmezdim, ama şimdi bunu da biliyorum. Arabalar güçsüzleri, hastaları, ihtiyarları taşımak için yapılmıştır; utanç sınırını

aşacak kadar onurlarını yitirenlere, onurlarını tekrar kazandırmak için yapılmıştır.

"Sarayların ne için yapıldığını bilmezdim ama şimdi onları kullanacak bir iş buldum. Kilisenin sarayları hastaneler ve doğru yoldan sapmışları barındıran yurtlar olarak kullanılmalı."

Uzun bir süre boyunca, kuşkusuz derin düşüncelerini en iyi biçimde anlatacak cümleyi seçmek için konuşmasına ara verdi. Hayli tedirgindi.

"Sevgili kardeşlerim, ahlaktan söz etmek ve size ahlak üzerine ders vermek bana düşmez. Ömrüm utanç ve ikiyüzlülükle dolu; kimseye yardım eli uzatamadım bu yüzden. Ama bu kadınlara, bu kız kardeşlere karşı gösterdiğim tavır bana, en iyi yolun kolayca bulunabileceğini gösterdi. İsa'ya ve İncil'e inananlar için insanlar arasında yalnız sevgi bağı vardır. Günahtan ve ölümden güçlü olan tek şey sevgidir. Burada, sizin huzurunuzda, aranızdaki zenginlerin görevinin benim davrandığım gibi davranmak olduğunu bildiriyorum. Her bir zengin, evine bir hırsız alsın ve ona kardeşiymiş gibi davransın. Birkaç talihsiz kadın alsın, onlara da kardeş gibi davransın. O zaman San Francisco'da ne polise gerek kalacak ne de mahkemelere; hapishaneler hastanelere dönüşecek, suçluyla birlikte suç da yok olacak.

"Bizler yalnız paramızı değil, kendimizi de vermeliyiz. İsa'nın yaptığını yapmalıyız biz de; Kilisenin bugünkü öğretisi budur. İsa'nın ilkelerinden nasıl da saptık. Kendi kabuğumuza çekilmişiz. İsa'nın yerine paraya tapar olduk. Bütün hikâyeyi birkaç dizeyle anlatan bir şiir var elimde; şimdi bunu size okuyacağım. Yolunu kaybetmiş, ama her şeyi açık seçik göre-

bilen bir insan tarafından yazılmıştır.* Bunu Katolik Kilisesine bir saldırı olarak almayınız. Bu, bütün kiliselere, İsa'nın çizdiği yoldan ayrılan ve kendilerine teslim edilen kuzularını terk eden bütün din adamlarının gösteriş ve görkemine karşı yazılmıştır. İşte okuyorum:

Gökkubbe altında gümüş borazanlar öttü;
Diz çökmüş bütün bir halk suskundu;
Ve gözlerinin önünden, sanki büyük bir Tanrıymış gibi
Roma'nın büyük efendisi insanların omuzlarında geçti.

Bir rahipmiş gibi tertemiz bir elbise giymişti,
Bir kralmış gibi erguvan rengi bir pelerine bürünmüştü,
Ve üç katlı o görkemli taç o kutsal alna yerleşmişti;
Görkem ve ışık yağmuru altında Papa evine geçti.

Birden kalbim geçmişin çöllerini aştı
İsa'nın yapayalnız bırakıldığı hüzünlü kumsala vardı;
Ve boş yere dinlenecek bir yer aradı:
Kuşların yuvaları vardır, tilkilerin inleri,
Ben, yalnızca ben, dolaşıyorum bitkin,
Ayaklarım tutmuyor yürümekten
Ve gözyaşlarımın ılık ve tuzlu şarabını içiyorum.

Dinleyiciler kıpır kıpırdı, ama heyecanlı değillerdi.

* Oscar Wilde, Hıristiyanlık çağının on dokuzuncu yüzyılının dil ustalarından biridir.

Piskopos Morehouse ise hiçbir şeyin farkında değildi. Kararlı sesiyle konuşmasını sürdürüyordu.

"İşte ben de bu yüzden içinizdeki zenginlere ve bütün zenginlere diyorum ki, İsa'nın kuzularını acımasızca ezdiniz. Yüreklerinizi katılaştırdınız. Çevrenizdeki acı ve ıstırap çığlıklarına kulaklarınızı tıkadınız; ama kaçamazsınız, bir gün duyacaksınız bu sesleri. Bu yüzden, diyorum ki..."

Ama tam bu sırada, oturdukları yerden daha önce ayağa kalkmış bulunan H. H. Jones ve Philip Ward, Piskopos'un kollarına girip onu kürsüden indirdiler. Dinleyiciler sessiz soluksuz oturuyordu.

Sokağa çıkar çıkmaz Ernest vahşi bir kahkaha attı; bu davranışı sinirlerimi ayağa kaldırdı. Gözyaşlarımı tutmak için sarf ettiğim çabadan yüreğim çatlayacak gibi oldu.

"Vahiylerini verdi," diye haykırdı Ernest. "Piskoposlarının insanlığı ve derinlerde sakladığı nazik ruhu ortaya çıkıp kendisini candan seven Hıristiyan müminlerin önünde taştı ve onlar da Piskopos'un aklını oynattığı sonucuna vardılar! Onu kürsüden büyük bir dikkatle indirdiklerini fark ettin mi? Bu manzara karşısında cehennemdeki şeytanlar bile gülmüştür."

"Ne olursa olsun, Piskopos'un bu akşam yaptıkları ve söyledikleri büyük bir etki yapacaktır," dedim.

"Öyle mi düşünüyorsun?" diye sordu Ernest alaycı alaycı.

"Büyük bir olay olacak," diye ekledim. "O konuşurken gazetecilerin deli gibi not aldıklarını görmedin mi?"

"Yarın gazetelerde söylediklerinin tek bir sözcüğü bile yer almayacak."

"Buna inanamam," diye bağırdım.

"Sadece bekleyip göreceksin," diye cevap verdi. "Ondan ne tek bir satır, ne tek bir düşünce yer alacaktır. Günlük basın mı? Haa... Günlük madrabazlık!"

"Ya muhabirler," diye karşı çıktım. "Onları gördüm."

"Söylediklerinin tek bir sözcüğü bile gazetelerde yayımlanmayacak. Editörleri unutuyorsun. Onlar uyguladıkları politikaya göre maaş alıyorlar. Uyguladıkları politikaysa kurulu düzene karşı hiçbir şey yazmamak. Piskopos'un konuşması, kurulu ahlak düzenine yapılmış bir saldırıydı. Bir sapkınlıktı. Daha fazla konuşmasını engellemek için apar topar kürsüden indirildi. Gazeteler, onun bu sapkınlığını, sessizliğin unutuşu içinde temizleyecekler. Birleşik Devletler basını mı? Kapitalist sınıftan geçinip semiren asalak bir hayvandır o. Görevi kamuoyuna yön vererek egemen sınıflara hizmet etmektir ve bu işi de her zaman olağanüstü bir başarıyla gerçekleştirir.

"Gel sana bir kehanette bulunayım. Yarınki gazeteler, Piskopos'un çok çalışmaktan yorgun düştüğünü, sağlığının iyi olmadığını ve dün gece bir kriz geçirdiğini yazacaklar. Aradan birkaç gün geçtikten sonra da küçük bir haberle Piskopos'un sinirsel bir yorgunluk içinde olduğu ve sadık dindaşlarının ona izin verilmesi için girişimde bulundukları duyurulacaktır. Bundan sonraysa, şu iki şeyden biri olacak: Ya Piskopos yanlışını görüp kendisine çekidüzen verecek ve artık hayaller filan görmeyen biri olarak dönecek izinden ya da çılgınlığında ısrar edecek. O zaman da gazetelerde

acıklı ve samimi sözcüklerle Piskopos'un delirdiği haberini okuyacağız. Bundan sonra da hayallerini bir akıl hastanesinin yastıklı duvarlarına anlatacaktır."

"Fazla ileri gidiyorsun!" diye haykırdım.

"Toplumun gözünde anlattıkları gerçekten çılgınlıktır," diye karşılık verdi. "Hangi namuslu adam evine orospuları, hırsızları alıp, onlarla kardeş gibi yaşar? Doğru, İsa iki hırsız arasında ölmüştü, ama bu başka bir hikâye. Delilik mi? Uyuşamadığımız bir insanın düşüncesi bize hep yanlış görünür; artık bu adamın görüşleri toplumun görüşlerinden ayrı düşmüştür. Dolayısıyla bu adamın aklı yanlıştır. Yanılan insanla çıldırmış insan arasındaki sınır nedir? Sağduyulu bir insanın, toplumun bu sağlıklı temel görüşlerinden önemli ölçüde aykırılığa düşmesi akıl almayacak bir şeydir.

"Bu akşamki gazetede buna güzel bir örnek var. Mary McKenna, Market Caddesinin güneyinde oturuyor. Yoksul olmasına rağmen çok namuslu bir kadın. O da bir yurtsever. Ama Amerikan Bayrağı ve onun simgeleştirdiği himaye gücü hakkında yanlış düşünceler besliyormuş. Başına neler geldi dersin? Kocası bir kaza geçirmiş ve üç ay hastanede yatmış. Çamaşırcılık yapmaya başlamış kadın, ama yine de kirasını günü gününe ödeyememiş. Dün onu evden atmak istemişler. O da evinin kapısına Amerikan bayrağını çekip, kıvrımları arasına girerek, bu bayrağın himayesindeyken kendisini kapı dışarı edemeyeceklerini söylemiş. Ne yapmışlar dersin? Tutuklayıp, deli diye tutanak tutmuşlar. Bugün kadını doktorlar muayene etmiş ve onun deli olduğuna dair rapor vermişler. Napa Akıl Hastanesine kapattılar kadını."

"Bu çok ayrı bir konu," diye karşı çıktım. "Örneğin bir kitabın edebî üslubu üzerine herkesten farklı düşünüyorum diyelim. Bu nedenle beni bir akıl hastanesine tıkamazlar ya."

"Çok doğru," diye karşılık verdi. "Ama böyle bir düşünce ayrılığı toplumun düzenini tehdit etmez ki. İşte fark burada. Mary McKenna'nın ve Piskopos'un başkalarınınkine uymayan düşünceleri, toplum için zararlıdır. Bütün yoksullar Amerikan bayrağına sarılarak kiralarını ödememeye kalkarsa ne olur bir düşünsene. Rantiye denen şey ortadan kalkar. Piskopos'un görüşleri de aynı şekilde toplum için zararlı. Öyleyse doğru tımarhaneye."

Ona inanmak istemiyordum.

"Sabırlı ol, göreceksin," dedi Ernest ve ben bekledim.

***

Ertesi sabah bütün gazeteleri aldırdım. Şimdilik Ernest haklıydı. Piskopos Morehouse'un söylediği tek bir söz bile yansımamıştı gazetelere. Yalnız bir iki gazetede, onun duygularına kapıldığından söz ediliyordu. Oysa, ondan sonra konuşanların sözleri satırı satırına yazılmıştı.

Birkaç gün sonraysa küçük bir haberde, Piskopos'un aşırı yorgunluktan dolayı dinlenmek için izne çıktığı bildiriliyordu. Buraya kadar bir sorun yoktu, ama aklını kaçırdığını ima eden, hatta sinirlerinin zayıf düştüğünü ima eden bir şey yoktu şimdilik. Piskopos'un bu hale düşeceği ve bundan sonra başına gelecekler, hele Ernest'in söylediği gibi çarmıha doğru yol alacağı hâlâ aklıma hayalime sığmıyordu.

VIII
Makine Kırıcılar

Ernest'in Sosyalist Parti'den meclis üyeliğine adaylığını koymasından kısa bir süre önce babam, kendisinin "Kâr ve Zarar" akşamı, Ernest'in ise Makine Kırıcılarının akşamı dediği gizli bir toplantı düzenledi. Bu, işlerini çok fazla geliştirememiş işadamlarının davet edildiği bir akşam yemeğiydi. Hiçbirinin işletmesinin sermayesi, sanırım iki yüz bin doları aşmıyordu. Tam orta sınıf işadamları temsilcileriydi bu adamlar.

Siluerberg'deki Owen and Co.'nun sahibi Bay Owen vardı örneğin. Bu şirket, çeşitli şubeleri bulunan büyük bir gıda maddeleri şirketiydi. Biz de onlardan alışveriş ederdik. Büyük bir ilaç şirketi olan Kowalt & Washburn ecza ürünleri deposunun iki ortağı da toplantıdaydı. Ayrıca Contra Costa bölgesinde önemli bir granit ocağına sahip Bay Asmunsen vardı. Ayrıca küçük fabrikaların, küçük ticari işletmelerin, küçük

şirketlerin sahipleri ya da ortakları, kısaca küçük kapitalistler de bu toplantıya katılmışlardı.

Keskin bakışlı adamlardı hepsi. Sade ve açık bir dille konuşuyorlardı. Hepsi de büyük ortaklıklardan ve tröstlerden yakınıyorlardı. Parolalarıymış gibi durmadan "Tröstleri yok edelim!" diye tekrarlıyorlardı. Onlara göre tröstler bütün bunalımların kaynağıydı; hepsi de istisnasız aynı sözleri tekrarlıyordu. Hükümetin demiryolları ya da posta ve telgraf gibi tröstleri devletleştirmesini istiyor, sermayenin sayılı insanlarda birikmesinin önüne geçmek için gelir üstünden yüksek ve artan oranda vergilendirme düzeninin gerekliliğini savunuyorlardı. Yerel sorunları çözmek için de ilk önce su, havagazı, telefon ve tramvay gibi kamu hizmeti gören işletmelerin belediyelerin mülkiyetine geçirilmesini öneriyorlardı.

Bay Asmunsen'in bir granit ocağı sahibi olarak anlattıkları özellikle ilginçti. Granit ocağından hiç kâr elde edemediğini söylüyordu. Büyük depremde San Francisco'nun baştan aşağı yıkılması nedeniyle çok iş almasına rağmen kâr elde edemiyormuş. Altı yıldır San Francisco'nun yeniden yapımı sürmekteymiş, ama yine de adamcağızın işi iyileşeceğine, daha da kötüleşiyormuş.

"Demiryolları şirketi benim işlerimden hemen haberdar oluyor," diyordu. "Taş ocağımdaki masraflarımı en son kuruşuna ve bütün sözleşmelerimin koşullarını da en küçük ayrıntısına kadar biliyorlar. Bunu nasıl haber alıyorlar, bilemiyorum. Memurlarım arasından casuslar kiraladıklarını ya da sözleşme imzaladığım tarafları satın almış olabileceklerini ancak

tahmin edebiliyorum. Koşulları çok uygun ve bana büyük bir kâr bırakacak bir sözleşme imzalamamın hemen ertesinde, demiryolu şirketi nakliye ücretlerine zam yapıyor. Zammın nedenlerini de açıklamıyorlar. Böylece kârım demiryolu şirketinin kasasına akıyor. Bir defa olsun ucuz tarifeden mal taşıtmayı başaramadım. Buna karşılık, büyük iş kazaları olup da işletme masrafları arttığında ya da az kazançlı bir anlaşmaya girdiğimde, navlun bedeli düşük oluyor. Sonuç ne oluyor? İster az ister çok kazançlı bir iş yapayım, bütün kârlarıma demiryolu şirketi el koymuş oluyor."

"Yani size kala kala, bir müdür maaşı kadar bir para kalıyor," diye sözünü kesti Ernest. "Yani, granit ocağınız demiryolu şirketinin olsaydı ve siz orada yönetici olsaydınız, kazandığınız kadar para alacaktınız."

"Tam üstüne bastınız," diye cevap verdi Bay Asmunsen. "Çok olmadı, şu son on yılın hesaplarının bir bilançosunu çıkardım ve kazancımın bir yöneticininkini aşmadığını gördüm. Hiç olmazsa demiryolu benim taş ocağımı alsın da beni oraya yönetici olarak atasın..."

"Ama şu farkla ki," diye güldü Ernest; "sizin risklerinizi de demiryolu şirketi üstlenmiş olurdu o zaman."

"Çok doğru," diye cevap verdi Bay Asmunsen hüzünle.

Onların sözlerini söylemelerine izin verdikten sonra, Ernest sağa sola sorular yağdırmaya başladı. Önce Bay Owen'dan başladı.

"Berkeley'de yaklaşık altı ay önce bir şube açtınız, değil mi?"

"Evet," diye cevap verdi Bay Owen.

"O günden bu yana üç küçük semt bakkalının kapandığına tanık oldum. Bunun nedeni sanırım sizin açtığınız şube, değil mi?"

"Bize karşı rekabet şansları olamaz," diye itiraf etti Bay Owen memnun bir gülümsemeyle.

"Neden şansları olmasın?"

"Bizim daha çok sermayemiz var. Büyük bir işletmede zarar etme olasılığı daha az, verimse daha yüksektir."

"Sizin o şube, üç küçük bakkalın kârlarını yuttu böylece. Anlıyorum. Ama söyleyin bana, o üç bakkalın sahibine ne oldu?"

"O bunlardan biri şimdi bizim sipariş teslim arabalarımızdan birini kullanıyor. Diğer ikisine ne olduğunu bilmiyorum."

Ernest birden Bay Kowalt'a döndü.

"Hayli indirimli satış* yapıyorsunuz. Kepenklerini indirmek zorunda bıraktığınız küçük eczane sahiplerinin ne durumda olduğunu biliyor musunuz?"

"İçlerinden bir tanesi, Bay Haasfurther, bizim reçete servisimizin şefi oldu," diye cevap verdi Bay Kowalt.

"Siz de onların kârlarını yuttunuz yani?"

"Elbette. Bunun için ticaret yapıyoruz."

"Ya siz?" diye birden Bay Asmunsen'e döndü Ernest. "Siz demiryolu şirketinin elinizden kârınızı aldığından yakınıyordunuz, değil mi?"

---

* Malın satış fiyatını maliyet fiyatına, hatta daha da azına düşürmek. Bu yolla, büyük bir şirket küçük bir şirketten daha uzun bir süreyle zararına bile olsa satış yapar ve böylece küçük şirketleri iflasa sürükler. Rekabetin yaygın kurallarından biri.

Bay Asmunsen başını sallayarak onayladı.

"Sizin arzunuz, kârınızın cebinizde kalması değil mi?"

Yine başını sallayarak onayladı Bay Asmunsen.

"Başkalarının zararına sebep olarak mı?"

Cevap yoktu.

"Başkalarının zararına sebep olarak mı?" diye ısrar etti Ernest.

"Kâr böyle yapılıyor," diye kuru bir sesle karşılık verdi Bay Asmunsen.

"Öyleyse, ticaret oyunu dediğimiz, başkalarının sırtından kazanç sağlamak ve onların kendi şirketinizden kazanç sağlamasını önlemektir. Bu doğru, değil mi?"

Bay Asmunsen cevap vermedi. Ernest sorusunu tekrarladı, sonunda konuştu Asmunsen.

"Evet doğru, ama biz aşırı kâr yapmalarının dışında onlara karşı değiliz. Bunu bilmenizi isterim."

"Aşırı derken, büyük kâr demek istiyorsunuz sanırım. Ama çok yüksek diye adlandırdığınız kârları siz kendiniz etseniz buna bir itirazınız olur mu? Kesinlikle olmaz değil mi?"

Bay Asmunsen bu konudaki zaafını büyük bir alçak gönüllülükle itiraf etti.

Ernest bu defa, eskiden büyük bir mandıranın sahibi olan Bay Calvin'e döndü.

"Bir süre önce Süt Tröstüyle mücadele ediyordunuz," dedi Ernest. "Şimdi Grange* üyesisiniz. Bu nasıl oldu?"

---

* Yok olmakta olan çiftçi sınıfını siyasal bir parti halinde örgütlemek için çok çaba harcanmıştı bu dönemde. Bunda amaç, tröstleri ve şirket topluluklarını ağır yasalar aracılığıyla yok etmekti. Bu girişimlerin tamamı başarısızlıkla sonuçlandı.

"Oh, hayır, kavgayı bırakmış değilim," diye cevap verdi, yeterince kavgacı bir ifade vardı yüzünde. "Tröstle, etkili olabileceğim tek alanda, siyaset alanında mücadeleme devam ediyorum. Bakın anlatayım size. Birkaç yıl önce biz mandıra sahipleri kendi bildiğince geçinip giden sütçülerdik."

"Ama kendi aranızda rekabet ediyordunuz değil mi?" diye sözünü kesti Ernest.

"Evet, bu da kârları daha düşük bir düzeyde tutuyordu. Örgütlenmeye çalıştık, ama bağımsız mandıralar bu birliği sık sık kırdılar. Sonra bu Süt Tröstü çıktı ortaya."

"Standard Oil şirketinin* sermaye fazlasıyla kurulmuş bir tröst," dedi Ernest.

"Evet, dediğiniz gibi," diye onayladı Bay Calvin. "Ama o günlerde bunu bilmiyorduk. Adamları sopalarla karşımıza dikildiler. Ya tröste girip zenginleşin, dediler bize ya da tröst dışında kalıp yok olun. Çoğumuz katıldık. Katılmayanlarsa açlıktan kıvrandılar. Önceleri işler yolunda gitti. Süte litre başına bir sent zam yapıldı. Bunun bir çeyreği bize geliyor, diğer üç çeyreğiyse tröstün kasasına giriyordu. Sonra süt bir sent daha zamlandı, ama bu yeni artıştan bize hiçbir pay verilmedi. Yakınmalarımız boşunaydı. Bütün kontrol tröstün elindeydi. Bizlerin kukladan başka bir şey olmadığımızı anladık. Sonunda o verdikleri çeyrek senti de elimizden çekip aldılar. Tröst bizi giderek daha çok sömürmeye başlamıştı. Ne yapabilirdik? Tröst canımıza okumuştu. Artık tek bir mandıra kalmamıştı, yalnızca Süt Tröstü vardı."

* Benzerlerinden çok ileride olan ve ilk başarılı büyük tekel.

"Ama sizinkinden iki sent daha pahalıya satılan sütle rekabet edebilirdiniz," dedi Ernest muzır bir ifadeyle.

"Biz de öyle düşünmüştük. Bunu denedik." Sözün burasında bir an durdu Bay Calvin. "Ve bu da bizim sonumuz oldu. Tröst sütü piyasaya bizden daha ucuza verebiliyordu. Bizim maliyetinin altında sattığımız fiyatla bile satsa, tröstün küçük bile olsa hâlâ bir kârı oluyordu. O serüvende elli bin dolar zarar ettim. Çoğumuz iflas* ettik. Mandıralar böylece yeryüzünden silindi gitti."

"Tröst kârlarınızı elinizden aldığı için," dedi Ernest, "siz de bunları geri almak amacıyla tröstü ortadan kaldıracak yeni yasalar çıkarabilecek bir partide siyasete atılıyorsunuz, öyle mi?"

Bay Calvin'in yüzü aydınlandı. "Çiftçilerle yaptığım konuşmalarda hep bunu anlatıyorum. Siz bütün programımızı tek bir cümlede ifade ettiniz."

"Ama yine de tröst bağımsız mandıralardan daha ucuza süt üretiyor, değil mi?" diye sordu Ernest.

"Elbette, o olağanüstü örgütlenmesi ve büyük sermayesinin sağladığı son model makineleriyle neden üretmesin?"

"Bu ayrı konu," diye cevap verdi Ernest. "Daha ucuza satabilir elbette, zaten satıyor da."

Sözün burasında Bay Calvin kendi görüşünü açıklamak için siyasi bir konuşma yapmaya başla-

---

* *İflas*: Rekabetçi sanayide bireyi borçlarını ödemek için malını vermek zorunda bırakan tuhaf bir kurumdur. Bunun etkisi, dişe diş sosyal mücadelenin çok vahşi yönlerini düzeltmek oldu.

dı. Ötekiler de kendisini can kulağıyla dinlediler. Yürekten onayladılar söylediklerini. Hepsi de tröstleri yok etmek istiyordu.

"Zavallı sıradan halk," diye fısıldadı kulağıma Ernest. "Çok uzağı net görebiliyorlar, ama aslında burunlarının ucundan ötesini göremiyorlar."

Bir süre sonra Ernest tartışmanın iplerini eline geçirdi ve kendine özgü hâkim tavrıyla toplantının sonuna kadar bırakmadı.

"Hepinizi büyük bir dikkatle dinledim," diye söze başladı. "Ticaret oyununu usulüne göre oynadığınızı görüyorum. Sizin gözünüzde hayat kâr demektir. Dünyaya yalnızca para kazanmak için geldiğinize sarsılmaz bir inançla bağlısınız. Yalnız burada bir sorun ortaya çıkıyor. Tam kârlı bir çalışma düzeni içinde giderken, bir tröst ortaya çıkıp kârınızı elinizden alıyor. Bu sizin dünyaya gelme amacınıza aykırı düşüyor; sonra tek çıkar yol diyorsunuz, kârınızı elinizden alanı yok etmek.

"Dikkatle dinledim sizi evet, sizi tanımlayacak tek bir sıfat var: Makine kırıcılar. Makine kırıcının ne olduğunu bilir misiniz? Anlatayım. On sekizinci yüzyılda İngiltere'de evlerde kadın ve erkekler el tezgâhlarında kumaş dokurlardı. Bu üretim biçimi yavaş, özensiz ve maliyeti yüksekti. Bu evlerde üretim sistemi daha iyi ürün veremiyordu. Derken zamandan tasarruf sağlayan buharlı dokuma tezgâhları icat edildi. Büyük bir fabrikada, bir merkezden çalıştırılan binlerce tezgâhın ürettiği kumaş bin ayrı evde üretilen kumaştan çok daha ucuza geliyordu. Bu koskoca fabrika karşısında rekabet daha doğmadan yok olmuştu.

O güne kadar kendi el tezgâhlarında kendi hesaplarına çalışan kadınlar ve erkekler bu defa buharlı tezgâhlarda kapitalistlerin hesabına çalışmaya başladılar. Dahası, bu makine tezgâhlarında küçük çocuklar daha düşük ücretlerle çalışmaya başladılar, bunun üzerine birçok erkek işsiz kaldı. Yaşamak bu erkekler için giderek daha zorlaştı. Yaşam standartları düştü. Açlık içindeydiler. Bütün kötülüğün makinelerde olduğunu söylüyorlardı. Bunun üzerine makineleri kırmaya kalkıştılar. Başaramadılar ve de çok aptaldılar.

"Yine de siz, onların başına gelenlerden ders almamış gibisiniz. İşte aradan bir buçuk yüzyıl geçmesine rağmen, yine makineleri kırmak istiyorsunuz. Kendi ağzınızla söylediğiniz gibi, tröstün makineleri sizden daha ucuz ve daha verimli iş çıkarıyor. Bu yüzden onlarla rekabet edemiyorsunuz. Ancak makineleri kırmayı kafanıza koyabilirsiniz. Siz, İngiltere'nin o günkü işçilerinden de aptalsınız. Rekabetin yeniden yaratılması için istediğiniz kadar söylevler verin, tröstler sizi ezmeye devam edecektir.

"Hepiniz, istisnasız aynı hikâyeyi, yani rekabetin ortadan kalkışını ve tröstlerin doğuşunu anlatıyorsunuz. Siz, Bay Owen, Berkeley'de açtığınız şubeyle rekabeti ortadan kaldırdınız ve üç küçük bakkalı iflas ettirdiniz. Çünkü sizin şirketiniz onlardan daha güçlüydü. Ama karşınızda daha güçlü birliklerin, tröstlerin kurulduğunu görünce kıyameti koparıyorsunuz. Kalkmış, başka tröstlerin size baskı yaptığından yakınıyorsunuz. Siz, tröst değilsiniz de yakınışınız bu yüzden. Eğer siz de bütün Birleşik Devletler'e yayılmış bir yiyecek maddeleri tröstü olsaydınız, başka telden

çalardınız. 'Yaşasın tröstler,' diyecektiniz. Ama şirketiniz bir tröst değil ve güçsüz olduğunun siz de farkındasınız. Sonunuzun ne olacağını anlamaya başladınız. Bu kadar şubeniz olmasına rağmen, kendinizin de bir kukla olduğunuzu fark ettiniz. Güçlü ortaklıkların gün geçtikçe çoğaldığını görüyorsunuz; demir eldivenler giymiş tröstün ellerinin sağınızdan solunuzdan parçalar kopardığını hissediyorsunuz. Demiryolu Tröstü, Petrol Tröstü, Çelik Tröstü, Kömür Tröstü! Sonunda sizi yok edeceklerini ve küçük kârlarınızı son yüzdesine kadar elinizden alacaklarını biliyorsunuz.

"Bunlar da sizin bayım, kötü bir oyuncu olduğunuzu gösterir. Buradaki üç küçük bakkalı kapattırdığınız zaman gururlandınız ve işbilirliğinizle övündünüz. Göğsünüz kabardı. Verimlilikten ve yatırımdan söz ettiniz. Üç küçük bakkalı yutmakla elde ettiğiniz kârla eşinizi Avrupa'ya hava almaya gönderdiniz. Bu bir kıran kırana rekabet yasasıdır; bir köpek diğer köpeğin ağzından lokmasını kapmaya çalışır. Siz üç küçük bakkalın lokmalarını kaptınız, öte yandan siz daha güçlü köpekler tarafından ısırıldınız ve bir fino gibi yaygarayı bastınız. Sizin için bu söylediklerim masa başında oturan herkes için geçerlidir. Hepiniz havlıyorsunuz. Oyunu kaybedeceğinizi anladınız, bağırıp çağırıyorsunuz.

"Ama sızlanmalarınızda yine de açık yürekli değilsiniz. Başkalarını sömürerek kâr yapmayı sevdiğinizi, bu gürültüyü başkaları sizi sömürerek para kazandığı için kopardığınızı itiraf etmiyorsunuz. Bunu söyleyemeyecek kadar kurnazsınız hepiniz. Başka biçimde konuşuyorsunuz. Bay Calvin'in yaptığı gibi küçük

kapitalist politik nutuklar çekiyorsunuz. Ne dedi Bay Calvin? Aklımda kalan birkaç sözcüğünü tekrarlayayım size: 'Bizim ilkelerimiz sağlam ve doğrudur. Bu ülkeye gerekli olan şey temel Amerikan yöntemlerine dönmektir; bu da herkese eşit fırsatlar tanımaktır. Bu ulusu doğuran özgürlük ruhudur. Atalarımızın ilkelerine geri dönelim.'

"'Herkese eşit fırsat' derken, büyük tröstlerin elinden aldığı kâr elde etme hakkına tekrar sahip olmayı anlatmaktadır. İşin saçma tarafı da, bu sözleri o kadar çok tekrarladınız ki bunun doğruluğuna kendiniz de inanıyorsunuz. Siz başkalarını küçük küçük yolmak istiyorsunuz ve bunun da özgürlük arzusu olduğuna kendinizi inandırmışsınız. Sizler doymak bilmeyen oburlarsınız, ama cümlelerinizin büyüsüyle vatanseverlik yaptığınıza inanıyorsunuz. Aslında yalnızca katıksız bir bencillik olan para kazanma isteğinizi, acı çeken insanlık için duyduğunuz fedakârlık duygusu gibi göstermek istiyorsunuz. Hiç olmazsa burada, biz bizeyken namuslu olun ve gerçekleri olduğu gibi görüp her şeyin adını koyun."

Masadakilerin yüzleri kimi öfkeyle kıpkırmızı, kimi korkuyla sapsarı kesildi. Bu tüysüz delikanlıdan, sözcükleri tartıp tokmak gibi kafalarına indirmesinden ve her şeyi olduğu gibi anlatmasından bir parça korkmuşlardı. Bay Calvin, hemen savunmaya geçti.

"Ama neden olmasın?" diye ısrar etti. "Bu cumhuriyeti kuran atalarımızın yöntemlerine ne diye dönmeyelim? Evet Bay Everhard, söylediklerinizi yenilir yutulur cinsten olmasa bile büyük kısmı gerçek. Ama burada açıksözlü olabiliriz. Maskelerimizi atalım ve Bay

Everhard'ın önerdiği gibi sorunları açıkça ortaya koyalım. Biz küçük kapitalistlerin kâr peşinde koştuğu ve tröstlerin de bunları elimizden aldığı doğrudur. Tröstleri de kârlarımızı tekrar geri almak için ortadan kaldırmaya çalıştığımız da doğru. Ama soruyorum, bunu neden yapmayalım? Neden? Neden yapmayalım?"

"Hah, işte şimdi konuşmanın can alıcı noktasına geliyoruz," dedi Ernest memnun bir tavırla. "Pek kolay olmayacak, ama bu sorunun cevabını vermeye çalışacağım size. Sizler ticaret ve iş eğitimi görmüşsünüz, ama toplumsal evrimden hiç haberiniz yok. Ekonomik evrimin bir geçiş dönemini yaşamaktasınız, ama bunun anlamıyorsunuz. Bütün sorun da buradan çıkıyor. Bana geriye dönüşün neden olanaksız olduğunu soruyorsunuz. Çünkü bu olanaksız da ondan. Nasıl ki akarsuyu yokuş yukarı akıtamazsınız, ekonomik evrimin gelişmesini de geldiği kanaldan geri döndüremezsiniz. Yuşa güneşi kentin üzerinde durdurdu, ama siz daha da öteye gitmek istiyorsunuz. Güneşi gökyüzünde geriye itelemek istiyorsunuz. Öğleden sonra akşam değil, sabah olsun istiyorsunuz.

"Daha az işçiyle daha yüksek üretim ve giderek artan iş verimliliğini sağlayan makineler karşısında siz ekonomi güneşini birkaç kuşak geriletmek, büyük sermayenin, büyük makinelerin, demiryollarının olmadığı ve bir avuç sanayicinin başıbozuk bir şekilde birbirleriyle rekabet ettiği, üretimin ilkel, yağmacı, masraflı ve plansız olduğu bir döneme geri götürmek istiyorsunuz. İnanınız, Yuşa'nın görevi daha hafifti ve üstelik ona Yehova yardım ediyordu. Ama Tanrı, siz küçük kapitalistleri yüzüstü bırakmış durumda. Sizin

güneşiniz artık batıyor ve bir daha doğmayacak. Sizin gücünüz onu şimdi olduğu yerde durdurmaya da yetmez. Siz yok oluyorsunuz, yeryüzünden bütünüyle silinmeye mahkûmsunuz.

"Karar evrimindir. Bu Tanrı'nın buyruğudur. Birleşmek rekabetten daha güçlüdür. İlk insanlar kaya oyuklarında barınan zayıf yaratıklardı, ama etobur düşmanlarına karşı yine de birleştiler. Bunlar rekabetçi canavarlardı. Yırtıcı hayvanlarda yalnızca rekabet duygusu, oysa insanoğlunda işbirliği yapma güdüsü vardır; işte bu nedenledir ki bütün hayvanlara üstünlük sağlamıştır. Ve o günden bu yana durmadan bu işbirliklerini geliştirmekten başka bir şey yapmamışlardır. Rekabete karşı örgütlenme savaşı binlerce yıl öncesine uzanır ve örgütler savaştan daima kazançlı çıkmıştır. Serbest rekabet alanını seçenler yok olmaktan kendilerini kurtaramazlar."

"Ama tröstlerin kendisi de rekabetten doğmuştur," diye sözünü kesti Bay Calvin.

"Çok doğru," diye cevap verdi Ernest. "Ama rekabeti ortadan kaldıranlar da yine bu tröstler olmuştur. İşte bu yüzdendir ki az önce itiraf ettiğiniz gibi siz artık bir mandıra sahibi değilsiniz."

Akşamın ilk kahkahası masayı dolaştı ve Bay Calvin bile kendine gülenlere katıldı.

"Tröstlerden söz açmışken," diye sürdürdü Ernest, "karanlıkta kalmış bazı noktaları aydınlatalım. Şimdi birkaç tez ileri süreceğim, benimle aynı düşüncede olmayanlar hemen belirtsinler. Karşı çıkmadığınız takdirde, suskunluğunuz sözlerimi onayladığınız anlamına gelecektir. Motorlu bir dokuma tezgâhının bir el

tezgâhından daha fazla kumaşı, daha ucuza dokuyacağı bir gerçek midir?" Durakladı ve bir cevap bekledi; ama kimseden ses çıkmadı. "Motorlu dokuma tezgâhını parçalayıp el tezgâhında daha kaba, daha pahalı kumaş dokumak mantığa sığmaz, bu da tamam mı?" Başlar onaylar anlamında sallandı. "Tröst olarak bilinen ortaklıkların, binlerce rakip işletmenin ürettiğinden daha fazlasını, daha ucuza ürettiği de doğru mudur?" Yine karşı çıkan olmadı. "Öyleyse, o ucuz ve yetkin ticari birliği yok etmek mantığa sığar mı?"

Uzun bir süre kimse cevap vermedi. Sonra Bay Kowalt konuştu.

"Ne yapacağız peki?" diye sordu. "Onların egemenliğinden kurtulmak için tröstleri ortadan kaldırmaktan başka çıkar yolumuz yok."

Ernest birden parladı, saldırıya hazırlandı.

"Size başka bir yol göstereceğim!" diye bağırdı. "Gelin, bu güzelim makineleri, daha yetkin ve daha ucuz üretim yapan bu makineleri yok etmeyelim. Gelin biz ele geçirelim bunları. Onların yüksek verimliliğinden ve ucuza mal üretmelerinden biz yararlanalım. Onları biz işletelim. Bu harika makinelerin şimdiki sahiplerine bir tekme atalım ve bu üretim araçlarına kendimiz sahip olalım. Baylar, işte bu sosyalizmdir. Tröstlerden daha büyük bir birliktir bu. Gezegenimizde görülüp görülecek sosyal ve ekonomik birliklerin en büyüğüdür. Evrim çizgisine uygun bir davranıştır. Birliklerin karşısına daha büyük bir birlikle çıkıyoruz. Kozlar bizim elimizde. Bizim yanımıza gelin ve kazanacak olanların yanında yer alın."

Birden dinleyenler arasından itiraz sesleri yükseldi

ve başlar iki yana sallanmaya, ağızlarda bir şeyler gevelenmeye başlandı.

"Pekâlâ," diye güldü Ernest. "Demek siz tarihi geri itmeyi tercih ediyorsunuz. Atalarınızı diriltmek istiyorsunuz. Ama bütün ataların yok olduğu gibi yok olmaya mahkûmsunuz. Bu şimdiki tröstlerden daha büyük birlikler doğduğunda, durumunuzun ne olacağını sordunuz mu kendinize? Bu büyük tröstlerin birleşip daha büyük birlikler oluşturduğu zaman sosyal, ekonomik ve politik tröstleri oluşturduğu zaman ne olacak diye sordunuz mu kendi kendinize?"

Sözünün burasında ansızın Bay Calvin'e döndü Ernest.

"Eğer haksızsam söyleyin, siz yeni bir siyasi parti kurmak zorunda kaldınız, çünkü eski partilerin hepsi tröstlerin eline geçmişti. Sizin tarım alanındaki propagandanıza, sizin Grange Partisine en büyük engeli tröstler oluşturuyorlar. Karşılaştığınız bütün bunalımların, yediğiniz bütün darbelerin, uğradığınız bütün başarısızlıkların ardında hep bu tröstlerin parmağı var, doğru değil mi? Söyleyin bana."

Bay Calvin huzursuz bir suskunluk içindeydi.

"Haydi, söyleyin," diye yüreklendirmek istercesine ısrar etti Ernest.

"Doğru," diye itiraf etti Bay Calvin. "Oregon Eyalet Meclisi'ni ele geçirdik ve bizleri koruyan yasalar çıkardık. Ama bu yasalar tröstlerin yarattığı vali tarafından veto edildi. Ardından Colorado'da bizi destekleyen bir valiyi iş başına getirdik, ama orada da yasama kurulları onun çalışmasını engelledi. İki defa gelir üstünden artan oranda vergi alınması ya-

sası çıkarttık, bunların ikisini de Yüksek Mahkeme, anayasaya aykırı bularak iptal etti. Mahkemeler de tröstlerin elinde; biz, yani halk, yargıçlara yeterince rüşvet veremiyoruz. Ama bir gün gelecek..."

"Aralarında birleşen tröstler meclisi ele geçirecek, tröst birliklerinin kendisi hükümet olacak," diye sözünü kesti Ernest.

"Asla! Asla!" diye çığlıklar yükseldi. Salondakiler heyecanla savaş naraları atmaya başladılar.

"Söyleyin bakalım," diye üsteledi Ernest, "o gün geldiğinde ne yapacaksınız?"

"Bütün gücümüzle karşı çıkacağız!" diye haykırdı Bay Asmunsen ve birçok ses onun bu kararlılığını destekledi.

"Ama bu iç savaş demektir," diye uyardı onları Ernest.

"İç savaş olursa olsun," diye kestirip attı Bay Asmunsen; masadaki herkes onun bu yürekliliğini destekledi. "Biz atalarımızın kahramanlıklarını unutmadık. Özgürlüğümüz için dövüşmeye ve ölmeye hazırız."

Ernest gülümsedi.

"Unutmayın ki," dedi, "sizin o bağımsızlık dediğinizin, başkalarının kârlarını cebe indirmek anlamına geldiğini daha önce kabul etmiştiniz."

Masadaki herkes öfkeden köpürüyordu. Ama Ernest sesini yükseltti ve hâkim bir tavırla sürdürdü konuşmasını.

"Size bir sorum daha var. Hükümet, tröstlerin eline geçince ayaklanacağınızı söylüyorsunuz; bunun sonucu olarak hükümet de size karşı düzenli ordula-

rı, donanmayı, milis kuvvetlerini, polisi, sözün kısası Birleşik Devletler'in elinin altında tuttuğu tüm gücü kullanacaktır. Bunlara karşı sizin gücünüz nedir?"

Yüzlerde korkulu ifadeler belirmişti. Ernest daha kendilerini toplamalarına fırsat vermeden yeni bir darbe daha indirdi.

"Unutmayın ki kısa bir süre önce, düzenli ordumuzun toplamı sadece elli bin kişi kadardı. Ama her yıl biraz daha büyüdü ordu ve bugün tam üç yüz bin kişilik bir güç halinde."

Bir darbe daha vurdu.

"Hepsi bu kadarla da bitmiyor. Siz bu kutsal düşünüzün, yani kârın peşinde çılgınca koşar ve serbest rekabet üstüne söylevler verirken, tröstler karşınıza çok daha acımasız ve güçlü engeller çıkardı. Milis gücü var."

"O bizim gücümüz!" diye haykırdı Bay Kowalt. "Biz onunla düzenli ordulara karşı koyacağız."

"Yani milise kendinizin de gireceğini söylemek istiyorsunuz," diye karşılık verdi Ernest. "Yani özgürlük adına nerede meslektaşlarınız ayaklanmışsa, Florida'ya, Maine'e, Filipinler'e ya da her neresi olursa oraya gönderecekler; özgürlükleri için iç savaş çıkaran kendi yoldaşlarınızın kanıyla boğacaklar sizi. Öte yandan, Wisconsin ya da başka eyaletlerden gelen yoldaşlar milise katılacak ve buraya, California'ya gelip sizin iç savaşınızda sizin kanınızla boğulacaklar."

Şimdi iyice sarsılmışlardı. Hepsi sustular ve derin bir sessizliğe gömüldüler. Sonunda Bay Owen fısıltı gibi bir sesle mırıldandı:

"Biz de milise girmeyiz olur biter. O kadar aptal değiliz."

Ernest koca bir kahkaha attı.

"Bu tekellerin gücünü ve dönen dolapları hiç anlamıyorsunuz. Elinizde değil ki savaşa girip girmemek. Sizi milise alacaklar."

"Yurttaş hukuku diye bir şey var," diye üsteledi Bay Owen.

"Ama hükümet sıkıyönetim ilan ederse bu dediğiniz ortadan kalkar. Siz kendi gücünüzü ayaklandırmaktan söz ettiğiniz gün, kendi gücünüz size karşı kullanılacaktır. Öyle ya da böyle milise alınırsınız. Birinin *habeas corpus** diye mırıldandığını duydum. Habeas corpus yerine *post mortem*† alınırsınız. Eğer milise girmeyi kabul etmezseniz bir savaş mahkemesine çıkarılıp bir duvarın dibinde köpekler gibi kurşunlanırsınız. İşte size yasa."

"Böyle yasa olmaz!" diye atıldı Bay Calvin. "Böyle bir yasa yok. Genç adam, tüm bunları uyduruyorsunuz. Siz Filipinler'e milis gönderilmesinden söz ediyorsunuz. Bu anayasaya aykırı; anayasada, milisin ülke dışına gönderilmeyeceği konusunda özel bir madde var."

"Anayasanın bu konuyla ne ilgisi var?" diye sordu Ernest. "Anayasayı, bildiğiniz gibi, Yüksek Mahkemeler yorumlar ve bunlar da az önce Bay Asmunsen'in de belirttiği gibi tröstler tarafından satın alınmış durumda. Ayrıca, dediğim gibi yasa böyle. Yıllardır, tam dokuz yıldır yürürlükte bu yasa baylar."

---

* *Habeas corpus*: Yasal yollardan uğranılan haksızlığın ortadan kaldırılması belgesi –çn.

† *Post mortem*: Ölümden sonra –çn.

"Bizim milise girmemiz mi yani?" diye sordu Bay Calvin. "Yani biz katılmayı kabul etmezsek özel askeri mahkemenin bizi kurşunlayacağı yasa mı?"

"Evet," dedi Ernest, "tam üstüne bastınız."

"Biz nasıl oluyor da bu yasadan söz edildiğini hiç duymadık?" diye bu defa babam, yeni bir şey öğreniyormuş gibi sordu.

"Bunun iki nedeni var," dedi Ernest. "Birincisi bu yasayı uygulama gereği hiç duyulmadı. Böyle bir şey olsaydı, mutlaka haberiniz olacaktı. İkincisi yasa mecliste ve senatoda tartışılmadan, gizlice kabul edildi. Gazeteler de bu konuda doğal olarak en küçük bir haber bile yayımlamadı. Ama biz sosyalistler biliyorduk. Gazetelerimizde yazdık yasanın çıktığını. Ama siz bizim gazetelerimizi okumazsınız ki."

"Uydurduğunuzda ısrar ediyorum," dedi Bay Calvin inatla. "Buna kimse razı olmaz. Halk böyle bir şeye izin veremez."

"Ama halk buna izin verdi bile," diye karşılık verdi Ernest. "Siz bana uyduruyorsunuz diyorsunuz..." Elini cebine soktu, cebinden küçük bir kitapçık çıkardı, "Bakın bakalım bu uydurma bir şeye benziyor mu?"

Kitabı açtı, okumaya başladı.

"Birinci Bölüm: Milis, Columbia Bölgesiyle ilgili eyalet ve bölgelerde yaşayan on sekiz yaşından büyük ve kırk beş yaşından küçük sağlıklı erkek yurttaşlardan oluşur.'

"Yedinci Bölüm: Milise çağrılan bir subay ya da bir er –unutmayınız ki, birinci bölüme göre hepiniz milise çağrılmış olacaksınız baylar– yoklamaya gel-

meyi kabul etmez ya da çağrılır çağrılmaz üstüne teslim olmazsa, Askeri Mahkeme tarafından yargılanacak ve bu kişi Askeri Mahkemenin kararına göre cezalandırılacaktır.

"Sekizinci Bölüm: Milis subayları ya da erlerini yargılayacak Askeri Mahkemeler milis subaylarından oluşacaktır.

"Dokuzuncu Bölüm: Birleşik Devletler'in hizmetine çağrılan milis kuvvetlerine, Birleşik Devletler'in düzenli ordularıyla aynı savaş kural ve yasaları uygulanacaktır.

"Şimdi nerede olduğunuzu anladınız mı baylar, benim sevgili Amerikan yurttaşlarım ve milis arkadaşlarım. Dokuz yıl önce biz sosyalistler bu yasanın emeğe karşı çıkarıldığını sanmıştık, ama şimdi size karşı da yönelmiş olduğunu anlıyorum. Meclis üyesi Wiley, çok kısa süren bir tartışma sırasında bu yasa tasarısının hayatı, özgürlüğü ve mülkiyeti her türlü tehlikeye karşı korumak için halkı boğazlayacak –halk diye adlandırdığı sizsiniz baylar– bir yedek kuvvet oluşturduğunu söylemiştir. İlerde, ayaklandığınız zaman, tröstlerin mülkiyetine ve tröstlere sizi sömürmek için yasal yoldan sağlanan serbestliğe karşı ayaklandığınızı unutmayın. Baylar, sizin dişleriniz sökülmüş, pençeleriniz törpülenmiş durumda. Bütün yürekliliğinizle, ama dişsiz ve pençesiz ayaklandığınız gün, bir istiridyeler sürüsü kadar zararsız olacaksınız."

"Anlattıklarınıza inanmıyorum!" diye haykırdı Kowalt. "Böyle bir yasa yok. Bu sizin sosyalistleriniz tarafından uydurulmuş bir balon."

"Bu yasa tasarısı 30 Temmuz 1902 günü Ohio

Milletvekili Dick tarafından Temsilciler Meclisi'ne sunuldu," diye cevap verdi Ernest. "Aceleyle işleme sokuldu. 14 Şubat 1903 günü senatoda oybirliğiyle kabul edildi ve yedi gün sonra Birleşik Devletler Başkanı tarafından onaylandı."*

* Everhard, yasa tasarısının teklif tarihinde yanılmasına rağmen, esasta doğru söylüyordu. Yasa 30 Temmuz'da değil, 30 Haziran'da teklif edilmişti. Meclis tutanakları Ardis'tedir ve bu yasadan söz eden tutanaklar şu tarihleri taşımaktadır: 30 Haziran; 9, 15, 16 ve 17 Aralık 1902; 7 ve 14 Ocak 1903. Akşam yemeğindeki işadamlarının bunu bilmemeleri hiç de olağandışı değildir. Bu yasanın varlığından çok az insanın haberi vardı. Bir devrimci olan E. Untermann, Temmuz 1903'te, Kansas Girard'da *Milis Yasası* adlı bir kitapçık yayımlamıştı. Bu kitapçık az sayıda işçinin arasında dolaşıma girmişti; sınıf ayrımı o kadar keskindi ki orta sınıf üyeleri kitapçığın adını bile duymadılar ve böylece yasanın çıktığından haberleri olmadı.

IX
Bir Düşün Matematiği

Açıklamalarının yarattığı şaşkınlığın ortasında Ernest yine konuşmaya başladı.

"Bu toplantıya katılanları çoğu, bu akşam burada sosyalizmin gerçekleşmesinin olanaksız bir şey olduğunu söylediler. Şimdi size, olanaksız olduğunu söylediğiniz şeyin, kaçınılmaz olduğunu göstereceğim. Değil yalnız siz küçük kapitalistlerin, büyük kapitalistlerin ve tröstlerin de tarih sahnesinden silinmesi kaçınılmazdır. Unutmayın ki evrim süreci hiçbir zaman geriye işletilemez. Bu süreç asla kesintiye uğramaksızın akar, akar ve rekabetten birleşmeye doğru akar, büyük birleşmeden daha büyük birleşmelere ve hepsinden daha büyük birleşme olan sosyalizme doğru akar.

"Bana düş gördüğümü söylüyorsunuz. Çok güzel. O halde size düşümün matematik bir yorumunu aktaracağım. Ama buna geçmeden önce sizleri hesap-

larımın yanlışlarını bulmaya çağırıyorum. Kapitalist sistemin yıkılmasının neden kaçınılmaz olduğunu ve bunun nedenini matematiksel yolla açıklayacağım. Başlıyorum, eğer konu dışına çıkıyormuş gibi görünsem de sabırlı olmanızı rica edeceğim.

"Önce özel bir endüstri dalını, örneğin bir ayakkabı fabrikasını ele alalım; sözlerime katılmadığınız takdirde hemen sözümü kesmekten çekinmeyin. Bu fabrika deri satın alır ve bunu ayakkabı haline getirir. Yüz dolarlık deri satın aldı diyelim. Bu deri fabrikada işlendikten sonra yine iki yüz dolarlık ayakkabılar halinde piyasaya sürüldüğünü varsayalım. Ne oldu? Derinin değerinin üstüne yüz dolarlık yeni bir değer eklenmiş oldu. Bu nasıl eklendi? Görelim:

"Sermaye ve emek birleşerek bu yüz dolarlık değeri ekledi. Sermaye fabrikayı, makineleri sağlayıp, bütün masrafları karşıladı. Emekçiyse emeğini verdi. Sermaye ve emeğin ortak çabasıyla bu yüz dolarlık değer oluştu. Buraya kadar bir diyeceğiniz var mı?"

Masadakilerin hepsi başlarıyla onayladı.

"Sermaye ve emek bu yüz dolarlık değeri ortaklaşa ürettiklerinden, sıra şimdi bunu paylaşmaya geldi. Bu tür paylaşım istatistikleri genellikle çok küçük kesirli rakamları içerir, ama biz burada konunun daha iyi anlaşılması için yuvarlak rakamlarla yetineceğiz. Diyelim ki sermayenin payı elli dolar, emeğin de ücret olarak aldığı elli dolardır. Şimdilik bu paylaşmadaki anlaşmazlıklar üstünde durmayacağız.* Ne kadar

* Everhard burada açıkça dönemin emek sorunlarının nedenlerine değiniyor. Ortak ürünün paylaşılmasında, sermaye alabileceği kadarını, emek de mümkün olanın en fazlasını almak

gürültü koparılırsa koparılsın, bu paylaşma oranının yüzdeleri önceden ayarlanmıştır. Bu söylediklerim yalnız ayakkabı sanayisi için değil, sanayinin diğer dalları için de geçerlidir. Tamam mı?"

Masadakiler yine aynı görüşte olduklarını belirttiler.

"Diyelim ki elli doları alan işçiler, ayakkabı satın almak istediler. Ancak elli dolarlık ayakkabı alabileceklerdir. Bu konuda da anlaştık mı?

"Şimdi bu sanayi sürecini değil de Birleşik Devletler'deki bütün sanayi süreçlerinin tümünü ele alalım. Bunun içine deri, hammadde, nakliye, satış, her şey giriyor elbette. Birleşik Devletler'in yıllık toplam üretim miktarınınsa dört milyar dolar olduğunu varsayalım. Buna göre, işçiler ücret olarak yılda iki milyar dolar kazanmaktadır. Dört milyar dolarlık üretim yapıldı. Bunun ne kadarını emek geri alabilir? İki milyar dolarını. Bu konuda tartışılacak bir şey yok, eminim. Aslına bakarsanız ben burada bu değerleri emekçilerin lehine geniş bile tuttum. Çünkü bir kapitalist kuruluşta, emeğin geri satın alabildiği ürün yarıyı bile bulmuyor.

"Neyse hesabımıza dönelim. Ama biz buna göre emeğin toplam üretimin yarısına, yani iki milyar dolarlık satın alma gücüne sahip olduğunu varsayalım. Buradan, emekçilerin yılda ancak iki milyarlık tüke-

---

istiyordu. Paylaşma üzerine yapılan bu kavgalar kaçınılmazdı. Kapitalist üretim düzeni var olduğu sürece, emek ve sermaye ortak üretimin paylaşılması konusunda kavga etmeyi sürdürdüler. Bu durum bugün bize garip görünmekte, ama unutmamalıyız ki biz o dönemde yaşayanların yedi yüzyıl ilerisinde bulunuyoruz.

tim yapabileceği sonucu açıkça ortaya çıkar. O halde emekçilerin eline geçmeyen ve dolayısıyla tüketemeyecekleri iki milyar dolar daha vardır."

"Emekçiler paylarına düşen iki milyar doları bile harcamazlar," diye atıldı Bay Kowalt. "Eğer öyle olsaydı, bankada hiç parası olmazdı."

"Bankalarda biriken paralar, toplandığı kadar çabuk eriyen yedek fonlardır. Bunlar emekçiler tarafından yaşlılık, hastalık, kaza, cenaze masrafları için çok zor biriktirilmiş paralardır. Bankaya yatırılan paralar, ertesi gün ısırılmak üzere rafa kaldırılmış bir dilim ekmektir. Hayır, emek, ücretleriyle satın alabileceği üretimin hepsini tüketir.

"Dediğimiz gibi, iki milyar dolar da sermayeye kalmıştı. Masraflarını karşıladıktan sonra, geri kalanın hepsini tüketir mi? Sermaye iki milyar doların hepsini tüketir mi?"

Ernest konuşmasını burada keserek, bu soruyu konuklarına tek tek yöneltti. Herkes olumsuz anlamda kafasını salladı.

"Bilmiyorum," dedi içlerinden biri açıkça.

"Elbette biliyorsunuz," diye devam etti Ernest. "Şöyle bir düşünün biraz. Eğer sermaye, payına düşeni harcasaydı toplam sermaye miktarı artamayacaktı. Hep aynı kalacaktı. Oysa Birleşik Devletler'in ekonomik tarihine bir göz attığınızda, toplam sermayenin sürekli arttığını göreceksiniz. Öyleyse sermaye kendi payını tüketmez. Bir zamanlar İngiltere bizim demiryolu hisse senetlerinin büyük kısmını elinde tutuyordu, hatırlıyor musunuz? Yıllar geçtikçe, bu hisse senetlerini geri aldık. Bu ne anlama gelir? Sermayenin

tüketilmemiş payından bir kısmı, bu hisse senetlerini satın aldı. Bugün, Birleşik Devletler'deki kapitalistlerin yüzlerce ve yüzlerce milyon dolar değerinde Meksika, Rusya, İtalya, Yunan hisse senetlerini elinde bulundurmasının anlamı nedir? Bunun anlamı, bu yüzlerce ve yüzlerce milyon doların, sermayenin tüketemediği kısmından çıktığıdır. Dahası, kapitalist sistemin ortaya çıkışından bu yana sermaye asla kendine düşen payın tamamını harcamamıştır.

"Şimdi konunun önemli ve belirleyici noktasına geliyoruz. Birleşik Devletler'de yılda dört milyar dolar değerinde servet üretiliyor. Emek bunun iki milyarını satın alıp tüketiyor. Sermaye ise geri kalan iki milyarı tüketmiyor. Yani büyük miktarda tüketilmemiş bir üretim fazlası kalıyor. Bu üretim fazlasıyla ne yapılıyor? Bu üretim fazlasıyla ne yapılabilir? Emek daha fazla tüketemez, çünkü ücretinin tamamını harcadı. Sermaye de bu kalan ürünü tüketemeyecek, çünkü doğası gereği, tüketebileceği kadarını tüketmiştir. Üretim artığı ortadadır. Bununla ne yapılabilir? Bununla ne yapılıyor?"

"Bu üretim artığı yurtdışına satılır,"dedi aniden Bay Kowalt.

"Doğru," diye onayladı Ernest. "Bu üretim artığının sonucunda yabancı pazarlara ihtiyaç duyarız. Bu da yurtdışına satılır. Yurtdışına satılmak zorundadır. Bundan kurtulmanın başka bir yolu yok. Bu, tüketilmemiş fazla ürün yurtdışına satılmakla, ticari dengemiz denilen şeyi oluşturuyor. Buraya kadar anlaşıyor muyuz?"

"Elbette, ticaretin alfabesini bize öğretmeye kal-

kışmakla boşuna zaman kaybediyorsunuz," diye hoşnutsuzluğunu belli eden bir ses tonuyla atıldı Bay Calvin. "Hepimiz anlıyoruz bu kadarını."

"Bu alfabeyi açıklamaya bu kadar zaman ayırdıysam, bununla az sonra sizi şaşırtacağım içindir," diye karşılık verdi Ernest. "İşin en güzel yanı da bu. İşte şimdi şaşırtacağım hepinizi. İşte devam ediyorum.

"Birleşik Devletler, kaynaklarını geliştirmiş bir kapitalist ülkedir. Kapitalist sanayi sistemine uygun olarak, kurtulması gereken tüketilmemiş bir üretim fazlalığı var ve bundan yurtdışına satış yapılarak kurtulunabilir.* Bu durum sadece Birleşik Devletler için geçerli değil, aynı zamanda kaynaklarını geliştirmiş bütün kapitalist ülkeler için geçerlidir. Bu ülkelerden her birinin tüketilmemiş mal fazlası var. Unutmayın ki, hepsi birbiriyle ticaret yapmıştır ve yine de üretim fazlaları ellerinde durmaktadır. Bütün bu ülkelerde emekçiler ücretlerini harcadılar ve bu mal fazlasından satın alamazlar. Bu ülkelerdeki sermaye doğası gereği tüketebileceği kadarını satın aldı. Yine de üretim fazlası var. Bu üretim fazlalarını birbirlerine satamazlar artık. Nasıl kurtulacaklar bu maldan?"

* Birleşik Devletler başkanı olan Theodore Roosevelt, o günlerden birkaç yıl önce, şu resmi açıklamayı yapmıştı: "Birleşik Devletler üretim fazlasının yabancı ülkelere daha uygun bir biçimde aktarılabilmesi için, metanın satın alınmasında ve satışında daha liberal ve daha geniş bir sisteme ihtiyaç vardır." Elbette, başkanın sözünü ettiği bu fazla üretim, kapitalistlerin tüketme gücünün üstünde ve ötesinde kalan kazançtı. Yine aynı yıl, senatör Mark Hanna şöyle demişti: "Birleşik Devletler'de servet üretimi, yıllık tüketiminden üçte bir oranında fazladır." Ayrıca bir başka senatör Chauncey Depew de şöyle demişti: "Amerikan halkı yıllık olarak tüketebileceğinden iki milyar dolar daha fazlasını üretmektedir."

"Azgelişmiş ülkelere satarlar," dedi Bay Kowalt.

"Tam üstüne bastınız. Görüyorsunuz ya, konu o kadar açık ve net ki siz de düşünerek aynı sonuçlara varabiliyorsunuz. Şimdi bir adım daha ilerleyelim. Diyelim ki Birleşik Devletler bu üretim fazlalığını azgelişmiş bir ülkeye, örneğin Brezilya'ya satıyor. Unutmayın ki bu üretim fazlası hiçbir ticaret kuralına uymayan bir şekilde gönderiliyor. Bütün ticaret kuralları uygulandı, ama yine de elimizde mal fazlası kaldı ve biz de bunu kaynaklarını geliştirmemiş bir ülkeye, Brezilya'ya gönderdik. Karşılığında ne alacağız peki?"

"Altın," dedi Bay Kowalt.

"Ama dünyadaki altın miktarı sınırlı ve çok fazla da yoktur," diye karşı çıktı Ernest.

"Tahvil, rehin, teminat ve buna benzer senetler biçiminde altın demek istiyorum," diye düzeltti Bay Kowalt.

"Şimdi oldu işte," dedi Ernest. "Birleşik Devletler Brezilya'dan, kendi üretim fazlasına karşılık hisse senedi ve imtiyazlar alır. Bu ne demektir? Bu, Birleşik Devletler, Brezilya'daki demiryollarının, fabrikaların, madenlerin ve toprakların sahibi oluyor demektir. Bunun sonucunda ne olur?"

Bay Kowalt kısa bir süre düşündükten sonra başını olumsuz anlamda salladı.

"Onu da size ben söyleyeyim," dedi Ernest. "Bu, Brezilya'nın kaynakları gelişiyor anlamına gelir. Şimdi bundan sonraki noktaya gelelim. Brezilya kapitalist sistemle kendi kaynaklarını geliştirecek ve zamanla o da bir üretim fazlasına sahip olacak. Bu üretim

fazlasını Birleşik Devletler'e aktarabilir mi? Hayır, çünkü onun da, belirttiğimiz gibi, zaten üretim fazlası var. Artık Birleşik Devletler kendi üretim fazlasını Brezilya'ya aktarabilir mi? Hayır, çünkü Brezilya'nın da üretim fazlası var.

"Bu durumda ne olacak? Birleşik Devletler ve Brezilya, kendi üretim fazlalarını akıtmak için kaynakları geliştirilmemiş başka ülkeler aramak zorunda kalacaktır. Ama bu üretim fazlasını boşaltma sürecinin gereği olarak, o ülkelerin kaynakları da gelişir. Derken bunlar da boşaltacak başka ülkeler aramaya başlar. Şimdi baylar, sözüme iyi kulak verin. Dünyamızın belirli bir yüzölçümü ve belli sayıda ülke olduğu gerçeğinden bakıldığında, dünyadaki bütün ülkeler, en büyüğünden en küçüğüne kadar hepsi, ellerinde üretim fazlası, birbirleriyle karşı karşıya kalırlarsa ne olacak?"

Sözün burasında susup dinleyicilerini incelemeye koyuldu. Yüzlerindeki sıkkın ifade görülmeye değerdi. Ama kaygılıydılar da. Soyutlama yoluyla Ernest bir hayalin görüntüsünü önlerine sermişti. Şimdi bu hayali görüyor ve korkuyorlardı.

"İşe alfabeyle başlamıştık Bay Calvin," dedi Ernest muzırca. "Şimdi size tüm alfabeyi okudum. Çok basit. İşin güzel yanı da bu zaten. Şu soruma cevap vereceksinizdir herhalde: Öyleyse, bütün ülkeler tüketilmemiş üretim fazlası elde edince ne olacak? Sizin kapitalist sisteminize o zaman ne olacak?"

Bay Calvin başını sallayarak kara kara düşünüyor; Ernest'in sözlerinde bir yanlış bulmaya çabalıyordu.

"Şimdiye kadar anlattıklarımızı şöyle bir özetleyelim," dedi Ernest. "Belirli bir sanayi süreciyle,

ayakkabı fabrikasıyla başladık. Ortak ürünün paylaşılmasının bütün sanayi süreçleri için aynı olduğunu gördük. Emeğin ücretiyle üretimin sadece bir kısmını satın alabileceğini ve sermayenin geri kalan üretimin tümünü tüketemediğini gördük. Emeğin ücretinin elverdiğince tüketmesi ve sermayenin istediği kadarını tüketmesi halinde bile bir üretim fazlasının kaçınılmaz olduğunu ve bu üretim fazlasının ancak başka bir ülkeye boşaltılabileceğini gördük. Ayrıca bu üretim fazlasını başka bir ülkeye boşaltarak o ülkenin üretim kaynaklarını geliştirdiğimizi ve bu ülkenin de kısa zamanda kendi elinde üretim fazlası olacağını da gördük. Bu süreci, gezegendeki bütün ülkelere uyguladık. Her ülkenin, her gün sürekli olarak üretim fazlası meydana getireceği ve bu üretim fazlasını başka bir ülkeye boşaltamayacağı noktaya kadar geldik. Şimdi bir defa daha soruyorum size aynı soruyu: Peki bu üretim fazlasıyla ne yapacağız?"

Hâlâ kimse cevap vermiyordu.

"Evet Bay Calvin?" diye kışkırttı Ernest.

"Bu beni aşıyor," diye itiraf etti Bay Calvin.

"Böyle bir şeyi hiç düşünmemiştim," dedi Bay Asmunsen. "Ama şimdi öyle açık seçik anlaşılıyor ki."

Ben de Karl Marx'ın* artı değer çözümlemesini ilk

* Karl Marx: Sosyalizmin en büyük entelektüel kahramanı. On dokuzuncu yüzyılda yaşamış bir Alman Yahudisi. John Stuart Mill'in çağdaşı. Marx'ın ekonomik bulgularını açıklamasının üzerine de birkaç kuşak geçmiş olması ve bu sürede, Marx'ın dünyanın kabul ettiği düşünürler ve bilim adamları tarafından benimsenmemesi bize anlaşılmaz görünmektedir. Marx bu bulgularından dolayı anavatanından sürülmüş ve İngiltere'de sürgünde ölmüştür.

defa burada duyuyordum ve Ernest bunu o kadar yalın bir biçimde anlatmıştı ki şaşırıp kalmış ve bir şey söyleyememiştim.

"Bu üretim fazlasından kurtulmanın bir yolunu söyleyeceğim size," dedi Ernest. "Denize atın. Her yıl yüz milyonlarca dolarlık ayakkabı, buğday ve bütün ticari mallarınızı denize dökün. Sorun kendiliğinden çözülmüş olmayacak mı?"

"Evet, sorun elbette çözülür," diye cevap verdi Bay Calvin. "Ama böyle bir çözümün sözünü etmek bile saçmalık olur."

Ernest büyük bir hızla cevap verdi.

"Ya siz, bay makine kırıcı, atalarınızın verimsiz yöntemlerine dönmeyi önermeniz saçmalık değil miydi? Öyleyse, bu üretim fazlasından kurtulmak için siz ne öneriyorsunuz, bunu söyleyin? Artı değer sorunundan onu üretmemekle kurtulacağınızı sanıyorsunuz. Peki, artı değer olgusunu nasıl ortadan kaldıracaksınız? İlkel üretim yöntemine dönmekle. Öylesine karışık, düzensiz, mantık dışı, müsrifçe ve pahalı ki bu ilkel yöntem artı değer oluşturmuyor."

Bay Calvin yutkundu. Ernest onu en can alıcı, en hassas noktasından vurmuştu. Yeniden yutkundu ve sesli sesli boğazını temizledi.

"Haklısınız," dedi. "Yenilgiyi kabul ediyorum. Önerdiğim yöntemin saçmalığını kabul ediyorum. Ama bir şeyler yapmalıyız. Bu biz orta sınıf için ölüm kalım meselesi. Yok olmayı kabullenemeyiz. Yok olmaktansa, çok masraflı ve ilkel bile olsa atalarımızın yöntemlerine dönmeyi tercih ederiz. Biz sanayiyi tröstlerden önceki durumuna getirmeye

çalışıyoruz. Makineleri kıracağız. Peki, siz ne yapacaksınız?"

"Ama makineleri kıramazsınız," diye karşılık verdi Ernest. "Evrim sürecini geriye doğru işletemezsiniz. Karşınızda, siz orta sınıftan çok daha güçlü iki büyük güç var. Büyük kapitalistler, kısacası tröstler geri dönmenize izin vermeyecekler. Onlar makinelerin yok olmasını istemiyor. Onlardan daha güçlü olan ikinci güç ise emekçilerdir ve makineleri yok etmenize izin vermeyeceklerdir. Dünyanın mülkiyeti, elbette bu arada makinelerininki de tröstler ile emek arasında bulunmakta. Saflar böyle dizilmiştir. Her iki saf da makinelerin kırılmasını istemez. Ama her iki taraf da makinelere sahip olmayı ister. Bu savaşta orta sınıfa yer yok. Orta sınıf bu iki dev arasında bir cücedir. Görmüyor musunuz, zavallı yok olmakta olan orta sınıf, siz iki değirmen taşı arasında sıkışıp kalmışsınız ve daha şimdiden öğütülmeye başladınız bile.

"Size, kapitalist sistemin kaçınılmaz çöküşünü matematiksel olarak göstermeye çalıştım. Her ülke tüketilemez ve satılamaz bir üretim fazlasına sahip olduğunda kendi eseri olan korkunç kâr yapısı altında ezilecektir. Ama o gün, makineler kırılmayacaktır. Bundan sonra, artık makinelere sahip olma mücadelesi başlayacak. Eğer bu mücadeleden emek galip çıkarsa, hayat sizin için de rahat olacaktır. Birleşik Devletler ve hiç kuşkusuz dünyanın tüm ülkeleri için yeni ve güzel bir dönem başlayacak. Makineler hayatı ezmeyecek, daha güzel, daha mutlu, daha soylu bir hale getirecekler. Yeryüzünden silinen orta sınıfın kendi tarafına geçenleriyle birlikte emekçiler, ki

sonunda yalnızca onlar kalacaktır, bu olağanüstü makinelerin ürünlerinden daha adil bir paylaşımla yararlanacaklar. Ve biz hepimiz, daha güzel, daha mükemmel makineler yapacağız. Artık tüketilmeyen üretim fazlası da olmayacak, çünkü kâr diye bir şey kalmayacaktır."

"Ama diyelim, bu makinelere ve dünyaya sahip olma savaşını tröstler kazandı?" dedi Bay Kowalt.

"O zaman," diye cevap verdi Ernest, "sizler ve emekçiler, hepimiz, insanlık tarihinin henüz eşine rastlamadığı acımasız ve korkunç bir diktatörlüğün demir ökçesi altında ezilip gideriz. Demir Ökçe!* Bu korkunç diktaya en çok yakışan isim budur."

Derin bir sessizlik oldu. Herkes, bu alışık olmadığı düşüncelerin ağırlığıyla sanki derin bir uçuruma yuvarlanmıştı.

"Ama sizin sosyalizminiz bir düş," dedi sonunda Bay Calvin. "Sadece bir düş!"

"Size düş olmayan bir şey göstereyim o zaman," diye cevap verdi Ernest. "Bu şeyin adına Oligarşi diyeceğim. Siz onu Plütokrasi diye adlandırıyorsunuz. Aynı şeyi kastediyoruz, yani büyük kapitalistleri ve tröstleri. Bugün iktidarın kimin elinde olduğunu inceleyelim. Bunu yapmak için de toplumu sınıflara bölelim.

"Toplumda üç büyük sınıf vardır. Birincisi zengin bankerler, demiryolu imparatorları, büyük şirket yöneticileri ve tröst krallarınızdan oluşan plütokrasidir. İkincisi orta sınıf, sizin sınıfınız baylar, çiftçiler, tüccarlar, küçük üreticiler ve meslek sahiplerinden

* Oligarşiyi belirtmek üzere kullanıldığını bildiğimiz en eski deyim.

oluşan orta sınıf. Üçüncü ve sonuncu sınıfsa ücretli emekçilerden oluşan proletaryadır.*

"Bugün Birleşik Devletler'de iktidarın zenginliğin sahipleri tarafından ele geçirildiğini inkâr edemezsiniz. Peki, ülkenin toplam zenginliği bu üç sınıf arasında nasıl bölüşülmüştür? İşte size rakamlar. Plütokrasi toplum servetin altmış yedi milyarına sahiptir. Birleşik Devletler'de çalışan nüfusun yalnızca binde dokuzu plütokrasiye aittir, ama buna karşılık plütokrasi toplam servetin yüzde yetmişine sahiptir. Orta sınıfın elindeyse yirmi dört milyar var. Çalışan sınıfın yüzde yirmi dokuzu bu sınıfa aittir ve bunlar da toplam servetin yüzde yirmi beşine sahiptirler. Geriye proletarya kalıyor. Bu sınıfın elindeyse dört milyar var. Çalışan nüfusun yüzde yetmişi işçi sınıfından oluşmasına karşılık, toplam servetin yalnızca yüzde dördünden yararlanıyorlar. Baylar size göre iktidar kimin elindedir?"

"Verdiğiniz rakamlara bakılırsa, biz orta sınıf, emekçilerden çok daha güçlüyüz," diye belirtti Bay Asmunsen.

"Bize güçsüz demek, sizi plütokrasi önünde daha güçlü kılmaz," diye karşılık verdi Ernest. "Dahası, söyleyeceklerim henüz bitmedi. Servetten daha büyük güçler de var; ele geçirilemeyeceği için daha büyük olan güçler. Bizim gücümüz, yani proletaryanın gücü,

* Everhard toplumu, zamanın istatistik otoritelerinden biri olan Lucien Sanial'ın verilerine göre böyle sınıflandırmakta. Sanial, bu sınıf ayrımını, 1900 yılı Birleşik Devletler nüfus sayımına göre ve mesleklere bakarak şöyle yapmıştı: Plütokratik sınıf 250.251, orta sınıf 8.429.845 ve proletarya sınıfı 20.393.137 kişiden oluşuyordu.

pazılarımızdadır, oy verecek olan ellerimizdedir, tetiği çekecek parmaklarımızdadır. Bu gücü kimse bizden alamaz. Hayatın içinden doğan, servetten daha güçlü ve servetin çekip koparamayacağı bir güç bu.

"Ama sizin gücünüz eğreti. Onu her an elinizden alabilirler. Şimdi bile plütokrasi elinizden alıyor gücünüzü. Sonunda hepsini elinizden alacak. Ondan sonra siz de orta sınıf olmaktan çıkacaksınız. Bizim yanımıza inecek ve proleter olacaksınız. İşin güzel yanı, o zaman bizim gücümüze güç katacaksınız. Sizi bir kardeş gibi bağrımıza basacak ve insanlık davası için hep birlikte omuz omuza savaşacağız.

"Emeğin alınacak ve elle tutulur bir şeyi yoktur. Ulusal gelirden alınacak pay, elbise ve mobilyalara, çok ender durumlarda da çok fazla değeri olmayan evlere yatırılmıştır. Ama sizin elinizde somut bir servet, yirmi dört milyar dolar var ve plütokrasi bunu elinizden çekip alacak. Elbette, büyük bir ihtimalle proletarya daha önce davranacak. Baylar, hâlâ içinde bulunduğunuz durumu anlamıyor musunuz? Orta sınıf, kaplanla aslan arasında kalmış masum bir kuzudur. Sizi biri ele geçiremese diğeri geçirecek. Ve eğer plütokrasi erken davranırsa, yine de bundan bir şey çıkmaz, çünkü nasılsa proletarya plütokrasiyi yutacak.

"Hatta diyebilirim ki sizin şimdiki servetiniz bile gerçek gücünüzü ifade etmez. Şu anki servetinizin size sağladığı güç, içi boş bir kabuktan başka bir şey değil. Sizin şu 'Atalarımızın yöntemlerine dönelim,' diye savaş çığlıkları atmanızın nedeni de bu güçsüzlüğü ve kofluğu içinizde hissetmenizden. Şimdi size kabuğunuzun içindeki boşluğu göstereceğim.

"Çiftçilerin ne gücü var? Bugün çiftçilerin yarısından çoğunun toprağı ya kiralık ya da ipoteklidir. Bu nedenle onlar kendi topraklarında bir köle gibiler. Çünkü tröstler nakliye araçlarına, vinçlere, demiryollarına, denizyollarına ve bütün pazarlama yollarına sahip, üstelik bunların yönetimi de onlara ait. Ayrıca pazarlar da tröstlerin kontrolünde. Bütün çiftçiler bu koşullar altında çok güçsüzdür. Bu kesimin siyasal gücüne gelince, bunu daha sonra, orta sınıfın tümünün siyasal gücüyle birlikte ele alacağım.

"Tröstlerse, günden güne, Bay Calvin ve ötekileri olduğu gibi, çiftçileri de işsiz güçsüz bırakmakta. Ve her geçen gün tüccarlar da aynı felakete doğru sürükleniyor. Altı ay gibi kısa bir süre içinde tütün tröstünün yalnızca New York şehrinde dört yüz küçük tütün işletmesini yok ettiğini hatırlarsınız sanırım. Kömür madenlerinin eski sahipleri nerde? Söylememe gerek yok, siz de biliyorsunuz ki demiryolları tröstü, bütün kömür yataklarını ve antrasit kuyularını denetimi altına almış bulunmaktadır. Standard Oil Tröstü* yirmi kadar okyanus hattına sahip değil mi? Demiryolu tröstünün ayrıca bakır yutaklarını ve diğer yeraltı zenginliklerinin ticaretini elinde tuttuğunu bilmem hatırlatmama gerek var mı? Bu akşam Standard Oil'e ait veya onun tarafından kontrol edilen şirketler tarafından Birleşik Devletler'de on bin kadar yerleşim merkezi aydınlatılıyor. Yine bu şirketler tarafından en az bir bu kadar yerde de şehiriçi veya şehirlerarası ulaşım araçları işletiliyor. Eskiden bu işlerle uğraşan

* Standard Oil ve Rockefeller için birkaç sayfa sonraki dipnota bakınız.

binlerce küçük kapitalist vardı, oysa şimdi hiçbiri yaşamıyor. Bunu biliyorsunuz. Şimdi aynı son, sizi de bekliyor.

"Küçük imalatçılar da çiftçiler gibi. Ve bugün, küçük imalatçılar ve çiftçiler bütün çabalarına rağmen, köle olmaktan kurtulamamış haldeler. Aynı şey serbest meslek sahipleri ve sanatçılar için de geçerlidir. Başka adla bilinseler bile onlar da birer köle durumundalar. Siyasetçiler de birer uşaktan başka bir şey değildir. Bay Calvin, niçin gece gündüz çalışıp çiftçileri ve orta sınıfın diğer üyelerini örgütleyip yeni bir siyasi parti kurmuyorsunuz? Çünkü eski partilerin politikacıları sizin bu geriye dönük düşüncelerinizi umursamazlar, çünkü az önce söylediğim gibi onlar plütokrasinin uşakları, köleleridirler.

"Serbest meslek sahiplerinin ve sanatçıların da bu rejimin kölesi olduklarını söylemiştim. Başka ne olabilirler ki? En küçüğünden en büyüğüne kadar, öğretmeninden profesörüne, din adamından yayımcısına kadar hepsi plütokrasiye hizmet ederek yerlerinde kalırlar ve tek görevleri de zenginlerin aleyhine olan düşünceleri engellemektir. Bu sınırları çiğneyenler hemen işlerinden atılır ve konumlarını kaybederler; bu duruma düşenlerse ya proletaryanın içine girer, ya sefalet içinde yaşar ya da işçi sınıfı içinde kışkırtıcı ajan olurlar. Ve unutmayın ki, kamuoyunu oluşturan şeyler basın, papaz kürsüleri ve üniversitelerdir. Bunlar bir ulusun ideolojisini oluşturur. Sanatçılara gelince, onlar da plütokrasinin az ya da çok bayağı zevklerine aracı olmaktan öte bir iş yapmazlar.

"Ama her şeye rağmen servet kendi başına gerçek

iktidar değildir; güç kaynağıdır ve güç de hükümeti meydana getirir. Bugün hükümet kimin elindedir? Nüfusunun yirmi milyonu çalışan proletaryanın mı? Buna siz bile gülüyorsunuz. Sekiz milyon üyesi bulunan ve çeşitli meslek gruplarından oluşan orta sınıfın mı? Proletaryadan kalır yanı yok onun da. Öyleyse kimin elinde hükümet? Sayıları çalışan nüfusun çeyrek milyonunu bile bulmayan, boşta gezen plütokrasinin elinde. Aslında gerçek yönetici bu çeyrek milyon bile değildir. Dürüst ve gayretli hizmetini esirgemiyor, evet, ama hükümeti doğrudan yöneten plütokrasi değil, onun beynidir. Ve bu beyin yedi* küçük ve güçlü gruptan oluşmuştur. Bütün bu grupların aslında tek bir beyin gibi çalıştıkları da bir gerçektir.

"Bunlardan biri olan demiryolu grubunun gücüne işaret etmeme izin verin. Mahkemede halkı yenilgiye uğratmak için tam kırk bin avukatı var. Yargıçlara, bankerlere, gazete yöneticilerine, bankalara, üniversite öğretim üyelerine, devlet ve meclisin ileri gelenlerine sayısız bedava yolculuk kartları dağıtır. Başkentte

* 1907 gibi geç bir tarihte bile ülkeyi on bir grubun yönettiği düşünülüyordu, ama bu sayı beş demiryolu grubunun büyük bir demiryolu grubu olarak birleşmesiyle düşmüştür. Bu beş demiryolu grubu aynı zamanda siyasal ve mali çıkarlarını da birleştirmişlerdi. Bu beş grup şunlardı: 1) Kuzeybatı demiryolunu denetimi altında tutan James J. Hill; 2) Philadelphia ve New York büyük bankacılık şirketleriyle birlikte Pennsylvania demiryolu grubunun mali işler müdürü Schiff; 3) Güney Pasifik'teki sahil hatlarının nakliyatını ve Güneybatı demiryollarını denetimleri altında tutan politikacı vekilleri Harriman, Frick ve Odell; 4) Gould ailesinin demiryolu kârları; 5) "Rock Island Grubu" olarak bilinen Moore, Reid ve Leeds. Bu güçlü oligarşi yöneticileri rekabet çatışmasından doğmuş ve tekelleşmenin kaçınılmaz yolunda yürümüşlerdir.

ve tüm eyalet merkezlerinde lüks lobiler* açar; ülkenin küçük büyük bütün kentlerinde, görevleri seçim komitelerine ve parti birliklerine girmek, jürileri ikna etmek, yargıçları satın almak ve grupların çıkarı† için çalışmak olan bir avukat ve politikacı ordusu besler.

"Baylar, plütokrasinin beynini oluşturan yedi gruptan yalnızca bir tanesinin gücünü kabataslak anlattım size.‡ Orta sınıfın, yani sizlerin yirmi dört milyarlık ser-

---

* *Lobi*: Halkın çıkarlarını temsil etmesi gereken yasa koyucuları rüşvet yoluyla kazanmak için kurulmuş tuhaf bir kurum.

† Everhard'ın bu konuşmasından on yıl önce New York Ticaret Odası aşağıda alıntı yapılan bir rapor yayınlamıştı: "Demiryolu Şirketleri, Birleşik Devletler'deki Yasama Meclisi üyelerini kesinlikle denetimleri altında tutmaktadır; bunlar Birleşik Devletler senatörlerini, milletvekillerini ve valileri koltuklarında oturtmakta ya da indirmekteler. Bu şirketler pratik olarak Birleşik Devletler hükümet politikasının diktatörleridirler.

‡ Rockefeller proletaryanın bir üyesi olarak işe başladı. Tasarruf ederek ve kurnazlığı sayesinde ilk kusursuz tröstü, yani Standard Oil'i kurmayı başardı. Dönemin tarihinden aşağıdaki şu eşsiz sayfayı burada vermekten kendimizi alamayacağız; bunu Standard Oil'in yeniden yatırım yapma ihtiyacının küçük kapitalistleri nasıl ezip yok ettiğini ve kapitalist sistemin çözülmesini göstermek için yapacağız. David Graham Phillips dönemin radikal yazarlarından biridir ve aşağıda onun yazısından yapılan alıntı MS 4 Aralık 1902 tarihli *Saturday Evening Post* dergisinin bir nüshasından alınmıştır. Bu derginin bir tek adı geçen sayısı elimizde bulunmakta, ama yine de görünüşünden ve içeriğinden döneminin çok yüksek tirajlı popüler dergilerinden biri olduğu anlaşılmaktadır. Alıntı aşağıdadır:

"On yıl kadar önce Rockefeller'ın geliri son derece kusursuz bir otorite tarafından otuz milyon olarak açıklanmıştı. İlk önce petrol sanayisinde kârlı yatırım yapabilmenin sınırına ve bu sırada, muazzam bir nakit para toplamına ulaşmıştı; sadece John Davison Rockefeller'ın aylık geliri iki milyon dolardan daha fazlaydı. Yeni yatırım yapma sorunu çok ciddi boyuta ulaşmış ve bir kâbus haline gelmişti. Petrol geliri sürekli şişiyor ve şişiyordu; yapabileceği büyük yatırımların sayısı sınırlıydı,

hatta bugünkünden bile çok daha sınırlıydı. Rockefellerlar başka alanlarda yatırım yapmak için özel bir sabırsızlık gösteriyordu. Kurdukları tekelin karşı konulmaz biçimde akıttığı servet seli dolayısıyla bu yatırımları yapmaya zorunluydular. Yeni yatırım alanları arayıp araştırmak için bir yatırım personeli grubu oluşturdular. Bu personel grubunun şefinin yıllık yüz yirmi beş bin dolar maaş aldığı söyleniyor.

"Rockefeller ailesinin başka alanlarda yaptıkları ilk göze çarpan yatırımları demiryolu alanında oldu. Daha 1895 yılında ülkedeki demiryollarının beşte birini denetimleri altına almışlardı. Bugün sahip oldukları ya da büyük yatırımcı ortak oldukları kuruluşlar nelerdir? New York'un, kuzeyin, doğunun ve batının büyük demiryollarında iktidar sahibidirler; bu kuruluşlardan yalnızca birinde hisseleri az, ki o da sadece birkaç milyon dolar. Chicago'dan başlayan büyük demiryollarının çoğuna sahipler. Pasifik'e uzanan demiryolu sistemlerinin birkaçına hâkimler. Bay Morgan'ı böylesine kudretli kılan onların oylarıdır; yine şu da eklenmeli ki şimdiki durumda Bay Morgan'ın onların oyuna ihtiyacı olduğundan çok, onların Bay Morgan'ın beynine ihtiyaçları var ve bu ikisinin karışımı büyük ölçüde bir 'çıkar birliği'ni oluşturmakta.

"Ama demiryolları bu büyük altın selini tek başına yeterince hızla yutamıyordu. Şimdi John D. Rockefeller'ın aylık iki buçuk milyon dolar olan nakit geliri ayda dört, beş, altı milyon dolara, yılda yetmiş beş milyon dolara yükselmişti. Gazyağı baştan ayağa kârdı. Ve yeni yatırımlar milyonlarına milyonlar ekliyordu.

"Gazyağı ve elektrik sanayileri güvenli yatırım araçları haline gelince Rockefellerlar bu alana da yatırım yaptılar. Şimdi güneş batar batmaz, Amerikan halkı, her ne aydınlatma biçimini kullanırlarsa kullansın Rockefeller ailesini zenginleştiriyorlar. Derken çiftlik ipoteklerine başladılar. Söylendiğine göre, birkaç yıl önce, birkaç çiftlik sahibi, ipoteklerini kurtardığında, John D. Rockefeller neredeyse gözyaşlarına boğuluyormuş; yıllarca süre için başından attığını sandığı sekiz milyon dolar, kapısı önüne yığılmış, kendine yeni bir sığınak, yeni bir yatırım alanı arıyordu çünkü. Petrolün doğurduğu servetler, o yeni çocukların çocukları, derken onların torunları, adamcağızı büyük sıkıntılara boğmuştu. Bu yeni milyonları, durmadan üreyen milyonları nereye koyacaktı.

"Rockefellerlar, madenlere – demir, kömür, bakır ve kurşun

vetiniz, bu iktidarın yönetiminde size yirmi beş sentlik hak sağlamaz. Bu içi boş bir kabuktur ve yakında elinizden alınacak. Bugün bütün iktidarı plütokrasi elinde tutmaktadır. Yasaları onlar yapar; çünkü senato, meclis, mahkemeler ve yasama kurulları onun elindedir. Üstelik hepsi bu kadarla kalmamakta. Yasanın ardında, onu uygulayacak bir güç de gereklidir. Bugün plütokrasi yasalar yapmakta ve bunu uygulamak için polisi, orduyu, donanmayı ve nihayet milisi, yani sizi, beni, hepimizi elinin altında tutmaktadır."

Bu sözleri ardından sonra kısa bir tartışma oldu ve yemek dağıldı. Herkes suskun ve ezikti. Fısıltılar ha-

---

alanına yayıldılar; buradan başka sanayi şirketlerine atladılar; tramvaylara, devlet ve eyalet tahvillerine, belediyelerin çıkardığı tahvillere, vapurlara, gemilere, telgraf şirketlerine el attılar; emlakçılık, gökdelenler, oteller, iş hanları, hayat sigortası, bankacılığa geçtiler. Çok geçmeden Rockefeller ailesinin milyonlarının girmediği sanayi alanı kalmadı.

"Rockefeller bankası, yani National City Bank Birleşik Devletler'in en büyük bankasıdır. Onu dünyada sadece Bank of England ve Bank of France geçmektedir. Günlük mevduatı, günde yüz milyon dolardan fazladır; Wall Street'teki kısa vadeli piyasalara ve borsaya hâkimdir. Ama Rockefeller ailesinin bankası bir tek bu banka değildir; bu, onların bankalarının yalnızca en büyüğüdür ve bu bankaya bağlı sadece New York'ta on dört tane banka ve tröst şirketi vardır. Bunlar ülkenin büyük para merkezlerinin tamamını etkisi ve gücü altında bulundurmaktadır.

"John D. Rockefeller, Standard Oil hisselerinin piyasalarda dört ya da beş yüz milyon dolar değerinde olan miktarına sahip. Çelik tröstünde yüz milyon dolarlık yatırımı var. Bir o kadar parayı da tek bir batı demiryolu sistemine yatırmıştır. Yatırımları saymakla bitmez. Geçen yılki geliri yüz milyon dolar civarındaydı. Rothschilds sülalesinin toplam gelirinin bu kadar ettiği kuşkuludur. Ve bu gelir yıldan yıla sınır tanımadan artmaktadır."

linde veda ettiler birbirlerine. Seyrettikleri gelecek görüntüsü karşısında dehşete kapılmış gibiydiler.

"Durumun çok ciddi olduğu belli," dedi Bay Calvin Ernest'e. "Sizin bunu gözler önüne sermenize söyleyecek bir şey bulamıyorum. Sizinle yalnızca orta sınıfı ölüme mahkûm ettiğiniz noktada ayrılıyoruz. Biz ayakta kalacak ve tröstleri başımızdan def edeceğiz."

"Ve atalarınızın yöntemlerine döneceksiniz," diye onun yerine cümlesini tamamladı Ernest.

"Elbette," diye cevap verdi Bay Calvin ciddi bir sesle. "Bunun bir tür makine kırıcılığı olduğunu biliyorum ve saçma, bunun da farkındayım. Ama plütokrasinin bu kadar makineleşmesinden sonra hayat zaten gereksiz görünmekte. Ne olursa olsun, bizim makineleri kırmamız olası bir şey, oysa sizin hayaliniz mümkün değil. Sizin sosyalizm düşünüz... Gerçekten de bir düş. Sizin arkanızdan gelemeyiz."

"Evrim ve sosyoloji hakkında az biraz bir şeyler bilmenizi isterdim," dedi Ernest düşünceli bir tavırla, el sıkışırlarken. "Eğer bilseydiniz başımız birçok dertten kurtulmuş olurdu."

X
Girdap

İşadamları Yemeğinden sonra gök gürlemeleri gibi birbiri ardına korkunç olaylar patladı; ve ben, sakin bir üniversite kasabasında günlerimi kendi halimde geçirmeye alışık olan ben, kendimi ve kişisel meselelerimi büyük dünya olaylarının girdabına yuvarlanmış halde buldum. Bunun nedeni beni devrimci yapan Ernest'e ona tutkum muydu, yoksa içinde yaşadığım toplumu değerlendirdiğim yeni dünya görüşüm müydü bilemiyorum. Ama bir devrimci oldum ve kendimi üç ay önce varlığına bile inanamayacağım bir olaylar karmaşası içinde buldum.

Hayatımın kargaşalarıyla büyük toplumsal bunalım aynı zamana denk geldi. Önce babam üniversiteden atıldı. Şey, resmen işten atılmadı tabii. İstifa etmesi rica edildi, hepsi bu. Bu, tek başına pek bir şey ifade etmiyordu. Babam, aslında sevinmişti olanlara. Özellikle mutluydu, çünkü *Ekonomi ve Eğitim* adlı

kitabının yayımlanmasından sonra atılmıştı. Yaşadığı bu olay, kitabının tezini kanıtlıyordu. Kamu eğitiminin kapitalist sınıf tarafından yönetildiği iddiasına bundan güzel bir kanıt bulunabilir miydi?

Ama bu kanıt hiçbir zaman gün ışığına çıkamadı; kimse onun üniversiteden çekilmek zorunda bırakıldığını öğrenemedi. Babam dünya çapında önemli bir bilim adamıydı ve istifaya zorlandığı haberi bütün dünyada yankılar uyandırabilirdi. Gazeteler ona övgüler yağdırdı ve tüm zamanını bilimsel araştırmalara adayabilmek amacıyla öğretim üyeliğinden ayrıldığı için onu bu kararından dolayı kutladılar.

Babam önce bunlara gülüp geçiyordu. Sonra öfkelendi, çok öfkelendi. Ardından da kitabı yasaklandı. Bu yasaklama ve toplama öylesine gizli yapıldı ki önceleri hiçbir şey anlamadık. Eserin ülkede yayımlanması bazı çevrelerde hemen tepkiler doğurmuş ve babam kapitalist basın tarafından kibar bir dille yerilmişti. Bu yazılarda genel tema, sosyoloji gibi çok iyi bilmediği ve kısa süre içinde yolunu kaybedeceği bir bilim dalında çalışma yapmasıydı. Bu yaklaşım bir hafta kadar sürdü. Babam gülerek kapitalizmin duyarlı bir noktasına dokunduğunu söylüyordu. Sonra birden gazetelerde, eleştiri dergilerinde babam ve eseri hakkında tek bir söz bile yayımlanmadı. Yine aynı çabukluk içinde kitap piyasadan çekiliverdi. Kitapçılarda bir tane olsun bulunamıyordu. Babam, yayımcısına mektup yazıp bu konuda açıklama istedi. Ona kurşun kalıpların yanlışlıkla bozulduğu cevabını verdiler. Bu konuda yapılan yazışma devam etti, ancak bir sonuç alınamadı. Uzun ve üzücü bir mek-

tuplaşmanın sonunda yayımcı, eseri bir daha basamayacağını ve kitap üstündeki bütün yayın haklarından vazgeçmeye hazır olduğunu bildirdi.

"Ülkede bu meselenin üstüne gidecek tek bir yayınevi bulamazsınız," dedi Ernest. "Sizin yerinizde olsam hemen susarım. Bu Demir Ökçe'nin sizin için tasarladıklarının daha başlangıcı."

Ama babam her şeyden önce bir bilim adamıydı ve bu kadarla yetinemezdi. Onun gözünde en ince ayrıntısına kadar inmeden deney, deney sayılmazdı. Bu nedenle babam sabırla bütün yayınevlerinin kapılarını tek tek çaldı, ama bin türlü bahaneyle hiçbiri kitabı yayımlamaya yanaşmadı.

Sonunda babam, kitabın aslında gizlice toplattırıldığına inandı, bunu kamuoyuna duyurmaya çalıştı ama basınla ilişkilerinden bir sonuç çıkmadı. Birçok muhabirin izlediği sosyalistlerin bir siyasi toplantısında, babam bunu bir fırsat bilerek kitabından söz etti. Ayağa kalktı ve kitabının toplattırılış hikâyesini olduğu gibi anlattı. Ertesi sabah gazeteleri okurken önce gülmeye başladı, sonra büyük bir öfkeye kapıldı, ateş püskürüyordu. Gazetelerde kitabından tek bir söz edilmiyor, ama konuşması ustaca başka bir kalıba sokularak, cümle ve sözcüklerin arasındaki bağlantılar koparılıp bir kışkırtma söylevine dönüştürülüyordu. Babam orada, kendini ve ne söylediğini bilen bir bilim adamı ve kitap yazarı olarak değil de, azgın bir anarşistti. İşlerini büyük bir ustalıkla yapmıştı gazeteciler. Örneğin konuşmasındaki bir yeri özellikle hatırlıyorum. Babam "sosyal devrim" deyimini kullanmış ve gazeteci "sosyal" sözcüğünü çıkarıvermişti.

Bu haber Associated Press aracılığıyla dört bir yana duyurulunca ülkenin her yerinden babamı suçlayan tepkiler yükselmişti. Artık babama bir anarşist, bir nihilist gözüyle bakıyorlardı. Bir karikatür yapmış ve bunu çoğu gazeteye basmışlardı. Babam, burada uzun saçlı, vahşi bakışlı, ellerinde meşaleler, kamalar, dinamit lokumları tutan bir kitlenin önünde ve elinde bir kızıl bayrakla görünüyordu.

Basın, babamın kışkırtıcılık yaptığını ileri sürerek aleyhine büyük bir kampanya açtı. Babamın zihinsel bunalıma girdiğini ileri süren uzun uzun ve hakaretlerle dolu başyazılar yayımlandı. Ernest bunun kapitalist basının eski ve bilindik bir taktiği olduğunu söyledi. Gazetecileri sosyalist toplantılarına göndermek ve söylenenleri çarpıtıp kendi amaçlarına ve çıkarlarına uygun biçimde yansıtmak ve böylece proletarya saflarına katılma ihtimalini göz önünde tutarak orta sınıfı ürkütmek bir gelenekmiş. Ernest, babama mücadeleyi bırakıp güvenli bir köşeye çekilmesi için teker teker ısrar etti.

Bu arada ülkedeki sosyalist basında meseleyi ele almış ve kavgaya girmişti. İşçi sınıfının bütün okuryazar kesimi kitabın toplatıldığını öğrenmişti. Ama bu bilgi, sadece işçi sınıfının sınırları içinde kaldı. Bunun ardından büyük bir sosyalist yayınevi olan "Akla Çağrı" babamla eserinin yayımlanması konusunda anlaştı. Babam sevinç içinde, ama Ernest tetikteydi.

"Bilinmeyen olayların eşiğinde olduğumuzu bir defa daha hatırlatayım," dedi. "Çevremizde anlam veremediğimiz korkunç ve esrarengiz olaylar gelişiyor. Nasıl bir şey olduklarını bilmiyoruz, ama var oldukları mutlak. Bunlar toplumu temelinden sar-

sacak olaylar. Hiç sormayın, nasıl olduğunu ben de bilmiyorum, Ama toplumun bu değişikliğinden yeni bir şey oluşmak üzere. Kristalleşme sürecine girmiş bile bu neyse... Sizin kitabınızın ortadan kaldırılması bir örnekti. Kim bilir bunun gibi kaç kitap daha yok edilmiştir? Bilmiyoruz, öğrenemeyiz de. Koyu bir karanlık içindeyiz. Bunu öğrenmenin hiçbir yolu yok. Bundan sonra sosyalist yayınevlerinin ve basının da yok edilmesini bekleyebilirsiniz. Hem de çok yakında, elimizi kolumuzu bağlayacaklar."

Ernest olayların nabzını diğer sosyalistlere göre daha sağlıklı bir biçimde tutuyordu. İki gün sonra ilk olay patlak verdi. "Akla Çağrı" proletarya tarafından okunan ve ortalama satışı yedi yüz elli bin civarında olan haftalık bir dergiydi. Ayrıca, tirajı sık sık iki ile beş milyon arasında değişen özel sayılar yayımlıyordu. Bu özel sayılar "Akla Çağrı"nın çevresinde toplanmış küçük gönüllü işçi ordusu tarafından finanse edilip dağıtılırdı. İlk darbe bu özel sayıları amaçlıyordu ve çok ağır bir darbe oldu. Posta İdaresi, keyfi bir kararla bu özel sayıların dergiden sayılamayacağını ileri sürerek, bu yayımların posta yoluyla gönderilemeyeceğine karar vermişti.

Bir hafta sonra Posta İdaresi derginin kışkırtıcı bir yayın olduğu gerekçesiyle normal sayılarını da dağıtmama kararı aldı. Bu sosyalist propaganda için çok ağır bir darbeydi. "Akla Çağrı" umutsuz bir durumda bulunuyordu. Nakliye şirketleri aracılığıyla yalnızca abonelerin eline dergilerin ulaştırılması planlandı, ama şirketler bu işe yanaşmadı. Bu, "Akla Çağrı"nın sonu oldu. Ama kökten bitmediler tabii. Kitap yayım-

lamaya devam etmeye hazırlandılar. Babamın yirmi bin kitabı ciltçide, geri kalanları da baskıdaydı. Bir akşam nereden çıktığı belli olmayan bir grup serseri, ellerinde Amerikan bayraklarıyla, milli marşlar söyleyerek "Akla Çağrı"nın merkezindeki bütün baskı atölyelerini ateşe verdiler. Sağlam bir tek şey kalmadı.

Oysa Girard, Kansas bölgesinin en sakin kasabasıydı ve o güne kadar hiç işçi anlaşmazlıkları olmamıştı. "Akla Çağrı" çalışanlarına sendikaların belirttiği düzeyin üstünde bir ücret ödüyordu. Çok sayıda erkek ve kadın çalıştığı için, orası kasabanın en büyük ekmek kapısıydı. Kasabanın belkemiği sayılırdı. Yayınevini basan serseri grubu Girardlı değildi. Sanki yerden biter gibi aynı anda ortaya çıkmış ve işlerini görür görmez yine aynı biçimde ortalıktan kaybolmuşlardı. Ernest olup bitenlerden yakın geleceğin karanlığını seziyordu.

"Kara Yüzler* Birleşik Devletler'de örgütlenme girişimindeler. Bu daha başlangıç. Yakında daha kötülerini de göreceğiz. Demir Ökçe gittikçe azıtıyor."

Böylece babamın kitabı yok oldu. Bunu izleyen günlerde Kara Yüzler'in adını sık sık duyacaktık. Haftalar geçtikçe, Posta İdaresinin dağıtmayı kabul etmediği ve Kara Yüzler'in saldırısına uğrayan sosyalist gazetelerin sayısı arttı. Bu arada doğal olarak ülkenin gazeteleri egemen sınıfların karşı-devrimci siyasetini savunuyor ve yok edilmiş sosyalist basın

* Kara Yüzler (The Black Hundreds) Rus Devrimi'nde yok olmakta olan otokrasinin örgütlediği gerici gruplara verilen isimdir. Bu gerici gruplar, devrimci gruplara saldırır, ayrıca gerekli görüldüğü zamanlarda ayaklanıp özel mülkiyeti yağmalar ve böylece otokrasiye Kazakları müdahaleye çağırma bahanesi hazırlarlardı.

dirilemiyordu. Bir yandan da Kara Yüzler gerçek vatanseverler ve toplumun kurtarıcıları olarak tanıtılıyordu. Bu haberler öylesine inandırıcıydı ki, iyi niyetli din adamları bile vaazlarında Kara Yüzler'i övüyor ve bu vatanseverlerin şiddet kullanmak zorunda kalışlarına üzüldüklerini ekliyorlardı.

Tarih çok çabuk yazılıyordu. Sonbahar milletvekili seçimleri yaklaşıyordu ve Ernest, Sosyalist Parti tarafından milletvekili adayı gösterilmişti. Seçilme şansı yüksekti. Bu arada San Francisco tramvay grevi kırılmıştı, ardından da nakliyecilerin grevi kırıldı. Bu iki yenilgi, örgütlü emek için büyük felaket olmuştu. Tüm Liman İşçileri Sendikası ve onun sempatizanları nakliyecileri desteklediler, ama hepsi de ezildi. Kanlı bir grev olmuştu. Polis sayısız kafayı ezdi copla; Marsden Special Delivery Şirketinin bahçesinden bir makineli tüfekle grevcilerin üzerine ateş açılması da ölü sayısını hayli artırdı.

Bunun sonucunda emekçilerin moralleri bozulmuştu, ama öç almakta kararlıydılar. Kan istiyorlardı, intikam istiyorlardı. Kendi seçtikleri alanda yenilgiye uğrayınca şimdi siyaset alanında bunun acısını çıkarmaya çalışacaklardı. İşçi örgütlerini koruyorlar ve bu da onlara siyasal mücadelelerinde güç veriyordu. Ernest'in seçilme şansı her geçen gün artıyordu. Her gün yeni bir sendikanın sosyalistleri destekleme kararı aldığını bildiren bir haber ulaşıyordu. Bunların arasında Mezar Kazıcıları Yardımcıları ve Kuş Tüycüleri sendikalarının adlarına rastlayınca Ernest bile kahkahalar atmaktan kendini alamadı. Emekçiler giderek daha kararlı oluyordu. Sosyalist toplantılara çılgınca bir heyecanla

koşuyor, diğer partilere bağlı siyasetçilerin sözlerini dinlemiyorlardı. Bu siyasetçiler genellikle boş salonlarda söylevlerini veriyor ve bu salonlar bazen dolu olsa bile dinleyiciler konuşmacıya öyle ters davranıyorlardı ki çoğu zaman polisin yardımına gerek duyuluyordu.

Tarih giderek daha hızlı yazılmaya başlamıştı. Şu andaki ve yaklaşmakta olan olayların şiddetinden gerili bir teli andırıyordu. Ülke zor günlerin* eşiğindeydi. Bolluk içinde geçirilen bunca yılın ardından artı üründen kurtulmanın giderek güçleşmesi, bu zor günleri getirmişti. Fabrikalar çalışma saatlerini en alt sınırına indirmiş, hatta büyük fabrikaların çoğu ellerindeki stokların erimesini sağlamak için üretimi durdurmuşlardı. Üstelik her tarafta ücretler düşürülüyordu.

Ayrıca büyük makine işçileri grevi patlak verdi. İki yüz bin makine işçisi, beş yüz bin metal işçisinin de desteğiyle başlattığı ve Birleşik Devletler'i sarsan en kanlı grevden yenik çıkmışlardı. Grev safları, küçük ve elbette silahlı grev kırıcı† ordularının saldırısına uğra-

* Kapitalist rejim altında, bu zor günlerin yaşandığı devreler saçma olduğu kadar kaçınılmazdı. Refah her zaman felaket getiriyordu. Bu, elbette, tüketilemeyen kârların yığılmasından kaynaklanıyordu.

† Grev kırıcılar: Bunlar adlarından başka amaçları, yaptıkları ve her şeyleriyle kapitalistlerin özel askerleriydi. Çok iyi örgütlenip ve silahlanmışlardı. Emeğin greve gittiği ya da işverenin lokavt ilan ettiği her yere özel trenlerle sevk edilmeye hazır şekilde beklerlerdi. Farley gibi ün salmış bir grev kırıcısı komutanı da ancak böyle bir devirde yetişebilirdi. Farley, 1906 yılında San Francisco tramvay işçilerinin grevini kırmak üzere emrindeki tam donanımlı ve silahlı ikibin beş yüz adamla, özel trenlerle New York'tan San Francisco'ya bütün Birleşik Devletler'i kat etmişti. Böyle bir eylem ülkenin yasalarını ihlal etmek demekti. Gerçek şu ki, bu eylemin ve buna benzer binlerce eylemin cezasız kalması, yasama organlarının tamamen plütokrasinin emrinde olduğunu gösterir.

dı. Bunlar işveren sendikaları tarafından gönderilmiş güçlerdi; Kara Yüzler başka yerlerde de ortaya çıkarak özel mülkleri yağmalamaya başlamıştı ve bunun sonucunda da Birleşik Devletler'in beş yüz bin kişilik düzenli ordusu duruma egemen olmak için grevcilerin üstüne gönderildi. Emekçi liderlerin bir kısmı idam edilirken çoğu da hapse mahkûm edildi, grevciler yığınlar halinde toplanıp sığır ağıllarına* tıkıldı ve askerlerin acımasız işkenceleriyle karşı karşıya kaldılar.

Refah yıllarının bedeli ödeniyordu artık. Bütün pazarlar mal bolluğundan çöküyordu ve fiyatların hızlı düşüşünün yanı sıra ücretlerin düşüşü de baş döndürücüydü. Sanayideki düşüş tüm ülkeyi yerinden oynatıyordu. Emekçiler her yerde greve gidiyorlar, zaten greve gitmeseler patronlar onları işten atıyordu. Gazeteler şiddet ve kan hikâyeleriyle doluydu. Kara Yüzler kendilerine düşeni yapıyorlardı. İsyan, kundaklama, tahrip, işte onların görevi bunlardı ve bunu büyük bir mutlulukla yapıyorlardı. Bütün ordu seferber olmuştu; Kara Yüzler'in† yaptıkları yüzünden, bir oraya bir bu-

---

* On dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında Idaho eyaletinde yapılan bir madenciler grevinde birçok işçi, askerler tarafından sığır ağıllarına kapatılmıştı. Bu yöntem yirminci yüzyılda da uygulanmaya devam etti.

† Kara Yüzler'in niteliği değil, sadece isimleri Rusya'dan gelmektedir. Kara Yüzler, kapitalistlerin gizli ajanlarının geliştirdiği bir güçtür ve on dokuzuncu yüzyıl işçi mücadelelerinde kullanılmaya başlamıştır. Bu tartışma götürmez bir gerçektir. Zamanın Birleşik Devletler Çalışma Bakanı Carroll D. Wright bunu doğrulayan en yetkili ağızdır. *Sınıf Savaşları* adlı kitabından şöyle bir alıntı yapalım: "Büyük tarihi grevlerin çoğunda, işverenlerin kendileri işi şiddete döktüler." Wright ayrıca imalatçıları artı ürün stokların kurtulmak için grevcileri kışkırttıklarını, demiryolları grevi sırasında kargaşayı artırmak için işveren ajanlarının yük vagonlarını yaktıklarını yazmaktadır. Kara Yüzler,

raya çağrılıyorlardı. Bütün kentler ve kasabalar kışlalara dönmüştü ve emekçiler köpek gibi öldürülüyordu. Her geçen gün çığ gibi büyüyen işsizler ordusundan grev kırıcı birlikler kuruluyor, sendikalar bunların saldırısını bertaraf etmeleri üzerine karşılarında bu kez askeri birlikleri buluyor ve bunların karşısında ezilip gidiyorlardı. Üstelik bir de milis vardı. Bugüne kadar milis hakkındaki gizli yasaya başvurmak zorunluluğu duyulmamıştı. Sadece milis güçleri düzenli bir şekilde organize edilmişlerdi ve her yerdeydiler. Ve bu terör döneminde düzenli ordunun asker sayısı hükümet tarafından yüz bin kişi daha artırıldı.

Emekçiler hiçbir zaman böylesine ezilmemişlerdi. Sanayinin büyük kaptanları, parmakla sayılabilen iktidar sahipleri ve Oligarşinin yöneticileri, işveren sendikalarının mücadelesine bütün güçleriyle destek oldular. Bu örgütler, aslında orta sınıf örgütleriydi ve şimdi zor günler, sarsılan piyasalar yüzünden canları tehlikeye düşmüş, sanayinin büyük kaptanlarının yardımıyla örgütlü emeği korkunç bir yenilgiye uğratıyorlardı. Bu güçlü bir örgüttü, güçlü bir işbirliği kurmuşlardı, ama orta sınıf çok geçmeden, bunun aslında aslanla kuzunun yaptığı bir işbirliği olduğunu öğrenecekti.

Emekçi sınıfı kana susamış bir halde öcünü almaya çalışıyordu, ama bitkindi. Onların yenilgisi de zor günlerin sonu olmadı. Oligarşinin en büyük güçlerinden biri olan bankalar bile kredileri durdurdular; Wall Street* grubu, hisse senedi ve para piyasasını,

---

işverenlerin bu gizli ajanlarıdır ve bunlar zamanla Oligarşinin korkunç silahı, ajan-provokatör halini almışlardır.

* Eski New York'ta para borsasının bulunduğu caddenin adı.

içinde tüm ülke değerlerinin eriyip yok olduğu bir girdaba çevirdiler. Bu bozgunların ve yıkıntıların üstünde sarsılmaz, kayıtsız ve kendinden emin bir halde Oligarşi yükseliyordu. Bu sakinliği ve kendine güveni korkutucuydu. Amacına ulaşmak için yalnızca kendi geniş gücünü değil, Birleşik Devletler'in devlet hazinesini de kullanıyordu.

Sanayinin yöneticileri, orta sınıfa sırtlarını çevirmeye başladılar. Emeği parçalama ve ezmede kendilerine yardımcı olan işveren sendikaları, artık kendi işbirlikçileri tarafından eziliyorlardı. Orta sınıfın ezilip kırılma süreci devam ederken, küçük işadamları ve üreticiler ve tröstler sapasağlam duruyorlardı. Tröstler dimdik durmaktan başka işler de yapıyorlardı. Eyleme katılıyorlardı; kasırgayı körüklüyor, körüklüyor, nasıl hasat edeceğini, ne ürün toplayacağını gayet iyi biliyordu. Bundan da kâr sağlayacaktı elbette. Hem de ne kârlar! Muazzam kârlar! Kendi kopardıkları fırtınaya kapılmışlar, kasırganın sürüklediği ve çevrelerinde uçuşan ganimetleri kapma yarışına girişmişlerdi. Bütün değerler inanılmaz ve acınılacak bir hızla çöküyor ve tröstler de egemenliklerini inanılmayacak boyutlara ve alanlara yayıyor; orta sınıfın zararına olarak yeni yerler ele geçiriyorlardı.

Böylece 1912 yazında orta sınıfın gözle görülür bir cinayete kurban gitmesine tanık olundu. Plütokrasinin indirdiği darbenin hızına Ernest bile şaştı kaldı. Başını karamsarlık içinde sallayarak sonbahar seçimlerinden umutsuz olduğunu söylüyordu.

Burada, akıllara durgunluk veren bir örgüt, tüm ülkenin sanayisini kukla gibi oynatıyordu.

"Seçimlerin bir yararı yok," diyordu. "Biz yenildik. Demir Ökçe karşımızda. Ben oy sandığı başında barışçı bir zafer bekliyordum. Yanılmışım. Wickson haklıymış. Elimizde kalan birkaç özgürlük de çekilip alınacak. Demir Ökçe yüzlerimiz üzerinde yürüyecek. İşçi sınıfına kanlı bir devrim yapmaktan başka bir şey kalmıyor. Kazanacağız elbette, ama bunun bizlere nelere mal olacağını düşünmek bile beni titretiyor."

Bundan sonra Ernest, bütün umudunu devrime bağladı. Bu konuda, partisinden daha ileri düşünüyordu. Sosyalist arkadaşları onunla aynı düşüncede değillerdi. Onlar hâlâ seçim yoluyla zafer kazanılabileceğinde ısrar ediyorlardı. Devrimden korktukları için değildi. Hepsi de soğukkanlı ve yürekli kişilerdi. Sadece böyle bir şeyi, akılları almıyordu o kadar. Oligarşinin yürüttüğü hareketi ciddiye almalarını durmadan tekrarlamasına rağmen, Ernest onların peşinden gelmesini sağlayamıyordu. Onları heyecana sürüklüyordu, ama arkadaşları güçlerinden son derece emindiler. Onların sosyal evrim kuramlarında bir Oligarşiye yer yoktu, dolayısıyla Oligarşi olamazdı.

"Biz seni meclise göndereceğiz ve her şey yoluna girecek," dediler ona gizli toplantılarımızın birinde.

"Peki beni meclisten çıkarıp bir duvarın önünde başıma kurşun sıktıklarında ne yaparsınız?" diye soğuk bir sesle sordu Ernest.

"O zaman biz de bütün gücümüzle ayaklanırız," dediler hep bir ağızdan.

"O zaman kendi kanınız içinde yüzeceksiniz," dedi Ernest. "Bir zamanlar sizin söyleminizi orta sınıf kendine amaç edinmişti. Peki o kudreti ve haşmetiyle neredeler şimdi?"

XI
Büyük Serüven

Bay Wickson özel olarak adam gönderip babamı çağırtmamıştı. San Francisco'ya giden bir feribotta rastlantı sonucu karşılaşmışlardı. Yani babama uyarısı, önceden düşünülüp taşınılmış bir uyarı değildi. Tesadüfen karşılaşmamış olsalardı, herhangi bir uyarıda bulunulmuş olmayacaktı. Gerçi bu sonucu değiştirecek de değildi. Babam eski *Mayflower** soyundan geliyordu ve ister istemez onların kanını taşıyordu.

"Ernest haklıymış," dedi daha eve adımını atar atmaz. "Ernest gerçekten olağanüstü bir insan. İngiltere kralı ya da Rockefeller'la evlenseydin Ernest'le evlenmekle bana verdiğin mutluluğu tattıramazdın."

---

* Yeni Dünya'nın keşfinden sonra Amerika'ya koloni halkını taşıyan ilk gemilerden biri. Bu koloni halkından gelen kişi bir süre soylarıyla gurur duydular; ama zamanla kanları öyle bir yayıldı ki damarlarında *Mayflower* kanı taşımayan hemen hiç Amerikalı kalmamıştı.

"Ne oldu?" diye sordum telaşla.

"Oligarşi suratlarımızı çiğnemek üzere, senin benim suratlarımızı. Wickson bunu açıkça ima etti. Çok nazik, yani bir oligarşi yöneticisinden beklenmeyecek kadar nazikti. Bana yeniden üniversiteye dönmemi önerdi. Düşünebiliyor musun, Wickson gibi adi bir soyguncu, devlet üniversitesinde ders verip vermemem konusunda karar verme yetkisine sahip! Göz kamaştırıcı bir başka önerisi daha oldu: Kurulması tasarlanan büyük bir bilim enstitüsünün başkanlığını yapmamı istedi. Öyle ya, Oligarşi artı üründen kurtulmanın yollarını arıyor olmalı.

"'Şu kızınıza âşık sosyaliste ne dediğimi hatırlıyor musunuz,' dedi bana. 'İşçi sınıfının suratlarının üzerinde yürüyeceğimizi söylemiştim. Dediğimi yapacağız. Size gelince, bir bilim adamı olarak, size karşı derin bir saygım var, ama proletaryayla aynı yazgıyı paylaşmak niyetindeyseniz, gerisine karışmam. Benim diyeceklerim bu kadar.' Bunları söyledikten sonra arkasını dönüp gitti."

Bu olayı Ernest'e anlattığımda verdiği karşılık şu oldu: "Bu, sizin öngördüğünüz tarihten önce evlenmek zorunda olduğumuzu gösteriyor."

Bu akıl yürütmenin mantığını o anda keşfedememiştim, ama anlamam için kısacık bir sürenin geçmesi yetti. Sierra Fabrikalarının üç aylık kâr dağıtımı o günlere rastlamıştı. Daha doğrusu öyle olmalıydı, ama babama hiçbir ödeme yapılmadı. Birkaç gün bekledikten sonra şirket sekreterliğine bir mektup yazdı. Hemen gelen karşılıkta, şirket defterlerinde babamın hissesinin bulunduğuna dair en küçük bir kayda bile

rastlanmadığı bildiriliyor ve nazik bir dille açıklayıcı bilgi isteniyordu.

"O herife istediği açıklayıcı bilgiyi vereceğim!" diye öfkeyle söylendi babam. Bir bankanın kasasında duran hisse senetlerini almak için evden fırladı.

Geri döndüğünde, paltosunu çıkarmasına yardım ederken, "Ernest olağanüstü bir adammış," dedi. "Yine söylüyorum kızım, genç sevgilin olağanüstü bir delikanlı."

Ernest'ten böyle söz ederken, ardından bazı kötü haberler vereceğini öğrenmiştim artık.

"Benim suratımın üstünde yürüdüler bile," diye açıkladı babam. "Hisse senedi falan kalmamış. Kasa bomboştu. Ernest'le en kısa zamanda evlenseniz iyi olacak."

Ne olursa olsun bilimsel yöntemleri bırakmayan babam, şirket yöneticilerini mahkeme önüne çıkarmayı başardı, ama şirket defterlerini yargıç önüne çıkarmayı başaramadı. Mahkemeler babamın değil, Sierra Fabrikalarının denetimi altındaydı ve bu her şeyi açıklamaya yetiyordu. Mahkeme, davanın düşmesine ve haksız şikâyetçinin cezalandırılmasına karar verdi.

Şimdi o günleri, babamın nasıl ezildiğini düşündükçe gülesim geliyor. San Francisco'da bir sokakta tesadüfen Wickson'la karşılaşınca, kendini tutamamış ve alçak demiş ona. Bunun üzerine saldırı suçuyla tutukladılar babamı, para cezası verdiler, kefaletle serbest bıraktılar. Öyle saçma bir şeydi ki bu, babam bile eve gelir gelmez kahkahayı koyverdi. Ama yerel basında ne gürültü koparıldı öyle! Sosyalizme sarılan

insanlara bulaşan bir dehşet mikrobundan söz ediyorlardı; ve babam, pürüzsüz bir hayat sürmüş olan babam, bu mikroba bulaşanların ne hale geldiğini gösteren güzel bir örnekti. Birçok gazete de söz birliği etmiş gibi, bilimsel çalışmaların onun zekâsını zayıflattığını ileri sürüyor ve babamı bir akıl hastanesine kapatmanın gerekli olduğu tezini benimsediklerini hissettiriyorlardı. Bunlar ciddiye alınmayacak yazılar değildi, sanki yaklaşan bir felaketin habercisiydiler. Neyse ki babam bunu sezecek kadar akıllı bir adamdı. Piskopos Morehouse'un başına gelenler ortadaydı ve babam da nasıl davranması gerektiğini anlamıştı. Ne haksızlık ederlerse etsinler, ne söylerlerse söylesinler ağzını açmamaya karar verdi. Sanırım bu sabrı düşmanlarını bile şaşırtmıştır.

Bundan sonra sıra oturduğumuz eve geldi. Evimizi ipotek etmiştik, hemen evden çıkmak zorundaydık. Elbette herhangi bir ipotek yoktu; evimiz hiçbir zaman ipotek edilmemişti. Arsayı peşin parayla almış ve evi de hiçbir borç olmadan kendimiz yaptırmıştık. Ne evin, ne de arsanın hiçbir zaman borcu olmamıştı. Ama işte ortada bir ipotek vardı. Kurallara ve yasalara uygun, bir süre tarafımızdan belirli vadelerde ödeme yapıldığını gösteren bir yazı ve gerekli imzaları bulunan bir ipotek senedi yaratılıvermişti. Babam buna da sesini çıkarmadı. Parasına el koyulduğu gibi şimdi de evi elinden alınıyordu. Yardımımıza koşabilecek hiç kimse yoktu. Toplum mekanizması onu yok etmeye kararlı insanların ellerinde bulunuyordu. Babam ne de olsa bir filozof sayılacağı için, olup biteni büyük bir soğukkanlılıkla karşılıyordu.

"Yok edecekler beni," dedi bana; "ama bu yüzden elimden geldiği kadarını kurtarmaya çalışmalıyım. Kemiklerim artık çok zayıf ve dersimi aldım. Tanrı biliyor ya, son günlerimi bir tımarhanede geçirmek istemiyorum."

Bu da bana Piskopos Morehouse'u hatırlattı. Birkaç sayfadır ihmal ettim onu. Ama önce size evlenmemi anlatmalıyım. Bir dizi büyük olayın yanında önemsiz sayılacağından birkaç sözcükle geçiştireceğim.

"Şimdi gerçek proleter olacağız," dedi babam, evden atıldığımızda. "Bazen şu müstakbel kocanın şu emekçi kitlesini çok iyi tanımasını kıskanıyordum, ama artık ben de aralarında yaşayarak tanıyabileceğim onları."

Babamın kanında serüven tutkusu yer etmişti ve başımıza gelen bu felakete bir serüven gözüyle bakıyordu. Ne öfke ne de kin duyuyordu. İntikam almayı düşünemeyecek kadar filozof ve yalındı. Bırakmak zorunda kaldığımız rahat yaşama biçimini aramayacak kadar da manevi dünyaya ağırlık veren bir insandı. Böylece San Francisco'ya, Market Caddesinin güneyindeki aşağı mahallede dört odalı döküntü bir eve taşındık. Babam yeni bir serüvene atılan küçük bir çocuğun heyecanı ve içi içine sığmazlığıyla doluydu. Bu heyecanın yanı sıra görülmedik derecede üstün zekâsı olanları iyice değerlendirebiliyordu. Birtakım soyut değerlere metelik vermezdi. Geleneklerin ya da alışkanlıkların getirdiği değerlerin onun için bir anlamı yoktu. Kabul ettiği tek değer, matematiksel ve bilimsel olgulardı. Babam büyük bir adamdı. Ancak büyük insanlara özgü bir zekâsı ve ruhu vardı. Bazı

yönleri, hayatımda tanıdığım en büyük insan olan Ernest'ten bile üstündü.

Yaşantımızdaki bu değişiklik beni bile rahatlatmıştı. Bu belki de biçimlenen Oligarşiyle birlikte aleyhimizde yürütülen iftira ve aşağılama kampanyasından kurtulmamızın sevinciydi. Bana da bu yeni hayat hem bir serüven hem de bir aşktan doğduğu için serüvenlerin en büyüğü olarak görünüyordu. Kaderimizin değişmesi benim evliliğimi çabuklaştırdı. San Francisco'nun gecekondu mahallesi olan Pell Sokağında, dört odalı bir eve gelin olarak ilk adımımı böylece attım.

Bütün bunlardan geriye kalan tek şey, Ernest'e verdiğim mutluluktu. Onun fırtınalı hayatına kışkırtıcı bir unsur olarak değil, barış ve huzur verici bir güç olarak girmiştim. Onu dinlendiriyordum. Ona karşı duyduğum aşkı yudum yudum içiyordum. Yorucu bir günün sonunda, onun zavallı ve yorgun gözlerini güldürmek, yüzünde mutluluk pırıltıları görmekten daha güzel ne olabilirdi?

O sevgili yorgun gözler. Ernest, hayatında hiç kimsenin çalışmadığı kadar çok çalışmıştı. Üstelik hep başkaları için. Bu ona göre insanlığının ölçüsüydü. İnsanseverdi, insanlığa âşıktı. Savaşçı ruhuyla, gladyatör vücudu ve kartal ruhuyla bana bir şair kadar tatlı ve sevgi dolu yaklaşmasını biliyordu. O bir şairdi. Doğrusu bir şarkıcıydı. Bütün hayatı boyunca insanoğlunun şarkısını söyledi. İnsana duyduğu bir saf sevgi yüzünden de hayatını verdi, çarmıha gerildi.

Bütün bunları yaparken, gelecekten hiçbir şey beklemedi. Dünyayı kabul edişine göre, gelecek diye bir

şey yoktu onun için. Ölümsüzlükle alev alev yanmakta olan o, kendi ölümsüzlüğüne inanmazdı. Onun paradoksu buydu. O yumuşak ruhlu adam, o katı ve kaçınılmaz felsefenin, materyalist monizmin* etkisi altındaydı. Onun ölümsüzlüğünü ruhunun kanatlarıyla ölçtüğümü ve bu kanatları ölçüp bitirmek için sonsuza dek yaşamam gerektiğini söyler, takılırdım ona. Gülerdi ve kollarını dolardı boynuma, onun tatlı metafizik kafalısı olduğumu söylerdi; yorgunluk silinip giderdi gözlerinden ve o gözlere, ölümsüzlüğün yeni ve yeterli bir kanıtı olan mutlu aşk pırıltıları dolardı.

Bazen de düalistim† derdi bana ve sonra Kant'ın Tanrı'yı yüceltmek için saf akılla aklı nasıl yok ettiğini anlatırdı. Kant'la aramızda bir paralellik bulur ve beni aynı şekilde suçlardı. Suçumu kabullenip böyle bir düşüncenin akılcı bir yol olduğunu söylediğimdeyse, beni kollarında sıkar ve ancak Tanrı'nın sevgili bir kuluna yaraşacak bir sıcaklıkla gülmeye başlardı. Ben, kalıtım ve çevrenin insan gelişimi üzerindeki etkisini kabul etmiyor, bilimin bunu deneylerle açıkladığını öne sürüyordum. Kendimi bildim bileli bu böyleydi ve eski düşüncelerimde ısrar ediyordum.

Ben, uzayın Tanrı'nın bir görüntüsü olduğunu savunuyor, ruhun da Tanrı'nın özelliğinin bir yansıması olduğunu öne sürüyordum. Ernest bana "tatlı metafizikçim" dediğinde ben de ona "benim ölümsüz materyalistim" karşılığını veriyordum; kendini düşünmeden

---

* Monizm: Maddeci bir açıdan her alandaki çoklukları birliğe indirgeyen öğretilere verilen genel ad –çn.

† *Düalist*: Herhangi bir alanda birbirine indirgenemez olan iki başlangıç olduğunu öngören öğretileri savunan –çn.

başkaları için fedakârca çırpındığı, ruhunun yüceliğinin bile farkına varamayacak kadar kibirden yoksun ve alçakgönüllü olduğu için materyalistliğini bağışlıyordum.

Ama bir anlamda gururlu sayılırdı. Bir kartal nasıl olur da gururlu olmazdı? İnsanın kendini Tanrı gibi hissetmesi, bizzat Tanrı'nın bu duyguyu hissetmesinden daha güzeldir derdi. Ve benim Ernest'im, bu yüzden ölümsüzlüğüne inanmıyordu. Bir şiirden bir parça okur durur ve bu şiirden çok hoşlanırdı. Şiirin tümünü hiç görmemişti, şairin adını öğrenmek için boşuna çırpınıp dururdu. Buraya alıntılıyorum şiiri. Yalnızca Ernest bu şiiri sevdiği için değil, ama Ernest'in ruhundaki paradoksu iyi açıkladığı için. Ruh konusundaki düşüncelerini iyi belirlediği için alıyorum buraya şiiri. Ateşli bir heyecanla ürpererek aşağıdaki dizeleri okuyan bir adam nasıl dayanıksız bir tohum, ömürsüz bir ateş ve değişen bir biçim olabilir?

"Giderek sevince boğulmak,
Giderek kudrete kavuşmak,
Benim doğuştan hakkımdır.
Ve bütün gücümle haykırmak isterim bunu,
Bu övgü marşını uzun hayatımın sonuna kadar.
Tanrıların öldüğü bir yaşta
Ölüm benim de başıma gelse,

Her zaman her yerde tattığım mutlulukların
Şarabıyla dolu kadehimi bitirmiş olacağım.
Kadının şehvetini, iktidarın tuzunu
Kibiri ve ne varsa her şeyi tatmış olacağım.

Bu şarabın tortusunu diz çöküp içerim,
Çünkü içkinin sarhoşluğu hoştur
Ve bana içmek arzusu verir
Ölüme içmek, hayata içmek...
Hayatım bir gün uçar giderse
Kadehimi bir başka 'ben'e veririm.
Cennet bahçelerinden kovduğun kişi
Bendim Tanrım! Bendim oradaki!
Toprak çöküp, gök devrildiğinde
Ben yine orada olacağım Tanrım
Benim olan güzelliklerle dolu dünyada,
İlk hayat çığlıklarımızdan,
Aşk ve şehvet gecelerimize kadar,
Tüm acılarımızla dolu benim dünyamda.

Benim alçak gönüllü, ılık kanım
Daha yaratılmamış, ama gerçek bir halk için atar;
Nabzımda dünya arzusuyla heyecanlı bu kan
Senin gaddar cehenneminin ateşini söndürecektir,
Ben insanım; bütün etimle insan
Ve bütün yalın ve kibirli ruhumla insan,
Ana rahmindeki ılık gecemden
Bedenimin toza dönüşeceği zamana kadar
Bizim lekelerimizle kemik, etimizle et bu dünya
Bizim çaldığımız havayla döner
Bu yeryüzü cennetinde susuzluk hiç dinmeyecek
Ta derinliklere kadar bu hayatı etkileyecek.
Ben bal dolu kadehimi bitirdiğimde
Gökkuşağının bütün renkleri sönüp gittiğinde
Deliksiz bir uykunun sonsuz huzuru
Benim düşlerimi bozamayacaktır.

Cennet bahçelerinden kovduğun kişi
Bendim Tanrım! Bendim oradaki!
Toprak çöküp, gök devrildiğinde
Ben yine orada olacağım Tanrım
Benim en güzel dünyamda,
Kuzey akıntısının kızıllığında uyanışımızdan
Aşk ve şehvet gecelerimize kadar
En sevgili zevklerimizi saklayan benim dünyamda."

Ernest her zaman aşırı çalışırdı. Mükemmel bünyesi onu ayakta tutuyordu; ama bu bünye bile onun gözlerindeki yorgun ifadeyi saklayamıyordu. Sevgili, yorgun gözleri! Günde asla dört buçuk saatten fazla uyumazdı; yine de yapmak istediği bütün işleri yapacak kadar zaman bulamıyordu. Propaganda çalışmalarına hiç ara vermiyor, işçi birliklerinde yapacağı konuşmaları çok önceden hazırlıyordu. Sonra seçim kampanyası dönemi başladı. Ernest gücünün son sınırına kadar çalıştı. Sosyalist yayınevlerinin kapatılması, aldığı çok az telif hakkını ve çok az ücreti de ortadan kaldırmış, geçim sıkıntısı çekmeye başlamıştık. Bütün çalışmalarının yanı sıra evin ekmeğini de kazanmak zorundaydı. Birtakım dergilere bilimsel ve felsefi çeviriler yapmaya başladı. Seçim kampanyası çalışmalarından geç vakitte ve bitkin bir halde eve dönüyor, bundan sonra da sabahın erken saatlerine kadar çeviri yapıyordu. Bir de üstüne üstlük eğitim çalışması vardı. Öldüğü güne kadar başarıyla sürdürdüğü eğitim çalışmasını hiç bırakmadı.

Yine de bütün bu işler arasında beni sevmeye ve mutlu etmeye zaman buluyordu. Ancak bunu yapa-

bilmesi, benim kendi hayatımı tamamen onunkiyle bütünleştirmemle mümkün oluyordu. Steno ve daktilo öğrenip onun sekreteri oldum. Sık sık bana işlerini yarı yarıya azalttığımı söylüyordu; bu yüzden onun uğraşını bütün inceliklerine kadar öğrenmek için elimden geleni yapıyordum. Aynı şeylerden hoşlanıyorduk; birlikte çalışıyor, birlikte eğleniyorduk.

Sonra arada bir, işten çaldığımız sevgi anlarımız da vardı; bir tek sözcük, hafif bir okşayış, bir sevdalı bakış... Bunlar ne kadar kaçamak olursa o kadar tatlı oluyordu. Havanın arı ve parlak olduğu, alçaklığın, bencilliğin ulaşamadığı ve insanlık için çalışılan doruklarda yaşıyorduk. Biz aşkı seviyorduk ve bizim aşkımız da hep en güzel renkleriyle çıkıyordu karşımıza. Hiç lekelenmedi. Ve bunların sonunda geriye bir tek gerçek kaldı: Başarısız olmadım. Onu dinlendirdim, başkaları için böylesine didinen bu insanı, sevgili yorgun gözlü erkeğimi mutlu ettim; sevinç taşıdım ona.

XII
Piskopos

Piskopos Morehouse ile evliliğimden kısa bir süre sonra karşılaştım. Ama olayları sırasıyla anlatmalıyım. I.P.H. toplantısındaki patlayışından sonra dostlarının ısrarına teslim olan iyi yürekli Piskopos, bir tatile çıkmıştı. Ama bu tatilden, Kilisenin öğretisini duyurmakta daha kararlı olarak döndü. Cemaatini büyük bir şaşkınlığa sürükleyerek, I.P.H.'deki konuşmasını ilk vaazında tekrarladı. Bütün gelişmesiyle ve kaygılandırıcı ince ayrıntılarıyla Kilisenin İsa'nın öğretisinden uzaklaştığını ve İsa'nın yerine para hırsının din adamlarının kalbinde yer ettiğini anlattı.

Sonuçta, istese de istemese de akıl hastalığından dolayı özel bir sanatoryuma yatırıldı. Bu arada gazeteler de Piskopos'un başına gelenleri, acımayla ve kişiliğindeki iyilikseverliği övgüyle karışık anlatıyorlardı. Sanatoryuma yatırıldıktan sonra onu bir suçlu gibi gözaltında tutmaya başlamışlardı. Birkaç defa zi-

yaret ettim, ama onunla görüşmeme izin vermediler. Toplumun acımasız iradesi altında ezilen, vücutça ve ruhça bir sakatlığı olmayan bu kutsal insanın başına gelenler beni çok üzmüştü. Piskopos soylu ve iyi bir insan olduğu kadar, sağlıklıydı da. Ama Ernest'in dediği gibi tek zayıf tarafı, biyoloji ve sosyoloji konusunda bilgisiz oluşu ve bu yüzden nasıl bir yol izlemesi gerektiğini bilmemesiydi.

Piskopos'un çaresizliği beni büsbütün üzüyordu. Eğer gerçeklerin yine kendi gördüğü gibi olduğunda ısrar ederse ölünceye kadar burada tutarlardı onu. Elinden de bir şey gelmezdi. Onu buradan ne parası, ne piskopos oluşu, ne de kültürü kurtarabilirdi. Görüşleri toplum için tehlike yaratıyordu. Toplum ise böylesine tehlikeli görüşlerin sağlıklı bir insandan gelemeyeceğine inanıyor ya da doğrusu kamuoyunun tutumu bana böyle görünüyordu.

Ama Piskopos ruhunun saflığı ve soyluluğu yanında akıllı bir insandı. İçinde bulunduğu tehlikeli durumu açıkça anlamıştı. Bir örümcek ağına yakalandığını fark etti ve buradan kurtulmaya çalıştı. Babamın, Ernest'in ve benim yardımlarımızdan yoksun olduğu için, başının çaresine bakması gerekiyordu. Sanatoryumdaki zorunlu yalnızlığı sayesinde kendine geldi, sağlığına kavuştu. Artık gözünün önünde hayaller dolaşmıyordu ve beyni de toplumun görevinin Tanrı'nın kuzularını doyurmak olduğu düşüncesinden arındı.

Dediğim gibi tam olarak sağlığına kavuştu; gazeteler ve Kilise adamları bu dönüşü sevinçle karşıladılar. Bir kez kilisesine gittim. Gözlerinin önünde

hayaller dolaşmazken verdiği vaazlara benzer vaazlar veriyordu. Şaştım kaldım. Toplum onu yenmiş, teslim mi almıştı? Bir korkak mıydı? Düşüncelerinden vaz mı geçmişti? Yoksa başına gelenlere dayanamayıp ve kurulu düzenin yasalarına mı teslim olmuştu?

Onu o güzel evinde ziyarete gittim. Çok değişmiş, zayıflamış ve yüzünde daha önce hiç görmediğim kırışıklıklar belirmişti. Ziyaretimin hoşuna gitmediğini hemen anladım. Konuşurken kolunu ve ağzını sinirli sinirli çekiştiriyordu. Gözlerini benden kaçırmak için bakışlarını sağda solda dolaştırıyordu. Konuşurken ikide bir susuyor, bir konudan diğerine atlıyor, insanı sıkacak kadar saçmalıyordu. Pırıl pırıl iyilik parlayan gözleri, korkusuz ve ruhu gibi arı bakışlarıyla İsa'ya benzettiğim güçlü ve sakin Morehouse muydu bu adam? Ona öyle bir oyun oynanmıştı ki teslim olmak zorunda bırakılmıştı. Zaten narin ruhlu bir insandı. Toplumun o örgütlenmiş kurt sürüsüne dayanacak kadar güçlü değildi.

Çok üzüldüm. Anlatılamayacak kadar çok üzüldüm. Birbiriyle çelişen sözler söylüyor ve sorabileceğim sorulardan müthiş korktuğu öylesine rahat okunuyordu ki sorma cesaretini kendimde bulamadım. Dalgın bir tavırla bana hastalığından söz etti; bir süre Kilisedeki yönetici değişikliklerinden, orgun onarımından ve hayır işlerinden konuştuk. Sonunda gitmek için ayağa kalktığımda yüzünde öyle bir rahatlık ifadesi belirdi ki gözyaşlarımı içime akıtmamış olsaydım, kahkahalarla gülmekten kendimi alamazdım.

Zavallı küçük kahraman! Meğer bilmediğim ne çok şey varmış! Ben farkında bile değilken o bir dev

gibi çarpışıyordu. Tek başına, hem de yapayalnız, milyonlarca meslektaşı içinde sadece o kendi kavgasını veriyordu. Akıl hastanesine tekrar kapatılma korkusu içinde, bir yandan da bildiğini okuyor, gerçeğine ve doğrusuna olan derin bağlılığını sürdürüyordu; ama ağzını açmamayı öğrenmişti zavallı. Dersini iyi, çok iyi almıştı.

Kısa süre sonra Piskopos hakkında başka bir haber duyuldu: Kaybolmuştu. Kimseye haber vermeden ortadan kaybolmuştu. Günler geçiyor, ondan tek bir haber alınamıyordu. Bir sinir krizi sırasında intihar ettiğini ileri sürenler bile vardı. Ama kentteki evini, Menlo Park'taki yazlık malikânesini, tablolarını, sanat koleksiyonlarını, hatta sevgili kütüphanesini bile sattığı öğrenildiğinde bu yöndeki söylentilerin ardı arkası kesildi. Ortadan kaybolmadan önce bütün varlığını gizlice paraya dönüştürdüğü anlaşılıyordu.

Bu haberi duyduğumuz günlerde biz de büyük bir geçim sıkıntısı içindeydik, ancak yeni evimize yerleşip de bir parça rahatlayınca onu düşünecek zaman bulabildik. Derken, ansızın her şey apaçık ortaya çıktı. Bir akşam, havanın kararmasına doğru, Ernest'e akşam yemeği için pirzola almaya karşı kasaba gitmiştim. Yeni ortamımızda, günün son öğününe "akşam yemeği" diyorduk.

Tam kasaptan çıkarken, köşe başındaki bakkaldan aynı anda çıkan bir adama takıldı gözüm. Garip bir tanıdıklık duygusuyla daha yakından bakmak istedim adama. Ama adam köşeyi dönüp hızla yürümeye başlamıştı. Düşük omuzları, iyice indirilmiş şapkası, ceketinin yakası arasından görünen ak saçları bende

bazı belli belirsiz anılar uyandırdı. Karşıya geçmek yerine adamı izlemeye başladım. Elimde olmadan belleğimde şekillenmeye başlayan bir olasılıktan kendimi kurtarmak için adımlarımı hızlandırdım. Hayır, bu imkânsızdı. Rengi solmuş, her yanı sökük, boyuna göre fazla uzun kaba kumaştan iş elbisesi içindeki adam o olamazdı.

Durdum, kendi kendime güldüm ve adamı izlemekten vazgeçtim. Ama bu sırt, bu beyaz saçlar bende hâlâ tanıdık bir insan izlenimi doğuruyordu. Koşarak yetiştim. Yanından geçerken iyice baktım yüzüne, sonra ani bir dönüş yapınca karşımda Piskopos'u buldum.

O da aniden durdu, şaşkınlıktan donakalmıştı. Sağ elinde tuttuğu büyük kesekâğıdı kaldırıma düştü. Kâğıt patladı ve ayaklarımızın dibine patatesler döküldü. Şaşkın gözlerle ve bir tehlike karşısındaymış gibi baktı bana bir an, sonra bu şaşkınlık kayboldu. Omuzları kaderli bir tavırla düştü ve derin derin iç çekti.

Ona elimi uzattım. Elimi sıktı, elleri ter içindeydi. Çok sıkılmış bir tavırla öksürüyor ve alnından terler süzülüyordu. Çok korktuğu her halinden anlaşılıyordu.

"Patatesler," diye mırıldandı zor duyulur bir sesle. "Çok değerlidir patatesler."

Birlikte yerden patatesleri toplayıp yırtık torbaya koyduk yine. Piskopos torbayı kucakladı, düşmesin diye sımsıkı tutuyordu. Onu görmekten nasıl mutlu olduğumu anlatmaya çalıştım ve hemen birlikte evimize gitmeyi önerdim.

"Babam sizi görünce çok sevinecektir," dedim. "Evimiz sadece bir taş atımı ötede uzaklıkta."

"Gelemem," dedi. "Gitmem gerek. Hoşça kalın."

Sanki tanınabileceğinden korkuyormuş gibi kaygılı bakışlarla etrafına bakındı ve yürümeye davrandı.

"Bana nerede oturduğunuzu söyleyin, daha sonra gelirim," diye ekledi. Çünkü ben de arkasından yürümüştüm ve onu bulmuşken bırakmak istemiyordum.

"Hayır," dedim. "Şimdi gelmelisiniz."

Koltuğunun altında tuttuğu patateslere ve diğer elindeki küçük paketlere baktı.

"Gerçekten imkânsız," dedi. "Kabalığımı bağışlayın. Bilseniz ne çok işim var."

O an kapıldığı heyecanla bana bayılacakmış gibi geldi, ama hemen yine kendini topladı.

"Bu yiyecekleri," diye devam etti. "Çok acıklı bir olay. Korkunç. Yaşlı bir kadıncağız için. Bunları hemen ona götürmem gerek. Kadın aç. Hemen gitmeliyim yanına. Anlıyor musunuz? Sonra hemen gelirim. Söz veriyorum."

"Ben de sizinle geleyim," dedim. "Çok mu uzak gideceğimiz yer?"

Çaresizlikle iç çekti.

"İki sokak ileride," dedi. "Acele edelim."

Piskopos'un sayesinde, yeni mahallemiz hakkında birçok yeni şey öğrendim. Bu evlerin arasında böyle korkunç sefaletlerin gizli olabileceği aklımın ucundan geçmemişti. Elbette bunun nedeni hayır işleriyle ilgimin olmayışıydı. Ernest bu tür yardımların bir işe yaramayan çareler olduğunu, sefaletin bir ülsere benzediğini, yardımlarla ağrıyı azaltmanın değil, yaranın kökünden kazınması gerektiğini söylüyordu haklı olarak. Onun önerdiği reçete basitti: İşçiye emeğinin ürününü ve işbaşında saçlarını ağarttıktan sonra bir emekli ma-

aşı vermek. Bu düşüncenin doğruluğuna kesin olarak inandıktan sonra ben de devrim için çalışmaya başlamıştım. Birtakım toplumsal yaraları onarmak için zamanımı boş yere harcamıyordum, çünkü bozuk düzen başka bir yerde aynı yarayı yeniden açıyordu.

Piskopos'un peşinden, on iki adım kadar uzunluğunda, on adım kadar genişliğinde küçük bir odaya girdim. Ufak tefek, atmış dört yaşında olduğunu sonradan Piskopos'tan öğrendiğim yaşlı, bir Alman kadın vardı odada. Beni görünce şaşırdı kadın, ama yine de gülümseyerek başıyla selam verdi; bu arada dizlerinin üstünde duran bir pantolonu onarıyordu. Yerde, kadının ayaklarının dibinde bir yığın pantolon daha vardı. Piskopos odun kömür kalmadığını görünce hemen almaya gitti.

Yerdeki pantolonlardan birini aldım ve yaptığı işe baktım.

"Altı sent, bayan," dedi kadın; yine bir yandan dikiyor, bir yandan da gülümseyerek başını sallıyordu. Yavaşça ama bir an bile olsa ara vermeden dikiyor, dikiyordu. Sanki bu kadıncağızın hayat düsturu "dikmek"ti.

"Bütün bir pantolona?" diye sordum "Bunu mu ödüyorlar? Ne kadar zamanda bitiriyorsunuz bir pantolonu?"

"Evet," diye cevap verdi, "bütün verdikleri bu. Her işi biten pantolon için altı sent. Bir tanesini bitirmek iki saatimi alıyor... Ama patron bunu bilmez," diye ekledi telaşla, sıkıntısı olduğunu göstermekten utanır gibi. "Yavaş çalışıyorum. Ellerim romatizmalı. Kızlar çok daha hızlı çalışıyor. Bir saatte bitiriyorlar pantolonu. Patron iyi bir insan. İşi eve getirmeme izin

veriyor. Yaşlandım artık, makinelerin gürültüsü beni rahatsız ediyor. Patron bu iyiliği yapmasaydı açlıktan ölmüştüm şimdi.

"Evet, atölyede çalışanlar parça başına sekiz sent alırlar. Ama elden ne gelir? Gençler için bile yeterli iş yok. Yaşlıların hiç şansı kalmıyor. Genellikle bir pantolon verirler. Kimi zaman da bugün olduğu gibi, sekiz tane birden verirler. Bir günde bitirip teslim etmeliyim bunları."

Ona günde kaç saat çalıştığını sordum, mevsimine göre değiştiğini söyledi.

"Yazın siparişler artınca, sabahın beşinden akşamın dokuzuna kadar çalışırım. Ama kışın burası çok soğuk olur. Ellerimin donmasını önleyemem. O zaman daha geç saatlere kadar, bazen gece yarısından sonraya kadar çalışmam gerekir.

"Evet, bu yaz iş bereketsiz oldu. Geçim sıkıntısı arttı. Tanrı öfkelenmiş olmalı. Bir haftadır sadece bu işi verdi patron bana. İş olmayınca, ekmek de olmaz diyen doğru söylemiş. Ama ben alışığım. Zaten bütün hayatım boyunca dikiş diktim. Eskiden memleketimde, şimdi de otuz üç yıldır burada, San Francisco'da.

"İnsan kirasını ödeyince gerisi kolay. Ev sahibi çok iyi bir insan, ama kirasını her ay vermek gerekir. Haklı da. Bu oda için benden topu topu üç dolar alıyor. Hiç de pahalı sayılmaz. Ama ben yine de her ay üç doları bulup buluşturmakta bile zorluk çekiyorum."

Sustu, başını sallaya sallaya dikiş dikmeye devam etti.

"Paranızı çok dikkatli harcamalısınız," dedim.

Onaylayıcı bir baş hareketi yaptı.

"Kirayı verdikten sonra gerisi kolay. Et alamıyorum elbette. Kahveni de sütlü içemezsin. Ama her gün bir öğün, hatta bazen iki öğün yemek yiyebiliyorum."

Bu son sözleri bir çeşit gururla söylemişti. Ama sessizce dikişine devam ederken iyilik okunan gözlerinin hüzünlendiğini, dudaklarının sarktığını fark ettim. Bakışları dalıp gitmişti. Gözleri dolmuştu, eliyle sildi, dikiş dikmesine engel oluyordu gözyaşları.

"Hayır, insanı asıl üzen açlık değil," diye açıkladı. "İnsan zamanla alışıyor açlığa. Ben kızım için ağlıyorum. Makine öldürdü onu. Çok çalışıyordu, ama anlamıyorum. Öyle güçlü kuvvetliydi ki. Gençti de, daha kırk yaşındaydı. Otuz yıldır çalışıyordu üstelik. Küçücük bir kızdı işe başladığında, doğru; ama kocam ölmüştü. Kazan patlamıştı fabrikada. Elimizden ne gelirdi. O zaman on yaşındaydı, ama yaşına göre çok kuvvetli bir kızdı. Makine öldürdü onu. Evet öldürdü. Makine öldürdü onu. Atölyede ondan daha hızlı çalışan yoktu. Çok düşündüm bunu, çok, gece gündüz... Bu yüzden şimdi atölyeye adım atamam. Dikiş makineleri başımı döndürüyor ve sanki 'Öldürdüm onu! Öldürdüm onu!' diyor makine. Ve bütün gün bu sözü söylüyor. Hemen aklıma kızım geliyor, elim ayağım duruyor."

İhtiyarlamış gözleri yine nemlenmişti ve dikişine devam edebilmek için gözlerini yeniden silmek zorunda kaldı.

Piskopos'un merdivenleri zorlukla tırmanan ayak seslerini duydum, hemen koşup kapıyı açtım. Görülecek bir haldeydi! Sırtına yarım torba kömür yüklemiş, onun üstüne de bir kucak odun koymuş,

merdivenleri tırmanmaya çalışıyordu. Yüzü gözü kir içindeydi ve yorgunluktan terler, derecikler halinde süzülüyordu şakaklarından. Çuvalı sobanın yanında sırtından attı ve kaba dokunmuş bir mendille yüzünü kuruladı. Gözlerime inanamıyordum. Piskopos'un bir kömürcü gibi eli yüzü kapkaraydı. Bir işçinin giyeceği cinsten ucuz bir gömlek vardı sırtında (en üstteki düğmesi kopmuştu) ve eski püskü bir işçi tulumu. Bu görünüşte en gülünç olanıysa paçaları dökülmüş, topuklarına düşen ve kalçasının üstünde bir meşin kemerle tutturulmuş pantolonuydu.

Piskopos üşümüyordu ama yaşlı kadının zavallı şişkin elleri soğuktan tutmuyordu. Piskopos sobayı yaktı, ben de patatesleri soyup kaynattım, sonra bıraktık kadını, çıktık. Zamanla bu kadın gibi ve daha beter durumda birçok insan olduğunu, çevremdeki evlerin korkunç derinliklerinde bu insanlardan yüzlercesinin yaşadığını öğrendim.

Eve döndüğümüzde Ernest'i, geciktiğim için beni merakla bekler bulduk. Buluşmalarının ilk heyecanı geçtikten sonra Piskopos sandalyenin arkalığına yaslandı, tulumlu bacaklarını uzattı, derin ve rahat bir soluk aldı. Ortadan kaybolduğundan beri eski dostlarından ilk kez bizi görüyordu ve aradan geçen haftalar süresince epey yalnızlık çekmiş olmalıydı. Bize pek çok şey anlattı, ama en çok kutsal efendisinin buyruklarını yerine getirirken duyduğu sevinçten söz etti.

"Şimdi gerçekten," dedi, "onun kuzularını besliyorum. Ve büyük bir ders aldım. İnsanın midesi boş olduğunda ruhunun düzelmesine olanak bulunmadığını anladım artık. Kuzular ekmek, yağ, patates ve etle

beslenmek ister; ancak bundan sonra ruhları acıkacak ve o ruhlara süzülmüş, değerli bilgiler verilecek."

Pişirdiğim yemeği büyük bir iştahla yedi. Eski evimizde onu hiç böyle iştahlı görmemiştim. Bunu kendisine söylediğimizde, hayatı boyunca şimdi olduğu kadar sağlıklı olmadığını söyledi.

"Şimdi her yere yürüyerek gidiyorum," dedi ve birden sanki bağışlanmaz bir suçmuş gibi konforlu arabalarda yolculuk yaptığı zamanları hatırlayınca yüzü kızardı.

"Bu yüzden sağlığım daha iyi," diye ekledi hemen. "Ve çok mutluyum gerçekten, tam anlamıyla mutluyum. Sonunda takdis edilmiş bir ruh haline geldim."

Ama yine de yüzünde sürekli bir hüzün okunuyordu, çünkü dünyanın bütün acılarını yüreğinde hissetmeye başlamıştı. Hayatı bütün çıplaklığıyla görüyordu ve bu gördüğü, kitaplığını dolduran kitaplardan öğrendiği hayata hiç benzemiyordu.

"Ve bütün bu olup bitenlerin tek sorumlusu sizsiniz, genç adam," dedi Ernest'e doğrudan doğruya.

Ernest utandı, ne diyeceğini bilemedi.

"Ben... Ben sizi uyarmıştım," diye kekeledi.

"Hayır yanlış anlamayın," diye cevapladı Piskopos. "Sizi suçlamıyorum, size minnettarım. Bana yolumu gösterdiğiniz için size teşekkür etmeliyim. Hayata dair kurumlardan çıkarıp bizzat hayatın kendisine giden yolu gösterdiniz. Beni gerçeklerden uzaklaştıran peçeyi kaldırdınız. Karanlık dünyama ışık tuttunuz, ben de ışığı görebiliyorum şimdi. Ve çok mutluyum, yalnız..." Sözünün burasında bir ikileme düştü, gözlerini korku bürüdü. "Yalnız engeller

çıkıyor önüme. Kimseye bir kötülüğüm dokunmuyor ki. Beni neden rahat bırakmıyorlar? Ama önemli olan bu değil, bu takibin korkunçluğu. İsterlerse kamçılayarak derimi yüzsünler, ateşte yaksınlar, baş aşağı çarmıha gersinler, razıyım. Ama o akıl hastanesini düşündükçe kanım donuyor. Düşünsenize bir! Ben, benim gibi bir adam, akıl hastanesinde! İnsanı isyan ettirir bu. Sanatoryumda öyle şeyler gördüm ki... Hastalar dehşet içinde. Düşündükçe kan beynime sıçrıyor. Hayatımın geri kalanını ulumalarla, vahşet içinde hapsedilmiş olarak tamamlamak istemem. Hayır! Hayır! Buna dayanamam!"

Acınacak bir haldeydi. Kâbusu gözünün önünde canlandırınca elleri titremeye, vücudu ürpererek kasılmaya başlamıştı. Ama bir anda kendini topladı.

"Özür dilerim," dedi. "Sinirlerim çok zayıfladı, ondan böyle oluyor. Ama Tanrım nereyi kısmet etmişse orada olsun sonum. Ben kim oluyorum da yakınıyorum ki yazgımdan?"

Ona bakarken içimden, "Büyük Piskopos! Hey kahraman! Tanrı'nın kahramanı!" diye avazım çıktığınca bağırmak geçiyordu.

Akşam boyunca yaptıkları hakkında durmadan bilgi verdi bize.

"Evimi, daha doğrusu evlerimi sattım. Neyim var neyim yok hepsini sattım. Bu işi gizli yapmak zorunda olduğumu biliyordum, yoksa varımı yoğumu alacaklardı. Bu da benim için korkunç bir şey olurdu. İki ya da üç yüz bin dolarla ne kadar çok patates, ekmek, et, kömür ya da odun alınabileceğini hesaplayarak bazen sevinçten uçuyorum." Ernest'e döndü. "Haklıymışsınız

genç adam. Emeğe gerçekten değerinin çok altında para ödeniyormuş. Ömür boyu ikiyüzlü insanlara kuru kuruya nasihat etmekten başka hiçbir emek harcamadım. Sözlerimin bir işe yaradığını, Tanrı'ya yardımcı olduğumu sanıyordum üstelik. Hiçbir iş yapmıyor ve bunun karşılığında yarım milyon dolar alıyordum. Bununla ne kadar erzak alınabileceğini öğrenene kadar bu paranın gerçek değerini anlayamamıştım. Sonra bir şey daha anladım. Bunca patates, ekmek, tereyağ, bunca et benim ve ben bunları elde etmek için hiç çalışmamışım. Nereden geliyor bunlar? Başka birisi çalışıp, bunları üretti ve ben onu soydum. İşte bunu anlayınca, kalktım yoksulların arasına geldim, soyulmuş insanları ve soyuldukları için aç ve perişan olan insanları buldum."

Esas hikâyesine dönmesini istedik.

"Parayı ne mi yaptım? Onu değişik bankalara ayrı ayrı isimlerle yatırdım. Artık paramı elimden alamazlar, çünkü bu oyunumu fark etmeleri olanaksız. Bu parayla o kadar çok yiyecek alınıyor ki! Eskiden paranın ne işe yaradığının bile farkında değildim."

"Bir kısmını propaganda için kullanabilseydik," dedi Ernest, "çok iyi olurdu."

"Öyle mi dersiniz? Ben siyasete inanmıyorum pek. Daha doğrusu, korkarım siyasetten hiç anlamıyorum."

Ernest böyle konularda çok hassastı. Önerisini tekrarlamadı. Oysa Sosyalist Parti parasızlık içindeydi.

"Kirası ucuz evlerde yaşıyorum," diye devam etti Piskopos. "Ama yakalanırım korkusuyla aynı yerde uzun zaman kalmıyorum. Ayrıca kentin değişik mahallelerinde iki oda daha tuttum; evet, biliyorum bu gereksiz bir harcama, ama koşullar bunu gerektiriyor.

Üstelik yemeğimi evde yaparak ve sadece arada bir üçüncü sınıf lokantalara giderek harcamalarımı en aza indirmeye çalışıyorum. Bu arada yeni bir şey keşfettim. Tamale* akşam hava soğuduğunda insana çok iyi geliyor. Yalnız biraz pahalı. Sonra on sente üç kap yemek veren bir yer buldum. Diğerleri kadar iyi değil, ama insanın içini ısıtıyor.

"Böylece dünyada yapacağım işi buldum. Bunu size borçluyum genç adam. Tanrı'nın işini yapıyorum." Bana baktı Piskopos ve gözleri parladı. "Tanrı'nın kuzularını beslerken yakaladınız beni. Elbette bu sırrı ikiniz de saklayacaksınız."

Bunları kayıtsız bir tavırla söylüyordu, ama sözlerinin ardında gerçek bir korkunun varlığı belli oluyordu. Ayrılırken bizi tekrar görmeye geleceğine söz verdi. Ama bir hafta sonra gazetelerde zavallı Piskopos'un başına gelen felaketi okuduk. Morehouse, Napa Akıl Hastanesine kapatılmıştı ve az da olsa kurtulma umudu vardı. Boş yere onu görmeye çalıştık. Yeniden muayene edilmesi ya da bir araştırma yapılması için harcadığımız bütün çabalar boşa çıktı. Sağlığından bütünüyle umutsuz olmadıklarını belirten baştan savma sözlerden başka bir şey öğrenemedik.

"İsa zengin insanlara varını yoğunu satmalarını buyurmuştu," diyordu Ernest üzülerek. "Piskopos bu buyruğa uydu ve akıl hastanesine kapatıldı. İsa'dan bu yana çok şey değişti. Varını yoğunu yoksula veren zengine deli gözüyle bakıyorlar şimdi. Sorgu sual yok. Söz toplumundur."

---

* Bir Meksika yemeği. O günlerin edebiyatında adına sık sık rastlanıyor. Çok baharatlı olduğu söylenir. Ama bu yemeğin tarifi günümüze kadar gelmemiştir.

XIII
Genel Grev

1912 yılı sonbaharında yapılan ve sosyalistlerin zaferiyle sonuçlanan seçimlerde Ernest milletvekili seçildi. Sosyalistlerin oylarının kabarık olmasında, en büyük etkenlerden biri, Hearst'ün* yok olmasıydı. Plütokrasiye göre bu hiç de güç olmadı. Çeşitli gazetelerini çıkarmak, Hearst'e yılda on sekiz milyon dolara mal oluyordu ve bu miktarı, hatta daha da fazlasını orta sınıftan ilan bedeli olarak geri alıyordu. Yeni mali gücünün kaynağını, bütünüyle orta sınıfın sırtına yüklemişti. Tröstler ilan vermiyordu.† Hearst'ü

---

* William Randolph Hearst: Ülkenin en etkili gazete sahibi haline gelen California'lı genç bir milyoner. Gazeteleri bütün büyük kentlerde basılır ve yok olmakta olan orta sınıfla proletaryaya seslenirdi. Öyle büyük sayıda taraftar kitlesi yaratmıştı ki, eski Demokrat Parti'nin boş kabuğunu sahiplenmeyi başardı. İstisnai bir görüş taşıyor ve kısır bir sosyalizmle biçimsiz bir küçük burjuva kapitalizmini öğütlüyordu. Yağla suyun karışımı gibi bir şeydi bu ve başarılı olma şansı yoktu. Ama yine de kısa bir süre plütokratlar için ciddi endişe kaynağı olmuştu.

† O paldır küldür yaşanan dönemde ilan ücretleri şaşılacak de-

yok etmek için ilanlarını kesmek yeterli olmuştu.

Orta sınıfın tamamı ortadan kalkmamıştı. Sağlam iskeleti duruyordu daha; ama gücü kuvveti yoktu. Hayatını devam ettirebilen küçük imalatçılar ve küçük işadamları tamamen plütokrasinin merhametine kalmış bir durumda yaşıyorlardı. Bunların kendilerine ait ekonomik ya da siyasal güçleri yoktu. Plütokrasinin emrini alır almaz Hearst'ün gazetelerine verdikleri ilanı hemen kestiler.

Hearst yiğitçe savaştı, kahramanca mücadelesini sürdürdü. Her ay bir buçuk milyon dolar zararı cebinden ödeyerek, gazetelerini çıkarmaya devam etti. İlanları parasız yayımlamayı sürdürdü. Plütokrasinin yeni bir buyruğuyla küçük işadamlarıyla küçük imalatçılar Hearst'ün gazetelerine mektuplar yağdırarak bedavadan bile olsa eski ilanlarını basmamasını istediler. Ama o direnerek inatla sürdürdü ilanları yayımlamayı. Adli yetkililerden birçok uyarı aldı, ama onlara boyun eğmediği için mahkemeye saygısızlık diye bir suç uydurulup altı ay hapis cezasına mahkûm edildi. Bunun ardından tazminat davaları başladı. Hiç şansı yoktu. Plütokrasi onu ölüme mahkûm etmişti ve bu kararını uygulamak için mahkemeleri de elinde tutuyordu. Hearst'ün yıkılmasıyla onun daha dün elde ettiği Demokrat Parti de yok oldu.

Hearst'ün ve Demokrat Partinin yok olmasıyla bu partinin üyeleri için yapılacak iki şey vardı: Birisi Sosyalist Partiye geçmek, diğeri de Cumhuriyetçi

---

recede yüksekti. Yalnızca küçük kapitalistler rekabet ettiği için sadece onlar ilan verirlerdi. Tröstün olduğu yerde rekabete yer yoktu, yani tröstlerin reklam yapmasına gerek de yoktu zaten.

Partiye oy vermek. Hearst'ün sözümona sosyalist olan propagandasının meyvelerini böylece biz toplamış olduk ve parti taraftarlarının büyük çoğunluğu bizim saflarımıza katılmayı yeğledi.

Aslında, malları mülkleri ellerinden alınmış olan çiftçiler de bizim oyların kabarmasında rol oynayabilirlerdi, ne var ki bunlar o sırada kısa ömürlü ve anlamsız kalan Grange Partisini kurmuşlardı. Ernest ve diğer sosyalist liderler çiftçilerle bir araya gelmek için umutsuzca çırpındılar, ama sosyalist basının ve yayınevlerinin yok edilmiş oluşu ellerini kollarını bağlıyordu; bu sırada ağızdan ağza yapılan propaganda yeterince gelişmiş değildi. İşte Bay Calvin gibi, eskiden köylü olup mallarını kaybetmiş politikacılar, köylülere yanaştılar ve onların siyasi gücünü yeni bir propaganda için boş yere harcadılar.

"Zavallı çiftçiler," diye asabiyetle gülmüştü Ernest bir defasında. "Tröstler onları avucunun içine aldı."

Durum çiftçiler için gerçekten dediği gibiydi. Tam bir uyum içinde baş başa veren yedi büyük tröst, devasa artı değerlerini birleştirerek bir çiftlik tröstü kurmuştu. Taşıma ücretlerini düzenleyen demiryolları, fiyatları düzenleyen borsa zaten uzun süredir çiftçileri sömürmekteydi ve adamlar gırtlaklarına kadar borç içindeydiler. Öte yandan bankerler ve tröstler de çiftçilere büyük miktarlarda borçlar vermişlerdi. Çiftçiler ağa yakalanmıştı artık. Sadece ağı sudan çekip çıkarmak kalmıştı ve bu işi de yeni kurulan çiftlik tröstü üstlendi.

1912 yılının zor günleri, tarım ürünleri pazarlarına korkunç bir darbe indirmişti. Fiyatlar planlı bir biçimde düşürülüyor ve işler çiftçilerin iflasına kadar götürü-

lüyordu. Bu arada demiryolları da taşıma ücretlerine, çiftçilerin belini kırmak için görülmemiş ölçüde zam yapmıştı. Böylelikle köylüler eski borçlarını ödeyemeyecek durumdayken yepyeni borçların altına giriyorlardı. Derken ipotekler ve hisse senedi satışları başladı. Çiftçiler düpedüz çiftlik tröstüne teslim olup topraklarını bırakıyorlardı. Yapacakları başka bir şey yoktu. Kendi topraklarında, tröst hesabına kâhya, işçibaşı ya da sıradan ırgat olarak çalışmaya başladılar. Ücret karşılığında çalışıyorlardı. Şimdi köle haline gelmişlerdi; kısacası hayatlarını sürdürmeye yetecek kadar ücretle çalışan serfler olmuşlardı. Sahiplerini terk edemezlerdi, çünkü orada da sahipleri plütokrasiyi meydana getiriyordu. Şehirlere de gidemezlerdi, çünkü oralar da tröstün kontrolü altındaydı. Tek bir alternatifleri vardı: Topraklarını bırakıp serseri olmak, yani açlıktan kırılıp gitmek. Bu yeni hayatlarında da analarından emdikleri burunlarından getirildi. Serseriliğe karşı ağır yasalar çıkarılmış ve acımasızca uygulanmaya başlanmıştı.

Elbette, bu arada özel durumları sayesinde mallarını elinden çıkarmayan tek tük çiftçi, hatta tarım birlikleri kalmıştı. Ama bunların sayısı çok azdı, sayılmaya değmezdi ve elbette ki ertesi yıl bunlar da tröstlerin egemenliği altına sokuldular.*

* Roma köylüleri, Amerikan çiftçiler ve küçük kapitalistlerinden çok daha yavaş bir hızla yok edilmişlerdi. Ama yirminci yüzyılda hız vardı, kadim Roma'daysa bu hız neredeyse hiç yoktu. Topraklarına çılgınca bağlı olan çiftçiler gerektiğinde canavar kesilebileceklerini göstermek istemişler, her türlü pazar alışverişini durdurarak mallarının elinden alınmasını engellemeye çalışmışlardı. Hiçbir şey satmıyor, hiçbir şey satın almıyorlardı. Aralarında ilkel bir takas sistemi kurmuşlardı. Sıkıntıları ve güçlükleri çok büyüktü, ama dayandılar. Bu sonunda, tarihin

1912 sonbaharında, Ernest'in dışındaki bütün sosyalist liderler, kapitalizmin sonunun geldiğine karar vermişlerdi. Zor günler yaşanıyordu; sonsuz bir işsizler ordusu giderek büyüyor, orta sınıf ve çiftçiler ortadan kalkıyor, bütün işçi sendikaları birbiri ardına yenilgilere uğruyor ve sosyalistler de plütokrasinin sonu geldi diye avunup, plütokrasiye meydan okuyorlardı.

Düşmanımızın gücünü ne kadar da küçümsüyormuşuz meğer! Hemen her yerde sosyalistler durumun sağlıklı bir değerlendirmesini yaptıktan sonra, gelecek seçimlerde sandıktan büyük bir çoğunlukla çıkacaklarını bağırıyorlar ve böylece zayıflıklarını, bilmedikleri zayıflıklarını açıklamış oluyorlardı. Plütokrasi bu meydan okumayı kabul etti. Düşünüp taşınarak bize öyle sert bir şamar attı ki gücümüzü parçalayarak bizi yenilgiye uğrattı. Gizli ajanlarını halkın arasına sokarak sosyalizmin tanrıtanımaz ve inançsız bir görüş olduğu düşüncesini yaydı. Başta Katolik Kilisesi olmak üzere bütün kiliseleri öne sürüp bir kısım emekçi oyunun bizden kopmasını sağladı. Yine gizli ajanları aracılığıyla yok olan bir partiyi, Grange Partisini güçlendirerek, kentlerde ve bütünüyle kaybolmakta olan orta sınıf arasında bu partiye oy sağladı.

Bununla birlikte sosyalistler seçimi kazandı. Ama sonuçta, yasama organlarında çoğunluğu almak ve belli başlı güçleri ele geçirmek yerine kendimizi azın-

---

sayılı hareketlerinden biri haline bile geldi. Bunların yenilmeleri kendilerine özgü, mantıklı ve basit olmuştur. Hükümeti denetimleri altında tutan plütokrasi onların vergilerini artırdı. Bu en zayıf noktalarıydı. Ne alım ne de satım yaptıkları için paraları yoktu ve sonunda vergilerini ödemek için topraklarını satmak zorunda kaldılar.

lıkta bulduk. Adaylarımızın elli tanesi meclise girebilmişti, ama 1913 baharında koltuklarında yerlerini aldıkları zaman hiçbir yetkiye sahip olmadıklarını fark ettiler. Bununla birlikte Grange Partisinden daha şanslıydılar. Çünkü Grange Partisi bir düzine kadar eyalet valiliğini almıştı, ama bunlar da bahar geldiğinde koltuklarına oturamadılar. Çünkü eski valiler emekliye ayrılmayı reddetmişlerdi ve yasama organları Oligarşinin elindeydi, yani mahkemeye başvursalar da sonuç değişmeyecekti. Ama şimdi bu olayları bırakıp 1912 kışının fırtınalı günlerinden söz etmeliyim.

Ülkede yaşanan zor günler, tüketimin büyük ölçüde düşmesine yol açmıştı. İşsiz ve dolayısıyla parasız emekçilerin satın alma güçleri kalmamıştı. Bunun sonucu olarak plütokrasi her zamankinden çok daha fazla artı ürünle kalakaldı. Bunu yurtdışına satmak zorundaydı ve devasa girişimlerine para bulabilmek için yeni kaynaklar yaratması gerekiyordu. Bu artı ürünü dünya piyasasına satmak için gösterdiği cüretkâr gayret, Almanya'yla arasının açılmasına neden oldu. Ekonomik çatışmaların ardından genellikle silahlı çatışmalar gelir, bu sefer de öyle oldu. Büyük Alman imparatoru savaşa hazırlandı, Birleşik Devletler de aynısını yaptı.

Savaşın karanlık bulutları her yerde dolaşıyordu. Bir dünya felaketi yaratmak için gereken her şey hazırdı, çünkü dünyanın her yanında zor günler, emekçi ezilmeleri, yok olan orta sınıflar, işsiz orduları, dünya pazarındaki ekonomik çıkar çatışmaları ve sosyalist devrim söylentileri vardı.*

* Bu söylentiler uzun bir süredir devam ediyordu. Daha MS 1906'larda bir İngiliz olan Lord Avebury, Lordlar Kamara-

Oligarşi Almanya'yla savaşa girmek istedi. Savaşa girmek istemesinin birçok nedeni vardı. Savaş gibi korkunç bir kargaşa doğuracak olayların içinde, uluslararası haritaların yeniden düzenlenmesiyle, yeni anlaşmalara ve ittifaklarla çok şey kazanacağını hesaplıyordu. Üstelik bu düşmanlık döneminde ulusal ürün fazlalığının büyük bölümünü tüketmek, bütün ülkeleri tehdit eden işsizler ordusunu sayı bakımından düşürüp Oligarşiyi rahatlatmak ve büyük tasarılarını olgunlaştırıp gerçekleştirmek olanağı doğuyordu. Böyle bir savaş, Oligarşinin dünya pazarına hâkim olmasına yarayacaktı. Ayrıca böyle bir savaş sonradan da işlerine yarayacak bir ordu yaratacaktı. Yine ayrıca,

---

sı'nda şunları söylemişti: "Avrupa'daki huzursuzluk, sosyalizmin yayılması ve anarşizmin uğursuz yükselişi hükümetlere ve yönetici sınıflara Avrupa'daki işçi sınıfının durumunun artık dayanılmaz hale geldiğine dair bir uyarıdır. Ve eğer bir devrim önlenmek isteniyorsa işçilerin ücretlerinin artırılması, çalışma saatlerinin kısaltılması ve ihtiyaç maddelerinin fiyatlarının düşürülmesi yolunda bazı gerekli adımlar atılmalıdır." Lord Avebury'nin konuşmasını yorumlayan, borsa oyuncularının gazetesi *The Wall Street Journal* şöyle yazıyordu: "Bu sözler bir aristokrat ve bütün Avrupa'nın en muhafazakâr gövdesinin bir üyesi tarafından söylenmiştir. Bu sözlerin bu kadar önemli oluşunun nedeni de budur. Bu sözler birçok kitapta bulunabilecek politik ekonomiden çok daha fazlasını içermekte. Bu sözlerde bir uyarı havası var. Deniz ve kara ordusu komutanları, dikkatli olun!"

Aynı zamanda, Amerika'da *Harper's Weekly* dergisinde yazan Sydney Brooks şöyle diyordu: "Washington'da sosyalizmden söz edildiğini duyamazsınız. Neden duyasınız ki? Politikacılar bu ülkede burunlarının dibinde neler olup bittiğini görebilecek en son insanlardır. Şöyle bir kehanette kendimden çok emin bir kehanette bulunarak gelecek başkanlık seçimlerinde sosyalistlerin bir milyondan daha fazla oy alacağını söylediğimde benimle alay edeceklerdir."

halkın kafasındaki "Oligarşiye karşı Sosyalizm" anlayışının yerini "Almanya'ya karşı Amerika" alacaktı.

Sosyalistler olmasaydı, savaş bütün bunları gerçekten yapabilecekti de. Batılı sosyalist liderlerin gizli toplantısı bizim Pell Sokağındaki dört minik odamızda yapıldı. Bu toplantıda öncelikle sosyalistlerin alacağı tavır konuşuldu. Bu, savaşa ilk kez karşı çıkışımız değildi,* ama bu işi daha önce Birleşik Devletler'de hiç yapmamıştık. Dört gizli toplantıdan sonra ulusal örgütlerle haberleştik ve kısa süre sonra Uluslararası Büro'yla aramızda Atlantik üstünden şifreli telgraflar gidip gelmeye başladı.

Alman sosyalistleri bizimle birlikte hareket etmeye hazırdılar. Sayıları beş milyondan fazlaydı ve Alman ordusunun büyük bölümü bunlardan oluşuyordu, ayrıca işçi sendikalarıyla da yakın ilişkiler içindeydiler. İki ülkenin sosyalistleri savaşa karşı olduklarını ilan ettiler ve savaş olduğu takdirde genel greve gidecekleri tehdidinde bulundular. Bu arada, genel grev hazırlıklarına da başlandı. Dahası, bütün ülkelerdeki devrimci partiler, halka, bütün felaketlerde, kendi ülkelerinde ayaklanma ve devrim olsa bile, uluslararası barışın korunması gerektiğini yayıyorlardı.

---

* MS XX. yüzyılın en başlarında, sosyalistlerin uluslararası örgütü savaşa ilişkin uzun süreli politikalarını saptamışlardı. Doktrinleri özetle şöyleydi: "Bir ülkenin işçileri bir başka ülkenin işçileriyle kapitalist efendilerinin çıkarı için neden savaşsınlar?"
MS 21 Mayıs 1905'te Avusturya ile İtalya arasında savaş tehlikesi ortaya çıktığındaysa, İtalya, Avusturya ve Macaristan'ın sosyalistleri Trieste'de bir konferans toplayıp, eğer savaş ilan edilirse her iki ülkenin işçilerinin genel greve gideceği tehdidinde bulundular. Bu tehdit ertesi yıl "Fas Olayı" Fransa, Almanya ve İngiltere'yi savaşa sokmaya yaklaştığında tekrarlandı.

Genel grev, biz Amerikalı sosyalistlerin kazandığı tek büyük zaferdi. 4 Aralık'ta Amerikan elçisi Almanya başkentinden geri çekildi. Aynı gece bir Alman filosu Honolulu'ya saldırarak, üç Amerikan kruvazörünü ve bir gümrük botunu batırdı, kenti bombaladı. Ertesi gün hem Almanya hem de Birleşik Devletler savaş ilan ettiler ve bunun üstünden bir saat bile geçmeden her iki ülkenin sosyalistleri genel grevi başlattılar.

Tarihte ilk defa Alman savaş imparatoru, kendi imparatorluğunun devamını sağlayan insanlarla karşı karşıya geliyordu. Bu insanlar olmaksızın imparatorluğunu devam ettiremezdi. Şaşırtıcı olansa isyanlarının barışçıllığıydı. Kavga etmiyorlardı. Hiçbir şey yapmıyorlardı ve hiçbir şey yapmayarak diktatörlerinin ellerini kollarını bağlamışlardı. Diktatörler, savaş köpeklerini başkaldıran proletaryanın üstüne salmak için dört gözle fırsat kolluyorlardı. Ama böyle bir fırsat çıkmadı. Savaş köpeklerini salamadı. Ordusunu da savaşa gönderemedi, direnç gösterenleri durdurmak için bir şey yapamıyordu. İmparatorluğun tek bir tekerleği bile dönmüyordu. Ne trenler çalışıyor, ne telgraflar gidip geliyordu, çünkü bütün diğer emekçiler gibi tren işçileri ve telgrafçılar da greve katılmıştı.

Amerika'da da olaylar tıpkı Almanya'daki gibi gelişti. Örgütlü emek en azından dersini almıştı; yani kendi seçtikleri alanda yenik düşünce, burayı terk edip, sosyalistlerin siyaset arenasına geçmişlerdi: Çünkü genel grev siyasal bir grevdi. Ayrıca, örgütlü emek öylesine ağır bir darbe yemişti ki artık kaybedecek hiçbir şeyi yoktu. Çaresizlik içinde katıldılar ge-

nel greve. Aletlerini bir kenara atan milyonlarca insan işlerini bıraktılar. Bunların arasında özellikle makine işçileri, örgütlerinin darmadağın edilmesinden sonra kinle bilenmiş bakışlarıyla göze çarpıyorlardı; üstelik yanlarında destekçileri olan maden işçileriyle bir arada greve katılmışlardı.

Sıradan işçiler ve örgütlenmemiş emek bile işi bırakmıştı. Grev her şeyi öylesine bağlamıştı ki hiç kimse çalışamıyordu. Ayrıca kadınlar grevin en güçlü destekleyicisi olduklarını kanıtladılar. Savaşa karşı olduklarını belirttiler. Kocalarının savaşa gidip ölmesini istemiyorlardı. Bir süre sonra genel grev düşüncesi halka mal oldu ve olay karikatürlere bile konu oluşturdu. Bundan sonra salgın bir hastalık gibi her tarafa yayıldı. Çocuklar okullarda greve gidiyorlardı, ders yapmak için gelen öğretmenler sınıfları boş buluyorlardı. Genel grev, büyük bir ulusal piknik halini aldı. Emekçilerin böylesine bir dayanışma içinde olduğunu görmek, halkın hayal gücünü de etkiliyordu. Sonra hem bu muhteşem eğlence içinde cezalandırılma korkusu da yoktu. Herkesin suçlu olduğu yerde, kim, nasıl cezalandırılacaktı?

Birleşik Devletler'de hayat felce uğramıştı. Hiç kimse ne olduğunu bilmiyordu. Gazeteler çıkmıyor, mektuplar gidip gelmiyordu, sevkiyat durmuştu. Her topluluk, dünyayla arasında uçsuz bucaksız, balta girmemiş bir orman varmış gibi dünyadan kopmuş bir haldeydi. Hatta dünya bile yoktu şimdi. Bu tuhaf durum bir hafta sürdü.

Biz San Francisco'da, körfezin karşı kıyısında bulunan, Oakland'da ya da Berkeley'de bile ne olup bit-

tiğini bilmiyorduk. İnsanların üzerinde tuhaf, bunaltıcı bir etki yapıyordu bu durum. Sanki çok yüce ve kozmik bir şey ölmüş, bir doğaüstü güç yok olmuştu. Ülkenin nabzı atmaz olmuştu. Aslında ulus ölmüştü. Sokaklarda ne tramvayların ne kamyonların uğultusu, havada ne fabrika düdükleri, ne elektrik tellerinin cızırtısı, ne at arabaları ne de gazetecilerin sesleri duyuluyordu. Yalnızca, arada bir hayaletler gibi tek başlarına, kayar gibi giden ve etraftaki derin sessizliğin yürüyüşlerini bile kararsız hale getirdiği insanlara rastlanıyordu.

Bu sessiz hafta boyunca oligarşiye dersi verilmişti. O da dersini iyi çalıştı. Genel grev bir uyarıydı ve bu bir daha olmamalıydı. Oligarşi bunu önlemenin çaresine bakacaktı.

Haftanın sonunda, daha önceden kararlaştırıldığı gibi, Alman ve Amerikan telgrafçıları işlerinin başına döndüler. Onların aracılığıyla her iki ülkenin sosyalist liderleri yöneticilere ültimatom verdiler. Ya savaş durdurulacaktı ya da genel grev devam edecekti. Hemen anlaşma sağlandı. Savaş ilanları iptal edildi ve her iki ülkenin halkları yeniden işlerinin başına döndüler.

Barışın bu yolla sağlanması, Almanya ile Birleşik Devletler arasında bir ittifak meydana getirdi. Gerçekte bu anlaşma, Alman İmparatoru ile Amerikan Plütokrasisinin, ortak düşmanları olan ülkelerinin devrimci proletaryasına karşı bir ikili dayanışma sözleşmesiydi. Ama daha sonrasında Alman sosyalistleri ayaklanıp imparatoru iktidardan uzaklaştırdıklarında, Amerikan Plütokrasisi haince davranıp buna se-

yirci kaldı ve müttefikinin yardımına koşmadı. Zaten bu anlaşmaya imzasını koyarken, Oligarşi bir yandan da büyük rakibini dünya piyasasından silmenin yollarını arıyordu. İmparator saf dışı kalınca, Almanya'nın dışarı satacak artı ürünü de olmayacak ve sosyalist devletin gereği olarak Alman nüfusu ürettiğinin tümünü tüketecekti. Kuşkusuz ürünlerinden bazılarını kendi üretmediği mallarla değiştirecekti, ama bu tüketilmeyen bir üretim fazlası olmayacaktı.

Oligarşinin Alman İmparatoruna ihanetini öğrenince Ernest, "Oligarşinin kendini temize çıkarmak için bir gerekçe hazırlayacağına inanıyorum. Her zaman olduğu gibi en doğru biçimde hareket ettiğine kendini inandıracaktır," dedi.

Dediği de çıktı. Oligarşi kısa süre sonra ulusal üretim fazlamızı dışarı satmak için namussuz bir rakibi dünya piyasasından silerek Amerikan halkının çıkarlarını gözettiğini açıkladı.

"İşin saçma yanı," diyordu Ernest, "kendi çıkarlarımızı bu budalaların korumasını sağlayacak kadar çaresiz oluşumuz. Dışarıya daha çok mal satma olanağı yarattılar, bu da demektir ki biz daha az tüketmek zorundayız."

XIV
Sonun Başlangıcı

Daha Ocak 1913'te, Ernest olayların nasıl bir yol izleyeceğini anlamıştı, ama diğer lider arkadaşlarına kendi kafasında beliren Demir Ökçe görünümünü göstermeyi bir türlü başaramıyordu. Onlar kendilerine çok güveniyorlardı. Olaylar gereğinden büyük bir hızla son noktaya doğru ilerliyordu. Dünya iktisadi bir bunalımın batağındaydı. Dünya piyasasının görünen efendisi Amerikan Oligarşisi, ellerinde ne tüketebilecekleri ne de satabilecekleri üretim fazlaları olan yirmi kadar ülkeye kapılarını kapatmıştı. Bu ülkelerin yapacağı tek şey, düzenlerini radikal bir revizyondan geçirmekti. Artı ürün üretme yöntemlerini sürdüremezlerdi. Onlara göre kapitalist sistem, kendi içinden çöküyordu.

Bu ülkelerin düzen değiştirmesiyse, devrim biçimini aldı. Devir, kargaşa ve dehşet devriydi. Kurumlar ve hükümetler her yerde yıkılıp gidiyordu. İki ya da üç ülkenin dışında bir zamanların efendileri olan kapita-

listler varlıklarını korumak için korkunç bir mücadeleye girişmişlerdi. Ama militan işçi sınıfı hükümetleri onların elinden aldı. Sonunda Karl Marx'ın klasik tezi doğrulanıyordu: "Kapitalist özel mülkiyetin ölüm çanı çalıyor. Soyanlar, şimdi soyulacaklar." Bir yerde kapitalist hükümet yıkılır yıkılmaz yerini hemen halk hükümetleri alıyordu.

"Neden Birleşik Devletler geride kalıyor?" "Amerikan devrimcileri uyanın!" "Amerika'ya ne oluyor böyle?" Bu sözler, diğer ülkelerdeki zafere ulaşmış işçi kardeşlerimizden bize gelen mesajlardı. Ama biz onlara yetişemiyorduk. Oligarşi yolumuzu kesmiş; büyük bir canavara benzeyen devasa gövdesiyle yolumuza set çekmişti.

"Baharda yönetimi ele geçireceğiz," diye cevap veriyorduk. "O zaman göreceksiniz."

Bu cevabın arkasında aslında büyük sırrımız yatıyordu. Grange Partisini yanımıza çekmiştik; sonbaharda yapılan seçimlerde kazandıkları on iki eyaletin yönetimini baharda ele geçirecekler, bunun hemen ardından oralarda halk hükümetleri kurulacaktı. Bundan sonrası kolay olacaktı.

"Ama ya Grange'dakilerin bu yönetimleri ele geçirmeleri engellenirse?" diye soruyordu Ernest. Ama yoldaşları onun bu sözlerini karamsarlık olarak adlandırmayı seçtiler.

Oysa Ernest'in kafasını kurcalayan en önemli sorun, bu adamların eyaletlerde yönetimi ele geçirmelerinde karşılaşacakları engeller değildi. Asıl düşündüğü, büyük işçi sendikalarının bozulması ve yeni sosyal tabakaların doğması olasılığıydı.

"Ghent, oligarşiye bu yeni tabakanın nasıl oluşturulacağını öğretti," diyordu Ernest. "Onun *Bizim Hayırsever Feodalizmimiz** adlı kitabını başlarının ucundan ayırmadıklarına bahse girerim."

Altı işçi lideriyle yaptığı ateşli bir tartışmanın ardından Ernest'in bana dönüp sakin bir sesle, "Her şey bitti artık! Demir Ökçe kazandı. Sonumuz göründü," dediği o akşamı hiç unutmayacağım.

Evimizde yapılan bu küçük toplantı resmi değildi. Ama diğer arkadaşlarıyla görüş birliğine varan Ernest, işçi liderlerinden ilk genel grevde adamlarını harekete geçirme güvencesi istiyordu. Makine İşçileri Birliği Başkanı O'Connor altı lider arasında böyle bir garanti vermemeye çalışanların başında geliyordu.

"Sizin o modası geçmiş kısmi grev ya da boykot yönteminizin başarısızlığa uğradığını gördünüz," diye üsteledi Ernest.

O'Connor ve diğerleri başlarını sallayarak onayladılar.

"Ama bir genel grevle neler yapılabileceğini gördünüz," diye devam etti Ernest. "Almanya ile yapılacak savaşı durdurduk. Emeğin gücü ve dayanışması böylesine iyi bir sonuç vermemişti daha önce. Dünyayı emekçiler yönetebilir ve yönetmelidir de. Eğer bizimle birlikte

---

* *Our Benevolent Feudalism* MS 1902 yılında W. J. Ghent tarafından yayımlanan bir kitabın adıdır. Oligarşi düşüncesini büyük kapitalistlerin kafasına Ghent'in soktuğunda her zaman ısrar edilmiştir. Bu inanç, Demir Ökçe'nin üç yüz yıllık edebiyatına, hatta İnsanların Kardeşliği çağının ilk yüzyılının edebiyatına hâkim olmuştur. Bugün daha akıllanmış bulunuyoruz, ama bugünkü bilgilerimizle bile Ghent'in bütün tarih boyunca haksız yere suçlanmış bir masum olduğunu inkâr edemeyiz.

davranırsanız, kapitalizm krallığına bir son vereceğiz. Bu sizin tek umudunuz. Dahası bu işi ancak el ele vererek başarabileceğimizi de biliyorsunuz. Başka çıkar yol yok. Eski yöntemlerinizi uygularsanız yenilmeye mahkûmsunuz. Her şey bir yana, sırf mahkemeleri patronlar denetlediği için yenilmeye mahkûmsunuz."*

"Çok acele ediyorsunuz," diye cevap verdi O'Connor. "Siz bütün çözüm yollarını bilmiyorsunuz. Bir başka çıkış yolu daha var. Biz neyle karşı karşıya olduğumuzu biliyoruz. Grevlerden bıktık usandık. Zaten bizi yıpratarak yenilgiye uğrattılar. Ama adamlarımızı bir defa daha sokağa dökmemize hiç gerek kalmayacak sanırım."

"Peki nedir çıkış yolunuz?" diye duygusuzca sordu Ernest.

---

* Mahkemelerin işçilere karşı verdiği kararlara aşağıdaki örnekleri gösterebiliriz. Kömür madeni bölgeleri çocukları çalıştırmakla nam salmıştı. MS 1905 yılında işçiler, çocuğun işe alınmasından önce, anne babasının izninden ayrı olarak, çocuğun yaşının ve belli bir eğitim geçirdiğinin belgeleriyle saptanması gerektiğine dair bir yasayı kabul ettirmeyi başarmışlardı. Ancak Luzerne Mahkemesi, yasanın anayasaya aykırı olduğunu ve bu yasanın aynı sınıfın insanları arasında, yani on dört yaşından büyük ve küçük çocuklar arasında bir ayrım oluşturarak On Dördüncü Madde'yi ihlal ettiğini öne sürdü. Eyalet mahkemesi, bu iddiayı yerinde buldu. New York Mahkemesi, MS 1905 yılında, kadınlarla çocukların akşam saat dokuzdan sonra fabrikalarda çalışmasını yasaklayan yasayı anayasaya aykırı buldu ve bu karara gerekçe olarak böyle bir yasanın bir sınıf yasası olduğunu öne sürdü. Yine o zamanın fırıncıları çok fazla çalışıyordu. New York Eyaleti Yasama Meclisi, fırıncıların çalışma saatlerini günde on saatle sınırladı. MS 1906'da Birleşik Devletler Yüksek Mahkemesi, bu yasanın da anayasaya aykırı olduğunu açıkladı. Kararın bir yerinde şöyle deniyordu: "Fırıncıların çalışma saatlerini kısıtlayarak, insanların özgürlüğüne ve özgürce sözleşme yapma hakkına müdahale etmek için hiçbir neden yoktur."

O'Connor güldü ve başını hayır anlamında salladı. "Size ancak şu kadarını söyleyebilirim. Biz 'uykuda' değiliz. Ve şimdi düş görüyor da değiliz."

"Umarım, korkulacak ya da utanç duyulacak bir şey yoktur," diye meydan okudu Ernest.

"Biz işimizi herkesten iyi biliriz sanıyorum," diye cevap verdi O'Connor.

"Saklamaya çalıştığınıza göre, karanlık işler peşindesiniz," dedi Ernest büyüyen bir öfkeyle.

"Biz bu işlerin bedelini terimiz ve kanımızla ödedik, başımıza geleni çekmeye hazırız," diye cevap verdi O'Connor. "İğneyi kendine, çuvaldızı başkasına batır demişler."

"Eğer çıkış yolunuzu bana söylemekten korkuyorsanız, ben size söyleyeyim," dedi büsbütün öfkelenen Ernest. Kan beynine sıçramıştı. "Yağmalanan malları kırışacaksınız siz. Düşmanla anlaştınız, evet yaptığınız bu. Emekçilerin davasını sattınız, bütün emeğin davasını sattınız. Ve şimdi de bir korkak gibi savaş meydanından kaçıyorsunuz."

"Size hiç cevap vermeyeceğim," dedi O'Connor soğuk bir sesle. "Yalnız sanırım nasıl davranmamız gerektiğini sizden daha iyi bildiğimizi söylemeliyim."

"Diğer emekçilerin ne olacağı sizi hiç ilgilendirmiyor değil mi? Dayanışmayı parçaladınız."

"Söyleyecek bir sözüm yok," diye cevap verdi O'Connor. "Bununla birlikte şunu söyleyeyim, ben Makine İşçileri Birliği Başkanı'yım ve temsil ettiğim insanların çıkarını korumak benim görevimdir. Hepsi bu kadar."

İşçi liderlerinin gitmesinden sonra, fırtına öncesi

sakinliğini andırır bir havada Ernest bundan sonra olayların nasıl gelişme gösterebileceğini bana anlatmaya başladı.

"Sosyalistler, sanayi alanında yenilen emeğin, örgütlenerek siyaset alanına geçecekleri günü hayal edip durdular," dedi. "İşte, Demir Ökçe, işçi sendikalarını sanayi alanında yendi ve onları siyasal alana sürdü: Üstelik bu da bizim için sevinçle değil, büyük üzüntüyle karşılanacak biçimde gerçekleşti. Demir Ökçe dersini aldı. Ona genel grevde gücümüzü gösterdik. Onlar da başka bir genel grev yapılmaması için gerekli adımları attı."

"Ama nasıl engelleyebilir böyle bir girişimi?" diye sordum.

"Gayet basit. Büyük sendikaları satın alarak. Paraları ceplerine atacak olan sendikalar bir genel grevde bizim yanımızda yer almayacaklar. Bir başka deyişle, genel grev olmayacak."

"Ama Demir Ökçe böylesine pahalı bir programı sonsuza dek uygulayamaz ya," diye karşı çıktım.

"Bütün sendikaları satın almadı tatlım. Buna gerek de yok. Bak nasıl olacağını söyleyeyim. Demiryolu işçileri, demir çelik işçileri, teknisyenler ve makine işçileri sendikaları ücretleri artırıp çalışma saatlerini indirecekler. Bu sendikalar üyelerine giderek daha iyi çalışma koşulları sağlayacak, ki bu sendikaların üyesi olmak sanki cennette yer kapatmak gibi bir şey haline gelecek."

"Ben yine pek bir şey anlamadım," diye karşı çıktım. "Diğer sendikalar ne olacak? Bu dediğin işkolları dışında da bir yığın sendika var."

"Diğer sendikalar giderek zayıflayacak ve tek tek yok olacaklar. Çünkü bizim makine uygarlığımızın temel ihtiyaçları demiryolu işçileri, makine işçileri ve teknisyenler, demir çelik işçileri tarafından görülür. Bunların bağlılığını sağlayan Demir Ökçe, tüm diğer emekçilere elinin tersini gösterecektir. Sanayi mekanizmasının bel kemiğini demir, çelik, kömür, makine sanayisi ve nakliye işleri oluşturur."

"Ama kömür?" diye sordum. "Yaklaşık bir milyon maden işçisi var."

"Onlar vasıfsız işçi sayılıyor. Onlar hesaba katılmayacak. Onların ücretleri azalırken, çalışma saatleri artırılacak. Onlar da bizler gibi köleleşecek ve hepimizden çok daha kötü hayat şartları içinde yaşayacaklar. Köylüler, topraklarını ellerinden alan tröstlerin hesabına nasıl çalışıyorlarsa, onlar da öyle çalışmaya zorlanacak. Bu dalaverenin dışında kalan tüm sendikaların başına aynı şey gelecek. Onların yakın bir gelecekte sarsılıp ve dağılmaya başladığını sen de göreceksin. Üyeleri açlığın ve ulusal yasaların zoruyla işe koşulacaklar.

"Farley* ve onun grev kırıcılarına ne olacak biliyor musun? Söyleyeyim: Grev kırıcılık meslek olmaktan çıkacak. Çünkü artık grev olmayacak.Grevlerin yerini köle ayaklanmaları alacak. Farley ve çetesi de köle sürücüleri olacaklar. Buna bu adı vermeyecekler elbette; ülkenin yasalarını uyguladıkları ve emekçileri

* James Farley: Dönemin en ünlü grev kırıcısı. Ahlaktan çok cesarete sahip bir adamdı ve inkâr edilemez bir yeteneği vardı. Demir Ökçe'nin yönetimi altında yükseldi ve sonunda oligarşi sınıfına katıldı. 1932 yılında, kocası otuz yıl önce Farley'in grev kırıcıları tarafından öldürülen Sarah Jenkins tarafından öldürüldü.

çalışmaya zorladıkları söylenecek. Bu büyük sendikaların ihaneti, mücadeleyi uzatmaktan başka hiçbir işe yaramayacak. Artık devrimin ne zaman ve nerede gerçekleşeceğini Tanrı bilir."

"Ama Oligarşiyle büyük sendikaların bu korkunç işbirliği karşısında bir gün gelip de bunlara karşı devrimin zafere ulaşacağını ileri sürmek hayal olmaz mı?" diye sordum. "Bu işbirliği sonsuza dek sürebilir."

Başını hayır anlamında iki yana salladı Ernest. "Bizim görüşümüze göre, sınıflar ve kastlar üzerine kurulmuş bütün sistemler, içlerinde kendi çöküşlerinin tohumlarını da saklarlar. Bir sistem sınıfların üzerine kurulmuşsa, kastların oluşmasını engellemek mümkün müdür? Demir Ökçe'nin gücü bu kastların oluşmasını önleyemeyecek ve sonunda kastlar Demir Ökçe'yi yok edecek. Oligarşinin yöneticileri daha şimdiden kendi aralarında kastlar geliştirdiler; ama bir de sarı sendikaların kast geliştirmesini bekle. Demir Ökçe bunu önlemek için tüm gücünü kullanacak, ama başarısız olacaktır.

"Sarı sendikalar Amerikan işçilerinin kaymak tabakasını ellerinde bulundurmakta. Bunlar güçlü kuvvetli ve yetenekli insanlar. Ama bu işçiler, bu sendikalara bir yer kapma rekabeti içinde girmişler. Birleşik Devletler'deki her işçi, üyelerine daha geniş haklar getiren bu sarı sendikalara girmek için sıraya girecekler. Oligarşi de onların bu hevesini ve bunun getireceği rekabeti destekleyecektir. Olaylar bu şekilde gelişmeseydi aslında devrimci olacak bu adamlar kazanılacak ve onların güçleri Oligarşiyi beslemekte kullanılacak.

"Öte yandan, emek kastları, yani sarı sendika üye-

leri, kendi örgütlerini kapalı kuruluşlar haline getirmeye çalışacak ve bunda başarılı da olacaklardır. Emekçi kastlarında üyelik babadan oğula geçen bir şey haline gelecek. Oğullar babalarını izleyecek ve o sonsuz güç kaynağından, yani halktan bu kapalı kuruluşlara güç akımı olmayacak. Bu da işçi kastlarının zayıflamasına ve sonunda çökmesine yol açacak. Aynı zamanda, bir kurum olarak, geçici bir süreliğine güçlü olacak bu kastlar. Bunlar, eski Roma saray muhafızları gibi olacak ve kimi zaman biri, kimi zaman diğeri iktidarı eline alacak. Bu arada kaçınılmaz kast zayıflaması sürecek ve en sonunda sıradan halk gerçek yerini alacaktır."

Ernest'in toplumsal evrimin yavaş ilerleyen sürecini böyle karamsar bir tavırla yorumlamasında büyük sendikaların sarılaşmasının verdiği bunalımın etkisi vardı. Bu görüşüne hiç katılmadım, hatta şimdi bile bu satırları yazarken ona hâlâ katılmıyorum; üstelik her zamankinden daha fazla karşıyım bu yorumuna. Çünkü artık Ernest yok, ama biz bütün oligarşiyi silip süpürecek bir devrimin eşiğindeyiz. Yine de burada Ernest'in kehanetine yer verdim, çünkü bu onun kehanetiydi. Bu inancı yine de onun bir dev gibi çarpışmasını engellemedi ve şimdi işaretini beklediğimiz ayaklanmaya büyük katkıda bulundu.*

"Ama," diye sormuştum ona o akşam, "Oligarşi varlığını sürdürürse, o zaman her geçen yıl onu daha çok zenginleştirecek üretim fazlası ne olacak?"

---

* Everhard'ın bu öngörüsü tuhaftır. Halbuki geçmiş olayların ışığı altında açıkça görüldüğü gibi, sarı sendikaların bozulduğunu, emekçi kastlarının yükselişini ve yavaş yavaş çürüyüşünü, büyük hükümet makinesini ele geçirmek için çürümekte olan oligarşiyle emekçi kastlarının savaşımını görmüştü.

"Üretim fazlasını şu ya da bu şekilde tüketmenin yolunu bulacaklardır," diye cevap verdi. "Oligarşi yöneticilerinin bir yol bulacağına emin olabilirsin. Muhteşem yollar yapılacak. Bilim ve özellikle sanat alanında büyük başarılar elde edilecek. Oligarşi yöneticileri halkı tamamen hegemonyası altına aldığında, bunlar için harcayacak zaman bulacaklar. Güzelliğe tapacaklar. Sanat âşığı olacaklar. Onların yönetimi ve cömert ödülleri altında sanatçılar kan ter içinde çalışacak. Bunun sonucunda da büyük sanat eserleri yaratılacak; düne kadar olduğu gibi orta sınıfın burjuva zevklerine yüz vermeyecekler. Büyük bir sanat olacak bu, söylüyorum sana; büyük kentler kurulacak, bu yeni kentlerin yanında eski kentler çok bayağı ve soluk kalacak. Ve bu kentlerde oligarşinin yöneticileride oturup güzelliğe tapacaklar.*

"Böylece emekçi çalıştıkça ortaya çıkan üretim fazlası sürekli harcanacak. Bu dev asa sanat eserlerinin ve büyük kentlerin kurulması milyonlarca sıradan işçiyi açlığa sürükleyecek. Çünkü böyle büyük kazançlar ancak büyük harcamalarla dengelenebilecek ve işçiler yine hayatlarını zar zor devam ettirebilecek. Oligarşi bin yıl, hatta on bin yıl boyunca yeni şeyler inşa etmeye devam edecek. Eski Mısırlıların ve Babillilerin düşleyemeyecekleri kadar büyük yapılar dikecek. Ve oligarşinin sonu gelince, bu büyük caddeler ve büyük kentler yine ayakta kalacak, emekçi kardeşliği yolları doldu-

* Everhard'ın öngörüsüne hayran olmamak mümkün değil. Ardis ve Asgard gibi harika kentler, daha oligarşinin kafasında doğmadan önce Everhard bu kentleri ve bunların yaratılmasının kaçınılmaz olduğunu görmüştü.

racak ve onların yaptığı evlerde emekçiler oturacak.*

"Oligarşi bunları yapmak zorunda, çünkü başka türlü davranamaz. Tıpkı Eski Mısır'da egemen sınıfların halktan çaldıkları üretim fazlalıklarıyla tapınaklar, piramitler yapmaları gibi, Oligarşi mensupları da üretim fazlasını büyük yapımlar aracılığıyla tüketmek yoluna gidecektir. Oligarşinin egemenliği altında bir din adamları kastı değil, ama bir sanatçı kastı ortaya çıkacak. Ve burjuvazinin tüccar sınıfı yerine işçi kastları gelecek. Bunların altında derin, uçsuz bucaksız bir çukurdaysa açlıktan kırılan, çürüyen ama durmadan kendini yenileyen insanlar, yani halk, yani nüfusun çoğunluğu bulunacak. Ve sonunda, kim bilir hangi gün, bu halk çukurdan başını uzatacak, işçi kastlarını ve Oligarşiyi paramparça edecek; sonra, en sonunda, yüzyıllarca süren bu uğraşın sonunda, sıradan halkın günü gelecek. Ben o günü görürüm diye umut ediyordum; ama şimdi hiçbir zaman göremeyeceğimi biliyorum."

Sustu ve uzun uzun süzdü beni, sonra ekledi:

"Sosyal evrim insanı umutsuzluğa sürükleyecek kadar yavaş, öyle değil mi sevgilim?"

Kollarımla sardım onu. Başı göğsüme yaslıydı.

"Uyumam için ninni söyle bana," diye mırıldandı uysal bir çocuk gibi. "Bir hayal gördüm ve onu unutmak istiyorum."

---

* Bu kehanetin yapıldığı günden bu yana üç Demir Ökçe yüzyılı ve dört İnsanlığın Kardeşliği yüzyılı geçti ve bugün bizler oligarşinin yaptığı yollarda yürüyor, oligarşinin inşa ettiği kentlerde oturuyoruz. Evet doğru, böyle harika kentler yapmaya hâlâ devam ediyoruz, ama oligarşinin harika kentleri de bugüne dek ayakta kaldı ve ben de bu satırları, bu kentlerin en güzellerinden biri olan Ardis'te yazıyorum.

XV
Son Günler

1913 Ocağının sonlarına doğru oligarşinin sarı sendikalara karşı takındığı tutumun değiştiği kamuoyu tarafından anlaşıldı. Gazeteler demiryolu, demir çelik, makine işçileri ve mühendisler için görülmemiş bir ücret artışı ve çalışma saatlerinde yine görülmemiş bir azaltmaya gidildiği haberini duyurdular. Ancak bütün gerçek anlatılmıyordu. Oligarşi, bütün gerçeğin olduğu gibi anlatılmasına izin vermiyordu. Gerçekten de ücretler çok fazla artırılmıştı ve işçilerin sosyal hakları da buna koşut olarak büyük olmuştu. Bütün bunlar gizliydi, ama gizli olan her şey bir gün açığa çıkardı. Sarı sendika üyeleri karılarına anlattılar, kadınlar dedikodu yaptılar ve çok geçmeden de bütün emekçi dünyası neler olduğunu öğrendi.

Bu, on dokuzuncu yüzyılda "haraç ortaklığı" diye bilinen anlayışın mantıklı ve açık bir gelişimiydi. Dönemin sanayi kargaşası içinde kâr ortaklığı de-

nemeleri yapılmıştı. İşlerine ortak etme düşüncesiyle kapitalistler, işçilerdeki başkaldırma arzularını bastırıyorlardı. Ama bir sistem olarak kâr ortaklığı saçma, hatta olanaksız bir şeydi. Kâr ortaklığı ancak genel bunalım içinde bazı özel yalıtılmış durumlarda başarılı olabilirdi. Çünkü emek ve sermaye kârları bölüşürse, aslında kâr ortaklığının olmadığı durumla aynı koşullara dönmüş olurlardı.

Böylece uygulamada olanaksız olduğu ortaya çıkan kâr ortaklığından, haraç ortaklığı doğdu. Güçlü sendikaların sloganı, "Bize daha çok ödeyin, bunu halktan çıkarırsınız," oldu.* Bu bencilce politika orada burada başarıyla işledi. Parayı halktan çıkarma meselesine gelince, bu para örgütlenmemiş büyük işçi kitlelerinden ya da zayıf örgütlenmiş işçilerden çıkarıldı. Bu işçiler, aslında emek tekelleri olan sendikaların üyelerine, yani kendilerinden daha güçlü kardeşlerine, daha yüksek ücretlerin ödenmesi için kuru ekmeğe çalışır oldular. Bu durum, daha önce de dedi-

* Bütün demiryolu sendikaları oligarşiyle yapılan bu işbirliğine katılmıştı; yağmacılık politikasının ilk uygulayıcısının on dokuzuncu yüzyılda bir demiryolu sendikası, adını verirsek Lokomotif İşçileri Sendikası olduğu dikkate değer bir gerçektir. Bu sendikanın başında yirmi yıl süreyle P. M. Arthur bulunmuştu. Pennsylvania Demiryolu'nda 1877 yılında yapılan grevden sonra, Arthur, lokomotif işçileri için bir plan hazırlamıştı. Bu plana göre, diğer sendikalar kendi bildiğince yürüyecek, kendi sendikası bunlarla hiçbir işbirliğine girmeyecekti. Plan bütünüyle başarılı oldu. Başarılı olduğu kadar bencildi de ve bu uygulamadan *arthurization* deyimi ortaya çıktı. Bu deyim işçi sendikalarının haraç ortaklığına katılması anlamında kullanılıyordu. *Arthurization* sözcüğü dilbilimcilerin kafasını epey karıştırmıştır ve onun nereden türetildiğini burada göstermemiz umarım sözcüğün anlamına bir açıklık getirir.

ğim gibi, oligarşinin yöneticileriyle sarı sendikaların işbirliği yapmasının doğal sonucuydu.

Sarı sendikaların ihaneti ortaya çıkınca emekçi kesiminden sesler ve uğultular yükselmeye başladı. Ardından da sarı sendikalar uluslararası örgütlerden çekilip bütün dış ilişkilerini kestiler. Bunu karışıklıklar ve şiddet olayları izledi. Bu sendikalılara hain gözüyle bakılmaya başlandı; barlarda, genelevlerde, sokaklarda, iş başında, her nerede olursa olsun alçakça yalnız bıraktıkları arkadaşları tarafından saldırıya uğradılar.

Sayısız kafa kırıldı, yüzlerce insan öldürüldü. Sarı sendikalı işçilerin hiçbirinin can güvenliği kalmamıştı. İşe gruplar halinde gidip geliyorlardı. Kaldırımda yürürken bile pencerelerden ya da evlerin çatılarından atılacak taşlara hedef olma korkusu içindeydiler. Silah taşımalarına izin verilmişti ve devlet görevlileri onları korumak için ellerinden geleni esirgemiyordu. Onlara saldıranlar ağır hapis cezalarına çarptırılıyor ve akıl almaz işkencelere uğruyorlardı. Sarı sendikalılar dışında kimsenin silah taşıma izni yoktu ve bu yasağı çiğneyenler büyük bir suç işlemiş gibi ağır cezalara çarptırılıyorlardı.

Öfkelenmiş emekçi dünyası, tüm bunlara rağmen hainlerden öcünü almayı sürdürdü. Kendiliğinden kastlar türüyordu. Hainlerin çocukları, ihanete uğramışların çocukları tarafından kovalanıyor, çocuklar bu yüzden okula gidemiyor ya da sokağa çıkamıyorlardı. Hainlerin karıları ve aileleri de tepki görüyordu. Bunlara mal satan köşedeki bakkal boykot edilmişti.

Bunun sonucu olarak, her taraftan üstlerine yürünen bu sendikalılar, hainler ve aileleri kendi araların-

da bir klan oluşturdular. İhanete uğramış olan proletaryanın arasında yaşamalarının olanaksızlığını görerek, sadece kendilerinin oturduğu yeni mahallelere taşındılar. Bu konuda oligarşi onlara hemen yardım elini uzattı. Onların barınması için kent kenarlarındaki boş arsalara sağlığa uygun, bahçeli, dahası geniş yolları, çocuk bahçesi olan semtler yaptılar. Çocukları kendileri için özel olarak yapılan okullara devam ediyor ve özel pratik elişi ve uygulamalı bilim dersleri alıyorlardı. Bu soyutlanmadan kaçınılmaz olarak bir kast doğdu. Sarı sendikalar işçi sınıfının aristokrasisini oluşturdular ve diğer işçilerden ayrıldılar. Daha rahat evlerde oturuyor, daha iyi giyiniyor, daha iyi muamele görüyor ve haraç paylarına büyük bir hırsla sarılıyorlardı.

Bu arada, diğer emekçilereyse her zamankinden daha acımasızca davranılıyordu. Birçok sosyal hakları ellerinden alındı. Ücretleri ve yaşam standartları sürekli olarak düştü. Halk okulları giderek laçkalaştı ve bir süre sonra ilköğretim zorunluluğu kaldırıldı. Genç kuşakta okuma yazma bilmeyenlerin oranı tehlikeli bir biçimde arttı.

Birleşik Devletler'in dünya pazarlarına hâkim olması bütün dünyayı sarsmıştı. Her yerde kurumlar ve iktidarlar yıkılıyor ya da değişiyordu. Almanya, İtalya, Fransa, Avustralya ve Yeni Zelanda'da kooperatiflere dayanan ekonomik düzenler kurulmaya başlamıştı. İngiliz İmparatorluğu'ndan sömürgeler kopuyordu ve İngiltere'nin başında bir sürü derdi vardı. Hindistan tam bir isyan içindeydi. Bütün Asya tek bir ses olmuş, "Asya Asyalılarındır!" diye bağırıyordu. Bu çığlığın

ardında Japonya vardı; sarı ve esmer ırkları beyaz ırka karşı kışkırtıyordu. Kıtalararası bir imparatorluk düşü gören ve bunu gerçekleştirme çabasında olan Japonya, bu arada da kendi proletarya devrimini bastırıyordu. Bu basit bir kastlar savaşıydı. Vasıfsız işçiler Samuraylara karşı ayaklanmıştı. On binlerce sosyalist işçi idam ediliyordu. Tokyo'daki sokak kavgalarında ve Mikado Sarayına yapılan başarısız saldırıda tam kırk bin işçi öldürüldü. Kobe tam bir mezbaha haline gelmişti; pamuk işçilerinin makineli tüfeklerle taranması, modern savaş makinelerinin tarihte ilk kez başardığı korkunç bir zaferin örneği olarak klasikleşti. Hepsinden de kötüsü, Japon Oligarşinin yükselişiydi. Japonya doğuya egemen olurken Hindistan dışında, dünya pazarının Asya kesimini tamamen ele geçirdi.

İngiltere, varlığını kökünden sarsma pahasına bile olsa büyük bir gayretle kendi proletaryasının isyanını bastırmayı ve Hindistan'ı elinde tutmayı başardı. Bu arada çok sayıda büyük sömürgesini de elinden çıkarmak zorunda kalmıştı. Sosyalistler Avustralya ve Yeni Zelanda'da halk birliği hükümetleri kurmayı başardılar. Kanada da aynı şekilde anavatandan bağlarını koparıp bu arada patlak veren kendi sosyalist devrimini Demir Ökçe'yle işbirliğine giderek bastırdı. Demir Ökçe, aynı zamanda, isyanlarını bastırabilmeleri için Meksika ve Küba'ya yardım ediyordu. Böylece sonunda Demir Ökçe, Panama Kanalı'ndan Kutup Denizine kadar olan bütün Kuzey Amerika'yı tek bir siyasal birlik haline getirdikten sonra Yeni Dünya'da sağlam kökler saldı.

İngiltere birçok büyük sömürgesini feda ederken

sadece Hindistan'ı elinde tutabilmişti. Ama ancak bu da geçici bir süre için böyle oldu. Japonya ve Asya'nın geri kalan ülkelerinin Hindistan'ı kapmak için yaptıkları mücadele sadece ertelenmişti. İngiltere kısa süre içinde Hindistan'ı kaybetmeye mahkûmdu. Bunun nedeni de birleşik bir Asya ve dünyanın diğer ülkeleri arasındaki mücadeleydi.

Bütün dünya çatışmalar içinde paramparça haldeyken Birleşik Devletler'de barışın egemen olması olanaksızdı. Büyük sendikaların bozulması, bizim proletarya devrimini önlemişti, ama her tarafta şiddet kol gezer olmuştu. Emek kavgalarından başka, çiftçilerin ve orta sınıfın geri kalan kısmının hayatlarından memnun olmayışı dinsel duyguları yeniden canlandırdı. Yedinci Gün Tarikatı'na bağlı bir grup faaliyete geçmiş ve halk arasında olağanüstü bir ilgi görmüştü.

"Bu evrensel çalkantının ortasında bir bu eksikti!" diye bağırdı Ernest. "Böylesine çeşitli ve birbirine taban tabana zıt eğilimlerin ortasında nasıl bir dayanışma bekleyebiliriz?"

Gerçekten dini hareket giderek gelişiyordu. Dünya nimetlerinden ağzının payını almış, sefalet içinde kıvranan halk, bir sanayi devinin, devenin iğne deliğinden geçmesi kadar zor olduğu cennette kendine bir yer arıyordu. Gözü dönmüş bir yığın din adamı ülkenin her yanında arı gibi kaynaşıyordu. Yetkililerin bütün engellemelerine ve bunlar hakkında soruşturma açmalarına rağmen, birbirini izleyen sayısız açık hava toplantısıyla bu dinsel çılgınlığın ateşi durmadan körükleniyordu.

Bu çılgınlığa kendilerini kaptıranlar, dünyanın

son günlerinin geldiğini iddia ediyorlardı. Kıyamet kopmaya başlamıştı. Dört rüzgâr kopmuştu. Tanrı, ulusları birbirine düşürmüştü. Dört bir taraf hayaller ve mucizelerle dolmuştu. Bölük bölük peygamber ve evliya türemişti. Yüz binlerce insan işlerini bırakıp dağlara çıkıyor, orada Tanrı'nın nurunu görmeyi, yüz kırk dört binlerin göğe çıkışını izlemeyi bekliyorlardı. Ama Tanrı bir türlü ortaya çıkmadı ve bekleşen binlerce insan açlıktan öldü. Umutsuzluk içinde yiyecek bir şey bulmak için çiftlikleri talan ediyorlardı; bozgun ve kargaşa kırsal alana da yayılıyor ve bu durum malsız mülksüz çiftçilerin felaketine yol açmaktan başka hiçbir işe yaramıyordu.

Ama bu çiftlikler ve buğday depoları Demir Ökçe'nin malıydı. Demir Ökçe dağlara asker çıkardı ve bu fanatikleri süngü zoruyla kentlerdeki işlerinin başına döndürdü. Kentlere sürülen bu adamlar isyan ve kargaşa çıkarmaya devam ettiler. Bunun üzerine liderleri halkı kışkırtmak suçundan idam edildi ya da tımarhaneye kapatıldı. İdama mahkûm edilenler bir şehit gururu ve sevinciyle ölüme gittiler. Bu, bir çılgınlık dönemiydi. Huzursuzluk tüm ülkeye yayıldı. Çöllere, dağlara, bataklıklara varıncaya kadar her yerde, Florida'dan Alaska'ya uzanan tüm yörelerde mucize sonucu sağ kalmış yerli grupları hayalet danslarını yaparak kendi Mesihlerinin inmesini bekliyorlardı.

Bu kargaşanın ortasında, olağanüstü güveni ve huzuruyla Oligarşi denilen bu canavar, bütün korkunçluğuyla ölüm saçarak boy atıyordu. Demir eli ve demir ökçesiyle, bu kaynaşan milyonlarca yaratığın üstüne basıyor, bu kargaşadan bir düzen yaratıyor ve

her bir kaostan kendi temelini ve yapısını güçlendirerek çıkıyordu.

"Biz başa geçene kadar bekleyin," diyordu Grange partililer. Bay Calvin de Pell Sokağındaki evimizde bize şöyle konuşuyordu: "Ele geçirdiğimiz eyaletlere bir bakın. Göreve gelir gelmez arkamıza siz sosyalistleri alarak onlara başka şarkılar söyleteceğiz."

"Milyonlarca memnuniyetsiz ve yoksul insan bizim yanımızda," diyordu sosyalistler. "Grange Partisi de bize katıldı, çiftçiler, orta sınıf ve emekçiler bizim saflarımıza katıldılar. Kapitalist sistem parça parça olacak.Bir ay içinde meclise elli üyemizi göndereceğiz. İki yıl içinde, Başkanlıktan köpek zehirleyiciliğine kadar bütün resmi görevleri elimize geçireceğiz."

Ama Ernest bu söylenenlere başını iki yana sallayarak şöyle karşılık veriyordu:

"Kaç tüfeğiniz var? Yeterince kurşunu nereden bulacağınızı biliyor musunuz? Kimyasal bileşimler, savaşta yumruktan daha etkilidir, bunu böyle bilin."

XVI
Son

Ernest'le birlikte Washington'a gitme zamanı geldiğinde babam bizimle gelmek istemedi. Proleter hayata çok alışmıştı. Bizim sefil mahalleyi geniş bir sosyoloji laborutuvarı gibi görüyordu, önüne geçilmez bir araştırma tutkusuna kendini kaptırmış gibiydi. Emekçilerle çok yakın dost olmuş ve çok sayıda aileyi en mahrem yönleriyle tanımıştı. Ayrıca çeşitli bedensel işlerde de çalışıyordu; bunlar onun için bir oyalama olduğu kadar birer bilimsel araştırmaydı da; kazma kürek sallamaktan büyük zevk duyuyor, eve her defasında cepleri notlarla dolu ve yeni bir şey anlatmak için can attığı belli olan bir yüzle dönüyordu. O dört dörtlük bir bilim adamıydı.

Çalışmasına hiç gerek yoktu. Ernest yaptığı çevirilerle her üçümüzü de geçindirmeye yetecek kadar para kazanıyordu. Ama babam hayalinin peşinde koşmakta ısrar ediyordu ve ikide bir iş değiştirmesine

bakılırsa, bu hayali susemenderi gibi bir şey olmalıydı. Dolaşarak satmak için aldığı ayakkabı bağları ve pantolon askılarını eve getirişini ve bir şeyler almak için köşedeki küçük bakkala gittiğimde, siparişlerimi getirmek üzere tezgâhın ardından çırağın yerine babamın karşıma çıkışını hiçbir zaman unutmayacağım. Daha sonra karşımızdaki meyhanede bir hafta kadar garsonluk yaptığını duyunca da şaşırmadım. Bu işinden sonra sırasıyla gece bekçiliği, seyyar patates satıcılığı, bir ambalaj atölyesinde etiket yapıştırıcılığı, bir karton kutu fabrikasında hamallık, bir tramvay hattı yapımında suculuk yaptı. Dağılmasından çok kısa bir süre önce de bulaşıkçılar sendikasına üye oldu.

Piskopos örneğinin, hiç olmazsa giyim yönünden babamı da etkilediği açıkça belli oluyordu, çünkü o da ucuz pamuklu işçi gömleği ve kalçalarına düşen askılı bir pantolon giyiyordu. Bununla birlikte, eski alışkanlıklarından yalnızca birini bırakmamıştı: Akşam yemeğine giyinmiş olarak oturmak.

Bense nerede olursa olsun Ernest'le mutlu olabilirdim ve bu koşullar altında babamın mutlu olması da benim mutluluğumu iyice artırıyordu.

"Küçükken," diyordu babam, "çok meraklı bir çocuktum. Her şeyin nedenini, nasılını bilmek isterdim. Bu yüzden fizikçi oldum zaten. Bugün de hayat bana çocukluğumdaki kadar yine ilgi çekici geliyor; zaten hayatı yaşanmaya değer kılan şey de meraklı olmak."

Kimi zaman, dükkânların ve tiyatroların bulunduğu Market Caddesinin kuzeyine kadar çıkar, orada gazete satar, onun bunun ayak işlerini yapar, taksilerin kapılarını açardı. Bir gün, bir arabanın kapısı-

nı kapatırken Bay Wickson'la burun buruna gelmiş. Aynı akşam büyük bir keyif içinde olayı bize anlattı.

"Tam kapıyı kapatırken Wickson dikkatlice bana baktı ve 'Hay şeytan canımı alsın' diye mırıldandı. Evet aynen böyle dedi. 'Hay Şeytan canımı alsın.' Yüzü kıpkırmızı oldu ve şaşkınlığından bana bahşiş vermeyi bile akıl edemedi. Ama çok çabuk kendini toplamış olmalı ki araba beş on metre uzaklaşmadan geri döndü, kaldırımın kenarına yanaştı. Başını camdan uzattı.

"'Bana bakın, Profesör,' dedi, 'bu kadarı da fazla. Sizin için ne yapabilirim?'

"'Kapınızı kapadım,' diye cevap verdim. 'Kurala göre bana bir on sent verebilirdiniz.'

"'Bırakın bu sözleri!' diye homurdandı. 'Ben zahmete değecek bir yardımdan söz ediyorum.'

"Gerçekten de ciddiydi ve yüzünde vicdan azabına benzer bir duygunun izleri görünüyordu. Ben de ona karşılık vermeden önce bir süre düşündüm.

"Konuşmaya başladığımda dikkat kesildi, ama sözlerimi bitirdiğimde yüzünü görmenizi isterdim.

"'Peki,' dedim, 'bana evimi ve Sierra Fabrikasındaki hisselerimi geri verin.'"

Babam sözünün burasında sustu.

"Peki ne dedi?" diye sordum sabırsızlıkla.

"Ne diyebilirdi ki? Hiçbir şey söylemedi. Ama ben, 'Umarım mutlusunuzdur,' dedim. Bana şaşkın ve meraklı gözlerle bakıyordu. 'Söyleyin, şimdi mutlu musunuz?' diye sordum.

"Birden arabacıya sürmesini emretti ve küfürler savurarak çekti gitti. Bana on sentimi vermedi, değil evimi ve hisse senedimi, on sentimi bile vermedi.

Görüyorsun ya sevgili kızım, babanın bu bahşiş işlerinde pek şansı yok."

Böylece ben Ernest'le Washington'a giderken, babam da mahallemiz olan Pell Sokağında kaldı. Göründüğü kadarıyla olayların akışı, doğal sürecinden çıkmıştı ve son darbe sandığımızdan çok daha erken gelecekti. Beklediğimizin tersine, seçilmiş sosyalist milletvekillerinin Meclis'teki yerlerini almalarına bir engel çıkarılmadı. Her şey yolunda gidiyordu ve bu olumlu gelişmenin altında uğursuzca tasarılar sezen Ernest'e gülüyordum.

Sosyalist arkadaşlarımızı da güçlerinden emin ve tasarılarını gerçekleştirmek için iyimser bir tutum içinde bulduk. Meclis'te seçilmiş birkaç Grange Partisi üyesi gücümüzü artırmıştı ve yapılacak işler konusunda birlikte ayrıntılı bir program hazırladılar. Ernest bütün gücü ve tüm iyi niyetiyle bu çalışmalara katılıyor, ama yine de "İş savaşa geldiğinde, kimyasal bileşimler yumruktan daha güçlüdür, unutmayın bu sözümü," diye durmadan tekrarlıyordu.

İşler ilk defa Grange Partisi son seçimlerde ele geçirdikleri on iki eyaletin yönetimini almaya gittiklerinde sarpa sarmaya başladı. Yeni gelenlere görevleri verilmiyor; eskiler koltuklarını teslim etmeyi reddediyorlardı. Mesele gayet açıktı. Seçimlerin yasal olmadığını ileri sürüyor ve yasaların sonsuz bürokrasisinin ardına sığınıyorlardı. Grange güçsüzdü. Mahkemelerden başka tutunacak dalları yoktu, ama mahkemeler de düşmanlarının elindeydi.

Durum çok ciddiydi. Oyuna getirilen Grange Partililer zora başvururlarsa hepimizin aleyhinde bir

durum meydana gelmiş olacaktı. Biz sosyalistler nasıl durdurabilirdik onları! Ernest günlerce, gecelerce bir defa bile gözünü kırpmadı. Grange Partisinin büyük liderleri de tehlikeyi sezmişlerdi ve bizimle işbirliği halindeydiler. Ama bu da bir işe yaramadı. Oligarşi şiddet istiyordu ve ajan provokatörlerini harekete geçirdi. Köylü ayaklanmasına neden olan kuşkusuz ajan provokatörlerdi. Bu, tartışma götürmez bir gerçekti.

İsyan on iki eyalette birden patlak verdi. Malsız mülksüz çiftçiler eyalet yönetimlerini zor kullanarak ele geçirdiler. Elbette bu anayasaya aykırıydı ve elbette Birleşik Devletler askerlerini hemen harekete geçirdi. Ajan provokatörler işlerini başarıyla sürdürüyorlardı. Demir Ökçe'nin bu casusları zanaatkâr, çiftçi ya da tarım işçisi kılığında insanları durmadan kışkırtıyorlardı. California'nın başkenti Sacramento'da Grange Partisi düzeni sağlamayı başardı. Ama hedef seçilen bu kente birden binlerce gizli ajan gönderildi. Muhbirlerden oluşan birlikler birçok binayı ve fabrikayı kundaklayıp yağmaladı ve halkı kendileriyle birlikte yağmaya katılmaları için kışkırttılar. Bu taşkınlığı körüklemek için yoksulların mahallelerine sel gibi içki akıtıldı. Oyunun sahne hazırlıkları iyice tamamlanınca, gerçekte Demir Ökçe'nin askerleri olan Birleşik Devletler birlikleri devreye girdi. On bir bin kadın, erkek, çocuk Sacramento sokaklarında ya da evlerinde öldürüldü. Ulusal hükümet bu eyaletin yönetimini eline aldı, böylece California için her şey bitmiş oluyordu.

California'da olanlar, çiftçilerin ele geçirdikleri diğer eyaletlerde de yaşanıyordu. Grange Partisi üyeleri

bütün eyaletlerde yok edildi, her yer kana boyandı. Önce gizli ajanlar ve Kara Yüzler düzeni bozuyor, sonra Birleşik Devletler askerleri çağrılıyordu. Kırsal kesimin her yanında ayaklanma ve baskın düzeni hüküm sürüyordu. Kundaklanmış çiftliklerin, depoların, köylerin ve kentlerin dumanları gece gündüz tütüyordu. İşin içine dinamiti bile soktular. Demiryolu köprüleri ve tüneller havaya uçuruldu, trenler devrildi. Zavallı çiftçiler toplu olarak kurşuna diziliyor ya da asılıyordu. Bunun öcü de gaddarca alınıyordu. Birçok plütokrat ve subay öldürüldü. İnsanlar kana ve intikama susamışlardı. Düzenli ordular, köylülerin üstüne sanki Kızılderililerle çarpışır gibi saldırıyorlardı. Haksız da değildiler: Oregon eyaletinde iki bin sekiz yüz asker bir dizi dinamit patlamasıyla öldürülmüştü. Değişik zamanlarda ve değişik yerlerde çok sayıda askeri tren de mühimmatıyla birlikte havaya uçurulmuştu. Artık askerler de canlarının derdine düşmüş ve tıpkı çiftçiler gibi hayatlarını korumak için savaşıyorlardı.

Milis gücüne gelince... 1903 yılında milis yasası yürürlüğe girmişti ve ölüm tehdidi altında bir eyaletin emekçileri bir başka eyaletin emekçilerini kurşunlamaya zorlanıyordu. Elbette, milis yasası başlangıçta iyi yürümedi. Birçok milis subayı öldürüldü, birçok milis üyesi askeri mahkemelerde sözümona yargılanıp kurşuna dizilmeye mahkûm edildi. Ernest'in Bay Kowalt ve Bay Asmunsen hakkındaki kehanetleri de korkunç bir kesinlikle doğrulandı. İkisi de California'dan Missouri çiftçilerinin üzerine yürümeleri için gönderilen milis ordularına alındılar. Bay

Kowalt ve Bay Asmunsen milis güçlerine katılmayı kabul etmediler. Onlara günah çıkartacak zaman bile tanımadılar. Hemen savaş mahkemesinin önüne çıkarıldılar ve davaları uzun sürmedi. İkisi de idam mangasına sırtlarını dönerek can verdiler.

Bir sürü delikanlı milise katılmamak için dağlara kaçtı. Kanun kaçakları oldular. Cezalandırılmaları için ortalığın sakinleşmesi beklenir diye düşünülüyordu ama onlar hiç zaman kaybetmediler. Hükümet, dağa çıkan asker kaçaklarının üç ay içinde teslim olmalarını ilan etti. Bu sürenin bitiminde yarım milyon asker dağlık bölgelere sevk edildi. Ne soruşturma vardı, ne de mahkeme kararı. Karşılarına kim çıkarsa vurdular. Bütün birlikler, dağda kalanların hepsinin kanun kaçağı olduğu ilkesinden hareket ediyordu. Korunaklı tepelere üslenmiş olan bazı kaçak gruplar uzun süre kahramanca direndiler, ama sonunda her milis kaçağı ölümün kucağına düştü.

Kansas milisinin uyguladığı cezaysa halka daha korkunç ve daha etkili bir ders verdi. Kansas'taki büyük isyanlar, köylülere karşı yapılan askeri operasyonların başlangıcında olmuştu. Milise bağlı altı bin kişi isyan etti. Birkaç hafta boyun eğmediler. Hepsi bir kampta toplandı. Bunların isyanını ajan provokatörlerin düzenlediği açıktı.

22 Nisan gecesi bütün kamp ayaklandı ve askerler subaylarını öldürdüler. Bu katliamdan çok az sayıda subay kaçabildi. Bu, Demir Ökçe'nin öngördüğü sınırları aşıyordu, çünkü ajan provokatörler görevlerini gerektiğinden de iyi yapmış, bunun sonucunda böyle bir ayaklanma olmuştu. Ama bundan yararlanan yine

Demir Ökçe olacaktı. Güçlerini patlamaya hazır tutuyordu ve kendi tezgâhladığı isyanda, kendi subaylarının öldürülmesi, bundan sonra yapacakları için kendine gerekçe sağlıyordu. Yerden biter gibi ortaya çıkan kırk bin asker milis kampının çevresini sarıp onları bir çember içine aldılar. Bu tam bir tuzaktı. Zavallı milisler makineli tüfeklerin kullanılmaz halde olduğunu ve yağmaladıkları fişeklerin tüfeklerine uymadığını gördüklerinde dehşete düştüler. Bunun üzerine teslim olmak için beyaz bayrak açtılar, ama karşı taraf bunu görmezden geldi. Hiç kimse kurtulamadı. Altı bin kişinin hepsi de yok edildi. Önce uzaktan top ve şarapnellerle bombalandılar, sonra asker çemberini kırmak için umutsuz bir yarma harekâtına giriştiklerinde makineli tüfeklerle biçildiler. Olayı gören biriyle konuştum, bana tek bir milisin bile bu ölüm kusan makineli tüfeklere yüz elli metreden daha fazla yaklaşamadığını anlattı. Toprak cesetlerle kaplıymış. Son bir süvari saldırısıyla yaralıların da işleri kılıçlar ve tabancayla bitirilmiş, kalanlarsa atların nalları altında ezilmişler.

Grange Partisi üyelerinin isyanının kanla bastırıldığı sırada, örgütlenmiş emeğin son can çekişmesi olan maden işçileri isyanı patlak verdi. Yedi yüz elli bin kömür işçisi greve katıldı. Sayıca üstünlükleri vardı, ama ülkenin dağınık bölgelerinde bulundukları için bu nicelik avantajından yararlanamadılar. Kendi bölgelerinde çembere alınıp öldürüldüler ya da teslim olmaya zorlandılar. Bu, ilk büyük köle sürgünü oldu. Pocock* büyük bir köleci olarak ün yaptı ve prole-

* Albert Pocock daha önceki yılların nam salmış grev kırıcılarından bir başkasıydı ve öldüğü güne kadar ülkenin maden

taryanın taşkın kinini üstüne çekti. Ona karşı sayısız suikast düzenlendi, ama tılsımlıymış gibi hepsinden kurtulmasını bildi. Madenciler arasında Rus pasaport sistemi uygulamasından o sorumludur, bu sistem madencilerin bir yerden bir yere dilediğince dolaşma özgürlüklerini ellerinden alıyordu.

Bu arada sosyalistler sıkı durdular. Grange Partisi ateş ve kan içinde boğulur ve örgütlü emek parçalanırken, sosyalistler sakin sakin oturuyor ve gizli örgütlerini güçlendiriyordu. Grange liderleri çaresizlik içinde, bu tutumumuzu eleştirdiler. Ama bizler de haklı olarak, bizim ayaklanmamızın devrimin intiharı anlamına geleceğini söylüyorduk. Önceleri bütün proletaryayla boğuşmayı göze alamayan Demir Ökçe, şimdi bizim ayaklanmamızı bekliyor ve tek bir hareketle işimizi bitirmek istiyordu. Saflarımıza sızmış çok sayıdaki ajan provokatöre rağmen, böyle bir hareketten kendimizi uzak tutmayı başardık. O günlerde Demir Ökçe'nin ajanlarının yöntemleri son derece beceriksizdi. Yöntemleri iyi işlemiyordu. Öğrenecekleri

---

işçilerini işlerinin başında tutmayı başardı. Ölümünden sonra oğlu Lewis Pocock onun yerini aldı ve beş kuşak boyunca bu korkunç köle sürücü sülale maden işçileriyle uğraştı. I. Pocock diye bilinen Pocock kardeşlerin en büyüğü aşağıdaki gibi tarif edilmişti: "Uzun boylu, ince yüzlü, kahverengiyle karışık kır saçlı, çıkık elmacık kemikli ve büyük çeneli... Solgun yüzlü, parıltısız gri gözlü, metalik sesli, uyuşuk tavırlı." Basit bir ailenin çocuğuydu. Çalışma hayatına barmen olarak başlamıştı. Daha sonra bir tramvay şirketinin ücretli dedektifi oldu ve başarılı adımlarla profesyonel grev kırıcılığına ulaştı. Kuşağının son çocuğu olan V. Pocock, Yerliler Bölgesi'nde madencilerin bir ayaklanması sırasında bir pompa merkezinde bombayla havaya uçuruldu. Bu olay, MS 2073 yılında oldu.

çok şey vardı ve bizim mücadele gruplarımız onları yavaş yavaş temizledi. Bu acımasız ve kanlı bir mücadele oldu, ama hayatımız ve devrim için dövüşüyorduk; düşmanı kendi silahlarıyla vurmak zorundaydık. Yine de kalleşçe davranmıyor, mertliği elden bırakmıyorduk. Demir Ökçe'nin ajanlarından hiçbiri yargılanmadan idam edilmedi. Yanlışlarımız olmuştur belki, ama bu yanlışlarımızın sayısı çok azdı. Mücadele gruplarımız yoldaşlarımızın en mert, en gözüpek ve en fedakârları arasından seçiliyordu. On yıl kadar sonra, bu grupların başkanlarından aldığı raporlara dayanarak, bu mücadele gruplarına katılan erkek ve kadınların hayatlarının beş yılı aşmadığını hesaplamıştı Ernest. Bu mücadele gruplarını oluşturanların hepsi birer kahramandı ve işin garip yanı bunlar öldürmeye karşıydılar. Kendi inançlarına aykırı hareket ediyorlar, ama bağımsızlığı seviyor ve amaca ulaşmak için hiçbir fedakârlıktan kaçınılamayacağına inanıyorlardı.*

---

* Bu Mücadele grupları Rus Devriminin Savaşçı Örgütleri model alınarak kurulmuştu ve Demir Ökçe'nin bitmez tükenmez çabalarına rağmen, Demir Ökçe'nin hüküm sürdüğü üç yüzyıl boyunca varlıklarını sürdürdüler. Ölmekten korkmayan, inançlı kadın ve erkeklerin oluşturduğu bu Mücadele Grupları çok etkili bir varlık gösterdiler ve yöneticilerin vahşi şiddetini hafifletmeyi başardılar. Onların tek görevi, oligarşinin gizli ajanlarıyla yeraltı savaşı sürdürmek değildi. Oligarşinin yöneticileri kendilerini bu grupların kararına uymak zorunda hissediyorlardı ve çoğunlukla da uyuyorlardı; uymadıkları zaman da ölümle cezalandırılıyorlardı. Aynı şekilde, oligarşinin uşaklarının yanı sıra ordu subayları ve işçi kastları liderleri de ölümle cezalandırılma tehlikesiyle karşı karşıyaydılar.
Bu örgütlü intikamcıların adalet uygulamaları çok katıydı, ama en dikkate değer yan yargılama süreçleriydi. Öyle hızlı yargı-

Bundan böyle üç yönlü bir çalışma sürdürmek zorundaydık. Birincisi Oligarşinin gizli ajanlarını aramızdan temizlemeliydik. İkincisi genel gizli Devrim örgütünün dışında mücadele gruplarını oluşturma-

---

lama yapmıyorlardı. Bir adam yakalandı mı adil bir yargılama sürecinden geçiyor ve kendisine savunma hakkı veriliyordu. Gerektiğinde gıyabında yargılama yapılıyor ve General Lampton davasında olduğu gibi gıyabi kararları çıkarılıyordu. Bu olay MS 2138 yılında oldu. Demir Ökçe'nin belki de en kana susamış ve azgın uşaklarından biri olan General Lampton'a mücadele grupları kendisini yargılayıp, suçlu bulduklarını ve ölüme mahkûm ettiklerini bildirdiler. Bu karar, proletaryaya karşı acımasız davranışlarını bırakması için üç kere uyarılmasından sonra verilmiş bir karardı. General, mahkûmiyetinden sonra sayısız korunma yöntemi uygulayarak yakalanmamayı başardı. Yıllar geçmiş, mücadele grupları kararlarını uygulamayı başaramamışlardı. Kadınlı erkekli birkaç yoldaş onu yakalama girişiminde başarısız oldular ve oligarşi tarafından acımasızca idam edildiler. General Lampton olayı, çarmıha germe yönteminin yasal bir idam yöntemi olarak yeniden canlanmasına yol açtı. Sonunda mahkûm, yani General, celladını on yedi yaşındaki Madeline Provence adlı, ince, uzun bir genç kız olarak karşısında buldu. Madeline, görevini tamamlamak için adamın sarayında iki yıl terzilik yapmak zorunda kaldı. Uzun ve korkunç işkencelerden sonra hücresinde yalnızlık içinde can veren bu kız, şimdi Serles kentinde, Kardeşlik Panteonu'nda yok olmaz bir bronz heykel biçiminde dimdik durmaktadır.

Dökülen kanı gözlerimizle görmeyen ve kan dökmeyi hiç bilmeyen bizler, mücadele gruplarının kahramanlarını insafsızca yargılamamalıyız. Onlar hayatlarını insanlık uğruna feda ettiler, onların yapamayacağı hiçbir fedakârlık yoktu. Amansız gereklilik onları kanlı çağlarında kan dökmeye zorladı. Mücadele grupları, Demir Ökçe'nin koparamadığı tek diken olarak kaldı. Everhard, bu tuhaf ordunun yaratıcısıydı ve bu ordunun üç yüzyıl boyunca başarıyla yaşaması, onun, gelecek kuşaklara bıraktığı sarsılmaz bir örgütleme dehasının kanıtıdır. Bazı bakımlardan, ekonomiye ve sosyolojiye yaptığı katkılarına rağmen, Devrimin genel lideri olarak yaptığı işlerin yanı sıra mücadele gruplarını örgütlemesi en büyük başarısı olarak kabul edilebilir.

lıydık. Ve üçüncüsü, oligarşinin bütün bünyesine, işçi kastlarına, özellikle telgraf, sekreter, kâtip sendikalarına, ordunun içine, ajan provokatörlerin ve köle sürücülerinin arasına sızmalıydık. Ama bu ağır ve tehlikeli bir işti; bu yöndeki çabalarımız sık sık ağır başarısızlıklarla sonuçlanıyordu.

Meydan savaşını Demir Ökçe kazanmıştı, ama bu yeni savaşta, örgütlediğimiz bu garip yeraltı savaşında direncimiz yerindeydi. Burada hiçbir şey görünmüyor, bir saniye sonrası kestirilemiyordu; ama bu körler savaşında da bir düzen, bir amaç, bir yön vardı. Demir Ökçe'nin bütün örgütüne ajanlarımızı soktuk. Demir Ökçe'nin ajanları da bizim aramıza sızmıştı. Bu karanlık, acı verici, entrika ve düzen dolu, suikastların ve karşı suikastların birbirini izlediği bir mücadeleydi. Ve bütün hepsinin ardında olanca şiddeti ve korkunçluğuyla ölüm kol geziyordu. Kadınlar, erkekler, en değerli ve en yakın yoldaşlarımız ortadan kayboluyordu. Bugün gördüğümüz bir arkadaşı ertesi gün ve ondan sonra hiç görmüyor, işte o zaman da öldürülmüş olduklarını anlıyorduk.

Bizim için artık hiçbir yer güvenli değildi. Bizimle birlikte savaşan biri Demir Ökçe'nin bir ajanı olabilirdi. Demir Ökçe'nin örgütünü kendi gizli ajanlarımız aracılığıyla susturmaya çalışıyorduk; ama Demir Ökçe'nin ajanları da bizim örgütümüz içinde aynı işi yapıyorlardı. İnanç ve güven kıtlığına rağmen, tüm gayretimizi inanç ve güvene dayandırmak zorundaydık. Sık sık ihanete uğradık. İnsan zayıf yaradılışlıdır. Demir Ökçe para verebilir, o zevk ve huzur kentlerinde yaşama şansı önerebilirdi. Bizim sağlayabileceği-

miz şeyse, soylu bir amaca hizmet etmekten duyulan gururdan başka bir şey değildi. Üstelik davalarına bağlı kalanların ücreti tehlike, ölüm ve işkence oluyordu.

İnsan zayıf yaradılışlıdır demiştim, bu zayıflıklarından ötürü elimizdeki öteki ödülü vermek zorunda kalıyorduk. Bu ödül de ölümdü. Bize ihanet edenleri cezalandırmamız gerekiyordu. İçimizden birinin ihanet ettiği ortaya çıktığında üç ya da dört sadık intikamcı hemen peşine takılıyordu. Yasalarımızı düşmana, örneğin Pocock'a uygulamakta başarısız olabilirdik; ama içimizdeki hainlere mutlaka cezalarını verebilmeliydik. Yoldaşlar, bizim iznimizle hain oluyorlar, büyük kentlere gidip gerçek satılmışlar için aldığımız kararları uyguluyorlardı. Öylesine dehşet salmıştık ki, bize ihanet etmek, sadık kalmaktan çok daha tehlikeli bir hale gelmişti.

Devrim bizim için dinsel bir nitelik kazanmıştı. Onun özgürlük mihrabına tapınıyorduk. Bizi onun kutsal ruhu aydınlatıyordu. Kadın erkek hepimiz kendimizi davaya adıyor ve yeni doğan bebekler de ihtiyarların bir zamanlar Tanrı'ya adandıkları gibi, Devrim hizmetine adanıyorlardı. Hepimiz insanlığın âşığıydık.

XVII
Kan Kırmızı Uşak Üniforması

Grange Partisinin seçimleri kazandığı eyaletlerin yerle bir olmasıyla birlikte, Grange Partisi milletvekilleri meclisten yok oluverdiler. Vatana ihanet suçundan haklarında dava açıldı ve yerleri Demir Ökçe'nin kuklaları tarafından dolduruldu. Sosyalistlerse mecliste acınacak bir azınlık oluşturuyor ve sonlarının yaklaştığını biliyorlardı. Senato ve meclis amaçsız birer güldürü sahnesiydi sanki. Kamu çıkarlarına ilişkin sorunlar önce geleneksel yöntemlere uyularak uzun uzun tartışılıyor, sonra hasıraltı ediliyordu; yapılan tek iş Oligarşinin buyruklarına anayasal kılıflar bulmaktı.

Sosyalistlerin sonu geldiğinde, Ernest kavganın tam merkezinde bulunuyordu. Mecliste işsizlere yardım yasası tartışılıyordu. Geçen yılın zor günleri, büyük proleter kitleleri açlıktan ölme noktasına getirmişti. Kargaşanın sürmesi de onları bu uçuruma iyice itmekten öte bir işe yaramamıştı. Oligarşinin üyeleri ve taraftarları artı değerden nasiplerini alıyorlardı.* Sefil bir

* Aynı koşullar MS XIX. yüzyılda İngiliz yönetimi altında bulunan Hindistan'da da geçerliydi. Milyonlarca Hintli açlıktan ölürken, onları yönetenler, emeklerinin meyvesini çalıyor, yağ-

hayat yaşayan bu insanlara uçurum insanları* diyorduk; meclise getirilen işsizler yasası, sosyalistlerin bu insanları kurtarmak için giriştiği çabalardan sadece biriydi. Demir Ökçe'yse bu yasa önerisini beğenmemişti. O kendi bildiği yoldan milyonlarca insana iş bulmaya çalışıyor, ama bu yol bizim görüşümüzle hiç uyuşmuyordu; bundan dolayı yasa önerimizin geri çevrilmesi için buyruğunu vermişti. Ernest ve yoldaşları çabalarının boşuna olduğunu biliyorlardı, ama her şeyin belirsiz bir halde kalmasından o kadar bıkmışlardı ki iyi ya da kötü bir sonuç almakta kararlıydılar. Hiçbir şey elde edemiyorlardı, ama hiç değilse şu yasa oyunlarına bir son vermek istiyorlardı. İşin sonunun neye varacağını bilmiyorduk, ama bu oyunun sahnelenişinden daha kötüsünün gelebileceğini hiç beklemiyorduk.

O gün, halka ayrılmış dinleyici sıralarında oturuyordum. Hepimiz korkunç olayların patlak vereceğini biliyorduk. Tehlikenin kokusu havada dolaşıyordu, hatta koridorlarda sıra sıra dizilmiş askerler ve salon

---

maladıkları serveti, gösteriş ve fetişleştirdikleri gereksiz eğlenceler için harcıyorlardı. Yaşadığımız bu aydınlık çağda, atalarımızın yaptıkları ister istemez yüzümüzü kızartıyor. Tek tesellimiz felsefidir. Sosyal evrim içindeki kapitalist aşamayı, ancak insanoğlunun maymunluk dönemiyle karşılaştırabiliriz. İnsanlık organik evrimden geçerken bu süreci de yaşamak zorundaydı. Üzerinde bu sürecin çamurunun, balçığının kalması kaçınılmazdı ve bunların kolayca dökülmesi de mümkün değildi.

* Uçurum İnsanları: Bu deyim, MS XIX. yüzyılın sonlarında dâhi H. G. Wells tarafından kullanılmıştı. Wells iyi bir sosyolojik gözlemciydi ve aklı başında, insansever bir kişiydi. Eserlerinin birçoğu günümüze dek ulaşmıştır. *Anticipations* [Sezişler] ve *Marking in the Making* [İnsanlığın Oluşması] adlı kitapları eksiksiz olarak bugün elimizdedir. Oligarşinin yöneticilerinden ve Everhard'dan önce, Wells de harika kentlerin yapılacağını düşünmüştü, ancak o yazılarında bu kentlerden "zevk kentleri" olarak söz ediyordu.

kapısının önünde birikmiş subaylarla gözle görünecek kadar somutlaşmıştı. Belli ki Oligarşi esaslı bir darbe indirmeye hazırlanıyordu. Ernest konuşuyordu. İşsizlerin durumunu anlatıyordu, ama onu dinleyenlere göre, sözleri yüreklerini ve bilinçlerini yaralıyordu. Cumhuriyetçi ve Demokrat üyeler kıs kıs gülüyor, onunla alay ediyor, ikide bir gürültü ve bağırışlarla sözünü kesiyorlardı. Ernest birden yöntem değiştirdi.

"Ne dersem diyeyim, sizi hiçbir şekilde etkileyemeyeceğimi biliyorum," dedi. "Çünkü sizde etkilenecek ruh yok. Hepiniz omurgasız, solucan gibi birer yaratıksınız. Büyük bir gurur ve küçümsemeyle kendinize Cumhuriyetçi ya da Demokrat adını yakıştırıyorsunuz. Cumhuriyetçi Parti yok. Demokrat Parti yok. Bu binanın içinde ne Cumhuriyetçiler var ne de Demokratlar. Sizler tükürük yalayıcı, asalak yaratıklarsınız, Plütokrasinin kuklalarısınız. Demir Ökçe'nin sırtınıza geçirdiği kan kırmızısı uşak üniformasının içinde özgürlüğe duyduğunuz aşk hakkında kühneleşmiş terimler kullanarak gereksiz konuşmalar yapıyorsunuz."

Ernest'in sözünün burasında bağırışlar ve "Düzen! Düzeni sağlayın!" haykırışları sesini boğmuştu ve o küçümseyici bir tavırla uğultunun dinmesini bekledi. Sonra hepsini sıkmak ister gibi kollarını açtı ve arkadaşlarına dönerek bağırdı:

"Bu besili hayvanların böğürtülerini iyi dinleyin."

Büyük bir gürültü daha koptu. Başkan, üyeleri sessizliğe davet etmek için tokmağını kürsüsüne vuruyor, bir yandan da beklenti dolu gözlerle kapının ağzında duran subaylara bakıyordu. "İsyan!" diye haykıranlar oldu ve tostoparlak vücuduyla göze çarpan New Yorklu bir milletvekili "Anarşist!" diye ba-

ğırdı Ernest'e. Ernest'in görünümü hiç de hoş değildi. Bütün kasları kavganın heyecanıyla titriyordu, yüzü yırtıcı bir hayvanın yüzünü andırıyordu; ama bu arada yine de soğukkanlılığını kaybetmiyordu.

"Unutmayın," dedi, uğultuyu bastıran bir sesle. "Siz bugün proletaryaya acımazsanız, bir gün gelecek proletarya da size acımayacak."

"İsyan!" ve "Anarşist!" çığlıkları yeri göğü inletiyordu.

"Bu yasa tasarısına olumlu oy vermeyeceğinizi biliyorum," diye devam etti Ernest. "Çünkü efendilerinizden bu yönde bir buyruk aldınız. Ve tutup bana anarşist diyorsunuz. Halkın hükümetini yok eden sizler, kan kırmızı uşak üniformanızı, utancınızı bile saklamaya gerek görmeyen sizler, bana anarşist diyorsunuz. Cehennem ateşine inanmıyorum, ama böyle anlarda inanmadığım için pişmanlık duyuyorum. Hayır, böyle anlarda neredeyse inanacağım tutuyor. Mutlaka bir cehennem olmalı, çünkü sizin işlediğiniz cinayetleri cezalandırmak için daha uygun bir yer düşünemiyorum. Sizler var olduğunuz sürece, evrende bir cehennem ateşine mutlaka ihtiyaç vardır."

Kapılarda bir kıpırdanma oldu. Ernest, Başkan ve tüm üyeler ne olduğunu görmek için oraya döndüler.

"Sayın Başkan, neden askerlerinizi içeri çağırıp işlerini bitirme emri vermiyorsunuz?" diye sordu Ernest. "Planınızı hemen uygulayacaklardır."

"Başka planlarımız var uygulanacak," oldu cevap. "Askerlerin burada olmalarının nedeni de bu."

"Bizimle ilgili planlar sanıyorum," diye alaylı bir sesle konuştu Ernest. "Suikast ya da buna benzer bir şey yani."

"Suikast" sözüyle ortalık yeniden uğultuya boğuldu. Ernest sesini duyuramıyor, ama gürültü her an kesilir umuduyla ayakta duruyordu. İşte o anda olanlar oldu. Dinleyici sıralarından ancak patlamanın ışığını görebildim. Kulaklarımı sağır edici bir patlama sesi duydum. Ernest'in dumanlar arasında önce sendeleyip sonra yuvarlandığını gördüm. Askerler bütün kapılardan içeri dalıyorlardı. Ernest'in yoldaşları öfkeyle ayağa fırlamışlar, saldırmaya hazırdılar. Ernest bir an için ayağa kalktı ve salondakilerin susması için kollarını salladı.

"Bu bir komplo!" diye haykırdı Ernest, kendi grubunun bulunduğu yöne dönerek. "Hiçbir şey yapmayın yoksa mahvolursunuz."

Sonra yavaşça çöktü ve askerler yanına geldi. Hemen ardından salonu boşaltmaya başladılar, artık ben de bir şey göremiyordum.

Kocam olmasına rağmen, yanına girmeme izin vermediler. Sonra kim olduğumu haykırdım ve anında oracıkta tutuklandım. Aynı zamanda Washington'daki tüm sosyalist milletvekilleri tutuklandılar. Aralarında, otelinde tifo ateşiyle hasta bir halde yatmakta olan Simpson bile vardı.

Yargılama çok kısa sürdü. Bütün sanıklar önceden verilmiş karar gereğince mahkûm edildiler. Ernest'in idama mahkûm edilmeyişi tam bir mucizeydi. Oligarşinin tam bir gafletiydi bu ve ona pahalıya mal olacaktı. Ama Oligarşi o günlerde kendinden çok emindi. Başarısından sarhoştu ve bir avuç kahramanın oligarşiyi temelinden sarsacak gücü olduğunu aklından geçirmiyordu. Yarın Büyük İsyan patlak verdiğinde ve bütün dünya kitlelerin tak, tak ayak sesle-

riyle sarsıldığında Oligarşi, gerçeği, yani bu bir avuç gözü kara kahramanın ne kadar büyüyebileceğini çok geç anlayacaktı.*

Ben bir devrimci olarak, devrimcilerin gizli planlarını, korkularını ve umutlarını bilen bir kişi olarak, Mecliste patlatılan bombanın oligarşinin uşakları tarafından atıldığını söyleyebilecek birkaç kişiden biriyim. Bu bomba olayıyla Meclisin içindekiler kadar dışarıdaki sosyalistlerin de uzak yakın hiçbir ilişkilerinin olmadığını çekinmeden ve kuşku duymadan söyleyebilirim. Bombayı kimin attığını bilmiyorduk, ama kesinlikle emin olduğumuz bir şey varsa, o da bombayı biz atmamıştık.

Öte yandan, bu olaydan da Demir Ökçe'nin sorumlu olduğunu gösteren bazı kanıtlar var. Elbette biz bunu kanıtlayamayız. Bizim yargımız sadece birtakım

* Avis Everhard, anlattıklarının kendi zamanında okunacağını düşünerek ağır ihanet suçlamasıyla yapılan yargılama konusuna bu kadar az değiniyordu. Everhard'ın el yazmasında buna benzer daha birçok eksiklik görülecektir. Elli iki sosyalist milletvekili yargılanmış ve hepsi suçlu bulunmuştu. Ne gariptir ki bir kişi bile ölüm cezasına çarptırılmadı. Ernest Everhard ile aralarında Theodore Donnelson ve Matthew Kent'in de bulunduğu on bir arkadaşı ömür boyu hapis cezası almıştı. Geri kalan kırk kişi otuz yıldan kırk beş yıla kadar değişen hapis cezalarına çarptırıldılar. El yazmasında adı geçen ve patlama günü tifo ateşiyle yattığı söylenen Arthur Simpson, sadece on beş yıla mahkûm oldu. Söylendiğine göre, herkesin başına geldiği gibi atıldığı hücresinde açlıktan ölmüş, bu durum, Simpson'ın çok inatçı ve despotizme hizmet eden herkese karşı öfkeli oluşuna dayandırılmıştı. Simpson, Küba'nın Cabanas kentinde ölmüştür. Üç yoldaşı da onun bulunduğu hapishaneye kapatılmıştı. Elli iki sosyalist milletvekili Birleşik Devletler'e yayılmış olan askeri hapishanelere kapatıldılar. Bu yüzden Du Bois ve Woods Porto Rico'da, Everhard ve Merryweather San Francisco'nun bir adası olan ama uzun süredir askeri bir hapishane olarak kullanılan Alcatraz Adasında yattılar.

tahminlere dayalı. Bütün bildiğimiz, hükümetin gizli ajanlarının Meclis Başkanına verdikleri raporda, sosyalist milletvekillerinin terör hareketlerine başlamayı kararlaştırdıklarını ve bu işe belli bir günde başlayacaklarını bildirmeleriydi. Bu başlama günü olarak da bombanın patladığı gün gösteriliyordu. Bunun üzerine meclis binasını askerlerle doldurarak önlem almışlar. Bizim bombadan filan haberimiz olmadığından ve yetkililer de patlamaya hazırlıklı olduğundan, bu olay hakkında sadece Demir Ökçe'nin bilgisi olduğu sonucuna kolaylıkla varılabilir. Dahası, biz Demir Ökçe'nin konuşmalar sırasında yaşanan kargaşadan da sorumlu olduğunu, bu işi, suçu bize yükleyip bizi yok etmek amacıyla tasarlayıp gerçekleştirdiğini söylüyorduk.

Meclis Başkanı, kan kırmızı uşak üniformasını sırtına geçirmiş tüm meclis üyelerine kararlaştırılan işareti verdi. Ernest konuşurken, bir şiddet olayının patlak vereceğini herkes önceden biliyordu. Ama işin doğrusu, bunların hepsi de bu terör hareketinin sosyalistler tarafından tasarlandığına yürekten inanmışlardı. Mahkemede de birçoğu tanık olarak ifade verirken, yine içtenlikle Ernest'i bombayı atmaya hazırlanırken gördüklerini ve bombanın zamanından önce patladığını ileri sürdüler. Elbette hiçbiri böyle bir şey görmemişti, ama korkuyla ateşlenen hayal güçleri onları böyle sanılara sürüklemişti.

Ernest mahkemede şöyle konuştu: "Eğer bomba atmak niyetinde olsaydım, böyle zararsız bir havai fişekten yararlanacağıma aklı başında herhangi bir insan inanabilir mi? İçinde yeterince barut bile yoktu. Epey duman çıkardı, ama benden başka kimseyi yaralamadı. Tam ayaklarımın dibinde patlamasına

rağmen beni bile öldürmedi. Ben böyle bir iş yapmaya kalkıştığımda, hiç kuşkunuz olmasın ki gerçekten hasar verecek bir bomba seçerim. Benim atacağım bombadan dumandan başka şeyler de çıkardı."

İddia makamıysa bombanın etkisiz oluşunu ve zamanından önce patlayışını sosyalistlerin beceriksizliğine bağlıyor, Ernest'in sinirlerine hâkim olamadığı için bombayı elinden düşürdüğünü ileri sürüyordu. Ernest'i bombayı tutarken ve ardından elinden düşürdüğünü gördüklerini söyleyen çeşitli milletvekillerinin tanıklıklarıyla bu iddia güçleniyordu.

Bize gelince, hiçbirimiz bombanın nasıl atıldığını bilmiyorduk. Ernest bana bombanın patlamasından bir saniye önce sesini duyduğunu ve ayaklarının dibinde yere düştüğünü gördüğünü söylemişti. Bunu mahkemede de söyledi, ama hiç kimse ona inanmadı. Ayrıca, argoda söylendiği gibi her şey "tezgâhlanmıştı." Demir Ökçe bizi yok etmeyi kafasına koymuştu, ne yapsak boşunaydı.

Gerçek er geç ortaya çıkar derler. Ama bu sözün doğruluğundan artık kuşku duyuyordum. O günden bu yana on dokuz yıl geçti, sürekli uğraşmamıza rağmen, bombayı kimin attığını bir türlü ortaya çıkaramadık. Bu adam kuşkusuz Demir Ökçe'nin bir uşağıydı, ama kim olduğu hakkında hiçbir ipucu elde edemedik. Bugün bile bu olayı, tarihin esrarengiz olayları arasında saymaktan başka bir şey kalmıyor bize.*

* Bu gizemin açığa çıktığını görebilmek için daha kuşaklar boyunca yaşamalıydı Avis Everhard. Yaklaşık yüzyıl kadar önce, yani Avis'in ölümünden yaklaşık altı yüzyıl sonra, Vatikan'ın gizli arşivlerinde Pervaise adlı birinin itirafları bulundu. Aslında sadece tarihçileri ilgilendiren bu muğlak belge hakkında bir şeyler söylemek belki de yerinde olacaktır.

Pervaise, Fransız asıllı bir Amerikalıydı ve MS 1913 yılında New York City'deki Tombs Hapishanesinde cinayet suçundan yargılanmak için gün dolduruyordu. İtiraflarından onun bir cani olmadığını öğreniyoruz. Sıcakkanlı, tutkulu ve duygusal bir insandı. Hastalıklı bir kıskançlığa kapılıp karısını öldürmüştü; ki o günlerde böyle olaylar sık görülürdü. Pervaise ölüm korkusuyla dolu bir adamdı, bunu itirafında uzun uzadıya anlatmıştır. Ölümden kurtulmak için her şeyi yapabilirdi ve polis ajanları birinci dereceden cinayetten sanık birinin ölümden kurtulamayacağına onu iyice inandırmışlardı. O günlerde birinci dereceden cinayet işlemek en büyük suç kabul ediliyordu. Suçlu kadın veya erkekler özel olarak yapılmış ölüm sandalyesine oturtuluyor ve uzman doktorların gözetiminde, elektrik akımıyla yok ediliyorlardı. Buna elektrik vererek idam etme deniyordu ve o dönemde çok yaygındı. Anestezi yoluyla idam yöntemi daha sonraları uygulanmaya başlandı.

Bu iyi yürekli, ama zayıf iradeli adam, hapiste yatar ve ölümden başka bir şeyi beklemezken, Demir Ökçe'nin ajanları onu Temsilciler Meclisine bomba atmaya ikna etmişler. İtirafında bombanın zayıf ve tehlikesiz olduğunun ve kimseyi öldürmeyeceğinin açıkça kendisine söylendiğini yazıyor. Gerçekten de bomba çok güçsüzdü ve Everhard'ın ayaklarının dibinde patlaması bile ölümcül sonuçlara yol açmamıştı.

Pervaise, görünüşte onarım yapılması için kapatılmış olan dinleyici sıralarından birine tamirci kılığında sızmıştı. Bombanın atılacağı anı kendi belirleyecekti. Saf bir şekilde Everhard'ın konuşmasına ve salondaki kargaşaya kendini öylesine kaptırmıştı ki neredeyse görevini unutacak olduğunu itiraf ediyor.

Yaptığı işe karşılık hapishaneden salıverilmekle kalmamış, ömür boyu onu geçindirecek bir maaş da bağlanmıştı. Ama bu ödülden uzun süre yararlanamadı. MS Eylül 1914'te kalp romatizmasına yakalandı ve üç gün yaşadı. İşte bu son günlerinde Katolik Rahip Peter Durban'ı çağırdı ve ona günah çıkardı. İtiraf rahibe o kadar önemli geldi ki, rahip ondan yaptığı itirafı yazmasını ve yemin ederek imzalamasını istedi. Bundan sonra olanları sadece tahmin edebiliriz. Belge, Roma'ya ulaşacak kadar önemliydi anlaşılan. Belgenin böylesine başarıyla gizli tutulmasında güçlü yerler çeşitli etkilerde bulunulmuş olsa gerek. Yüzyıllar boyunca bu belgenin varlığı dünyadan gizli tutuldu. Ta ki geçen yüzyılda, parlak bir İtalyan bilim adamı Lorbia, Vatikan'daki araştırmaları sırasında bu belgeyi rastlantıyla buluncaya kadar.

Bugün, MS 1913 yılında Temsilciler Meclisinde patlayan bombanın sorumlusunun Demir Ökçe olduğundan hiç kuşku yok. Pervaise'in itirafı gün ışığına çıkmamış olsaydı bile, aklı ba-

şında olan hiç kimse, elli iki milletvekilini hapse gönderen bu eylemi oligarşinin ve ondan önce hüküm süren kapitalizmin yaptığından kuşku duymazdı.

MS on dokuzuncu yüzyılın sondan bir önceki on yılında Chicago'da masum ve sözde Haymarket Anarşistlerinin keyfi öldürülmesi klasik örneği de var. Olayı başlı başına ele aldığımızda, kapitalist mülkiyetin yine kapitalistler tarafından yok edilip yakıldığı garip bir gerçektir. Mülkiyetin bu şekilde yok edilmesinin karşılığında çoğunlukla masum inanlar cezalandırılır ve zamanın tabiriyle "deliğe tıkılırdı."

MS yirminci yüzyılın ilk on yılındaki emekçi çatışmalarında da kapitalistler ile Batı Madencileri Federasyonu arasındaki bir kavgada, benzer ama daha kanlı taktikler uygulandı. Independence İstasyonu, kapitalistlerin ajanları tarafından havaya uçurulmuştu. On üç kişi ölmüş, çok sayıda insan da yaralanmıştı. O dönemde, Colorado eyaletinin yasama meclisini ve yargı mekanizmasını denetimleri altında tutan kapitalistler, madencileri cinayetle suçladılar ve onları mahkûm etmeye çok yaklaştılar, ama başaramadılar. Pervaise gibi, bu olayın maşalarından biri olan Romaines, bir başka eyalet olan Kansas'taki bir hapishanede yargılanmayı bekliyordu. Ama kapitalistlerin ajanlarının istediğini kabul etti. Bununla birlikte Pervaise'in tersine, o itirafını yaşarken kamuoyuna yaptı.

Sonra, yine aynı dönemde, iki güçlü kuvvetli, korkusuz emekçi lideri Moyer ve Haywood davası vardı. Bunlardan biri Batı Madencileri Federasyonunun başkanı, diğeriyse sekreteriydi. Idaho'nun eski valisi esrarengiz bir biçimde öldürülmüştü ve cinayet, o dönemde, açıkça sosyalistlerle madencilere yüklendi. Bununla beraber, bu iki kişinin suçsuz olduğunu herkesin bilmesine rağmen, ulusal ve eyalet anayasaları ihlal edilerek Idaho ve Colorado valilerinin tezgâhları sayesinde Moyer ve Haywood kaçırıldılar, hapse atıldılar ve cinayetle suçlandılar. Tam o sırada, o günlerin Amerikalı Sosyalistlerin ulusal lideri Eugene V. Debs şu sözleri söyledi. "Rüşvetle satın alınamayan ya da korkutulamayan işçi liderleri, tuzağa düşürülüp öldürülüyorlar. Moyer ve Haywood'un tek suçu işçi sınıfına namuslu bir şekilde hizmet etmeleridir. Kapitalistler ülkemizi çaldılar, siyasetimizi bozdular, adalet mekanizmamızı kirlettiler ve bizi nallanmış atlarının altında ezdiler. Şimdi de kendi zalim baskılarına boyun eğmeyenleri öldürüyorlar. Colorado ve Idaho eyaletlerinin valileri, efendileri olan plütokrasinin buyruğunu yerine getiriyorlar. Mesele şudur: İşçiler Plütokrasiye karşı. Onlar ilk şiddetli darbeyi indirirlerse, biz de son darbeyi indireceğiz."

XVIII
Sonoma'nın Gölgesinde

Bu dönem boyunca, kendimle ilgili olarak sözü edilecek pek bir olay olmadı. Hiçbir şeyle suçlanmamama rağmen, altı ay hapiste tutuldum. Sadece şüphelilerden biriydim; bütün sosyalistlerin kısa bir zaman sonra öğreneceği, çok korkutucu bir sözdü bu. Bu sıralarda, henüz oluşum aşamasında olan gizli servisimiz çalışmaya başlamıştı. Tutukluluğumun ikinci ayının sonuna doğru gardiyanlardan biri, örgütle ilişkisi olan bir devrimci olduğunu söyledi bana. Birkaç hafta sonra, cezaevi doktorluğuna yeni atanan Joseph Parkhurst, Mücadele Gruplarından birinin üyesi olduğunu söyledi.

Böylece bizim örgütümüz, Oligarşinin örgütüyle örümcek ağı gibi sarmaş dolaş oldu. Dış dünyada olup biten her şeyi öğreniyordum ve tutuklanmış liderlerimiz de Demir Ökçe'nin kan kırmızı uşak üniformasının altına gizlenmiş kahraman yoldaşlarımızla sürekli ilişki halindeydiler. Ernest, Pasifik Okyanusu

sahilinden üç bin mil uzaktaki bir hapishanede yatıyor olmasına rağmen onunla sürekli haberleşiyor, düzenli olarak mektuplaşıyorduk.

Tutuklu ya da serbest olsun bütün liderlerimiz harekâtı yönetmek ve tartışmak olanağına sahiptiler. Birkaç ay içinde aralarından birkaçını kaçırmak mümkün olacaktı; ama hapiste tutulmamız çalışmalarımızı hiç engellemediğinden kaçma girişiminin yersiz ve zamansız olduğuna karar verildi. Elli iki milletvekili hapisteydi ve üç yüzden fazla işçi lideri de tutuklu bulunuyordu. Hepsinin ortak bir harekâtla aynı anda kaçırılması gerektiği planlanmıştı. Bir kısmımız kaçarsa, oligarşinin eli tetikte olacak ve geri kalanların kaçmasını önleyecekti. Öte yandan, bütün ülke çapında uygulanacak böyle bir harekât, proletarya üstünde olağanüstü büyük bir psikolojik etki yaratacaktı. Bu gücümüzü gösterecek ve proletaryaya güven verecekti.

Sonuçta, altı ay sonunda cezaevinden çıktığımda, ortadan kaybolmam ve Ernest için güvenli bir saklanacak yer bulmam kararlaştırıldı. Benim ortadan kaybolmam öyle kolay bir iş değildi. Özgürlüğüme kavuşur kavuşmaz, Demir Ökçe'nin casusları peşime takıldılar. Onları şaşırtmam ve izimi kaybettirmem gerekiyordu. California'ya gidecektim. Bunu biraz gülünç bir şekilde gerçekleştirebildik.

Ruslar örnek alınarak uygulanan pasaport sistemi gelişmekteydi. Bütün kıtayı gerçek adımla dolaşmam imkânsızdı. Eğer Ernest'i göreceksem, izimi tamamen kaybettirmem gerekiyordu, çünkü takip edilirsem onun da yakalanacağı açıktı. Bir proleter kılığı içinde de yolculuk yapamazdım. Kala kala, Oligarşinin bir üyesinin kılığına bürünmek kalıyordu. Oligarşinin doruğunda

yaşayanlar bir avuç insandı, ama Bay Wickson gibi birkaç milyon dolarla ikinci derecede zengin olanlar binlerceydi. Bu zenginlerin karıları ve kızları genellikle çok gezerlerdi ve ben de kendimi onlardan biri gibi gösterecektim. Birkaç yıl sonra olsaydı, buna hiç imkân olmazdı, çünkü pasaport sistemi öylesine kusursuz olacaktı ki ne kadın, ne erkek, ne de çocuk fişsiz olmayacak, yaptığı her iş, her davranış adım adım izlenecekti.

Zamanı gelince peşimdekileri yanlış bir izin peşine taktık. Bir saat sonra Avis Everhard yoktu artık. Onun yok olmasıyla birlikte Felice Van Verdighan adlı bir hanımefendi, iki hizmetçisi, bir fino köpeği ve bir köpek bakıcısıyla,* birkaç dakika sonra batıya hareket edecek olan trenin bir Pullman† vagonuna biniyordu.

Yanımdaki üç hizmetçi devrimciydi. İki tanesi Mücadele Gruplarımızın kayıtlı üyesiydi, üçüncüsü olan Grace Holbrook, bir sonraki yıl bu gruplardan birine katılacak ve katıldıktan altı ay sonra da Demir Ökçe tarafından infaz edilecekti. Köpek bakıcısı rolünü o üstlenmişti. Öteki iki kızdan Bertha Stole, on iki yıl sonra ortadan kayboldu. Ama Anna Roylston hâlâ yaşıyor ve Devrim için giderek daha önemli görevler yüklenmektedir.‡

---

* Anlatılanlar, efendilerin vicdansız tavır ve davranışlarını gösteriyor. İnsanlar açlıktan ölürken köpeklere hizmetçiler tutulurdu. Bu, Avis Everhard için dayanılmaz bir kılık değiştirme olmuştu.

† *Pullman*: Dönemin lüks tren vagonlarını tanımlamak için kullanılan terim; ki bunlar ilk kez sanayici Pullman tarafından yapılmıştır.

‡ Neredeyse akıl almaz derecede büyük ve sürekli felaketlere uğramasına rağmen, Anna Roylston doksan bir yaşına kadar yaşadı. Pococklar Mücadele Gruplarının cellatlarının elinden

Kazasız belasız Birleşik Devletler'i kat edip California'ya vardık. Tren Oakland'da On Altıncı Cadde İstasyonu'nda durduğunda indik ve orada, Felice Van Verdighan, iki hizmetçisi, köpeği ve köpek bakıcısıyla birlikte ortadan kayboldu. Hizmetçiler güvenilir yoldaşlar tarafından götürülürken başka yoldaşlar da beni devraldılar. Trenden indikten yarım saat kadar sonra küçük bir balıkçı teknesinde San Francisco Körfezinde ilerliyordum. Rüzgâr değişik yönlerden esiyordu ve gecenin büyük bir kısmında serseri bir yol izledik. Ama Ernest'in yattığı Alcatraz'ın ışıklarını görünce ona yaklaştığım düşüncesiyle rahatladım. Şafak vaktinde balıkçıların kürek çekmesiyle Marin Adalarına vardık. Orada bütün gün gizlendik; ertesi gece yükselen denizle ve arkamızdan esen hafif bir meltemle birlikte San Pablo Körfezini iki saatte geçtik ve Petaluma deresine ulaştık.

Bir yoldaş orada beni atlarla bekliyordu ve hiç zaman kaybetmeden yıldızların ışığının altında yola koyulduk. Kuzeyde, atlarımızın burnunu çevirdiğimiz Sonoma Dağının belli belirsiz silueti görünüyordu. Aynı adı taşıyan eski kasabayı sağımızda bırakarak dağların arasına sokulan bir kanyon boyunca ilerlemeye başladık. Araba yolu önce orman yoluna, sonra

---

nasıl kurtulduysa, o da Demir Ökçe'nin cellatlarının elinden öyle kurtuldu. Tehlike ve alarmlarla dolu olmasına rağmen, çok büyüleyici bir hayat sürdü. Kendisi Mücadele Gruplarının cellatlarından biriydi ve Kızıl Bakire diye bilinirdi. Devrimin en seçkin kişiliklerinden biri haline gelecekti. Altmış dokuz yaşında ihtiyar bir kadınken "Kanlı" Halcliffe'i hem de silahlı korumalarının arasında vurup yere serdi ve burnunu bile kanatmadan kurtuldu. Sonunda, Ozark Dağlarında devrimcilerin gizli bir sığınağında yaşlılık yüzünden huzurlu bir şekilde öldü.

da bir patikaya dönüştü ve en sonunda yaylanın otlakları arasında kayboldu. Doğrudan Sonoma Dağına sürdük atlarımızı. Bu en güvenilir yoldu. Bu yolda bizi kimse göremezdi.

Şafak sökerken, kuzey yamacının doruğundaydık. Günün ilk bulanık aydınlığında çalıların arasından dev ağaçların boy attığı ve yazın sıcaklığını hâlâ koruyan kanyonun yatağına indik. Buraları biliyor, tanıyordum. Artık ben yol gösterebilirdim. Saklanma yerime gelmiştik. Burayı ben seçmiştim. Bir çiti aşarak geniş bir çayırlıktan geçtik; sonra meşelerle kaplı küçük bir tepeyi aşarak daha küçük bir çayıra vardık. Yeni bir tepeye tırmandık; şimdi yöreye özgü ve gövdelerinin rengi bakıra çalan ağaçların gölgesindeydik. Günün ilk ışıkları biz tepeyi tırmanırken sırtımızı ısıtmaya başladı. Çalılıklardan bir keklik sürüsü çığlıklarla havalandı. Bir tavşan sessizce ve bir geyik gibi hızla yolun karşı kıyısına fırladı. Bunun ardından dal dal boynuzlu, boynu ve omuzları güneşten kızıllaşmış bir geyik aniden önümüze çıktı, yamacı tırmanıp tepede gözden kayboldu.

Bir süre dörtnala geyiğin peşinden gittik. Sonra onu izlemeyi bırakıp dönemeçli bir yoldan, dağ yamaçlarından kopan mineral parçalarıyla suları gölgelenmiş bir gölü çevreleyen heybetli ağaçlara doğru indik. Bu yolu karış karış biliyordum. Bir zamanlar dostum olan bir yazarındı bu çiftlik; o da devrimci olmuş, ama talihi bizim kadar yüzüne gülmemişti; çünkü esrarlı bir şekilde ortadan kaybolmuş, kimse ne zaman ve nasıl öldüğünü öğrenememişti. Bu saklanma yerini, yani benim saklanacağım yeri, hayattay-

ken sadece o biliyordu. Bu otlağı güzelliği yüzünden satın almıştı. Bunca parayı ödemeye hazır olduğunu gören çevredeki çiftçilerin nasıl uzun uzun düşünüp birtakım hesaplar yaparak, "Ama verdiğinizin yüzde altısını bile kazanamazsınız," deyişlerini bana anlatmaktan büyük bir zevk duyardı.

Ama şimdi ölmüştü. Çiftlik de çocuklarına geçmiş değildi. Bu güzelim topraklar, ta Spreckels yöresinden Bennett Vadisinin meydana getirdiği doğal sınıra kadar Sonoma Dağının kuzey ve doğu kesimlerine sahip olan Bay Wickson'ın malıydı artık. Wickson burada büyük ve muhteşem bir geyik parkı yaptırmıştı; alabildiğine uzanan yamaçlar, vadiler ve ovalarda geyikler ilkel bir yabanıllık içinde koşuyorlardı. Toprağın eski sahipleri kovulmuşlardı. Akıl hastaları için yapılan bir bina da geyiklere yer açmak için yıkılmıştı.

İşin hoş yanı, Wickson'ın av evi, benim saklanma yerimden sadece çeyrek mil ötedeydi. Bu, tehlikeli olmaktan çok, benim için daha büyük bir güvenceydi. Çünkü oligarşinin ikinci sınıf prenslerinden birinin kanatlarının altında sayılırdık. Herhalde Demir Ökçe'nin casuslarının beni ve yanıma geldiğinde Ernest'i aramayı düşünecekleri en son yer Wickson'ın geyik parkıydı.

Atlarımızı göl kıyısındaki ağaçlara bağladık. Çürümüş bir ağacın kovuğundan arkadaşım bir sürü eşya çıkardı; elli kiloluk bir torba un, çeşitli konserveler, mutfak aletleri, battaniyeler, bir branda, kitaplar, kalem, defter, bir tomar zarf, beş galonluk bir bidon gaz ve hepsinden önemlisi koca bir demet urgan. Öylesine çok eşya vardı ki bunları sığınağa taşımak için birkaç kez gidip gelmemiz gerekecekti.

Ama sığınak çok yakındı. Urganı alarak önden yürümeye başladım. İki ağaçlıklı tepenin arasına yeşil bir yol gibi sokulup bir derenin sarp yamacında aniden bitiveren fundalar ile sürgünleri birbirlerine dolanmış üzüm asmalarıyla dolu bir açıklıkta ilerledim. Kaynakların beslediği ve en şiddetli sıcakların bile kurutamadığı bir dereydi bu. Akıntının iki yanında da dikkatsiz bir dev tarafından oraya buraya serpiştirilmiş gibi duran ağaçlı tepeler yükseliyordu. Yüzlerce metreye kadar varan bu tepeler, kaya damarlarından yoksundu. Ağaçların hepsi de yüksekti, hele kimileri yüzlerce metre uzunluğundaydı. Sonoma'nın ünlü bağlarını verimli kılan kırmızı volkan toprağı üzerinde yükseliyorlardı. Dere işte bu ağaçların arasında derin ve dik yatağında kıvrıla kıvrıla akıyordu.

Derenin yatağına inmek için ayaklarımız kadar ellerimizden de yararlanmak zorunda kaldık; oraya varınca suyun akış yönünde otuz metre kadar ilerledik. Büyük mağaranın başındaydık. Mağara var mı yok mu belli olmuyordu. Orası sıradan bir mağara değildi zaten. Ağaççıkların ve çalıların arasından sürüne sürüne ilerledikten sonra, insan birden kendini yemyeşil bir uçurumun kenarında buluyordu. Yüz adım kadar boyu, bir o kadar eni, elli adım kadar da derinliği vardı. Tepelerin o dev tarafından buraya atıldıkları çağda meydana gelen çatlaklar ve birçok toprak kayması yaratmıştı bu mağarayı; su sızıntıları da yüzyıllar boyunca dört bir yanından durmadan kemirmişlerdi. Mağaranın bir karış bile çıplak yüzeyi yoktu. Yeşil bitkilerden bir halı sarmıştı her tarafı. Narin baldırıkaralardan, altın sarısı eğreltiotlarından heybetli pa-

lamutlara, çamlara kadar bin bir türlü bitki... Bu dev ağaçlar uçurumun yamaçlarında bile boy atıyorlardı. Bazıları kırk beş derece kadar yere doğru eğilmişti, ama çoğu yumuşak topraktan dimdik fırlamışlardı.

Mükemmel bir sığınaktı burası. Hiç kimse gelmezdi buraya, yakındaki Glen Ellen Köyünün çocukları bile. Bu mağara, bir kanyonun yutağında olsaydı ve bir veya birkaç mil uzunluğunda olsaydı onu bu yöredeki herkes hiç kuşkusuz bilirdi. Ama bir kanyon sayılmazdı bu su yolu. Derenin uzunluğu başından sonuna beş yüz metreyi geçmiyordu. Bu dere mağaranın üç yüz metre kadar yukarısında bir yerde, düz bir otlağın ortasındaki bir pınardan doğuyor; yüz metre kadar aktıktan sonra açık araziye çıkıyor ve engebeli, otlarla kaplı bir alanda nehre ulaşıyordu.

Yoldaşım, urganın ucunu bir ağacın gövdesine doladıktan sonra diğer ucunu da belime bağlayarak beni aşağıya sarkıttı. Kendimi göz açıp kapayıncaya kadar aşağıda buldum. Sonra gidip yüklerimizi taşıdı ve onları da aşağı sarkıttı. İşi bitince urganı sardı, gizledi ve bana neşeli neşeli "Hoşça kal," diyerek uzaklaştı.

Devam etmeden önce sizlere devrimin alçakgönüllü bir militanından, ordumuzun saflarını oluşturan sayısız yiğit yüreklilerden biri olan bu John Carlson adlı yoldaştan söz etmek istiyorum. Wickson'ın yanında, av köşkündeki ağıllarda çalışıyordu. Sonoma Dağını da zaten Wickson'ın atlarıyla aşmıştık. John Carlson, yirmi yıldır, saklanması gerekenlerin sığındığı bir kişidir. Bu süre içinde, dürüst olmayan tek bir düşüncenin bile aklından geçmediğine eminim, hatta düşünde bile. Öyle saf, hatta öyle kıt akıllı biriydi ki

devrimin onun için ne anlama gelebileceğini, nasıl olup da devrime hizmet etme düşüncesini benimsediğini anlamak güçtü. Ama özgürlük aşkı onun karanlık ruhunda sönmeyen kıvılcımlar haline parlayıp duruyordu. Bazı açılardan hayal gücünün zengin olmayışı daha yararlıydı. Kendini hiç kaybetmez, emirlere harfiyen uyardı; ne meraklı ne de gevezeydi. Bir keresinde ona nasıl devrimci olduğunu sordum.

"Gençliğimde askerdim," diye cevap verdi. "Almanya'daydım. Orada bütün gençlerin zamanı gelince asker olması gerekir. Ben de ordudaydım. Orada ben yaşlarda bir başka asker arkadaşım vardı. Babası sizin dediğiniz gibi ajitatördü. Alman ordusuna hakaretten, daha doğrusu İmparator hakkında gerçeği söylemekten tutuklanmıştı. Bu genç, yani oğlu, benimle halk ve emek üzerine, kapitalistlerin halkı soyduğu üzerine konuşurdu boyuna. Bu delikanlı bana dünyaya yeni bir gözle bakmayı öğretti ve böylece ben de sosyalist oldum. Konuşmaları gerçekti, doğruydu ve hiç unutmadım söylediklerini. Birleşik Devletler'e gelir gelmez hemen sosyalistlerle ilişki kurdum. Bir bölgede resmi üye kaydedildim. O zamanlar S.L.P. zamanıydı. Sonra parti içinde bölünmeler baş gösterdiğinde, bölgemdeki S.P.'ye katıldım. O günler San Francisco'da bir kiralık at ahırında çalışıyordum. Bu, büyük depremden önceydi. Tam yirmi iki yıl partiye aidat ödedim. Hâlâ üyesiyim ve aidatımı vermeye devam ediyorum. Ama gizli tutuyorum bunu. Üstüme düşen görevleri yapıyorum ve ölmeden sosyalist halk hükümetinin kurulduğunu görürsem mutlu olacağım."

***

Kendi başıma kaldığımda, gaz ocağımı yakıp kahvaltımı hazırlamaya ve evimi yerleştirmeye başladım. Sonraları Carlson, sabahın alacakaranlığında ya da gece çöktükten sonra gizlice gelir ve birkaç saat çalışırdı. Önceleri bir tentenin altında yaşıyordum. Daha sonra küçük bir çadır kurduk. Güvenliğimizden bütünüyle emin olduktan sonra küçük bir ev yaptık. Bu ev, mağaranın deliğinden bakacak birinin göremeyeceği bir yere kurulmuştu. Bereketli bitki örtüsü evin önünde doğal bir perde oluşturuyordu. Ayrıca ev, dik duvarlardan birine yaslanmıştı ve bu duvarın içinde, kalın ağaç gövdeleriyle payanda vurulmuş, rutubetsiz ve havadar iki oda oyduk. İnanın bana, evimiz çok rahattı. Daha sonraları Alman anarşist Biedenbach da bir süreliğine yanımıza saklanmaya geldiğinde, evimizin duvarına duman çeken bir tertibat yaptı. Böylece kış gecelerinde, çatır çatır yanan bir ateşin karşısında otururken güzel saatler geçirdik.

Sözün burasında da bu yumuşak ruhlu anarşist hakkında, devrimci arkadaşlarımız arasında yanlış tanınan Biedenbach hakkında bir şeyler söylemeliyim. Yoldaş Biedenbach hiçbir zaman davaya ihanet etmemiştir. Genellikle sanıldığı gibi yoldaşları tarafından da infaz edilmemiştir. Tüm bunlar Oligarşinin uşakları tarafından uydurulan yalanlardır. Yoldaş Biedenbach unutkan ve hafızası zayıf biriydi. Gizli parolayı hatırlayamadığı için Carmel'deki yeraltı sığınağında nöbetçilerimizden biri tarafından ateş edilerek öldürülmüştü. Bu üzüntü duyulacak bir hataydı, hepsi bu. Ama onun kendi Mücadele Grubuna ihanet

ettiği söylemek tamamen yalandır. Davaya büyük bir bağlılık ve doğrulukla hizmet etmiştir.*

İşte on dokuz yıl var ki benim seçtiğim bu sığınak sürekli olarak bizlere hizmet verdi; bu süre içinde burayı bir olayın dışında tek bir yabancı bulamadı. Oysa Wickson'ın av köşkünden çeyrek mil ve Glen Ellen Köyünden de bir mil uzaklıktaydı. Sabah akşam gidip gelen trenlerin seslerini dinliyor, saatimi tuğla fabrikasının işbaşı düdüğüne göre ayarlıyordum.†

---

* O günlerden bugüne gelen belgeleri incelediğimizde, burada sözü edilen Biedenbach'a rastlamıyoruz. Ondan, Everhard'ın el yazmasından başka hiçbir yerde söz edilmemektedir.

† Eğer meraklı bir gezgin, Glen Ellen'dan güneye doğru dönerse, kendisini yedi yüzyıl önceki köy yollarına benzer bir bulvarda bulacaktır. Glen Ellen'dan çeyrek mil ilerde, ikinci bir köprü geçildiğinde, sağ tarafta, geniş toprakları yararak ağaçlıklı tepecikler topluluğuna uzanan bir baranka görülecektir. Bu baranka, özel mülkiyet devirlerinde, Fransa'dan California'ya, altın masalları anlatıldığı günlerde ilk gelen Fransız Chauvet'nin özel mülküne kadar uzanmaktadır. Ağaçlıklı tepecikler Avis Everhard'ın sözünü ettiği tepelerdir.

MS 2368'de meydana gelen Büyük Deprem, bu tepelerden birinin kenarını yok etmiş ve Everhardların sığındığı mağaranın üzerine yığmıştır. Elyazmaları bulunduktan sonra yapılan araştırmalarda, iki odalı ev ve orada uzun süre yaşandığına işaret eden birikmiş çöpler bulunmuştur. Aralarında bu anlatıda sözü edilen Biedenbach'ın yaptığı duman emen aletin de bulunduğu birçok değerli hatıra vardır. Böyle konulara ilgi duyan öğrenciler, Arnold Bentham'ın çok yakında yayımlanacak olan broşürünü okumalıdır.

Ağaçlıklı tepelerin bir mil kuzeybatısında, Wild Water ve Sonoma Derelerinin birleştiği kavşakta Wake Robin Lodge bulunmaktadır. Wild Water aslında Graham Deresi diye bilinir ve yerel haritalara bu adla geçmiştir. Avis Everhard daha sonra Demir Ökçe'nin ajan provokatörü kılığına girdiğinde, yoldaşlar ve olaylar arasında kendisini cezalandırılmaktan koruyabilmek için kısa dönemler boyunca Wake Robin'de kalmıştır. Wake Robin'de oturmak için gerekli olan resmi izin hâlâ kayıtlardadır ve elyazmasında ikinci dereceden bir oligarşi yöneticisi olarak geçen Wickson'ın kendisi tarafından imzalanmıştır.

XIX
Başkalaşım

"Her şeyinle kendini yeni baştan yaratmalısın," diye yazıyordu mektubunda bana Ernest. "Yok edip kendini yeni baştan yaratmalısın. Bambaşka bir kadın olmalısın. Yalnız giysilerinle değil, giysilerinin altındaki etinle kemiğinle de öyle olmalısın. Kendini yeni baştan yaratmalısın, öyle ki seni ben bile tanımamalıyım. Senin davranışların, tavrın, duruşun, yürüyüşün, bütün kişiliğin değişmeli."

Bu buyruğa uydum. Her gün birkaç saat eski Avis Everhard'ı, öteki benliğim adını verdiğim kadının derisi altına gömmek için çalışmalar yaptım. Bu gibi sonuçlar ancak uzun çalışmalar sonucunda elde edilebilir. Ses tonu gibi ince bir ayrıntı için ve bu sesi doğal olarak benimseyebileceğim ana kadar ara vermeden çalışmalarımı sürdürdüm. Rolümü iyi oynayabilmem için yeni sesime yaradılışımın bir parçası olarak alışmalıydım. Bu sesi, kendimi bile aldatacak kadar ken-

dime mal etmeliydim. Yeni bir dili Fransızcayı örneğin öğrenirken insan aynı duyguya kapılır. Önce belirli bir zorlamayla, mantığının denetiminde konuşur. İngilizce düşündükten sonra bunu Fransızcaya çevirir ya da Fransızca okur, ama bunu anlamak için önce İngilizceye çevirir. Sonra giderek bu çabalar, kendiliğinden oluşur ve öğrenci, adımını emin olarak atmaya başlar. İngilizceye hiç başvurmadan Fransızca okur, yazar, *düşünür*.

Bizim değişmelerimizde de durum böyledir. Benimsediğimiz roller gerçek kişiliklere dönüşene, asıl benliğimizi yeniden kazanmak için irademizi kullanmamız gereken noktaya ulaşana kadar çalışmamız gerekliydi. Başlangıçta el yordamıyla ilerliyor ve sık sık karamsarlığa kapılıyorduk. Yeni bir sanat yaratıyorduk ve elbette öğreneceğimiz çok şey vardı. Ama bu çalışma her yerde sürdürülüyor, bu sanatta yeni ustalar yetişiyordu; yavaş yavaş beceri ve yetenekler birikiyordu. Bu hazine bir tür öğretici kitap haline geldi ve devrim okulunun eğitim programında yer aldı.*

İşte bu sıralarda babam ortadan kayboldu. Sürekli ve belli aralıklarla gelen düzenli mektupları kesildi. Bir daha da onu Pell Sokağında gören olmadı. Yoldaşlarımız

---

* Kılık değiştirme o dönemde gerçekten geçerli bir sanat haline gelmişti. Devrimciler bütün sığınaklarında bu konuda okullar kurmuştu. Peruka, takma sakal, takma kirpik gibi tiyatro oyuncularının kullandıkları aksesuarları beğenmiyorlardı. Devrim oyunu bir ölüm kalım oyunuydu ve bu tür aksesuarlar birer tuzaktı. Kılık değiştirme kökten ve hakiki olmalı, kişiye ikinci bir doğa gibi yerleşmeliydi. Kızıl Bakire'nin bu sanatın en hünerli ustalarından biri olduğu söylenir. Uzun ve başarılı devrimcilik hayatını buna borçlu olsa gerek.

onu her yerde aradılar. Ülkenin bütün cezaevleri gizli servisimiz tarafından didik didik edildi. Sanki yer yarılmış da içine girmişti. Bugüne kadar başına gelenler hakkında en küçük bir ipucu ele geçirilemedi.*

Sığınakta tam altı ay boyunca tek başıma yaşadım, ama bu süreyi boş geçirmedim. Örgütümüz her geçen gün büyüyor, ama önümüzdeki dağ gibi yığılı işler bir türlü azalmıyordu. Ernest ve diğer liderler tutuklu bulundukları cezaevlerinden neler yapılması gerektiğini kararlaştırıyor, bunları uygulamak da biz dışarıdakilere düşüyordu. Ağızdan ağza propaganda, bütün dallarıyla casusluk örgütümüzün denetlenmesi, gizli basımevlerimizin kurulması, binlerce sığınağımız arasında tüm ülkeyi bir ağ gibi saran haberleşme zincirinin şu ya da bu nedenle kopan halkalarını onarma gibi işler bizi bekliyordu.

Daha önce de dediğim gibi bu işler hiçbir zaman bitirilemedi. Altı ayın sonunda iki yoldaşın gelmesiyle yalnızlığım sona erdi. Bunlar yiğit ruhlu, özgürlüğe âşık iki genç kızdı: 1922'de ortadan kaybolan Lora Peterson ile daha sonra Du Bois† ile evlenen ve gözleri yeni çağı aydınlatan yarının güneşine çevrilmiş olarak hâlâ aramızda bulunan Kate Bierce.

---

* Durup dururken ortadan kaybolmak dönemin en dehşet verici olaylarından biriydi. Türkülerde ve hikâyelerde motif olarak buna sık sık rastlanır. Üç yüzyıl boyunca süren yeraltı savaşının kaçınılmaz bir sonucuydu. Bu olaylar yalnızca devrimciler arasında değil, oligarşi sınıfında ve işçi kastlarında da yaygındı. Hiçbir uyarı olmaksızın ve hiçbir iz bırakılmaksızın erkekler, kadınlar, hatta çocuklar ortadan kaybolur ve bir daha da görünmezlerdi; sonları bir sır perdesinin ardında gizli kalırdı.

† Ardis'in bugünkü kütüphanecisi Du Bois, bu devrimci çiftin torunudur.

Ani bir ölüm tehlikesinden canlarını zor kurtarmış olan iki genç kız sığınağa geldiklerinde ateşli bir heyecan içindeydiler. Onlara San Pablo Körfezini geçiren balıkçı teknesinin tayfaları arasında bir casus, Demir Ökçe'nin bir ajanı varmış; örgütümüzün en gizli servislerine kadar sızmış. Bu casus hiç kuşkusuz benim peşimdeydi, çünkü uzun süredir Oligarşinin benim ortadan kaybolmamdan tedirgin olduğu haberleri ulaşıyordu. Şanslıyım ki, bundan sonraki olayların da gösterdiği gibi, öğrendiklerini kimseye aktaracak fırsatı bulamamıştı. Besbelli, saklandığım yeri öğrenip beni ele geçirecek kadar başarılı bir sonuca ulaşmak istediği için beklemeyi tercih etmişti. Ama bildiği şeyler onunla birlikte öldü. Kızlar Petaluma Deresinde karaya çıkıp atlarına bindikten sonra, o da bir bahaneyle tekneden ayrılmayı becermiş.

Biraz yol aldıktan sonra, Sonoma Dağında John Carlson atını kızlara verip onları önden gönderdikten sonra yürüyerek geri dönmüş. Çünkü içinde birtakım kuşkular uyanmış. Casusu yakalamış ve kıt hayal gücüyle anlatabildiklerinden ne yaptığı konusunda bir fikir edinebildik.

"İşini bitirdim." Carlson olayı çok kuru bir şekilde anlatıyordu. "İşini bitirdim," diye tekrarladı. Gözleri parıldıyor, çalışmanın yıprattığı kocaman elleri sanki bir şey anlatmak istiyormuş gibi açılıp kapanıyordu. "Hiç ses çıkarmadı. Cesedi sakladım ve bu gece dönüp onu toprağın iyice derinlerine gömeceğim."

***

Bu dönem boyunca kişiliğimde tanık olduğum değişi-

me kendim de şaşıyordum. Öyle bir an geliyor, bazen bir üniversite kentinde huzur içinde yaşamış bir kız olduğuma, bazen de şiddet ve ölüm sahneleri karşısında bile soğukkanlılığını kaybetmeyen bir devrimci olduğuma inanasım gelmiyordu. Ya biri ya öteki. Biri gerçek, biri düştü, ama hangisi hangisiydi? Bir mağarada sürdürdüğüm şu anki hayatım yoksa yalnızca bir kâbus muydu? Yoksa ben, geçmişte Berkeley'de yaşamış çaylardan, tartışmalardan, konferans salonlarından öte bir katılıkla karşılaşmamış biri olduğumu düşünde görmüş bir devrimci miydim? Ama bu, bütün insanların kardeşliğini simgeleyen kızıl bayrak altında toplanmış hepimizin aklından geçmiş olsa gerek.

Eski hayatımdaki insanları sık sık hatırlıyordum ve bunlar da arada bir yeni hayatımda da boy gösterip sonra yine kayboluyorlardı. Piskopos Morehouse için de aynı şey oldu. Örgütümüz geliştikten sonra onu boşuna arayıp durduk. Bir akıl hastanesinden diğerine durmadan dolaştırılıyordu. Napa Sağlık Yurdundan Stockton'a, oradan da Santa Clara Vadisindeki Agnews Hastanesine gönderilmişti. İzini buraya kadar sürebildik. Ondan sonra ne olduğu belli değildi. Hakkında ölüm kaydı da yoktu. Şu ya da bu şekilde kaçmış olmalıydı. Onu bir kez daha ve korkunç koşulların altında, Chicago Komünü katliamı kasırgasında göz ucuyla da olsa görebileceğimi asla aklıma getirmezdim.

***

Sierra Fabrikalarında kolunu kaybeden ve benim hayatımı devrime adamama neden olan adamı, Jackson'ı bir daha hiç görememiştim; ama ölmeden önce neler

yaptığını hepimiz öğrenmiştik. Hiçbir zaman devrimcilerin safına katılmadı. Kaderi onu kinle doldurmuştu ve yanlışlarında direniyordu. Böylece bir anarşist oldu. Anarşizm düşüncesine inanmış biri değil, nefret ve intikam tutkusuyla gözü dönmüş bir hayvan. İntikamını aldı da. Bir gece herkesin uykuda olduğu bir saatte bekçileri atlatmayı başarıp, Pertonwaithe sarayını havaya uçurdu. Bekçiler dahil tek bir kimse bile sağ kurtulamadı. Sonra yargılanmayı beklediği cezaevinde kendisini yatak çarşaflarıyla boğduğunu duyduk.

Dr. Hammerfield ile Dr. Ballingford'un kaderleriyse Jackson'ınkinden hayli farklı oldu. Ekmek yedikleri kuruma nankörlük etmemeleri sonucunda din adına saraylar verildi onlara ve şimdi onlar bu saraylarda dünyayla barış içinde yaşayıp gidiyorlar. Her ikisi de şu anda Oligarşinin savunucusudur. İkisi de epey şişmanladılar. "Dr. Hammerfield," diye açıkladı bir gün Ernest, "metafiziğini yeni baştan öyle bir düzenledi ki Demir Ökçe için Tanrı'dan izin koparmış oldu. Bu metafiziğe güzelliğe tapınmayı da dahil etti ve Heckel'in tasvir ettiği buhar halindeki omurgalı yaratığı görünmez bir hayale indirgedi. Dr. Hammerfield ile Dr. Ballingford arasındaki başlıca fark, Hammerfield'ın Oligarşi mensuplarının Tanrısı'nı biraz daha uçucu, biraz daha az omurgalılara benzer olarak tarif etmiş olması."

Jackson davası üzerine yaptığım araştırmalar sırasında tanıdığım Sierra Fabrikalarının sarı ustabaşısı

Peter Dunnely hepimizi büyük bir şaşkınlığa uğratmıştı. 1918 yılında Frisco Kızıllarının yaptığı bir toplantıda bulunmuştum. Mücadele Gruplarımızın en yetkini, en acımasızı ve kan dökücüsüydü Frisco. Örgütümüze kesin bir bağlılık içinde de değildi. Üyeleri fanatik ve çılgın kimselerdi. Böyle bir tutumu destekleme cesaretini kendimizde bulamıyorduk. Örgütümüze tamamen bağlı olmamalarına rağmen yine de aramızda dostça ilişkiler vardı. O gece beni aralarına sürükleyen şey, son derece önemli bir konuydu. Yirmi kadar erkeğin ortasında, maskesiz olan tek kişi bendim. Orada bulunmama neden olan meseleyi halledildikten sonra, içlerinden biri dışarı çıkmama yardım etti. Karanlık bir dehlizden geçerken bir kibrit yaktı, yüzüne yaklaştırdıktan sonra maskesini sıyırdı. Bir an, Peter Donelly'nin tutkunun değiştirmiş olduğu yüz hatlarını gördüm. Sonra kibrit söndü.

"Beni tanımanızı istedim," dedi karanlıkta. "Şef Dallas'ı hatırlıyor musunuz?"

Sierra Fabrikalarının tilki suratlı müdürü gözlerimin önüne geldi ve başımı sallayarak onayladım.

"Önce onun işini bitirdim," dedi Donnelly gururla. "Sonra da Kızıllara katıldım."

"Peki nasıl oluyor da burada bulunuyorsunuz?" diye sordum. "Karınız, çocuklarınız?"

"Öldüler," diye cevap verdi. "Zaten bu yüzden... Hayır," diye devam etti aceleyle, "onların öcünü almak için değil. Onlar huzur içinde, yataklarında öldüler. Hastalık, bilirsiniz er ya da geç insanı ağına düşürüyor. Onlar hayattayken elimi kolumu bağlıyorlardı; ama şimdi hayatta olmadıklarına göre yi-

tirdiğim erkekliğimin öcünü rahatlıkla alabilirim. Eskiden sarı ustabaşı Peter Donnelly idim, artık Frisco Kızıllarından 27 Numarayım. Şimdi gelin, sizi dışarı çıkarayım."

Daha sonra onun hakkında başka şeyler de duydum. Ailesinden herkesin ölmüş olduğunu söylediğinde kendine göre doğruyu aktarıyordu. Oysa içlerinden biri, Timothy yaşıyordu ama o babası için ölmüş biriydi. Çünkü bu oğlu Kiralık Asker* olarak Demir Ökçe'nin hizmetine girmişti ve babası onu ölmüş kabul ediyordu. Frisco Kızıllarının her bir üyesi, yılda on iki ölüm cezasını yerine getirmek zorundaydı. Başarısızlığın cezası ölümdü. Bu sayıyı tamamlamakta başarısız olan bir üye intihar ederdi. Ama kurbanlar tesadüfen seçilmezdi. Bu çılgınlar sık sık toplanır ve haklarında soruşturma açtıkları Oligarşi üyeleriyle bunların uşakları hakkında ortak yargıya varırlardı. Kimin hangi cezayı uygulayacağıysa kurayla saptanırdı.

Aslında o akşam beni oraya kadar sürükleyen neden, böyle bir yargılamaydı. Yıllardan beri, başarılı bir biçimde Demir Ökçe'nin gizli servisinin yerel ofisinde sekreterlik konumunda çalışmakta olan yoldaşlarımızdan biri, Frisco Kızıllarının lanetine uğramıştı ve yargılanmaktaydı. Elbette kendisi orada

---

* İşçi kastlarına ek olarak bir başka kast, askeri bir kast da ortaya çıkmıştı. Profesyonel askerlerden oluşan ve Kiralık Askerler olarak bilinen Oligarşiye üye subaylar tarafından yönetilen bir ordu kurulmuş; bu ordu yeni rejim çerçevesinde işe yaramayan milis kuvvetlerinin yerini almıştı. Demir Ökçe'nin düzenli gizli servisinin yanı sıra Kiralık Askerlere bağlı bir gizli servis de kurulmuştu ve bu yeni örgüt polis ve ordu arasındaki ilişkiyi sağlıyordu.

bulunmuyordu ve yargılayanlar da bizden olduğunu bilmiyorlardı. Görevim onun kim olduğunu açıklamak ve sadakatine tanıklık etmekti. Bu davadan nasıl haberdar olduğum merak edilebilir. Açıklaması basit gizli ajanlarımızdan biri Frisco Kızıllarının üyesiydi. Düşmanlarımızı olduğu gibi dostlarımızı da gözlemek zorundaydık ve bu deliler grubu da denetimimiz dışında bırakamayacağımız kadar önemliydi.

Ama biz tekrar Peter Donnelly ve oğluna dönelim. Bir yıl sonra, kendisine verilen ölüm cezası infaz edilecekler listesinde oğlu Timothy'nin adını görene kadar baba için işler iyi gitti. Eski olağanüstü aile tutkunluğu yeniden canlandı ve oğlunu kurtarmak için yoldaşlarına ihanet etti. Bu kısmen engellendiyse de bir düzine Frisco Kızılının hayatına mal oldu ve grup neredeyse ortadan kalkacaktı. Sonuç olarak, gruptan arta kalanlar, Donnelly'ye ihanetiyle hak etmiş olduğu ölüm cezasını verdiler.

Timothy Donnelly de uzun zaman yaşamadı. Çünkü Frisco Kızılları onu öldürmeye ant içmişlerdi. Oligarşi onu kurtarmak için elinden geleni yaptı. Ülke içinde bölge bölge dolaştırıldı. Kızıllardan üçü onu ararken hayatlarını kaybetmişlerdi. Grup üyelerinin hepsi erkekti. Ama sonunda gelip bir kadının yardımını istemek zorunda kaldılar. Bu da yoldaşlarımızdan biri olan Anna Roylston'dan başkası değildi. Bizim örgüt bu iş için elbette ona izin vermedi, ama Anna kendi başına buyruk bir insandı ve disiplini kabullenmezdi. Üstelik olağanüstü zeki ve sevimliydi, kimse onu alt edememişti. Kendi başına bir sınıf oluşturuyordu ve devrimcilerin bilinen ölçüleriyle anlaşılamazdı.

Kendisinden isteneni yapması için izin vermeye yanaşmamamıza rağmen bu işi üstlendi. Ayrıca Anna Roylston, bir bakışta erkekleri baştan çıkaracak kadar cazibeliydi. Herhangi bir erkeği bir işaretiyle elde edebilirdi. Genç yoldaşlarımızdan en az bir düzinesinin kalbini kırmış, birçoklarını elde etmiş ve birçok kişiyi de kalplerinin dizginlerinden tutarak örgütümüze katmıştı. Buna rağmen evlenmeye şiddetle karşı koyuyordu. Çocukları gerçekten seviyor, ama kendi çocuğu olursa, bunun onu davası uğruna çalışmaktan alıkoyacağını, oysa hayatını davaya adamış olduğunu söylüyordu.

Anna Roylston'un Timothy Donnelly'nin kalbini kazanması çok kolay oldu. Vicdanı onu hiç rahatsız etmiyordu, çünkü o sıralarda Nashville Kıyımı patlak vermişti. Donnelly'nin kumandasındaki Kiralık Askerler bu kentteki sekiz yüz dokumacıyı öldürmüşlerdi. Ama Anna, Donnelly'yi kendi elleriyle öldürmedi. Onu ele geçirip Frisco Kızıllarına teslim etti. Bu olay geçen yıl oldu ve devrimciler artık onu her yerde "Kızıl Bakire"* diye anıyorlar.

Daha sonra yeniden karşılaştığım iki tanıdık yüz de Albay Ingram ile Albay Van Gilbert oldu. Albay Ingram Oligarşinin basamaklarını çok hızlı tırmanmış

* İkinci Ayaklanmanın bastırılmasına kadar, Frisco Kızılları yeniden varlık gösteremediler. İki kuşak boyunca grup şahlandı. Sonra bir Demir Ökçe ajanı aralarına sızıp üye olmayı başardı, bütün sırlarını öğrendi ve bu da örgütün toptan yıkımını getirdi. Bu olay MS 2002 yılında oldu. Üyeler, üç hafta arayla, teker teker öldürüldüler ve cesetleri San Francisco'nun işçi gettosunda teşhir edildi.

ve Almanya'ya elçi olarak atanmıştı. İki ülkenin proletaryası da ondan nefret ediyordu. Demir Ökçe'nin uluslararası casusu olarak Berlin'de bulunduğun sırada onunla karşılaştım, beni evine davet etti ve büyük yardımlarda bulundu. Hemen belirtmeliyim ki çift taraflı çalışmam devrim adına çok önemli işleri gerçekleştirmemi sağlamıştır.

Albay Van Gilbert artık "Huysuz" Van Gilbert olarak anılıyordu. Chicago Komününden sonra yeni ceza yasasının hazırlanmasında çok önemli bir katkısı oldu. Ama bundan önce, ceza yargıcı olarak şeytanlığa varan kötülüğüyle zaten ölüm cezasına çarptırılmıştı. Onu yargılayıp cezalandıranlardan biri de bendim. Cezayı infaz edense yine Anna Roylston oldu.

Eski hayatımdan bir kişi daha çıkıp gelmişti: Jackson'ın avukatı. Joseph Hurd adındaki bu adamla bir daha karşılaşacağımı hiç ummazdım. Tuhaf bir karşılaşma oldu. Chicago Komünü'nden iki yıl kadar sonra, bir akşam geç vakit Ernest'le birlikte Benton Harbour Sığınağı'na gidiyorduk. Michigan Gölünde Chicago'nun karşı kıyısındaki bu sığınağa vardığımızda bir casusun yargılanması sona ermek üzereydi. Ölüm kararı verilmişti ve mahkûm götürülmeye hazırlanıyordu. Biz tam o sırada içeri girdik. Bizi görür görmez bu zavallı, muhafızlarının ellerinden sıyrılıp kendini ayaklarımın dibine attı, bir ruh taşkınlığı içinde merhamet dilenmeye başladı. Korku içindeki yüzünü bana kaldırdığında Joseph Hurd'ü tanıdım. O zamana kadar tanık olduğum korkunç şeylerden hiçbiri, bu çılgın yaratığın hayatının bağışlanması için

yalvarışı kadar tedirgin etmemişti beni. Yaşamak için çıldırıyordu. Acınacak bir şeydi bu. Bir düzine yoldaşımın beni onun elinden kurtarmak için gösterdikleri çabalara rağmen, buna öyle bir yapışmıştı ki kurtulmam imkânsızdı. Onu korkunç çığlıklar içinde sürükleye sürükleye götürdükleri zaman, bayılarak yere yuvarlandım. Yürekli bir insanın ölümüne tanık olmak, bir korkağın hayatının bağışlanması için dilenişini dinlemekten çok daha az acı vericidir.*

* Benton Limanı Sığınağı bir yeraltı mezarlığıydı ve girişi bir kuyu tarafından kurnazca kamufle ediliyordu. Meraklı bir ziyaretçi dehlizlerini dolaşarak, Avis Everhard'ın burada anlattığı olayın geçtiği toplantı odasına varabilir. Daha ileride tutukluların kapatıldığı hücreler ve ölüm cezalarının infaz edildiği ölüm odası vardı. Daha ötedeyse, kayalardan oyulmuş, uzun ve döne döne ilerleyen galeriler halinde, devrimcilerin mezarlığı görünür. Onlar iki sıra halinde, uzun yıllar önce yoldaşları tarafından yatırıldıkları yerde hâlâ yatmaktadırlar.

XX
Kayıp Bir Oligarşi Adamı

Bakın, eski hayatımı hatırlamam, yeni hayatımı hikâye ederken beni çok ilerilere sürükledi. Toplu halde hapishaneden firar işlemi ancak 1915 yılının ortalarında gerçekleşebilmişti. Bu hareket çok karmaşık olmasına rağmen, tam bir başarıyla uygulandı ve bizim için onur ve cesaret verici bir başarı oldu. Küba'dan California'ya kadar geniş bir alana yayılmış sayısız sivil ve askeri hapishaneden, kalelerden, tek bir gece içinde elli iki milletvekilimizden elli birini ve üç yüz kadar sosyalist lideri kaçırmayı başardık. Tek bir yanlış uygulama olmamıştı. Bunların her biri sadece kaçmakla kalmayıp planlandığı şekilde sığınaklara vardılar. Kurtaramadığımız tek milletvekili, Cabanas'ta tutuklu bulunan ve korkunç işkencelerden sonra ölmüş olan Arthur Simpson'du.

Bu olayı izleyen on sekiz ay Ernest'le birlikte sürdürdüğüm hayatın belki de en mutlu dönemi oldu.

Bütün bu süre içinde birbirimizden hiç ayrılmadık. Daha sonrasında, tekrar yeryüzüne çıktığımızda, birbirimizden çok kez ayrı düştük. Nasıl şimdi kaçınılmaz devrimi bekliyorsam, o firar akşamı da Ernest'i aynı sabırsızlıkla bekliyordum. Onu öyle uzun bir zamandır görmemiştim ki planlarımızın karşılaşacağı en küçük bir aksiliğin onu o adada tutuklu bırakabileceği düşüncesiyle çıldıracak gibi oluyordum. Saatler yüzyıllar gibi geliyordu. Yapayalnızdım. Biedenbach ve sığınakta yaşayan diğer üç genç, silahlanmış ve her şeye hazır olarak çıkıp dağlara varmışlardı. Sanırım o gece, ülkenin her yanındaki sığınaklar boş denecek kadar tenhaydı.

Şafak yaklaşırken, göğün ağarmaya başladığı bir saatte yukarılardan beklediğim işaret geldi, ben de hemen karşılığını verdim. Karanlıkta, ilk aşağı inen Biedenbach'ı kocam diye az daha kucaklıyordum; bir an sonra kendimi Ernest'in kolları arasında buldum. Değişimim o kadar kusursuz olmuştu ki, eski Avis Everhard olabilmek için, eskisi gibi gülümseyebilmek, eskisi gibi davranabilmek, eski sözcüklerimle, hatta eski sesimle konuşabilmek için çaba harcamak zorunda kaldığımı o anda anladım. Eski benliğimi büyük bir irade gücüyle koruyabiliyordum ancak. Yeni kişiliğimi o kadar benimsemiştim ve kendi yaratmış olduğum bu yeni kişilik öylesine doğal bir hale gelmişti ki bir an bile asıl benliğimi unutmamak zorundaydım kendim olabilmek için.

Küçük kulübemize girince, ışığın altında Ernest'in yüzünü görebildim. Cezaevinde kalmanın verdiği solgunluktan başka hiçbir değişiklik yoktu; hiç değilse fazla bir değişiklik yoktu. Yine aynı sevgilim, aynı ko-

cam, aynı kahramanımdı. Bununla birlikte, yüzünün çizgilerinde dervişçe bir incelme vardı. Ama bu çok yakışmıştı ona; yüz çizgilerinin her zaman en belirgin özelliği olan başkaldırıcı canlılığına bir incelik kazandırıyordu. Belki eskiye göre daha ciddiydi, ama gözlerindeki o alaylı ışık kaybolmamıştı. Yirmi kilo kadar zayıflamış olmasına rağmen, sağlık durumu mükemmeldi. Tutuklu olduğu süre içinde sürekli idman yapmıştı. Kasları çelik gibiydi. Aslında şimdi eskiye oranla daha da kıvamındaydı. Saatlerce sonra başını yastığa koydu ve ben onu okşaya okşaya uyuttum. Ama ben gözlerimi bir an bile kapamadım. Çünkü mutluluktan uçuyordum, ayrıca hapisten kaçan da ben değildim, saatlerce ata binen de.

Ernest uyurken elbisemi değiştirdim, saçıma başka bir biçim verdim ve böylece yeni kişiliğime tekrar dönmüş oldum. Biedenbach ve diğer yoldaşlar uyanınca, onların da yardımıyla küçük bir muziplik hazırladım. Mutfak ve yemek odası olarak kullandığımız yeraltı odasında bütün hazırlıklarımızı bitirmiştik ki Ernest kapıyı açtı, içeri girdi. Tam bu sırada Biedenbach bana Mary diye seslendi ve ben de ona karşılık vermek için yüzümü çevirdim. Devrimin ünlü bir kahramanını ilk defa gören bir genç kız yoldaşın meraklı ilgisiyle Ernest'e baktım. Ama Ernest'in bakışları benim üzerimden geçti ve sanki birini arar gibi sabırsızlıkla odanın içinde dolaştı. Bir an sonra ona Mary Holmes olarak tanıtılıyordum.

Şaşırtmacanın daha etkili olması için sofraya bir tabak daha koyduk ve bir sandalyeyi de boş bıraktık. Ernest'in giderek artan kaygısını gördükçe içimden

sevinç çığlıkları atmak geçiyordu. Sonunda daha fazla dayanamadı.

"Karım nerede?" diye sordu aniden.

"Hâlâ uyuyor," dedim.

Oyunun hayati bir anıydı. Ama sesim bir yabancının sesiydi ve Ernest bu seste tanıdık hiçbir şeye rastlamadı. Yemek devam etti. Bir kahramana hayran genç kız oyununu sürdürerek heyecanla ve durmadan konuşuyordum. Kahramanımın o olduğu açıkça ortadaydı. Sonunda bu heyecan ve hayranlığım öyle bir noktaya ulaştı ki o neye uğradığını anlayamadan, boynuna atılıp onu dudaklarından öptüm. Beni kendinden uzaklaştırıp şaşkınlık ve tedirginlik içinde çevresine bakındı. Dört erkek onun bu davranışına kahkahalarla güldüler ve açıklamalar yapıldı. Ernest önce kuşkuyla karşıladı sözlerimi. Beni dikkatle süzüyor ve pek tatmin olmuşa benzemiyordu; başını sallıyor, inanmak istemiyordu. Ancak ben yine eski Avis Everhard olup kulağına kendisi ile Avis Everhard'dan başka kimsenin bilmediği sırları fısıldayınca gerçek ve hakiki karısı olarak kabul etti beni.

Aynı gün daha sonra beni kollarına alırken, az önceki durumdan sıkıldığını ve çok karılı bir adam duygusuna kapıldığını söyledi.

"Sen benim Avis'imsin," dedi. "Ama aynı zamanda başka birisin de. İki kadınsın sen ve bu yüzden benim haremimsin. Şimdilik ne olursa olsun güvenlikte sayılırız. Ama Birleşik Devletler bizim için yaşanılmaz bir yer haline gelirse, Türk vatandaşı olmaya hak kazanmış sayılırım."*

* O tarihlerde birden çok kadınla evlenmek Türkiye'de yürürlükteydi.

Sığınakta geçen hayatım çok mutluydu. Doğru, çok fazla ve uzun saatler boyunca çalışıyorduk, ama birlikte çalışıyorduk. On sekiz güzel ay boyunca birlikte olduk. Yalnız da kalmadık, çünkü yoldaşlarımız ve liderlerimiz gidip geliyordu. Bunlar bütün cephelerimizden savaş ve mücadele hikâyeleri getiren o bilinmedik entrika ve devrim dünyasının değişik sesleriydi. Bu arada bol bol gülüp eğleniyorduk. Sadece asık suratlı gizli örgüt üyeleri değildik. Çok çalışıyor, güçlüklerle savaşıyor, saflarımızdaki boşlukları dolduruyor, durmadan ilerliyor, bütün bu işlerin yanısıra hayatla ölüm arasında gidip gelirken gülmeye ve sevmeye de zaman bulabiliyorduk. Aramızda sanatçılar, bilim adamları, öğrenciler, müzisyenler, şairler vardı; bu mağarada oligarşinin saraylarında ve harika kentlerinde rastlanmayan soylulukta ve incelikte bir kültür boy atıyordu. Zaten yoldaşlarımızdan çoğu, özellikle bu harika kentleri ve sarayları güzelleştirmekte kullanılıyordu.*

Sürekli olarak sığınakta kapalı kalmıyorduk. Vücutlarımızın zindeliğini korumak için geceleri sık sık, dağda atla gezintilere çıkıyor ve bu iş için de Wickson'ın atlarından yararlanıyorduk. Atlarının ne kadar çok devrimciyi taşıdığını bir bilseydi! Bildiğimiz gözden uzak yerlere piknik yapmaya bile gidiyor ve buralarda bütün gün kalıyorduk. Şafak sökmeden yola çıkıyor, gecenin karanlığında geri dönüyorduk.

---

* Bunu Avis Everhard'ın attığı bir palavra saymamak gerek. Sanatın ve entelektüel dünyanın çiçekleri devrimcilerdi. Birkaç müzisyen ve şarkıcının, oligarşiden gelen birkaç kişinin dışında, adları bize kadar gelen dönemin en büyük yaratıcılarının tümü devrimciydiler.

Wickson'ın kaymağı ve yağını da kullanıyorduk.* Ernest de bu arada kekliklerini, tavşanlarını, rast gelirse keçi yavrularını avlamaktan geri durmuyordu.

***

Gerçekten de sığınağımız güvenli bir yerdi. Daha önce sığınağımızın yerinin bir kere keşfedilmiş olduğunu belirtmiştim. Şimdi bu olayı açıklarken, genç Wickson'ın ortadan kaybolmasını saran esrar perdesini kaldıracağımı sanıyorum. Artık ölmüş olduğuna göre, çekinmeden konuşabilirim. Sığınağımızın bir köşesine günde birkaç saat güneş vurur ve bunu sağlayan delik dışarıdan görünmezdi. Buraya derenin çayın yatağından yığın yığın kum taşıyıp kuru, sıcak, cana yakın bir köşe yapmıştık. Bir öğle sonrası, elimde Mendenhall'dan† bir kitapla kumlara uzanmıştım; bütün bedenim gevşemişti. Kendimi öylesine rahat ve güven içinde hissediyordum ki şairin ateşli heyecanı bile beni duygulandıramıyordu.

Ayaklarımın dibine düşen bir toprak parçasıyla yerimden sıçradım. Sonra yukarıdan bir yuvarlanma sesi duydum. Hemen ardından bir delikanlı, toz haline gelmiş mağara yüzeyinde bir kayıştan sonra kar-

---

* O devirde bile kaymak ve tereyağı inek sütünden ilkel yöntemlerle elde ediliyordu. Yiyeceklerin laboratuvarlarda hazırlanmasına henüz başlanmamıştı.

† Dönemin günümüze kadar gelen edebi ve belgesel eserlerinde, sürekli olarak Rudolph Mandenhall'ın şiirlerine atıfta bulunuluyor. Yoldaşları tarafından ona "Alev" denilirdi. Hiç kuşkusuz büyük bir dehaydı. Yazık ki şiirlerinin başkalarının yazıları arasında geçen unutulmaz parçalarının dışında günümüze başka hiçbir şey kalmamıştır. MS 1928'de Demir Ökçe tarafından öldürülmüştür.

şıma dikiliverdi. Bu o zamanlar tanımadığım Philip Wickson'dı. Bana sakin sakin baktı, sonra şaşırdığını belirtmek için hafif bir ıslık çaldı.

"Vay canına," dedi, sonra hemen kendisini toparlayarak, kasketi elinde, "Özür dilerim," diye ekledi. "Burada birinin olacağını sanmıyordum."

Ben onun kadar soğukkanlı değildim. Ani durumlarda nasıl hareket edileceğine karar vermek açısından henüz pek becerikli sayılmazdım. Daha sonra, uluslararası bir casus olarak çalışırken becerimin artacağı kesindi. O durumda hemen bir sıçrayışta ayağa fırlayıp, tehlike parolasını haykırdım.

"Bunu neden yaptın?" diye sordu bana merakla bakarak.

Aşağı yuvarlanırken burada bizim bulunduğumuzdan haberi olmadığı besbelliydi. Bunu fark edince rahatladım.

"Neden bağırdığımı sanıyorsun?" diye karşılık verdim. O zamanlar gerçekten çok beceriksizdim.

"Bilmem," diye karşılık verdi, başını sallayarak. "Belki de yakında arkadaşların var. Her neyse, bana açıklama yapmak zorundasın. Bu iş hoşuma gitmedi. Size ait olmayan bir arazide bulunuyorsunuz. Burası babamın toprağıdır ve..."

Tam bu sırada arkasından, her zamanki kibarlığı ve tatlılığı içinde Biedenbach'ın sesi duyuldu.

"Eller yukarı, genç beyefendi."

Genç Wickson önce kollarını kaldırdı, sonra ona doğru otuz otuzluk bir otomatik tüfek doğrultmuş olan Biedenbach'a yüzünü çevirdi. Wickson kendine hâkim ve soğukkanlıydı.

"Vay, vay," dedi. "Bir devrimci yuvası ha! Bana ka-

lırsa bir eşekarısı yuvası demek daha doğru olur. Ama siz şunu söyleyeyim, burada uzun süre barınamazsınız."

"Belki de siz bu düşüncenizi değiştirecek kadar çok kalırsınız burada," dedi sakin bir sesle Biedenbach. "Bu arada benimle içeri gelmenizi rica edeceğim."

"İçeriye mi?" Genç adam tam anlamıyla şaşkına dönmüştü. "Yoksa burada bir yeraltı mezarlığı mı var? Böyle şeylerden söz edildiğini duymuştum."

"Gel de gör," dedi Biedenbach en tatlı sesiyle.

"Ama bu yasalara aykırı," diye karşı çıktı delikanlı.

"Evet, sizin yasalarınıza," diye yanıtladı anarşist bir havayla. "Ama bizim yaslarımıza göre, inanın bana, bu oldukça yasal. Şimdiye kadar içinde yaşadığın baskı ve barbarlık dünyasından başka bir dünyada bulunduğuna kendini alıştırman gerek."

"Bu tartışılabilir,"diye mırıldandı Wickson.

"Öyleyse bizimle kalın da tartışalım."

Genç adam güldü ve kendisini esir almış olanın peşinden yürüdü. İçerideki odaya götürüldü ve orada genç yoldaşlarımızdan birine teslim edildi. Biz de mutfakta ne yapmamız gerektiğini tartışmaya başladık.

Biedenbach gözlerinden yaşlar dökülerek onu öldürmemiz gerektiğini ileri sürdü, ama çoğunluk bu önerisini reddedince bayağı sevindi. Öte yandan, oligarşiden olan bu delikanlıyı serbest bırakmayı aklımızdan bile geçiremezdik.

"Ne yapacağımızı size söyleyeyim," dedi Ernest. "Onu burada tutacak ve eğiteceğiz."

"Öyleyse hukuk konusunda onu aydınlatma hakkının bana bırakılmasını istiyorum," diye bağırdı Biedenbach.

Böylece neşe içinde bir sonuca varmış bulunuyor-

duk. Philip Wickson'ı tutsak olarak alıkoyacak, ona kendi ahlak ve sosyoloji anlayışımızı öğretecektik. Ama genç adama ait bütün izler ortadan kaldırılmalıydı. Yamaçtan aşağı kayarken arkasında bıraktığı izler vardı. Bu iş Biedenbach'a düştü ve bütün gün bir ipin ucunda havada asılı durarak izleri ortadan kaldırdı. Deliğin ağzından da aynı şekilde bütün izler silinmişti. John Carlson geldi ve Wickson'dan ayakkabılarını istedi.

Genç adam ayakkabılarını vermek istemiyordu; hatta bu nedenle kavga etmeyi bile önerdi, ama Ernest'in ellerindeki nalbant kuvvetini hissedince boyun eğdi. Carlson daha sonra, ayakkabılar ayağına küçük geldiğinden, ayağının yara olduğundan söz etti, ama ayakkabılar işe yaramıştı doğrusu. Delikanlının izlerini silmeyi bıraktığımız noktada bu ayakkabıları giyerek sağa sola doğru yürümeye başlamıştı. Kilometrelerce yürümüş, tepelerin etrafını dolaşmış, dorukları aşmış, vadileri kat etmiş, sonunda bir akarsuyun içinde izleri yok etmişti. Dereye girince ayakkabıları çıkarmış, suyun içinde böyle uzun süre yürüdükten sonra kendi ayakkabılarını giyerek dışarı çıkmıştı. Bir hafta kadar sonra Wickson ayakkabılarına yeniden kavuşmuştu.

O gece av köpekleri dışarı salınmış, sığınakta gözümüze bir damla uyku girmemişti. Ertesi gün havlayarak vadiye indiler, ama Carlson'un onlar için hazırladığı yanlış izlerin peşine düştüler ve ulumaları uzakta, dağın doruklarında kayboldu. Bu arada bütün yoldaşlar elde silah, tetikte bekliyorlardı; otomatik tabancaları, tüfekleri, ayrıca Biedenbach'ın yaptığı bir düzine kadar cehennem makineleri vardı. Arayanlar yanlışlıkla sığınağımıza girip kim bilir nasıl şaşkınlığa uğrarlardı.

Önceleri bir oligarşi mensubu, daha sonra gözü kara bir devrimci olan Philip Wickson'ın kaybolma olayının esrarını da bu şekilde aydınlatmış oluyorum. Sonunda onu da devrim yoluna çevirdik. Genç ve henüz kemikleşmemiş beyninin yanı sıra iyi bir ahlakı vardı. Birkaç ay sonra onu babasının atlarından birine bindirip Sonoma Dağını aşırdık; Petulama Deresine indirdik, buradan da ufak bir balıkçı teknesine bindirdik. Sonunda, yeraltı bağlantılarımızdan yararlanarak kolaylıkla Carmel sığınağına ulaştırdık onu.

Orada sekiz ay kaldı ve bu sürenin sonunda artık bizden ayrılmak istemiyordu. Bunun iki nedeni vardı: Birincisi Anna Roylston'a âşık olması, diğeriyse gerçekten bizden biri olmasıydı. Aşkının umutsuz olduğuna tamamen emin olduktan sonra arzularımıza boyun eğdi ve babasının yanına döndü. Görünüşte ölümüne kadar oligarşiden biri olarak kaldı, ama gerçekte en değerli ajanlarımızdan biriydi. Bize karşı tasarladığı planların başarısızlığa uğraması ya da uygulanamaması Demir Ökçe'yi sık sık şaşırtıyordu. Kendi örgütü içinde bizim hesabımıza çalışan ne kadar çok adam olduğunu bilseydi bu başarısızlığının nedenini anlardı. Genç Wickson sonuna kadar davaya bağlılığını sürdürdü. Ölümüne de bu bağlılığı neden oldu. 1927'deki korkunç fırtınaya denk gelen büyük şefler toplantısına katılmaktan geri durmadı, ama zatürreeye yakalandı ve kurtulamayarak öldü.*

* Bu genç adamın durumunda olağanüstü bir yan yoktur. Oligarşiye mensup birçok delikanlı ya doğruya yönelme duygusunun etkisiyle ya da devrimin ihtişamından büyülenerek, hayatlarını ahlaksal ya da romantik olarak devrime adıyorlardı. Benzer şekilde, Rus soylularının oğulları da daha önceki yıllarda o ülkedeki küçük ölçekli devrime katılmışlardı.

XXI
Kükreyen Uçurum Hayvanı

Sığınakta kaldığımız uzun süre sırasında, dışarıda olup bitenleri en küçük ayrıntısına kadar izliyor, savaşa tutuştuğumuz Oligarşinin gerçek gücünü bu şekilde iyice öğreniyorduk. Geçiş döneminde yeni kurumlar oluşuyor ve kurumlar uzun süre yerleşeceklerinin belirtilerini gösteriyordu. Oligarşi geniş olduğu kadar karmaşık bir hükümet mekanizması yaratmayı başarmıştı, üstelik ve bu mekanizmayı bütün engellemelerimize ve sabotajlarımıza rağmen işletmeye devam ediyordu.

Devrimcilerin çoğu için bu beklenmedik bir olaydı. Bunun mümkün olabileceğini akılları almıyordu bir türlü. Ama yine de tüm bunlara rağmen ülkede hayat gündelik akışında devam ediyordu. Tarlalarda ve madenlerde insanlar köle gibi çalışıyorlardı. Hayati önemi olan sanayi kollarında büyük gelişmeler görülüyordu. Büyük işçi kastları üyelerinin gönülleri

hoş edilmişti ve onlar da neşe içinde çalışıyorlardı. Hayatlarında ilk defa kavgasız gürültüsüz, huzur içinde çalışabiliyorlardı. Ne iş günü saatlerinin indirilmesine, ne grevler, ne lokavtlar, ne de sendika aidatları gibi meselelere kafa yoruyorlardı. Eskiden oturdukları o berbat kulübelerin yanında saray gibi duran rahat evlerde, kendilerine ait kentlerde yaşıyorlardı. Daha iyi besleniyor, daha az çalışıyor, daha çok tatil yapıyor, daha zengin ve değerli eğlencelerden yararlanıyorlardı. Onların şanssız kardeşlerini, ayrıcalıkları olmayan işçileri, uçurumun eziyet gören halkını, hiçbir şeyi umursamıyorlardı. Tüm insanlık bir bencillik çağına giriyordu. Ama aslında bu gerçek değildi. Kardeşlik ve özgürlük aşkıyla yaşayan, midelerinden başka şeyleri de düşünebilen çok sayıda ajanımız işçi kastlarının arasına sızmıştı.

Bu geçiş döneminde boy atan ve mükemmel bir şekilde işleyen bir başka kurum da Kiralık Askerlerdi. Bu askerler, devletin ordusunda eğitim görmüş eskinin gerçek askerleriydi. Sömürgelerdeki güçleri saymazsak, bir milyon kişilik bir güç oluşturuyorlardı. Kiralık Askerler ayrı bir sınıf oluşturuyorlardı. Pratikte kendi kendini yöneten özel şehirlerde oturuyorlardı, birçok ayrıcalığa sahiptiler. Satılmayan üretim fazlasının büyük kısmı bunlar tarafından tüketiliyordu. Halkın diğer sınıflarıyla tüm iyi ilişkilerini kaybetmişlerdi ve ayrı bir sınıf bilinci, ayrı bir sınıf ahlakı yaratmışlardı. Ama onların arasında bizden de binlerce ajan vardı.*

* Demir Ökçe'nin son günlerinde Kiralık Askerler büyük bir rol oynadılar. İşçi kastlarıyla oligarşi arasındaki mücadelede, güç

Bu arada kabul etmek gerekir ki oligarşi de umulmadık bir gelişme göstermiş, bir sınıf olarak topyekûn bir tavır takınmıştı. Sınıf disiplinlerini oluşturmuşlardı. Her üyesinin üstüne düşen bir görev vardı ve bu görevi mutlaka yerine getirmek zorundaydı. Artık çalışmayan, hazır yiyen genç yoktu aralarında. Onlardan Oligarşiyi güçlendirmek için yararlanılıyordu. Ya orduda yüksek düzeyde subay oluyor ya da sanayide yönetici veya yönetici yardımcısı görevlerine getiriliyorlardı. Uygulamalı bilim alanlarında uzmanlaşıyorlardı, birçoğu büyük birer mühendis oldular. Hükümetin kilit noktalarına getiriliyor, sömürgelerde yüksek görevlere atanıyor ve çeşitli gizli servislere bunlardan binlercesi alınıyordu. Eğitimde, kilisede, bilimde, edebiyatta uzmanlaşıyor ve ulusun beynine Oligarşinin ölümsüz olduğu düşüncesini aşılamak için var güçleriyle çalışıyorlardı.

Yaptıkları işin doğru olduğunu öğrendiler ve başkalarına öğrettiler. Daha bebekken, dış dünyadan ilk izlenimlerini edinmeye başladıkları çağda bu düşüncelerle beslenmeye başlıyorlardı. Aristokratça fikirler onların eti kemiği oluncaya kadar aşılanıyordu. Kendilerini vahşi hayvan eğiticisi, canavarların yöneticisi olarak görüyorlardı. Onların ayaklarının dibindeyse devrimin hazırlamakta olduğu depremin çatırtıları duyuluyordu. Aralarındaysa ölüm kol geziyordu: Bombalar, kurşunlar, bıçaklar; bunlar onların gözünde insanlığın devam etmesi için hükmetmek zorunda oldukları kükreyen uçurum hayvanının dişle-

dengesini oluşturdular. Üstelik çevrilen entrikalara ve düzenlenen komplolara göre güçlerini bir o yana bir bu yana çevirdiler.

riydi. Kendilerinin insanlık soyunun kurtarıcıları ve yüce bir ülkü için varlıklarını feda eden kahramanlar olduklarına inanıyorlardı.

Bir sınıf olarak, uygarlığı yalnız kendilerinin ayakta tuttuğuna inanıyorlardı. Zayıf düşerlerse koca hayvanın onları yutacağına ve güzel olan her şeyin, tüm iyi ve yüce değerlerin hayvanın devasa ve iğrenç çenesinin içinde kaybolacağına inanıyorlardı. Onlar olmasa her yerde anarşi doğacak ve insanlık, ancak yüzyıllar süren çabadan sonra kurtulduğu o kadim karanlık çağa tekrar dönecekti. Çocuklarını anarşi denilen bir umacıyla korkutuyor, korkuyu yüreklerinde duyup bu duyguyla büyüyen çocuklar, aynı umacıyı kendi çocuklarının, kendilerinden sonra gelen kuşağın damarlarına aşılıyordu. Ayaklar altında ezilmesi gereken bir hayvandı bu halk ve onu ezmek onların en başta gelen ödeviydi. Kısacası zayıf insanlığı, yırtıcı canavara karşı çabalarıyla ve bitmek bilmeyen fedakârlıklarıyla koruyorlardı; bunun böyle olduğuna ve yaptıkları işin doğru olduğuna kesinlikle emindiler.

Tüm oligarşi sınıfına özgü bu ahlak anlayışının üzerine söylenecek daha çok şey var. Demir Ökçe'yi böylesine güçlü yapan da bu anlayıştı. Birçok yoldaşımız bunu çok geç anladılar. Çoğunluğu Demir Ökçe'nin kudretini onun cezalandırma ve ödüllendirme sistemine bağlıyordu. Bu yanlıştı. Cennet ve cehennem bir yobazın dini inancının temel öğelerini oluşturabilir, ama bunlar genellikle iyi ve kötü kavramlarının birer yansımasıdır. İyiye duyulan sevgi, iyilik yapma arzusu, iyi olmayana karşı hoşnutsuzluk, kısacası ahlak anlayışı

dinin temel unsurudur. Aynı şey Oligarşi için de söylenebilir. Tutuklamalar, sürgüne göndermeler, alçaltmalar, öte yandaysa onurlandırmalar, saraylar ve refah içindeki büyük kentlerin varlığı olağandır. Oligarşinin en büyük gücü, yaptıklarının doğru olduğuna inanmasıdır. Demir Ökçe'yi, doğuran haksızlık ve baskı, elbette bunun dışındadır. Bunlara bir diyeceğimiz yok. Asıl önemli olan nokta, Oligarşinin gücünün, yaptığının doğruluğundan emin oluşundan kaynaklanmaktadır.*

Bu korkunç yirmi yıl boyuncaysa, Devrimin gücü, haklılık ve doğruluk duygusundan başka bir şeyden kaynaklanmamıştır. Ne fedakârlıklarımızı ne de ölen arkadaşlarımızın kahramanlığını başka türlü açıklamanın olanağı yoktur. Rudolp Mendenhall hayatını davamız uğruna vermiş ve son nefesini verirken türkümüzü söylemiştir. Yoldaşlarını ele vermediği için işkencelere katlanan Hurlbert bu inançla ölmüştür. Anna Roylston'un anneliğin mutluluğuna sırt çevirişi bu yüzdendir. John Carlson'un Glen Ellen sığınağının sadık ve ödüllendirilmemiş bekçisi oluşu yine bu yüzdendir. Kadın, erkek, genç, ihtiyar, ateşli, uysal, zeki ya da sıradan bütün devrimci yoldaşları sorguya

* Oligarşi mensupları, ahlaki tutarsızlıklar ve kapitalizmin çarpık gelişmesinden yola çıkarak yeni bir ahlak anlayışı yarattılar. Bu yeni ahlak anlayışı tutarlı ve kesindi; ve çelik gibi sert ve keskin, son derece saçma, bilime aykırı ve hiçbir zalim sınıfın etkili bir biçimde uygulayamayacağı bir ahlak anlayışıydı. Oligarşi mensupları, biyoloji ve evrimin onları yalanlamasına rağmen, kendi anlayışlarına inanmışlardı; bu inançlarından dolayı üç yüzyıl boyunca insanlığın gelişmesini gözle görülür biçimde, büyük ölçüde, metafizik ahlakçıları şaşırtacak derecede yavaşlatmışlardır. Bu inançları, materyalistlerin kuşku duymalarının ve incelemelerinin konusu ve nedeni olmuştur.

çekin, onları bu yola iten nedenin, doğruluğa olan susuzlukları olduğunu göreceksiniz.

Ama hikâyemin dışına çıktım yine. Ernest ve ben, sığınağı terk etmeden önce Demir Ökçe'nin gücünün nasıl geliştiğini iyice anlamış, öğrenmiştik. İşçi kastları, Kiralık Askerler, binlerce ajan ve gizli polis oligarşiye sadakatle ve inançla hizmet ediyorlardı. Genel olarak özgürlüğün kaybolduğunu görmezlikten geliyor, ama buna karşılık hayatlarında hiçbir zaman göremedikleri bir rahatlık içinde yaşıyorlardı. Öte yandan, büyük çaresiz kitleler, uçurum insanları, sefaletlerine boyun eğiyor ve giderek daha fazla vahşete gömülüyorlardı. Bir kitlede, güçlü proleterler çıkıp da kitlelerin gücünü canlandırmaya kalkarsa, oligarşi bunlara hemen el koyuyor, işçi kastlarına ya da Kiralık Askerlerin arasına sokarak onları kitleden ayırıyordu. Böylece hava yatıştırılıyor ve proletaryanın doğal liderleri çalınmış oluyordu.

Uçurum insanlarının durumu acınacak kadar kötüydü. Çocuklar, okula bile gidemez olmuştu. Pislik kaynayan işçi mahallelerinde hayvanlar gibi yaşıyor, aşağılık bir yaşantının ve sefaletin ortasında çürüyorlardı. Eski özgürlüklerinin hepsi ellerinden alınmıştı. Emek köleleriydiler şimdi. İş seçmeye hakları yoktu. Ev değiştirmek, silah sahibi olmak ya da taşımak hakları da yoktu. Birer serf durumundaydılar, ama çiftçiler gibi toprağa değil, makineye ve emeğe bağımlı birer serf. Ne zaman ki büyük yollar, havaalanları, kanallar, yeraltı geçitleri, tahkimat yapımı gibi olağanüstü zor işler karşısında kalınıyor, bu insanlara ihtiyaç duyuluyor ve işçi mahallelerinden on binlercesi toplanarak zorla

ya da kendi rızalarıyla iş alanlarına götürülüyorlardı. Şimdi de bu serf orduları, aile hayatının olanaksız olduğu, bir hayvan sürüsünün ahırlarını andıran köhne barakalarda yatıp kalkarak Ardis kentinin yapımında çalışıyorlar. Gerçekte, oligarşinin böylesine korktuğu uçurumun kükreyen hayvanı burada, bu işçi mahallelerindeydi; ama bu hayvanı yaratan yine oligarşinin ta kendisiydi. İnsanoğlunun içindeki maymunu ve kaplanı yok etmek istemeyen de yine odur.

Yine şu sıralarda, bundan önceki kentlerin hepsini, Ardis'i bile gölgede bırakacak olağanüstülükte bir kentin yapımı için yeni işçi alımına başlanacağı söylentileri dolaşıyor.* Biz devrimciler bu büyük eserin yapımını sürdüreceğiz, ama bu sefil serflerin emekleriyle olmayacak. O masal kentinin duvarları, kuleleri şarkılarımızla yükselecek ve olağanüstü güzelliği içinde inlemeler ve iç çekişler değil, müzik ve neşe kucaklaşacak.

***

Ernest, bir an önce sığınaktan çıkmak, hızla olgunlaşmakta olan Chicago Komününde başarısızlığa uğrayan Birinci İsyan hazırlıklarına katılmak istiyordu. Bununla birlikte çok sabırlı olduğundan, onu başka bir adam yapmak† amacıyla Illinois'den gelmiş olan

* Ardis MS 1942'de tamamlandı. Asgard, MS 1984'e kadar tamamlanamadı. Bu kentin yapımı için elli iki yıl uğraşıldı, bu süre içinde yarım milyon kişilik sürekli bir serf ordusu kullanıldı. Bu sayı zaman zaman bir milyonu aştı; ki bu sayıya işçi kastlarından ve sanatçılardan gelen yüz binlerce kişi eklenmemiştir.

† Devrimciler arasında çok sayıda operatör vardı ve insanın dış görünüşünü değiştirmek için kesip biçme işinde mükemmel olarak uzmanlaşmışlardı. Avis Everhard'ın sözleriyle, bir insanı kelimenin tam anlamıyla yeni baştan yaratabilirlerdi. On-

Hadly, büyük acı veren işini yürütürken, yani Ernest'i kesip biçerken, Ernest, ilk devrimin başarısızlığa uğraması halinde bilinçli proleterlerin nasıl örgütleneceği ve uçurum insanlarına nasıl bir temel eğitim uygulanabileceğini tasarlıyordu kafasında.

Ancak Ocak 1917'de terk edebildik sığınağımızı. Her şey hazırlanmıştı. Hemen ajan provokatör olarak Demir Ökçe'nin hizmetine girdik. Ben, Ernest'in kız kardeşi olacaktım. Bu yerler üst düzeyde oligarşi mensupları ve yoldaşlarımız tarafından sağlanmıştı. Gerekli tüm kâğıtlarımız tamamdı, hatta geçmişimiz üzerine yeteri kadar bilgi bile hazırdı. Oligarşinin içinde görev almış yoldaşlarımızın yardımıyla bu işi kolay hallettik. Çünkü gizli servis denilen bu gölgeler dünyasında, insanların kimlikleri her zaman bir esrar perdesinin ardında gizlidir. Ajanlar hayaletler gibi gider gelir, emirleri yerine getirip görevlerini yapar, iz kovalar, çoğunlukla tanımadıkları üstlerine raporlar sunar ya da hiç görmedikleri ve bundan sonra da göremeyecekleri ajanlarla işbirliği yaparlar.

---

lar için yara izlerini ve bazı şekilsizlikleri gidermek çok ufak işlerdi. İnsanın yüz hatlarını öylesine değiştirirlerdi ki geriye yaptıkları işten bir iz bile kalmazdı. Burun, üstünde en çok çalışılan organdı. Deri germe ve saç ekme onların her zaman yaptığı işler arasındaydı. Yüz hatlarında yaptıkları değişiklik sihirbazlık derecesine varıyordu. Göz, kaş, dudak, ağız ve kulaklar kökten değiştirilebiliyordu. Çok ince düşünülmüş ameliyatlar sonunda dil, gırtlak ve burun deliklerinde yapılan değişikliklerle insanın sesi bile değiştirilebiliyordu. Çaresizlik çareyi yaratıyor ve devrimin operatörleri çareyi buluyorlardı. Yaptıkları başka şeyler arasında bir insanın boyunu on on beş santim kadar uzatmak ya da beş altı santim kadar kısaltmak da vardı. Onların yaptıkları artık günümüzde kaybolmuş olan bir sanattır. Buna ihtiyacımız yoktur.

XXII
Chicago Komünü

Ajan provokatör olarak serbestçe dolaşma hakkı elde ettiğimiz gibi, proletarya ve devrimci arkadaşlarımızla ilişki kurma olanağına da sahiptik. Dolayısıyla aynı zamanda iki kampta birlikte bulunuyor, sözümona Demir Ökçe'ye hizmet eder görünürken, gizlice devrim uğruna var gücümüzle çalışıyorduk. Oligarşinin gizli servislerinde bizden çok adam vardı, bir dizi silkeleme ve yeniden örgütlenme çabasına rağmen, içine yuvalandığımız örgütler bizi söküp atmayı başaramıyorlardı.

Birinci İsyanı büyük oranda Ernest planladı ve saptanan tarih 1918 yılının ilkbaharının başlarıydı. 1917 yılının sonbaharında hazırlıklarımız daha bitmemişti; yapılacak daha çok işimiz vardı; zamansız patlayacak bir devrimin başarısızlığa uğrayacağı kesindi. Böylesine karmaşık bir girişimde, erken atılacak bir adım felaketimiz olurdu. Demir Ökçe de bunu sezmiş, planlarını buna göre hazırlamıştı.

İlk darbemizi Oligarşinin sinir sistemine indirmeyi kararlaştırmıştık. Demir Ökçe genel grevden aldığı dersi unutmamış ve telgrafçıların beklenebilir bir hareketine önlem olmak üzere, telsiz telgraf istasyonlarını Kiralık Askerlerin denetimine vermişti. Biz de bunun sonucunda karşı önlemler almıştık. Sinyal verilince, her sığınaktan, ülkenin her yanından, kentlerden, kasabalardan, barakalardan fedakâr yoldaşlarımız fırlayacak ve telsiz telgraf istasyonlarını havaya uçuracaklardı. Böylece daha ilk darbede Demir Ökçe yere serilip, elini kolunu oynatamaz hale gelecekti.

Aynı anda, başka yoldaşlar da köprüleri, tünelleri dinamitleyecek ve bütün demiryolu ulaşımını keseceklerdi. Yine bir başka grup, işaret verildiğinde, Kiralık Askerler ordusunun subaylarını, kıdemli polislerin yöneticilerini ve önemli konumlardaki yetenekli oligarşi mensuplarını yakalayacaktı. Böylece neredeyse her yerde ortaya çıkacak çatışmalara düşman yöneticilerinin katılması engellenecekti.

Sinyal verilir verilmez birçok şey aynı anda gerçekleştirilecekti. Demir Ökçe'nin hayal ettiğinden çok daha güçlü olan Kanadalı ve Meksikalı vatanseverler de bizim taktiklerimizi uygulayacaklardı. Yine bazı yoldaşlar (bunlar kadın olacaktı, çünkü erkekler başka işlerle uğraşacaklardı) gizli basımevlerimizi bekleyecek, afişlerimizi dağıtacak, sağa sola yapıştıracaklardı. Demir Ökçe'nin içinde yüksek görevlerde bulunan biz ve bizim gibi ajanlarsa hemen servislerde anarşi yaratacaktı. Kiralık Askerlerin arasında binlerce yoldaşımız vardı. Onların görevleri de silah depolarını havaya uçurup etkili silahların mekanizmalarını bozmaktı. Aynı

işlemler Kiralık Askerlerin ve işçi kastlarının yaşadığı o özel kentler ve bölgelerde de tekrarlanacaktı.

Kısacası ani, muazzam ve öldürücü bir darbe indirmek istiyorduk. Felce uğramış durumdaki Oligarşi daha kendine gelemeden yok edilecekti. Korkunç günler yaşanacak ve birçok kişi ölecek demekti bu, ama devrimcileri ölüm düşüncesi geriletemez. Tasarılarımızdaki birçok şey, örgütlenmemiş uçurum insanlarının da efendilerinin saraylarına ve kentlerine saldırmasına bağlıydı. Can ve mal kaybı umurumuzda değildi. Uçurum hayvanı kükreyecek, polisler ve Kiralık Askerler öldürülecekti, bu kesindi. Ama böyle olmasa bile uçurum hayvanı kükremeyecek, polis ve Kiralık Askerler öldürülmeyecek miydi? Bu, bizi korkutan tehlikelerin birbirlerini yok etmesi anlamına geliyordu. Biz de bu arada daha güven içinde işimizi görecek ve tüm sosyal mekanizmanın yönetimini ele geçirecektik.

Planımız buydu ve planın her ayrıntısı büyük bir gizlilik içinde, o gün yaklaştıkça giderek daha fazla yoldaşa duyurulacaktı. Bu, önemli bir noktaydı. Hazırladığımız komplonun yayılmaması, duyulmaması gerekiyordu. Ama bu tehlike asla baş göstermedi, çünkü iş oraya kadar varamadı. Casusluk örgütü tarafından tasarlanan devrimi Demir Ökçe çoktan öğrenmişti ve bize yeni, kanlı bir ders vermeye hazırlanıyordu. Bu dersi vermek için Chicago kentini seçmişlerdi ve oldukça başarılı bir ders verdiler bize.

Bütün kentlerin içinde devrim için en uygun olanı Chicago'ydu.* Eskiden kanlı kent diye ün yapmış

* Chicago MS XIX. yüzyılın sanayi cehennemiydi. Büyük İngiliz işçi lideri ve bir zamanlar İngiltere Kabinesinin üyelerinden

olan Chicago, bu ününü bir defa daha pekiştirecekti. Burada devrimci ruh güçlüydü. Kapitalizm günlerinde işçilerin kolayca unutup bağışlayamayacağı birçok grev katliamı olmuştu. Burada kentin işçi kastları bile devrim ateşiyle yanıp tutuşuyordu. Önceki grevlerde unutulmayacak kadar çok kafa kırılmıştı. Hayat koşullarının değişmesine ve kendilerine sağlanan haklara rağmen, egemen sınıfa karşı duydukları kin bir türlü sönmemişti. Bu ruh, Kiralık Askerleri bile etkilemişti ve bunlardan üç birlik toptan bizim saflara geçmeye hazırdı.

Chicago her zaman emekle sermaye arasındaki çatışmaların fırtına merkezi olmuştur; sokak kavgalarının, cinayetlerin, sınıf bilincinin ve örgütlenmenin kapitalistlerde olduğu kadar, emekçilerde de gelişmiş olduğu bir kenttir. Burada eskiden hem de öğretmenler sendikalaşmış, duvarcılar ve odun taşıyıcılarla birleşerek Amerikan İşçi Konfederasyonu'na girmişlerdir. İşte bu Chicago, başarısızlığın tohumunu içinde taşıyan Birinci İsyanın merkezi olmuştur.

Fırtınanın bir an önce patlaması için Demir Ökçe gerginliği tırmandırıyordu. Bunu da çok ustaca yapıyordu. İşçi kastları da dahil olmak üzere bütün halka

---

olan John Burns'ün günümüze kadar gelen bir hikâyesine göre, Burns, Birleşik Devletler'e yaptığı bir ziyaret sırasında, Chicago'dayken, bir gazeteci ona kent hakkındaki düşüncelerini sormuş. "Chicago," diye cevap vermiş Burns, "cehennemin daha küçük bir kopyasıdır." Bir süre sonra, İngiltere'ye dönmek üzere buharlı gemiye binerken, yanına Chicago hakkındaki düşüncelerinin değişip değişmediğini öğrenmek isteyen bir başka gazeteci yanaşmış."Evet, düşüncemi değiştirdim," demiş Burns. "Şimdi cehennemin Chicago'nun daha küçük bir kopyası olduğunu düşünüyorum."

baskı yapmaya başlamışlardı. Anlaşmalar ve sözleşmeler çiğneniyor, en küçük suçlara en ağır cezalar veriliyordu. Uçurum insanları daldıkları kayıtsızlık uykusundan kırbaçla uyandırılıyordu. Gerçekte, Demir Ökçe hayvanı kükretmeye hazırlanıyordu. Buna paralel olarak, Chicago'da aldığı önlemlerde şaşılacak derecede bir dikkatsizlik göze çarpıyordu. Elde kalan Kiralık Askerler arasında tam bir keyfilik egemendi; birçok askeri birlik kentten alınarak ülkenin çeşitli yörelerine sevk edilmişti.

İşin sonuna varmak için uzun zaman beklememiz gerekmedi; sadece birkaç hafta bekledik. Biz devrimciler, olaylar ve durum hakkında sadece söylentilerden ibaret bilgiler alabiliyorduk, bizi yeni kararlara götürecek bilgilerden yoksunduk. Her şeyi, devrimin doğal gelişmesi diye kabul ediyor, özenle ve dikkatle çalışmamız gerektiğine inanıyorduk. Bütün bunların aslında gizlice ve sinsice Demir Ökçe'nin en yüksek çevreleri tarafından hazırlandığı geceyi aklımızın ucundan bile geçirmiyorduk. Karşı komplo ustaca hazırlanıp ve başarıyla uygulanmıştı.

Hemen Chicago'ya gitme emrini aldığımda New York'taydım. Bana bu emri veren oligarşi mensubu biriydi, adını bilmiyordum, yüzünü görmemiş, ama konuşma biçiminden bunu anlamıştım. Verdiği bilgiler pek açık seçik değildi. Satırlar arasında devrimci girişimin ortaya çıkarıldığı, devrimcileri havaya uçurmak için bir kıvılcımın yeterli olduğu okunuyordu. Benim de aralarında bulunduğum Demir Ökçe ajanları uzaktan ya da bizzat savaş alanına giderek bu kıvılcımı çakmakla görevliydi. Karşımdaki oligarşi

adamının delici bakışları karşısında soğukkanlılığımı kaybetmediğim için kendimle övünebilirim, ama kalbim deli gibi atıyordu. O insanı öfkeden kudurtacak emirleri sayarken içimden bağırmak, onu ellerimle boğmak arzusu geçiyordu.

Ondan ayrılır ayrılmaz kalan zamanımı hesapladım. Eğer şans yüzüme gülerse trene binmeden önce bölgedeki devrimci liderlerden biriyle birkaç dakika bile olsa görüşebilirdim. İzlenmemeye dikkat ederek deli gibi İlkyardım Hastanesine koştum. Şansım varmış ki, hastanenin baş operatörü yoldaş Galvin oradaydı. Soluk soluğa haberi ona ulaştırmak için ağzımı açmıştım ki beni susturdu.

"Zaten biliyorum," dedi sakin bir sesle, ama İrlandalı gözleri alev alev yanıyordu. "Niçin geldiğini biliyorum. On beş dakika kadar önce haber bana ulaştı ve haberi yaydım. Buradaki yoldaşların kışkırtmaya kapılmamaları için elimizden geleni yapacağız. Chicago'yu feda etmeliyiz. Ama yalnızca Chicago'yu."

"Chicago'ya haber verebildiniz mi?" diye sordum.

Başını hayır anlamında salladı. "Telgraf bağlantısı kopuk. Chicago tüm dünyadan kopuk bir durumda şimdi. Bir cehennem olacak orası."

Bir an durdu, yumruklarını sıktığını gördüm. Sonra patladı:

"Tanrı aşkına! Keşke orada olsaydım!"

"Yine de olayı önleyebiliriz," dedim. "Trene bir şey yapmazlarsa zamanında oraya varabilirim. Ya da gerçeği öğrenmiş olan gizli servisteki arkadaşlar zamanında orada olabilirlerse..."

"Siz gizli servistekiler bu defa fena uyutuldunuz," dedi.

Çaresizlik içinde başımı sallayarak onayladım.

"Ama çok gizliydi," dedim. "Yalnızca bölge liderleri biliyordu planı bugüne kadar. Hem karanlıkta el yordamıyla yürüyorduk, yakalanmamak elimizde değildi. Ah, Ernest burada olsaydı! Belki şimdi Chicago'dadır, belki de düşündüğümüz felaket başımıza gelmez."

Dr. Galvin başını iki yana salladı. "Onun hakkında son aldığım haberlere göre Boston ya da New Haven'a gönderilmiş. Düşman ajanları onu epey uğraştırmış olmalılar. Ama bu bile sığınakta kapalı kalmaktan iyidir."

Gitmek üzere ayağa kalktım ve Galvin sertçe elimi sıktı.

"Cesaretinizi kaybetmeyin," dedi bana ayrılırken. "Birinci İsyanı kaybetsek ne çıkar? İkincisini hazırlar ve bu defa daha akıllıca davranırız. Hoşça kalın, şansınız açık olsun. Sizi bir daha görüp göremeyeceğimi bilmiyorum. Orada bir cehennem olacak, ama o cehennemde bulunmak için hayatımın on yılını verirdim."

Yirminci Yüzyıl* treni New York'tan akşamın altısında hareket etti ve Chicago'ya ertesi sabah yedide varması gerekirdi. Ama o gece yolda çok zaman kaybetti. Başka bir trenin arkasından gidiyorduk. Benim bulunduğum vagonda yoldaş Hartman da vardı. O da benim gibi Demir Ökçe'nin örgütüne sızmış bir ajan-

* Bu, o zamanlar dünyanın en hızlı treni sayılırdı ve oldukça ünlü bir trendi.

dı. Önümüzde giden trenden o haberdar etti beni. Bu, bizim trenin tıpatıp aynısıydı, ama içinde hiç yolcu yoktu. Yirminci Yüzyıl'a yapılacak bir suikast karşısında bu boş trenin hedef alınması amacıyla salıverilmişti. Ona bakarsanız, bizim trende de bir avuç yolcu ya var ya yoktu; bizim vagonda ancak on iki-on üç yolcu sayabildim.

"Bu trende önemli insanlar olmalı," dedi Hartman. "Arkada özel bir vagon gördüm."

İlk lokomotif değiştirmesi yapıldığında gece olmuştu. Biraz temiz hava almak ve neler yapılabileceğini araştırmak için perona indim. Özel vagonun pencerelerinde tanıdık üç kişinin yüzünü gördüm. Hartman haklıydı. Biri General Altendorff, diğer ikisiyse Oligarşinin gizli örgütünün beyni sayılacak Mason ve Vanderbold'du.

Sakin ve mehtaplı bir geceydi. Yatağımda bir o yana bir bu yana dönüp durdum. Gözüme uyku girmiyordu. Sabahın beşinde giyindim ve yataktan kalktım.

Tuvalet bakıcısına kaç saat geciktiğimizi sordum. "İki saat," dedi. Melez bir kadıncağızdı. Yüzü çökmüş, sürekli bir kederle sanki hep açık tuttuğu gözlerinin altında koca koca morluklar belirmişti.

"Neyiniz var?" diye sordum.

"Bir şeyim yok bayan; pek uyuyamadım, ondan olacak," diye cevap verdi.

Ona daha yakından baktım ve parolalarımızdan birini söyleyerek yokladım. Karşılık alınca, onun bizden biri olduğundan kuşkum kalmadı.

"Chicago'da korkunç olaylar olacak," dedi. "Önü-

müzde boş bir tren gidiyor. Bu trenin ve askeri katarların yüzünden gecikiyoruz."

"Askeri katarlar mı?" diye sordum.

Başını sallayarak onayladı. "Bütün hatlar bunlarla dolu. Bütün gece yolda düzinelercesini geçtik. Hepsi de Chicago'ya gidiyor. Hava yoluyla da sevkiyat yapılıyor."

Durdu ve sonra özür diler gibi, "Chicago'da bir sevgilim var," dedi. "Bizden biri, Kiralık Askerler arasında ve onun için korkuyorum."

Zavallı kız. Sevgilisi, bize katılan üç sadakatsiz birlikten birindeydi.

Hartman'la sabah kahvaltısını yemek vagonunda yaptık; bir şeyler yiyebilmek için kendimi zorladım. Gökyüzü bulutlanmıştı ve tren yeni günün puslu havasında bitmeyen bir şimşek gibi çakarak ilerliyordu. Bize hizmet eden zenci garsonlar bile korkunç bazı şeyler olacağını anlamışlardı. Her zamanki el hafifliklerini kaybetmiş, sanki bitkinleşmişlerdi; servisleri geç yapıyorlardı; akılları başka yerlerdeydi ve ikide bir vagonun ucunda, mutfağın dibinde toplanarak kendi aralarında fısıltıyla bir şeyler konuşuyorlardı. Hartman durumu çok umutsuz buluyordu.

"Ne yapabiliriz?" diye belki yirminci kez çaresizlik içinde omuzlarını kaldırarak sordu. Sonra pencereden dışarıyı gösterdi. "Görüyorsun ya, her şey hazır. Kentin otuz kırk mil dışında bunlardan bir yığınının sıra sıra dizildiğine emin olabilirsin."

Yanımızdaki demiryolu hattının üzerindeki askeri vagonları gösteriyordu. Demiryolu kenarında yaktıkları ateşlerde yemeklerini ısıtan askerler, hızını hiç

azaltmaksızın önlerinden yılan gibi kayan trene meraklı gözlerle bakıyorlardı.

Chicago'ya girdiğimizde her yer sakindi. Henüz olağandışı bir olay olmadığı anlaşılıyordu. Kentin kenar mahallelerinde sabah gazeteleri trene geldi. Gazetelerde bir şey yoktu, ama usta okurların hazırlanan planı görmeleri mümkündü. Sıradan okuyucunun anlamaması için özel bir dil kullanılmıştı verilen haberlerde. Demir Ökçe'nin hünerli eli her sütunda seziliyordu. Oligarşi zırhının bazı zayıf noktalarını bilerek açık ediyorlardı, ama elbette açıkça yazılmıyordu hiçbir şey. Her şey büyük bir ustalıkla yapılıyordu. Bu 27 Ekim gününün gazeteleri, entrika roman türünün en usta örneklerinden biriydi.

Yerel haberlere hiç yer verilmemişti. Bu kendi içinde başlı başına bir oyundu. Chicago'yu bir esrar perdesiyle sarıyor, bu da o sıradan okuyucuda Oligarşinin yerel haberleri vermeye cesareti olmadığı kanısını uyandırıyordu. Halkı yanlış düşüncelere sevk edecek haberler de boldu tabii. Ülkenin her tarafında baş gösteren karışıklıklardan ve bunlara karşı gerekli önlemlerin alınacağından söz ediliyordu. Bir başka haber de telsiz telgraf istasyonlarına karşı girişilen bir dizi dinamitleme olayını anlatıyor, suçluları ihbar edenlere yüksek ödüller verileceği bildiriliyordu. Elbette uçurulan telsiz istasyonu falan yoktu. Gazetelerde buna benzer, gerçekte olmayan ama devrimcilerin planlarıyla çakışan olaylar sergileniyordu. Bütün bunlarda amaç, Chicago'daki yoldaşlarda bir devrimin başladığı kanısını uyandırmak ve bazı yerlerde başarısızlığa uğradıklarını sezinleterek onları

telaşa sürüklemekti. İşin içyüzünü bilmeyenler, bütün ülkenin çoktan çatlamaya başlayan devrimin kıvamında olduğunu sanacaklardı.

Yine bir başka habere göre, California'da Kiralık Askerlerin isyanı öylesine ciddi bir durum almıştı ki, atlı birlikleri dağıtılmış ve askerler aileleriyle birlikte özel kentlerinden çıkarılarak işçi mahallelerine atılmışlardı. Oysa California'daki Kiralık Askerler Oligarşinin en sadık köleleriydi! Ama bütün dünyayla ilişkisi koparılmış olan Chicago halkı bunu nereden bilecekti? New York'ta, işçi kastlarının da katıldığı bir halk ayaklanması olduğu haberini veren ve birliklerin duruma hâkim olduğunu belirten bir telgraftan (blöf etkisi olsun diye) söz ediliyordu.

Oligarşi, basın kanalıyla yaptığı çalışmayı, başka binlerce alanda da uygulamıştı. Bunları daha sonra öğrendik. Yaptıkları ustaca hilelerden biri, devrimcilerin kulağına gideceğine emin oldukları seçme haberleri, gizli örgütlerinin gizli telgraflarıymış gibi oradan oraya göndermekti.

"Artık Demir Ökçe'nin bizim hizmetimize ihtiyacı kalmadı sanıyorum," dedi Hartman, okuduğu gazeteyi elinden bırakırken. Bu arada tren gara giriyordu. "Bizi buraya göndermekle boşuna zaman kaybettiler. Tasarıları umduklarından bile başarılı biçimde kendiliğinden gerçekleşti. Birazdan burası cehenneme dönecektir."

Trenden inerken döndü ve katarı gözden geçirdi.

"Tahmin etmiştim zaten," diye mırıldandı. "Gazeteler trene yüklendiğinde arkadaki o özel vagonu trenden ayırmışlar."

Hartman umutsuz bir karamsarlık içindeydi. Onu neşelendirmeye çalıştım ama çabalarımı görmezden geldi. Birden kısık sesle, ama hızlı hızlı konuşmaya başladı garda yürürken. Önce ne olduğunu anlayamadım.

"İyice emin değildim," dedi, "kimseye de bir şey söylemedim bu yüzden. Haftalardır bunun üzerinde çalışıyorum, ama kesin bir sonuç elde edemedim. Knowlton'a dikkat edin. Ondan kuşkulanıyorum. Sığınaklarımızın çoğunun yerini biliyor. Yüzlerce kişinin hayatını elinde taşıyor ve onun bir hain olduğunu sanıyorum. Bu benim açımdan bir histen öte bir şey değil. Ama son zamanlarda değiştiğini fark ettim. Bizi satmış olması mümkün ya da satacaktır. Bundan neredeyse eminim diyebilirim. Bu kuşkularımdan kimseye söz etmek istemiyordum, ama nedendir bilmem, içimde Chicago'dan sağ çıkamayacakmışım gibi bir his var. Gözünüzü Knowlton'un üstünden ayırmayın. Onu sınayın ve maskesini düşürün. Fazla bir bilgim yok. Bu bir sezgi, bugüne kadar hiçbir ipucu elde edemedim." Tam bu sırada gardan çıkıp kaldırımda yürümeye başlamıştık. "Unutmayın," dedi Hartman aceleyle. "Knowlton'un üstünden gözünüzü ayırmayın."

Hartman haklıydı. Bir ay geçmemişti ki Knowlton ihanetini hayatıyla ödedi. Kurallara uygun olarak Milwaukeeli yoldaşlar tarafından cezası infaz edildi.

Sokaklar sakindi, olması gerekenden çok daha sakindi hatta. Chicago ölmüştü sanki. Caddeler bomboştu. Hiçbir taşıt yoktu. Taksi bile yoktu. Tramvaylar bile işlemiyordu. Yalnız ara sıra kaldırımlarda hızlı adımlarla yürüyen insanlar görünüyordu. Acele ve kararlı yürüyorlardı, ama yine de hareketlerinde ga-

rip bir çekingenlik vardı; sanki ayaklarının altındaki kaldırımın batacağını ya da havaya uçacağını, binaların üstlerine çökeceğini sanıyorlardı. Sağda solda birkaç sokak çocuğu da göze çarpıyordu, gözlerinde sanki olağanüstü ve heyecanlı olaylar bekliyorlarmış gibi bir merak pırıltısı fark ediliyordu.

Güney tarafından, uzaklarda bir yerden bir patlamanın boğuk sesi geldi kulaklarımıza. Başka bir şey duyulmadı. Yine sessizlik çöktü. Ama sokak çocukları yavru geyikler gibi sesin geldiği yöne doğru kulak kabarttılar. Bütün binaların kapıları kapalı, dükkânların kepenkleri inikti. Ama çevrede olağandan çok polis ve bekçi görünüyor, arada bir Kiralık Askerler arabalarla geçiyorlardı.

Hartman'la birlikte Demir Ökçe'nin gizli servis yerel şeflerine geldiğimizi haber vermeyi gereksiz bulduk. Bu hareketimizin bundan sonra olacak olaylar nedeniyle zaten hoşgörüleceğini biliyorduk. Devrimci arkadaşlarla karşılaşırız umuduyla, güney kesiminin büyük işçi mahallesine doğru yürümeye başladık. Artık çok geçti! Bunu biliyorduk. Ama bu bomboş sokaklarda, elimiz kolumuz bağlı hiçbir şey yapmadan da duramazdık. Ernest neredeydi? Onu merak ediyordum. İşçi kastlarının ve Kiralık Askerlerin kentlerinde neler oluyordu? Ya kalelerde?

Sanki bu soruma karşılık verir gibi ansızın uzun uzun çığlıklar kulaklarımı doldurdu. Çok uzaktan geldiği için boğuk boğuktu bu çığlıklar. Sonra bunu bir dizi patlama sesi izledi.

"Kaleden geliyor," dedi Hartman. "Tanrı bu üç birliğe acısın!"

Yol kavşağında, buğday depolarının yönünde büyük bir duman bulutu gördük. Bir ileriki kavşaktaysa kentin batı kesiminin üstünde yükselen başka duman bulutları fark ettik. Kiralık Askerlerin kentinin üstünde büyük bir balon süzülüyordu; birden patlayıverdi ve parçaları dört bir yana dağıldı. Havada gerçekleşen bu olay hakkında hiçbir değerlendirme yapamıyorduk. Balonu patlatan bizim yoldaşlar mıydı yoksa düşmanlar mıydı, karar veremiyorduk. Kaynağı belirsiz, sanki dev bir kazanda kaynayan suyun fokurtusunu andıran bir ses duyuluyordu. Hartman bana bunun makineli tüfeklerin ve mitralyözlerin sesi olduğunu söyledi.

Ama yürüdüğümüz bölgede henüz en küçük bir olağanüstü durumla karşılaşmamıştık. Bizim bulunduğumuz yerde hiçbir şey olmuyordu. Polisler yürüyor, polis arabaları geçip duruyordu. Bir de beş altı itfaiye arabası görmüştük, bunların bir yangın yerinden döndüğü anlaşılıyordu. Otomobilli bir subay, itfaiyecilere bağırarak bir şey sordu, itfaiyeci bağırarak karşılık verdi: "Hiç su yok! Ana arkları havaya uçurmuşlar!"

"Su borularını patlatmışız," diye bağırdı Hartman bana heyecan içinde. "Soyutlanmış ve vakitsiz bir hareket içinde bunları başarabiliyorsak, tam olgunlaşmış bir devrimde neler yapabileceğimizi düşün bir!"

Soruyu soran subayın arabası hızla yoluna devam etti. Sonra hemen aynı anda kulakları sağır edici bir ses yükseldi. Araba içindekiyle birlikte bir duman bulutu içinde havaya uçtu, ardından bir enkaz yığını halinde bu defa subayın cesetiyle birlikte yere yığıldı.

Hartman sevinçten çılgına dönmüştü. "Aferin! Aferin!" diye tekrarlıyordu fısıltıyla. "Proletarya bugün dersini alıyor, ama ders de veriyor."

Polisler hemen olay yerine doğru koşmaya başladılar. Bir askeri otomobil de bu arada yetişti. Bana gelince, olayın aniden meydana gelmesi karşısında şaşkına dönmüştüm. Nasıl olmuştu? Gözlerimin önünde olup bitenlerden hiçbir şey anlamıyordum, polis bizi yakaladığında ancak kendime gelebildim. Bunlardan biri Hartman'ı vurmaya hazırlanıyordu. Ama Hartman soğukkanlılığını kaybetmeden parolayı verdi; polisin üzerine yönelttiği tabancanın titrediğini, sonra namlunun yere döndüğünü gördüm; düş kırıklığına uğramış gibi homurdandı. Öfke içindeydi ve bütün gizli servise lanet okuyordu. Böyle adamların sürekli işlerine engel olduğundan yakınıyordu. Hartman da gizli örgüt üyesi olmanın saçma gururuyla polisin beceriksizliğinden yakınıyordu.

Bir an sonra neler olup bittiğini anladım. Enkazın etrafında bir grup insan toplanmıştı ve iki tanesi yaralı subayı başka bir arabaya taşıyordu. Ansızın meydana gelen bir panik hepsini şaşırttı, herkes bir yana dağıldı. Herkes korkuyla kaçışıyordu. Yaralı subay, öylece oraya atılıp bırakılmıştı. Homurdanan polis de kaçıyordu. Hartman'la ben de nedenini bilmeden kör bir dehşete kapılarak olay yerinden koşarak uzaklaşmaya başladık.

O an hiçbir şey olmadı, ama az önceki olayın nasıl olduğu anlaşıldı. Kaçanlar çekingen adımlarla geri dönüyorlardı ama arada bir gözlerini, yolun iki tarafını sarp bir boğazın yamaçları gibi çevreleyen büyük

yapıların üst pencerelerine dikiyorlardı. Bomba bu sayısız pencerelerden birinden atılmıştı, ama hangisinden? İkinci bir bomba atılmadı ama birincinin korkusu yetmişti zaten.

Bunun üzerine biz de pencerelere göz gezdirmeye başladık. Bunlardan herhangi birinin ardında olası bir ölüm gizliydi. Her bina bir tuzak olabilirdi. Bu büyük kent denilen modern cangılda savaş böyleydi işte. Her sokak bir vadi, her bina bir dağdı. Vızır vızır geçen savaş otomobillerine rağmen, ilkel insanlardan farkımız yoktu.

Sokağın köşesini döndüğümüzde bir kadınla karşılaştık. Yaya kaldırımının üzerinde, bir kan gölü içinde yatıyordu. Hartman kadına doğru eğildi ve onu gözden geçirdi. Bana gelince, sanki bütün içim ağzıma gelmişti. O gün daha çok ceset görecektim, ama kitle halinde kıyım bile beni ayaklarımın dibinde, yerde yatmakta olan bu ilk ceset kadar etkilemeyecekti. "Göğsüne bir kurşun yemiş," dedi Hartman.

Eli göğsündeydi ve kollarının arasında, bir bebek tutuyormuş gibi, bir tomar kâğıt vardı. Ama ölürken bile, ölümüne neden olan şeylerden kopmaya yanaşmamıştı. Hartman'ın kadının elinden zorlukla çekebildiği kâğıtlara baktığımızda anladık. Bunlar devrim bildirileriydi.

"Bir yoldaş," dedim.

Ama Hartman sadece Demir Ökçe'yi lanetlemekle yetindi ve yürümeye devam ettik. Polis ve devriyeler bizi sık sık durduruyorlardı. Ama parolaları bildiğimiz için yolumuza devam etmeyi başarıyorduk. Artık pencerelerden bomba atılmıyordu. Yoldaki tek tük

insanlar da birden yok olmuş ve çevremiz mutlak bir sessizlik uçurumuna yuvarlanmıştı. Ama o büyük kazan uzaklarda kaynayıp fokurdamasını sürdürüyor, dört bir yandan boğuk patlama sesleri duyuluyor ve duman sütunları giderek artan bir halde uğursuzca göğe yükseliyordu.

XXIII
Uçurum İnsanları

Birden her şey değişmiş gibi göründü. Bir heyecan dalgası her yana yayılıyordu. Otomobiller vızır vızırdı; üçer, beşer, onar araba birden geçiyor ve içindekiler bizi çekilin diye uyarıyorlardı. İlerideki dönemeçte, bir sokak aşağıda, arabalardan biri hızını hiç kesmeden virajı döndü ve aynı anda kaldırımda büyük bir çukur oluşturan bombanın patlaması bir oldu. Polislerin yan yollara kaçıştığını görüyor, korkunç olayların yaklaşmakta olduğunu anlıyorduk. Bir kükreyiş sürekli olarak büyüyerek yükseliyordu.

"Cesur yoldaşlarımız geliyor," dedi Hartman.

Son savaş otomobili de hızla geçip giderken, caddeye oluk oluk akan yoğun bir kalabalık göründü. Hızla geçen araba az ötemizde durdu. İçinden bir asker çıktı, elinde dikkatle bir şey taşıyordu. Bu taşıdığı şeyi aynı dikkatle oluğa koydu. Sonra yeniden arabaya atladı. Araba hızla hareket etti, köşeyi döndü ve

gözden kayboldu. Hartman oluğa koştu ve bırakılan şeyin üzerine eğildi.

"Yaklaşma," diye seslendi bana.

Elleriyle acele acele bir şeyler yapıyordu. Yanıma geldiğinde alnında ter damlaları birikmişti.

"Zararsız hale getirdim," dedi, "tam zamanında davranmışım. O asker işinin ehli değilmiş. Bombayı yoldaşlarımız için hazırlamış, ama zamanını iyi ayarlayamamış. Erken patlayacaktı. Ama artık hiç patlamayacak."

Olaylar artık hızla gelişiyordu. Yolun karşı kıyısında, bir sokak ötede, bir binanın üst katlarından birinin pencerelerinden birkaç kafanın sarktığını gördüm. Bunu tam Hartman'a gösterecektim ki binanın kafaların göründüğü cephesini bir alev ve duman bulutu yaladı ve hava bu büyük patlamayla sarsıldı. Taş bina yer yer çatlamış, sıvalar, dökülmüştü, altından binanın demir iskeleti görünüyordu artık. Hemen peşinden bu evin karşısındaki binanın cephesi de benzer patlamalarla darmadağın oldu. Bu patlamalar arasında otomatik tabancaları ve tüfeklerin seslerini duyabildik. Bu yükseklerdeki çatışma birkaç dakika sürdü ve sonunda yatıştı. Evlerin birinde yoldaşlarımızın, diğerinde Kiralık Askerlerin bulunduğu açıktı ve sokağın her iki tarafından birbirlerine ateş açıyorlardı. Ama hangi binada yoldaşlarımızın, hangisinde Kiralık Askerlerin bulunduğunu bilemiyorduk.

Bu arada köşeden görünen kalabalık neredeyse önümüze varmıştı. Bomba atılan binaların önüne geldiklerinde bombacılar yine kızıştılar, ama bu kez evlerin yalnız birinden bomba düştü. Ötekiler doğrudan

bombanın atıldığı pencereye ateş etmeye başladılar. Böylece hangi binada yoldaşlarımızın, hangi binada düşmanın bulunduğunu anlamış olduk. Bizimkiler başarılı bir hareket yapmış, sokakta ilerleyen ordumuzu düşman bombalarından korumuştu.

Hartman kolumu kavradı ve beni bir binanın girişine soktu.

"Bunlar bizim yoldaşlar değil," diye kulağıma bağırdı.

Binanın iç kapısı kilitli ve sürgülüydü. Kaçamadık. Bir an sonra kalabalık önümüzden geçti. Bu bir ordu değil bir güruh, yolu kaplayan taşkın bir seldi; içkinin ve acıların çılgına çevirdiği uçurum insanlarıydı bunlar, bağırarak efendilerinin kanını içmek için yürüyorlardı. Uçurum insanlarını daha önceden tanırdım: İzbelerinde yaşamıştım ve onları tanıdığımı sanırdım. Ama o gün, onları sanki ilk defa görüyor gibiydim. O sessiz uyuşukluğundan silkinmişti: Şimdi insanın kanını donduran bir güç, elle tutulacak kadar somut öfke köpükleriyle ve uğultulu dalgalarıyla bir deniz, dükkânlardan yağmalanan alkolle, kinle ve kana susamışlıkla sarhoş bir canavarlar sürüsüydü; baldırı çıplak adamlar, partallar içinde kadınlar, sersefil çocuklar; yüzlerinde iyilik adına ne varsa silinmişti ve artık şeytanca bir hırsın okunduğu kararmış ruhlar halindeydiler. Maymunlar ve kaplanlar; avurtları çökük veremliler ve kocaman kıllı hayvanlar; vampir bir toplumun bütün kanlarını emip bitirdiği solgun bir hayvanlık ve kötülükle çarpılmış yüzler; her tarafı şiş kadınlar, ölü kafalı sakallı ihtiyarlar, eriyen bir gençlik, çürüyen bir ihtiyarlık; çirkin ve çarpık şeytan yüz-

leri, hastalıkların ve bitip tükenmeyen açlığın eğdiği, büktüğü vücutlar; hayatın artıkları, köpükleri, ağzı köpüklü öfkeden kuduran çapulcular!

Başka nasıl olabilirdi ki? Uçurum insanlarının, sefaletinden ve yaşama acısından başka kaybedecek hiçbir şeyi yoktu. Peki ne kazanabilirlerdi? Korkunç bir intikam zevkinden başka hiçbir şey. Bu öfkeli insanların arasında, ateş selinin içinde, görevleri uçurum insanlarını ayaklandırıp düşmanı uğraştırmak olan insanların, yoldaşların, kahramanların olduğu geldi aklıma.

O anda bana garip bir şeyler oldu. Üzerime bir değişim geldi. Ölüm korkusu, başkaları ve kendi hayatım için duyduğum korku yok oldu. Garip bir biçimde başka bir canlı olduğumu, başka bir dünyada yaşadığımı hissediyordum. Hiçbir şey umurumda değildi. Dava bu kez kaybedilmişti, ama davamız aynı tazelikle, daha da alevlenmiş olarak dipdiri duruyordu. O anı izleyen saatlerde birbirini kovalayan olayların ortasında sakinliğimi hiç kaybetmedim. Ölümün hiçbir anlamı yoktu şimdi gözümde, hayatın da anlamı yoktu. Olayları ilgiyle seyreden bir seyirciydim, kimi zaman akıntıya kapılıyor, ben de harekete katılıyordum. Çünkü artık düşüncelerim yücelmiş ve bütün değerleri, soğukkanlılıkla yerli yerine koymaya başlamıştım. Bu değişme olmasaydı, sanırım ölürdüm.

Bizi fark ettiklerinde kalabalık yarım mil kadar ilerlemişti. İnanılmayacak kadar sefil çulların içinde, avurtları çökük, alev alev yanan matkaplara benzeyen küçük kara gözleri çukurlarına batmış bir kadın, Hartman'la beni gördü. Cırtlak bir sesle haykırdı ve

üzerimize atıldı. Kalabalığın bir kısmı onu izledi. Bu satırları yazarken, birbirine dolanmış ağarmış saç örgüleriyle o kadının kalabalığın bir adım önünde yürüyerek üzerimize gelişini hâlâ görür gibi oluyorum; saçlarının arasındaki bir yaradan akan kanlar alnından sızıyordu. Elinde bir balta sallıyordu; kuru ve kırış kırış olan diğer eli bir yırtıcı kuş pençesi gibi havayı dövüyordu. Hartman benim önüme fırladı. Açıklama yapacak zaman değildi. İyi giyinmiştik, bu da onlar için yeterliydi. Hartman, kadının yanan gözlerinin arasına bir yumruk indirdi. Bu darbe kadını geriye attı, ama arkasındaki insan duvarına çarptı ve yine bize doğru sendeledi. Sersemlemişti, çaresizlik içindeydi, salladığı balta Hartman'ın omzuna indi.

Bundan sonra ne olduğunu bilmiyorum, kalabalığın altında kalmışım. Bulunduğumuz o daracık yer çığlıklar ve küfürlerle dolmuştu. Üstüme yağmur gibi yumruk iniyordu. Elbiselerimi ve etimi parçalıyorlardı. Parçalara ayrıldığımı sandım. Yere düşüp boğulmak üzereydim. Üstümdeki basıncın dayanılmaz olduğu bir anda güçlü bir el beni omzumdan kavradı ve şiddetle çekti. Acıyla bayılmışım. Hartman, oradan bir daha çıkamadı. Benim önüme geçmiş ve öldürücü darbeyi o yemişti. Bu beni kurtarmıştı, çünkü daha sonra sıkışıklık o kadar artmıştı ki beni tırmalamak ve tartaklamaktan başka bir şey yapamamışlardı.

Vahşi bir hareketliliğin ortasında gözlerimi tekrar açtım. Çevremdeki her şey bu girdabın çarkında yuvarlanıyordu. Bu insan seliyle nereye olduğunu bilmeden sürükleniyordum. Açık havada olduğumu anlar gibi oldum. Tatlı bir rüzgâr yanağımı okşuyor, tatlı

tatlı ciğerlerime doluyordu. Başım dönüyordu, iyice ayılmamıştım. Güçlü bir kolun beni belimden yakalayıp öne doğru sürüklediğini hissettim. Ayaklarımı yere basarak elimden geldiğince ona yardımcı olmaya çalışıyordum. Önümde hareket eden bir erkek paltosu görüyordum. Palto orta dikişinden baştan aşağı yırtılmıştı, adamın adımlarıyla uyumlu olarak bir nabız düzenliliğiyle bir açılıp bir kapanıyordu. Bir süre bu yırtık paltoyla oyalandım, yavaş yavaş kendime geliyordum. Sonra yanaklarıma ve burnuma binlerce iğnenin batmakta olduğunu hissettim, o zaman yüzüme kan damladığını algılayabiliyordum. Şapkam yoktu başımda. Başımda derin bir sızı hissedince, kalabalığın arasında birinin saçlarımdan çektiğini hatırladım. Göğsüm ve kollarım ısırıklar ve morluklar içindeydi, her yerimden kan akıyordu.

Zihnim berraklaşıyordu; yürüyüşümü durdurmadan beni tutan, kalabalığın arasından çekip kurtaran adamı görmek ve kim olduğunu anlamak için yüzümü döndüm. Hareketimi fark etti.

"Her şey yolunda!" diye bağırdı boğuk bir sesle. "Sizi hemen tanıdım."

Ben onu tanıyamamıştım ve bir şeyler söylemeye çabalıyordum. Tam bu sırada canlı bir şeyin üstünde yürüdüğümü anladım. Arkamdan gelenler beni itelediği için önüme bakamıyordum, ama bunun binlerce ayağın altında ezilip kaldırıma doğru sürüklenen bir kadın olduğunu anladım.

"Her şey yolunda," diye tekrarladı adam. "Ben Garthwaite'im."

Sakallıydı, kirli çullar içindeydi ve pisti, ama üç

yıl önce Glen Ellen'deki sığınağımızda bizimle birlikte birkaç ay geçiren bu iriyarı adamı hemen hatırladım. Demir Ökçe'nin gizli ajanlarının parolalarından birini bana söyledi. O da Demir Ökçe'nin hizmetindeydi.

"Fırsatını bulur bulmaz sizi buradan kurtaracağım," dedi, "ama şimdi dikkatli yürüyün. Yanlış bir adım atıp yere düşmeniz, ölmeniz demektir."

O gün her şey birden olup bitiyordu, kalabalık da birden duruverdi. Önümdeki iriyarı kadına sertçe çarptım (yırtık paltolu adam ortadan yok olmuştu), peşimden gelenler de bana çarptılar. Ve mitralyözlerin, tüfeklerin takırtısıyla birlikte haykırışlar, lanetlemeler, can çekişme çığlıkları çevreyi bir anda cehenneme çevirdi. Önce hiçbir şey anlayamadım. Sağımda solumda bulunanlar yere düşüyorlardı. Önümdeki iriyarı kadın iki büklüm olmuş, elleri karnında acıyla kıvranıyordu. Bacaklarımın dibinde bir adam ölümün pençesinde can çekişiyordu.

Birden kalabalığın en önünde olduğumuzu fark ettim. Önüm sıra giden yarım mil uzunluğundaki insan kütlesi ortadan yok olmuştu – nereye ve nasıl olduğunu asla öğrenemedim. Bugün bile o yarım millik insanların nereye kaybolduğunu bilmiyorum. Korkunç bir savaş şimşeğiyle yanıp kül mü olmuşlardı? Dağıtılıp parçalanmışlar, kesilmişler ya da kaçmışlar mıydı? Ama bildiğim tek şey, kalabalığın o an ortasında değil, tam başında olduğumuzdu ve bir kurşun yağmuru etrafımızdaki bütün canlıları silip süpürüyordu.

Ölüm, kalabalığı bir parça seyreltince, kolumu hiç bırakmayan Garthwaite sağ kalanları peşinden sürükleyerek bir iş hanının avlusuna soktu. Burada,

soluyan yaratıklar kitlesi bizi kapılara yapıştırdı. Bir süre hareket etmeden böylece kaldık.

"İyi mi oldu yaptığım sanki!" diye yakınıyordu Garthwaite. "Sizi tam bir kapana kıstırdım. Sokakta daha iyi durumdaydık, hiç olmazsa az da olsa kurtulma şansımız vardı, burada o da yok. Her şey bitti, yapacak tek şey kaldı, o da haykırmak. *Vive la Revolution!*"

Sonra beklediği şey başımıza geldi. Kiralık Askerler önlerine geleni öldürüyorlardı. Başlangıçta, ezici bir sıkışma oldu, ama ölenler ve can çekişenler yuvarlandıkça rahatlıyorduk. Garthwaite ağzını kulaklarıma dayadı ve bağırdı. Ama korkunç gürültülerden bir şey duyamadım. Benim sözlerini anlamamı beklemedi, beni yakalayıp yere fırlattı ve can çekişen bir kadını da üzerime yatırdı. İtiş kakış arasında kendisi de üzerime abandı. Üstümüzde ölüler ve can çekişenlerden bir tepe yükseliyordu. Hâlâ hayatta kalanlar da bu tepenin üzerine tırmanmaya çalışıyorlardı. Ama az sonra bütün hareketler kesildi, yarı sessizlik oldu, yalnızca arada bir inlemeler, sızlanmalar duyuluyordu.

Garthwaite'in yardımı olmasaydı mutlaka ezilirdim. Durum böyleyken bile, onca ağırlığın altından nasıl sağ çıktığıma hâlâ şaşarım. Yine de çektiğim acıların yanı sıra büyük bir meraka kapılmıştım. Nasıl son bulacaktı bu olay? Ölüm nasıl bir şeydi? Böylece Chicago mezbahalarında kanla vaftiz edilmiştim. O güne kadar ölüm benim gözümde sadece bir kuramdı; ama o günden bu yana kolay olduğu kadar da önemsiz bir gerçek halini alacaktı.

Bu arada Kiralık Askerler henüz yaptıklarıyla ye-

tinmemişlerdi. Girişi işgal ettiler; yaralıların işini bitirdiler ve bizim gibi ölü numarası yapanları aramaya başladılar. Üzerimizdeki yığından bir adamı çekip çıkardıklarını hatırlıyorum. Adam hayatının bağışlanması için yalvarmış, ama kurşunla hemen susturulmuştu. Bir yığını kendisine siper etmiş bir kadın, kükreyerek askerlere ateş ediyordu. Susturuluncaya kadar altı el ateş etti, ama kurşunların boşa gidip gitmediğini bilmiyoruz, çünkü bu olaylara ancak kulağımızla tanık oluyorduk. Böyle sahneler aralıklı olarak sürüyor ve hep tabanca sesleriyle sona eriyordu. Tabanca sesleri kesildiğinde askerlerin aralarında konuştuğunu, cesetleri yoklayarak canlı aradıklarını duyuyorduk. Subaylarsa ikide bir çabuk olmalarını, işi bitirmelerini haykırıyordu.

Sonunda bizim yığının önüne geldiler. Ölü ve yaralıları kaldırdıkça üstümüzdeki basınç azalıyordu. Garthwaite parolayı bağırmaya başladı. Ama duyan olmadı. Sonra sesini daha da yükseltti.

"Dinleyin şunu," dediğini duyduk bir askerin. Ardından bir subayın keskin sesi duyuldu. "Dur! Dikkatli ol!"

Ah, yığının altından dışarı çıktığımızda soluk alabilmek ne güzeldi! Garthwaite adamlarla konuşuyordu ama Demir Ökçe'nin hizmetinde olduğumu kanıtlamam için benim de kısa bir sorgudan geçmem gerekti.

"Bunlar ajan provokatörle, tamam," dedi subay. Subay tüysüz, çok zengin bir aileden olduğu anlaşılan bir delikanlıydı.

"Pis bir meslek bizimkisi," diye homurdandı

Garthwaite. "İstifamı verip orduya katılacağım. Sizin işiniz rahat."

"Bunu hak ettin," diye karşılık verdi genç subay. "Sana bu konuda yardım edebilirim. Seni nasıl bir halde bulduğumu söylemem bile yeter."

Garthwaite'in adını ve numarasını aldı, sonra bana döndü.

"Ya siz?"

"Ah, ben evleneceğim," dedim şımarık bir kız tavrıyla, "ve bütün bunlardan kurtulacağım."

Etraftaki yaralılar öldürülürken biz konuşmamıza devam ettik. Bütün bunlar şimdi bana bir düş gibi geliyor, ama o zaman bu dünyanın en doğal şeyiydi. Garthwaite'le genç subay, modern savaşla kentin içinde sürdürülen sokak ve gökdelen çatışmaları arasındaki yöntem farklılıkları üzerine derin bir tartışmaya girişmişlerdi. Ben bir yandan dikkatle onları dinliyor, bir yandan da saçımı başımı düzeltiyor ve yırtık giysilerimi iğnelemeye çalışıyordum. Bu arada yaralıların öldürülmesine devam ediliyordu. Bazen tabanca sesleri subayın ya da Garthwaite'in sesini boğuyor, onları söylediklerini tekrarlamak zorunda bırakıyordu.

***

Chicago Komününde üç gün yaşadım. Bu üç gün içinde uçurum insanlarının öldürülmesinden ve gökdelenler arasında uçuşan kurşunlar ve bombalardan başka bir şey görmediğimi söylersem, kıyım konusunda size yeterli bir fikir vermiş olurum. Yoldaşların kahramanca eylemlerini göremedim. Maden ocaklarında patlamalar, bomba sesleri ve yangın dumanları

görebiliyordum, o kadar. Tek bir olaya tanık oldum sadece. Bizimkiler, kalelere havada patlayan balonlar gönderiyorlardı. Bu olay ikinci gün oldu. Üç isyancı birlik son erine kadar yok edilmişti. Kaleler Kiralık Askerlerle kaynıyordu. Rüzgâr doğru yönden esiyor ve balonlar da kentteki bir iş hanından gökyüzüne salınıyordu.

Bizim Biedenbach, Glen Ellen'dan ayrıldıktan sonra, çok kuvvetli bir patlayıcı icat etmişti. Balonlarda kullanılan silah buydu. Bunlar sıcak havayla doldurulmuş, kabaca ve aceleyle yapılmış balonlardı, ama işe yarıyorlardı. Olan biteni bir ofis binasının çatısından seyrediyordum. İlk balon kaleleri tutturamayıp kırlık yörede gözden kaybolmuştu; haberini sonradan alacaktık. Balonda Burton ve O'Sullivan bulunuyordu. Yükselirken, son hızla ilerleyen asker yüklü bir trenin üzerinden geçiyorlarmış. Bütün cephaneleri bu trenin üstüne boşaltmış, böylece yolun dört gün kapalı kalmasını sağlamışlardı. İşin en güzel yanı, ağırlığından kurtulan balon birden yükselip altı mil öteye inmişti; böylece iki kahramanımız da yaralanmadan kurtulmuşlardı.

İkinci balon başarılı olamadı. Doğru dürüst uçamıyordu. Çok alçaktan gidiyordu ve hedefine varamadan kurşunla delik deşik edildi. Balonda Herford ve Guinness bulunuyordu; onlar da balonları gibi paramparça olup düştüler. Biedenbach umutsuzluğa düşmüş (bütün bunlar sonradan bize anlatılıyordu), üçüncü balona tek başına binmişti. O da alçaktan uçmuştu, ama şanslıydı, çünkü düşman kurşunu balonu delememişti bu kez. Bu olaylar şimdi oluyormuş gibi

gözlerimin önünde bu satırları yazarken. Bulunduğum binanın tepesinden, şiş bir torbanın havada sürüklenişini ve altında sallanan küçücük insanı izliyorum sanki şu an. Kaleyi göremiyordum, ama yanımdakiler, balonun tam altında olduğunu söylüyorlardı. Patlayıcı maddelerin düşüşünü değil, ama balonun hızla yukarı doğru fırladığını gördüm. Bir süre sonra korkunç bir duman sütunu göğe yükseldi, ardından patlamanın uğultusu duyuldu. Kibar Biedenbach kaleyi havaya uçurmuştu. Bunun ardından iki balon daha aynı anda yükseldi. Bir tanesi patlayıcı maddelerin patlamasıyla havada paramparça oldu; bunun sarsıntısı ikinci balonu da patlattı ve tam kalenin içine düşen bu balon her şeyi havaya uçurdu. İki yoldaş hayatlarını kaybetmiş, ama düşmana korkunç zarar vermişlerdi.

***

Ama tekrar uçurum insanlarına dönelim. Çünkü işim onlarla. Kenti yakıp yıkıyor, önlerine geleni öldürüyorlar, ama buna karşılık kendileri de yok ediliyorlardı; yine de batıya, oligarşinin oturduğu kesime bir türlü ulaşamamışlardı. Oligarşi mensupları kendilerini iyi koruyorlardı. Kentin göbeğine ne kadar felaket yağarsa yağsın kadınları, çocukları da dahil, hepsi burunları bile kanamadan kurtulmuşlardı. Bu korkunç saatlerin ve günlerin yaşandığı sırada çocuklarının parklarda güle oynaya eğlendikleri ve büyüklerini taklit ederek en sevdikleri oyun olan proletaryayı ezmece oynadıkları söylenir.

Ama Kiralık Askerler hem uçurum insanlarıyla başa çıkmanın hem de aynı anda yoldaşlarla savaşma-

nın kolay olmadığının bilincindeydiler. Chicago bugünlerde de kanlı geleneklerini bozmadı, devrimcilerden bir kuşak ölüp gittiyse bile yanlarında bir kuşak düşmanı da beraberlerinde götürdüler. Elbette, Demir Ökçe ölü sayısını gizli tuttu, ama en iyimser tahminlerine göre yüz otuz bin Kiralık Asker öldürülmüştü. Ne yazık ki yoldaşlarımız için öldürmekten başka çıkar yol yoktu. Tüm halkın el ele verip devrime katılması gerekirken, Oligarşinin bir anda üstlerine saldıran kuvvetlerine tek başlarına karşı koymak zorunda kalmışlardı. Nitekim bu iş için her saat, her gün trenler yüz binlerce askeri Chicago'ya boşaltmıştı.

Ama uçurum insanları öylesine çoktu ki! Kesilmekle bitecek gibi değildi. Kıyımdan yorulup, bıkan askerler insanları sürüler halinde toplamaya başladılar. Amaçları onları inek sürüsü gibi götürüp Michigan Gölüne dökmekti. Bu hareketin başladığı sıralarda Garthwaite ile ben işte o genç subayla konuşuyorduk. Bu çoban harekâtı başarıya ulaşmamışsa, yoldaşlarımızın olağanüstü çabaları sayesinde olmuştur bu. Bütün halkı tek bir sürü haline getirebileceklerini sanan Kiralık Askerler bu sefil insanlardan ancak kırk binini göle dökebildiler. Topladıkları sürü, sokaklarda ilerlerken, yoldaşlar bir karışıklık yaratıveriyor ve bu arada zavallılar gösterilen açık yollardan kaçıp kurtuluyorlardı.

Genç subaya rastlayışımızdan kısa bir süre sonra Garthwaite ile ben bunun bir örneğiyle karşılaştık. Az önce bizim de içinde bulunduğumuz kalabalık, kendilerine yönelmiş namlularla korkutularak, güneye ve doğuya kaçmaları önleniyordu. Daha önce karşımıza

çıkan birlikler de bunları doğudan destekliyorlardı. Önümüzde açık olan tek yön kuzeydi ve bütün kalabalık diğer üç yönden üstlerine yağan mitralyözlerin ve otomatik tüfeklerin ateşi altında eriye eriye kuzeye, yani göle doğru akmaya başladı. Başına gelecekleri mi hissetti ya da bu canavarın bilinçsizce bir silkinişi mi oldu bilemiyorum, ama kalabalık birden batıya açılan yan bir yola saptı. İlk yol kavşağından geri döndü, geldiği yere doğru, güneye, işçi mahallesine doğru akmaya başladı.

Tam bu sırada Garthwaite ile ben, çatışma bölgesinden uzaklaşmak için batıya doğru ilerlemeye çalışıyorduk ama aksilik bu ya, yine kalabalığın ortasında kıstırılmıştık. Köşeye vardığımızda, uluyan kalabalığın üstümüze geldiğini gördük. Garthwaite koluma yapıştı, sonra tam koşmaya başlayacağımız sırada, neredeyse bize sürtünerek geçen beş-altı savaş arabası altında ezilmemem için beni geri çekti. Arabalar, makineli tüfeklerle donatılmış bir halde olay yerine gidiyorlardı. Arkalarından, ellerinde makineli tüfeklerle askerler geldi. Daha nişan almaya zaman bulamadan kalabalık sel gibi üstlerine boşanacak, harekete bile geçmeden bu insan denizi onları boğacaktı.

Orada burada askerler ateş ediyorlardı, ama bu tek tük atışlar öfkeden köpürerek durmadan ilerleyen bu kalabalıkta büyük bir tepki doğurmuyordu. Vahşi bir hırsla üstlerine yürüyordu uçurum insanları. Makineli tüfekler bozulmuştu sanki, ateş açamıyorlardı. Kullandıkları otomobillerle yolu kapamışlar, atıcılar bunların üstlerinde, arkalarında ya da aralarında siper almışlardı. Durmadan asker geliyordu,

alan kalabalıktı, bu durumda kaçmamız olanaksızdı. Garthwaite koluma yapıştı, bir binanın duvarına sımsıkı yaslanmış durduk.

Makineli tüfekler ateşe başladığında, kalabalıkla aramızda altı yedi metre kadar bir uzaklık vardı. Bu korkunç ateş salvosu karşısında tek bir insan canlı kurtulamazdı. Kalabalık yürümeye çalışıyor, ama başaramıyordu. Bir ölüler ve can çekişen insanlar dağı yükseliyordu. Arkada olanlar öndekileri itiyor, kaldırımdan kaldırıma sıra olmuş makineli duvarına çarparak yere düşüyorlardı. Yaralılar, kadınlar, askerler, bu korkunç yığının tepesinden aşağı, arabaların tekerlekleri ya da askerlerin ayakları dibine yuvarlanıyor, orada süngüyle delik deşik ediliyorlardı. Bu zavallılardan birinin ayağa fırlayıp bir askerin üstüne atılarak boğazını ısırdığını gördüm. İkisi de birbirlerine sarılı halde yığının içinde kayboldular.

Ateş kesildi. İş bitmişti. Uçurum insanlarının çılgınca yarma hareketi durdurulmuştu. Savaş makinelerinin tekerleklerinin önleri temizlensin diye emirler verildi. Bu ceset denizi içinde ilerleyemezlerdi ve yan yola sapmak istiyorlardı. Olay sırasında, askerler tekerleklerin arasındaki cesetleri temizlemekle uğraşıyorlardı. Bu olayın nasıl olduğunu daha sonra öğrendik. Sokağın köşesinde, içinde yüz kadar yoldaşımızın gizlendiği bir ev varmış. Bir evden diğerine damlardan, duvarlardan bir yol açarak Kiralık Askerlerin yığın halinde durduğu yerin dibindeki eve kadar ulaşmışlardı. İşte karşı kıyım o zaman oldu.

Ansızın, binanın tepesinden bir bomba yağmuru başladı. Otomobiller paramparça oldu, bir anda

askerlerin çoğu da aynı sondan kurtulamadılar. Biz sağ kalanlarla birlikte çılgın gibi koşmaya başladık. Yarım sokak ötede başka bir evden üzerimize ateş açıldı. Az önce sokağa köle cesetleri döşeyen askerler, şimdi döşedikleri halının üzerinde bir ikinci kat oluşturuyorlardı. Garthwaite ile bana gelince, sanki hayatımızı görünmeyen güçler koruyordu. Daha önce yaptığımız gibi bir binanın girişine sığındık. Ama bu kez uykuda yakalanmayacaktı Garthwaite. Bomba sesleri kesilince başını uzatıp sağa sola bakındı.

"Kalabalık tekrar geliyor!" diye seslendi bana. "Buradan çıkmamız gerek."

Kan içindeki kaldırım boyunca el ele tutuşarak koştuk, en yakın köşe başına bir an önce varmak isterken ikide bir kayıp sendeliyorduk. Sokağın aşağısında, karşı kaldırımda birkaç askerin kaçıştığını görebiliyorduk. Onlara bir şey olduğu yoktu. Yol açıktı. Bir an durup arkamıza baktık. Kalabalık yavaşça geliyordu. Ölülerin tüfeklerini alıyorlar, yaralıların işlerini bitiriyorlardı. Bizi kurtaran o genç subayın sonuna da tanık olduk bu ara. Dirseğinin üstünde zorlukla doğrulmuş, otomatik tabancasıyla kalabalığa rastgele ateş ediyordu.

"Terfi umudum da sönüyor," dedi Garthwaite gülerek, tam o sırada bir kadın, elindeki kasap bıçağıyla yaralı subayın üstüne atıldı. "Hadi gidelim. Yanlış yoldayız, ama kurtulmanın bir yolunu bulacağız."

Boş sokaklardan bu defa doğuya doğru koşmaya başladık, her köşe başında beklenmedik olaylarla karşılaşıyorduk. Güneyde, koca bir yangının kızıllığı bütün göğü tutmuştu; işçi mahallesinin yanmakta ol-

duğunu biliyorduk. Sonunda yaya kaldırımına çöktüm. Tükenmiştim ve bir adım daha atacak gücüm kalmamıştı. Her tarafım yara bere içindeydi, tüm kaslarım ağrıyordu; ama yine de Garthwaite'in bir sigara sararken bana söylediği sözler karşısında gülümsemekten kendimi alamadım.

"Sizi kurtarma işini yüzüme gözüme bulaştırdığımı biliyorum. Ama bu işin ne başı belli, ne sonu. Her şey arapsaçı gibi karmakarışık. Ne zaman kaçmaya, kurtulmaya çalışsak, önümüze bir engel çıkıyor, başladığımız yere dönüyoruz. Sizi çekip çıkardığım o bina girişinden birkaç sokak ötedeyiz yalnızca. Burada dost düşman birbirine karışmış. Tam bir kargaşa. Şu lanet evlerde kimler var hiç bilinmiyor. Öğrenmeye çalışanın başına hemen bombalar yağıyor. Sessiz sakin yolunda yürüsen, kalabalığa çarpıp makineli tüfeklere hedef olmak ya da Kiralık Askerlerin kucağına düşmek var. Ya da bir evin damından yiyeceğin bir yoldaş bombasıyla ölmek var. İşin içinde bir de kalabalık arasında ezilmek, öldürülmek var."

Şaşkın şaşkın başını salladı, sigarasını yakıp yanıma oturdu.

"Karnım da öyle acıktı ki," diye ekledi. "Şu kaldırım taşlarını bile yiyebilirim."

Bunu söyler söylemez de ayağa kalktı, sokağın ortasından koca bir taş aldı ve bunu bir dükkânın vitrinine indirdi.

"Zemin kat pek uygun değil bu iş için," dedi açılan delikten içeri girmeme yardım ederken. "Ama şimdilik elimizden daha iyisi gelmez. Siz burada biraz uyumaya çalışın, ben de çevreden bilgi toplayayım.

Sizi buradan kurtaracağım, ama zamana, çok zamana, sonsuz zamana ihtiyacım var... Bu arada yiyecek bir şeylere de."

Kendimizi bir saraç dükkânında bulmuştuk. Yoldaşım bana, aradaki yazıhane bölümünde, at örtülerinden güzel bir yatak yaptı. Çektiklerim yetmiyormuş gibi, başıma korkunç bir ağrı saplanmıştı. Gözlerimi kapayıp uyumaya çalışmaktan başka yapacak bir şeyim yoktu.

"Döneceğim," dedi ayrılırken. "Bir otomobil bulacağıma söz veremem, ama mutlaka yiyecek bir şeyler getireceğim."

Garthwaite'i tekrar ancak üç yıl sonra görebildim. O gün biri ciğerlerine, diğeri boynuna iki kurşunun isabet etmesiyle hastaneye kaldırılmıştı.

XXIV
Kâbus

Yirminci Yüzyıl treninde geçirdiğim geceden önceki gece de uyuyamamıştım; yani bitkinlikden hemen uykuya dalmışım. İlk uyandığımda gece olmuştu. Garthwaite henüz dönmemişti. Saatimi kaybetmiştim ve saatin kaç olduğu hakkında bir fikrim yoktu. Gözlerim kapalı, öyle uyanık yatarken, kulaklarıma yine uzaklardan gelen boğuk patlama sesleri çalındı. Cehennem kaynıyordu hâlâ. Dükkânın ön tarafına doğru süründüm. Büyük yangınlar aydınlatıyordu göğü ve sokak gün gibi aydınlıktı. İnsan kitap bile okuyabilirdi bu ışıkta. Birkaç sokak ötede el bombalarının ve tüfeklerin takırtısı duyuluyordu, sonra uzaklarda bir dizi büyük patlama oldu. At örtülerimin yanına süründüm ve yeniden uyudum.

Bu defa uyandığımda, sarı ve solgun bir ışığın yanı başıma kadar süzüldüğünü gördüm. Bu ikinci günün şafağıydı. Dükkânın ön tarafına süründüm yine.

Soluk ışıkla yer yer delinen koyu bir duman bulutu kaplamıştı gökyüzünü. Yolun karşı tarafında zavallı bir köle sendeleyerek yürüyordu. Bir eliyle böğrünü tutuyor, ardında kanlı bir iz bırakıyordu. Öfkeli ve korku dolu bakışlarıyla etrafı kolaçan ediyordu. Bir an için doğrudan bana baktı, yüzünde yaralı bir hayvanın acılı ve sessiz ifadesi okunuyordu. O da beni gördü; ama aramızda en küçük bir sevgi bağı, özellikle onun açısından kalmamıştı. İki büklüm olup sürünmeye devam etti. Bu dünyada kimseden bir yardım bekleyemezdi. Efendilerin katıldığı bu büyük sürek avının sadece avlarından biriydi. Bütün umudu, bütün aradığı içine girebileceği bir delik bulmak, orada vahşi bir hayvan gibi saklanmaktı. Köşeden geçen bir ambulansın gürültüsüyle irkildi. Ambulanslar kendisi gibiler için değildi. Acılı bir homurtuyla kendisini bir giriş kapısına attı. Bir dakika sonra yeniden çıktı ve umutsuz yürüyüşüne tekrar başladı.

At örtülerimin yanına döndüm ve bir saat kadar Garthwaite'i bekledim. Baş ağrım hafiflememişti. Aksine giderek artıyordu. İradem zorlayarak gözlerimi açtım ve çevremdeki eşyaları incelemeye çalıştım. Gözlerimi açmak ve bakışlarımı nesnelere dikmek benim için dayanılmaz bir işkence gibiydi. Ayrıca beynim fena halde zonkluyordu. Zorlukla sendeleyerek kırık camdan dışarıya, sokağa çıktım, kaçmanın yolunu arıyordum. Bu mezbahadan kurtulmalıydım. Ve bu andan itibaren yaşadığım tam bir kâbustu. Sonraki saatlerde yaşadıklarım, belleğimde yaşanmış olaylar olarak değil de bir kâbus olarak yer etti. Birçok olay, birçok görüntü beynime saplandı; bu silinmez görün-

tüler arasında aralıklar olduğunu hatırlıyorum, ama bu aralarda ne olduğunu hiç bilmiyorum.

Köşede bir adamın bacaklarına takıldığımı hatırlıyorum. Bu az önce izlediğim zavallıydı ve sürünerek buraya kadar varabilmiş, yolun ortasında öylece kalmıştı. Nasırlı elleri şimdi bile gözümün önünde canlanıyor. Her gün çalışmanın yıpratıp çarpıttığı, bir parmak nasır tutmuş bu eller, elden çok bir hayvanın pençesini andırıyordu. Ayağa kalkıp tekrar yola koyulacağım sıra, zavallı kölenin yüzüne baktım ve hâlâ yaşadığını fark ettim. Donuk, ama zeki gözleri bana bakıyor, beni görüyordu.

Bundan sonrası yine karanlık. Hiçbir şey bilmiyor, hiçbir şey görmüyor, yalnızca sığınacak bir köşe arıyordum. Baştan aşağı cesetlerle dolu bir sokağa yolum düşünce kâbus devam etmeye başladı. Kırda başıboş gezinen birinin aniden bir ırmakla karşılaşması gibi bir şeydi bu. Ama baktığım bu ırmak akmıyordu. Ölümün pıhtılaştığı bir ırmaktı bu. İki kaldırım arasında, düzgün bir biçimde yayılmış, orada burada tümsekler ve tepeler oluşturmuş bir ölüler ırmağı. Zavallı sürülmüş uçurum insanları, avlanmış köleler; California'da bir sürek avından* sonra yayılan tavşanlar gibi serilmişler caddeye. Caddeye baştan aşağı göz gezdirdim. Ne bir kımıltı ne bir ses vardı. Sessiz

* O günlerde, ülkede o kadar az nüfus yoğunluğu vardı ki vahşi hayvanlar sık sık baş belası oluyorlardı. California'da tavşan avlama geleneği geliştirilmişti. Belirlenmiş bir günde, yöredeki bütün çiftçiler toplanır ve sonra çeşitli yönlere dağılarak yakaladıkları tavşanları önceden hazırlanmış büyük kafeslere kapatırlardı. Bu tavşanlar daha sonra bu kafeslerde erkekler ve oğlan çocukları tarafından sopalarla öldürülürlerdi.

binalar bu manzaraya binlerce pencereleriyle bakıyorlardı. Ve bir an, sadece tek bir an için, o ölüler ırmağında bir kolun kımıldadığını gördüm. Yemin ederim ki gördüm. Garip bir hareketle, acı içinde kıvranan bir insanın kolunun yapabileceği bir hareketle, havada anlaşılmaz şekiller çizen bir kol ve korkunç sesler çıkararak bir an için kalkıp bana bakan ve hemen sonra bir daha kımıldamamak üzere yere düşen bir baş gördüm.

Sessiz binalarla çevrili bir başka sokak hatırlıyorum ve bu bana dehşet içinde uçurum insanlarıyla ilk karşılaştığım zaman hissettiklerimi hatırlatıyor. Ama bu defaki bir ırmaktı ve bana doğru akıyordu. Sonra korkulacak bir şey olmadığını görüyorum. Bu insan ırmağı yavaşça ilerliyor ve derinliklerinden inlemeler, yakınmalar, çılgınca küfürler duyuluyor, isterik çığlıklar yükseliyor; genci, ihtiyarı, zayıfı, hastası, güçsüzü, umutsuzu, uçurumun artıkları yürüyordu. Güney Yakasındaki işçi mahallesi yangını onları sokak çatışmaları cehenneminin içine püskürtmüştü. Nereye gittiklerini ve başlarına neler geldiğini hiçbir zaman öğrenemedim.*

Yine askerlerin kovaladığı bir insan kalabalığından kaçmak için bir vitrin camını kırarak bir dükkâna girdiğimi hatırlıyorum belli belirsiz. Daha önce uzun süre gözleyip bir hayat belirtisi görmediğim bir sokakta tam yanı başımda bir bombanın patlaması

* Güney Yakası yangınının kazayla mı yoksa Kiralık Askerler tarafından mı çıkarıldığı uzun süre tartışma konusu olmuştu. Ama şimdi bu büyük yangının üstlerinden aldıkları emirle Kiralık Askerler tarafından çıkarıldığı kesin olarak biliniyor.

silik bir anı olarak kalmış. Aklımda tutabildiğim son anımsa bir tüfek atışıyla başlıyor. Birden otomobilinin içindeki bir askere hedef olduğumu görüyorum. Ateş ediyor, ama ıskalıyor, bir an sonra çığlık çığlığa düşmanın parolasını haykırıyorum. Otomobilde yolculuk etmemin anısı bulanık kafamda, ancak bu otomobil gezisi sırasında meydana gelen bir olayı ayrıntılarıyla, net olarak hatırlıyorum. Yanımda duran askerin tüfeğini ateşlemesiyle gözlerimi açıyorum. Karşımda Pell Sokağı günlerinden tanıdığım George Milford'u görüyorum. Yavaşça kaldırıma çöküyor. Düşmekte olan yaralı adama bir kurşun daha sıkıyor yanımdaki asker, Milford iki büklüm olup öne doğru kapaklanıyor, sonra yere seriliyor. Asker gülüyor ve otomobil son hızla uzaklaşıyor.

Bundan sonra bütün bildiğim, yanımda bir aşağı bir yukarı dolanan bir adamın ayak sesleriyle derin bir uykudan uyandığımdı. Bu adamın yüz çizgileri gergindi, alnından burnuna doğru ter damlaları akıyordu. Bir kolunu göğsüne dayamış, öteki eliyle sıkıca bastırıyordu. Her adım atışında yere kan damlıyordu. Bir Kiralık Asker üniforması giyiyordu. Duvarların ardında boğuk bomba sesleri duyuluyordu. Başka bir binayla çarpışmakta olan kilitli bir binanın içindeydim.

Az sonra bir doktor, yaralı askere pansuman yapmaya geldi, saatin öğleden sonra iki olduğunu öğrendim. Başımın ağrısı geçmemişti, doktor bana yüreğimi yatıştıracak ve ferahlık verecek kuvvetli bir ilaç vermeye yetecek kadar işine ara verdi. Yeniden uyudum ve uyandığımda bu defa bir binanın tepesindeydim.

Oradaki çatışma kesilmişti, kalelere saldıran bir balonu seyretmeye koyuldum. Biri kolunu belime dolamıştı ve ben de ona yaslanmıştım. Onun Ernest olması bana çok doğal geliyordu, ama bu ara saçlarının, kirpiklerinin neden kızıl olduğunu kendi kendime soruyordum.

Bu korkunç kentte nasıl olmuş da birbirimizi bulmuştuk, şaşıyordum. New York'tan ayrılmış olduğumdan bile haberi yoktu, uyumakta olduğum odaya girdiğinde gördüğünün ben olduğuma inanamadı. Chicago Komününü birkaç gün daha yaşadım. Balon saldırırsını seyrettikten sonra, Ernest beni binanın içine götürdü, orada bütün öğleden sonra ve gece uyudum. Üçüncü günü de binada geçirdik ve dördüncü gün yetkililerden bir otomobil ve izin alan Ernest'le birlikte Chicago'dan ayrıldık.

Baş ağrım geçmişti, ama bedenen ve ruhen çok bitkin düşmüştüm. Otomobilde Ernest'e yaslanmış, tasasız gözlerle bizim kentten çıkmamızı kolaylaştırmaya çalışan askerleri seyrediyordum. Çatışmalar hâlâ devam ediyordu, ama yalnızca kuşatılmış bölgelerde. Orada burada bazı bölgeler henüz yoldaşlarımızın elindeydi, ama bu bölgeler askeri birlikler tarafından sarılmıştı. Buna benzer yüz kadar çember yoldaşlarımızı teslim almak için pusuda bekliyorlardı. Ama boyun eğmek, ölüm demek olduğu için hiç taviz verilmiyordu, yoldaşlarımız kanlarının son damlasına kadar çatışıp kahramanca öldüler.*

---

* Çok sayıda bina bir haftadan uzun bir süre yoldaşlarımızın elinde kaldı, hatta bir tanesi tam on bir gün boyunca yoldaşlarımız tarafından savunuldu. Her binayı bir kale gibi kuşatmak gerekiyor ve Kiralık Askerler kat kat savaşarak binaları ele

Bu tür kuşatılmış bölgelere yaklaştığımızda askerler arabamızı durduruyor ve bizi yolumuzu değiştirmeye zorluyorlardı. Bir keresinde, bize açık tek yol, yoldaşlarımızın iki güçlü mevzisi arasında, uzanan yanıp yıkılmış bir bölgeden geçiyordu. İki yönden de savaşın uğultusu yükseliyor ve araba, dumanları tütüp sarsılan duvarların arasından kendine bir yol bulmaya çalışıyordu. Önümüze sık sık çıkan enkaz yığınları, otomobilimizin dönüşler yapmasını zorunlu kılıyordu. Bir yıkıntı labirentine girmiştik ve çok yavaş ilerliyorduk.

İşçi mahalleleri, gettolar, atölyeler ve ne varsa her şey baştan aşağı yıkıntıya dönüşmüş, hâlâ için için yanıyordu. Sağımızda uzaklarda bir yerdeyse geniş bir duman perdesi gökyüzünü karartıyordu. Burası asker şoförün de söylediği gibi tamamen yakılıp yıkılmış olan Pullman kasabasıydı. Asker, komünün üçüncü günün öğleden sonrasında oraya bir posta götürmüştü. Orada büyük çarpışmaların olduğunu, sokakların ceset yığınlarından geçilmez hale geldiğini görmüştü.

Araba yapımevlerinin bulunduğu kesimde, harabeye dönmüş bir binanın yıkıntıları arasından geçerken bir ölü tepeciğinin önünde durdu. Kudurmuş bir denizin gelip de orada kalakalmış dev bir dalgasına benziyordu bu tepecik. Ne olup bittiğini tahmin etmek bizim için kolaydı. Saldırıya geçen insan kalabalığı köşeyi dönerken yan yola yerleştirilmiş maki-

geçirmek zorunda kalıyorlardı. Ölümüne bir savaştı. Binalar ele geçirilemiyordu, bu savaşta binaların tepesinde olmaları nedeniyle yoldaşlarımız avantajlıydı. Devrimciler yerlerinden sökülürken, kayıp tek yönlü olmuyordu. Chicago'nun gururlu proletaryası şanına yaraşır bir savaş vermişti. Ne kadar çok ölü vermişlerse, o kadar da düşmandan öldürdüler.

neli tüfekler kısa mesafeden hepsini taramıştı. Ama askerler de felaketten kendilerini kurtaramamışlardı. Onların ortasında da bir bomba patlamış olmalıydı, çünkü ölü tepeciklerinin hızını kestiği kalabalık, bunu sağından solundan aşmış, otomobillerin ve mitralyözlerin üstünde köleler ve Kiralık Askerler, parçalanmış bedenleri ve yırtılmış elbiseleriyle iç içe yatıyorlardı.

Ernest birden arabadan atladı. Yalnız pamuklu bir gömleğin örttüğü omuzların üstünde bir tutam beyaz saç çarpmıştı gözüne. Ben ona bakmadım, otomobile dönüp yanıma oturduğunda ve araba hareket ettikten sonra açıkladı:

"Piskopos Morehouse'du."

Az sonra yeşil kırlara çıktık. Dumanla kaplı gökyüzüne son kez baktım. Bir patlamanın zor duyulur sesi çarptı kulaklarımıza. Yüzümü Ernest'in göğsüne gömdüm ve kaybedilen dava için içli içli ağlamaya başladım. Ernest'in kolu beni sevgiyle, hiçbir sözün karşılayamayacağı bir anlamla sıkıyordu.

"Bu kez kaybettik, sevgilim," dedi, "bu kez ama sonsuza kadar kaybetmedik. Bundan çok şey öğrendik. Yarın dava yine ayaklanacak; bu kez daha bilgili, daha disiplinli bir ayaklanma olacak."

Otomobil bir tren istasyonunda durdu. Buradan New York trenine binecektik. Peronda beklerken, üç tren Chicago yönünde yıldırım hızıyla geçti. Tıklım tıklım ve üstü başı perişan uçurum insanlarıyla doluydular.

"Kentin yeniden yapımı için toplanan işçiler," dedi Ernest. "Görüyorsun ya, Chicago kölelerinin hepsi öldürüldü anlaşılan."

XXV
Teröristler

Davayı yenilgiye uğratan felaketin büyüklüğünü Ernest'le birlikte New York'a döndükten ancak birkaç hafta sonra kavrayabildik. Sonuç acıydı ve çok kanlıydı. Ülkenin dört bir yanında, yer yer köle ayaklanmaları ve katliamlar oluyordu. Kurbanların sayısı akıl almayacak ölçüde artıyordu. Her yerde sayısız idam cezası uygulanıyordu. Dağlar ve ıssız bölgeler acımasızca avlanan kaçaklar ve isyancılarla doluydu. Sığınaklarımız da başlarına ödüller konan yoldaşlarla tıka basa doluydu. Ama buraları, casusları aracılığıyla Demir Ökçe'nin askerleri tarafından tek tek ele geçiriliyordu.

Yoldaşlarımızın çoğu cesaretini kaybetmiş ve terör hareketlerine başvurmaya başlamışlardı. Umutlarının boşa çıkmasıyla büyük bir çöküntüye uğramışlardı. Bizimle ilgisi olmayan birtakım terör örgütleri ortaya

çıkarak başımıza büyük belalar açıyorlardı.* Bu çılgınlar kendi hayatlarını isteyerek feda ederken bizim planlarımızı da baltalıyor ve silkinip yeniden örgütlenmemizi geciktiriyorlardı.

Bütün bunların arasında Demir Ökçe sakin ve tedbirli adımlarla ilerliyor, toplumsal dokuyu sarsarak yoldaşlarımızı bulup çıkarmak için Kiralık Askerleri, işçi kastlarını ve gizli servislerini yıkıp geçirerek acımasızca ve kin duymadan cezalandırıyordu. Kendisine yöneltilen tüm saldırılara karşılık vererek ve savaş hattındaki tüm gedikleri kapatarak güvenli adımlarla sakin ve soğukkanlı bir biçimde

---

* Bu kısa süren dönemin tarihsel olayları kanlı bir belgedir. İntikam ağır basan güdüydü ve terörist örgütlerin üyeleri ne hayatlarını umursuyorlardı ne de gelecekten umutları vardı. Adlarını Mormon mitolojisinin intikam meleklerinden alan Danit'ler Büyük Batı dağlarında birden ortaya çıkarak Panama'dan Alaska'ya, tüm Pasifik Sahiline yayıldılar. Valkyriler kadınlardan oluşuyordu. Bunlar içlerinde en çok dehşet saçanlarıydı. Akrabaları Oligarşinin elinde ölmemiş olan hiçbir kadın bu örgüte üye olamazdı. Tutsak ettiklerine öldürene kadar işkence etmekten suçluydular. Bir başka ünlü kadın örgütü Savaş Dulları'ydı. Valkyrilere bağlı bir örgüt daha vardı, bunlar Bersekerlerdi. Bu örgütü oluşturan adamlar için hayatlarının hiçbir değeri yoktu. Büyük Kiralık Askerler kenti Bellona'yı yüz binden fazla nüfusuyla bütünüyle ortadan kaldıranlar bunlardı. Bedlamiteler ve Helldamiteler birbirine bağımlı ikiz köle örgütleriydi, bunlar ayrıca fazla uzun yaşamayan ve Tanrı'nın Gazabı adını verdikleri yeni bir dinsel mezhep yaratmışlardı. Daha başka birçok örgütün yanı sıra kararlılıklarını göstermek bakımından aşağıdakilerden de söz etmek gerekir: Kanayan Kalpler, Sabahın Oğulları, Sabah Yıldızları, Flamingolar, Üçüz Üçgenler, Üç Demirler, Rubonik'ler, İntikamcılar, Komançeler ve Erebusite'ler.

amacına doğru ilerliyordu. Öte yandan Ernest ve diğer liderler devrimin güçlerini yeniden örgütlemek için çok çalışıyorlardı. Bu görevin büyüklüğünü anlamak için yalnız şunu...*

* Everhard Elyazması burada sona eriyor. Cümlenin ortasında birdenbire kesiliyor. Kiralık Askerlerin geldiğine dair uyarılmış olmalı, çünkü kaçmadan ya da yakalanmadan önce elyazmasını güvenilir bir yere saklamaya zaman bulabilmiş. Hikâyesini tamamlayacak kadar yaşayamamış olması yazık, çünkü o zaman, hiç kuşkusuz, Ernest Everhard'ın idamını yedi yüzyıl boyunca saran esrar perdesi aralanabilirdi belki.

JACK LONDON

DEMİR ÖKÇE

İşçi hareketinin lideri Ernest Everhard'ın anısına karısının yazdığı *Demir Ökçe* ilk distopik romanlardandır. Araştırmacılar tarafından MS 2600'de ya da İnsanlığın Kardeşliğinin 419. yılında bulunan bu anlatılar, 20. yüzyıl Amerika'sında işçi sınıfını pençesine alan Oligarşiyi, yani Demir Ökçe'yi konu alır. Tröstlerin tekelindeki sermaye ve mahkemeler, sermayenin esiri olan din adamları, arada kalan orta sınıf... 1912-32 yılları arasında geçen romanda Everhardlar ve yoldaşlarının bu faşist rejime karşı mücadelesi hezimetle sonuçlansa da *Demir Ökçe* edebi ve toplumsal alanda esin kaynağı olmuştur. Jack London'ın sosyalist görüşlerinin en açık şekilde görüldüğü *Demir Ökçe*, Orwell'in *1984*'üne de ilham vermiştir. Orwell, London'ın *Demir Ökçe*'yle "faşizmin yükselişine dair epey kayda değer bir kehanet" ortaya attığını söyler.

ALFA
alfakitap
alfakitap
alfakitap
www.alfakitap.com
9 786051 717319
EDEBİYAT